

**УКРАЇНСЬКА ІНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

Британ Юрій Анатолійович

УДК 378.141.251-054.68(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ
ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ ІЗ КРАЇН СЕРЕДНЬОЇ АЗІЇ У
ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук.
Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____Ю.А.Британ

Науковий керівник:

Васильєва Марина Петрівна,
доктор педагогічних наук, професор

Харків – 2017

АНОТАЦІЯ

Британ Ю.А. Формування здоров'язберезувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії у вищих навчальних закладах України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». – Українська інженерно-педагогічна академія, Харків, 2017.

На підставі аналізу наукової літератури щодо ключових понять дослідження та виявлених особливостей професійної інженерно-педагогічної діяльності здоров'язберезувальну компетентність інженера-педагога визначено як професійно значущу характеристику представника професійної групи соціономічного типу дуального характеру, що забезпечує його оптимальну працездатність під час виконання інженерно-виробничих і педагогічних функцій завдяки сформованому ціннісному ставленню до власного здоров'я (фізичного, психічного, соціального, духовного), стійким навичкам ведення здорового способу життя і протидії шкідливим звичкам (сформований усталений стиль здоров'язберезувальної поведінки), а також володінню здоров'язберезувальними технологіями стосовно себе й інших (учнів, працівників виробництва). Визначено і схарактеризовано структурні компоненти досліджуваного феномену: загальні (життєві навички, що сприяють фізичному, соціальному, психічному і духовному здоров'ю) і спеціальні (зумовлені професійними функціями) компетентності.

Проведений аналіз стану формування здоров'язберезувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії в інженерно-педагогічному навчальному закладі дозволив виявити основні проблеми: відсутність потреби і мотивації студентів до організації оптимальної рухової активності; неправильна організація режиму праці, відпочинку, харчування; відсутність необхідних знань, умінь і навичок зі збереження та зміцнення власного здоров'я; несформованість навичок ведення здорового способу життя і протидії шкідливим звичкам; неусвідомлена роль і значення

здоров'язбережувальної компетентності для майбутньої професійної діяльності.

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії у процесі професійної підготовки в Україні шляхом теоретичного обґрунтування, методичного забезпечення та експериментальної перевірки організаційно-педагогічних умов реалізації системи формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців інженерно-педагогічної галузі.

Наукова новизна полягає в тому, що:

уперше:

– теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено організаційно-педагогічні умови реалізації системи формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії (створення здоров'язбережувального освітнього середовища вищого інженерно-педагогічного навчального закладу; формування позитивної мотивації студентів-іноземців до здоров'язбережувальної діяльності; забезпечення валеологічної підготовки іноземних студентів; організація здоров'язбережувальної діяльності студентів);

– визначено суть здоров'язбережувальної компетентності інженера-педагога як професійно значущої характеристики представника професійної групи соціономічного типу дуального характеру;

– визначено суть і проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії, пов'язані з особливостями майбутньої професійної діяльності інженера-педагога;

уточнено:

– суть здоров'язбережувальної компетентності особистості як інтегральної якості, зумовленої сформованим стереотипом мислення, котра виявляється в її здоров'язбережувальній поведінці, загальній здатності та

готовності до здоров'язбережувальної діяльності;

– зміст формування здоров'язбережувальної компетентності фахівця як забезпечення його спроможності і готовності до здоров'язбережувальної поведінки в повсякденній і професійній діяльності на підставі комплексно сформованих загальних і спеціальних компетентностей відповідно до професійних функцій;

– критерії і показники сформованості здоров'язбережувальної компетентності інженера-педагога: мотиваційно-ціннісний (характер відношення студента до власного здоров'я, мотивації до ведення здорового способу життя і формування здоров'язбережувальної компетентності, інтересу до здоров'язбережувальної поведінки; сформованість потреби у здоров'язбережувальній діяльності; рівень сформованості якостей, пов'язаних з основами безпечної життєдіяльності); когнітивний (рівень знань валеологічного спрямування (валеограмотність), з організації власної здоров'язбережувальної діяльності); професійно-діяльнісний (рівень сформованості умінь і навичок здоров'язбережувальної поведінки в різних видах професійної підготовки й професійної діяльності); поведінковий (рівень активності і соціальної мобільності в організації власного здорового способу життя і здоров'язбережувальної поведінки, рефлексивності власної поведінки і діяльності зі здоров'язбереження);

подальшого розвитку набули форми і методи роботи зі студентами-іноземцями під час професійної підготовки в вищому навчальному закладі в Україні, шляхи організації їхньої здоров'язбережувальної діяльності (диференційоване фізичне виховання, залучення до волонтерської діяльності); напрями створення здоров'язбережувального освітнього середовища вищого інженерно-педагогічного навчального закладу.

Практичне значення дослідження полягає в розробці: змістових модулів з дисциплін «Вступ до спеціальності», «Вступ до права», «Методологічні засади професійної освіти», «Теорія і методика виховної роботи», «Основи корекційної педагогіки», «Методика професійного

навчання», «Основи охорони праці»; навчально-методичних комплексів з дисципліни «Основи здорового образу життя»; рекомендацій для проведення занять з факультативів «Здоров'язбережувальна компетентність інженера-педагога», «Правила харчування студента»; матеріалів до науково-методичного семінару для викладачів і кураторів академічних груп «Формування здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії».

Ключові слова: здоров'язбережувальна компетентність, інженер-педагог, майбутній інженер-педагог із країн Середньої Азії, формування здоров'язбережувальної компетентності інженера-педагога, організаційно-педагогічні умови, професійна підготовка, вищий інженерно-педагогічний навчальний заклад.

ABSTRACT

Brytan Yu.A. The health protection competence formation of future teacher-engineers from Middle Asia countries in Ukrainian higher educational establishments. – Qualification research paper as a manuscript.

Thesis for a Candidate Degree (PhD) in Pedagogical Studies, Specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Vocational Education. – Ukrainian Engineering Pedagogics Academy, Kharkiv, 2017.

In accordance with the scientific literature analyses as for the research leading notions and for the characteristic of professional teacher-engineers activity to the health protection competence of future teacher-engineers were determinate as a professional characteristic value of professional group member for the socionomy type of dual system with provides its optimal capacity during engineer-productive and pedagogical implementation functions in response to the valued attitude formation for an own health (physical, psychical, social, spiritual), to proof skills of healthy living and against enable use of vicious habits (formed withstand style of health protection behavior) and also be able to use the health protection technologies as for yourself and for others (students, production workers).The structural components of the investigated phenomenon are determinate and

characterized: general competence (vital skills that assist for a physical, social, psychical and spiritual health) and special competence (taken off as a result of professional functions).

The analysis has been performed for the health protection competence of students from t Middle Asia countries in the engineering-pedagogical educational establishment and allowed to develop cardinal problems: the students' necessity and motivation absence for the optimal moving activity organization; the wrong organization of the work pattern, rest, feed; the necessary knowledge, abilities and skills absence for safety and strengthening of own health; unformed skills of healthy way living and against enable use of vicious habits; an unrealized role and value of health protection competence for the future professional activity.

In dissertation the theoretical generalization is carried out and new decision is offered for the problem of health protection competence formation for future teacher-engineers from Middle Asia countries in the professional preparation process in Ukraine with the theoretical ground, methodical providing and proof of concept study of organizational and pedagogical terms for the realization of system for the health protection competence formation of future specialists in an engineer-pedagogical industry.

The scientific novelty of the study is as follows:

For the first:

–the organizational and pedagogical terms for the realization of system for the health protection competence formation of future teacher-engineers from Middle Asia countries (the creation of health protection and educational environment for higher engineer-pedagogical educational establishment; the positive motivation formation of foreigners students for the health protection activity; the valeological preparation providing of foreign students; the students' health protection activity organization) are theory-based and experimentally-verified;

–the essence of health protection competence of teacher- engineer is certain as a professional meaningful description of professional group representative for

socionomy type of dual system;

-the essence and health competence formation problem of students from Middle Asia countries are certain that are connected with special aspects of future professional teacher-engineer activity;

Are refined:

-the essence of health protection competence personality as an integral quality predefined with the formational stereotype of thinking that appears in health protection behavior, in a general ability and in readiness for the health protection activity;

-the content of health protection competence formation for specialist as a providing of its possibility and readiness for the health protection behavior in everyday life and in the professional activity as the basis of formed general and special competence complex in accordance with professional functions;

-criteria and indexes of health protection competence formation of teacher-engineer: motivational values (the type of student's relationship for their health, motivation for their healthy life and health protection competence, for the interest of health protection behavior, the formation of health protection activity requirement, the level of quality formation connecting with the bases of safe vital functions); cognitive (the level of valeological aspiration knowledge (valeological skills)), from organization of own health protection activity); professional-activity (the level of skills and abilities formation for the health protection behavior in different kind of vocational training and professional activity); behavioural (the level of activity and social locomotion in own health living organization and health protection behavior, reflexivity of own behavior and activity for the health protection);

the further development was purchased with forms and methods of work with foreigners students during the professional preparation in higher educational establishment in Ukraine, the ways of their organization for the health protection activity (the differentiated movement education, involving for the volunteer activity); the creation ways for the health protection of educational environment in

higher engineering-pedagogical educational establishment.

The practical value of research work is consists of development results: semantic modules for disciplines " Introduction for speciality", "Introduction for rights", "Methodological principles of vocational training", "Theory and methodology of educational work", "Basis of special needs education", "The methodology of professional studies", "Basis of healthy living"; teaching materials for "Basis of healthy life" discipline; recommendations for additional course teaching "The health protection competence of teacher -engineer", "Rules of student's feeding "; materials for the scientifically and methodical seminar for teachers and for the academic groups curators "The health protection competence formation of students from Middle Asia countries".

Key words: the health protection competence, teacher-engineer, future teacher-engineer from Middle Asia countries, the health protection competence formation, organizational and pedagogical conditions, vocational training, engineering-pedagogical higher educational establishment.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дослідження

1. Британ Ю. А. Обґрунтування актуальності дослідження проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності студентів-іноземців у вищих навчальних закладах України. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*: зб. наук. пр. Х. : УІПА, 2016. № 50-51. С. 308-314.

2. Британ Ю. А. Здоров'язбережувальна компетентність іноземних студентів, що навчаються у вишах України. *Теорія та методика навчання та виховання*: зб. наук. пр. Х.: ХНАДУ, 2017. Вип. 41. С. 22-28.

3. Британ Ю.А. Обґрунтування організаційно-педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів у вищих навчальних закладах України. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*: зб. наук. пр. Х.: УІПА, 2017. № 54-55. С.224-232.

4. Британ Ю.А. Педагогічний аспект дослідження здоров'я студентської молоді як показника ефективності професійної підготовки. *Sciences of Europe*.

2017. Vol.2. № 17 (17). P. 29-32.

5. Британ Ю. А. Здоровьесохраняющая компетентность инженера-педагога: сущность, особенности, структура. *Norwegian Journal of development of the International Science*. 2017. N 9. P. 50-54.

Опубліковані праці апробаційного характеру

6. Британ Ю.А., Керницький О.М. Проблеми створення толерантного освітнього середовища при підготовці іноземних студентів у ВНЗ України. *Актуальні проблеми вищої професійної освіти: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ, 21-22 березня 2013 р.). К.: НАУ, 2013. С. 50.

7. Британ Ю.А., Керницький О.М. Проблеми підготовки іноземних студентів з Азійського регіону у вищій школі України: психолого-педагогічний та соціальний аспекти. *XLVI науково-практична конференція науково-педагогічних працівників, науковців, аспірантів та співробітників академії*: зб. тез доповідей (Харків, 2013р.). Х.: УПА, 2013. Ч.4. С.51-52.

8. Британ Ю.А., Керницький О.М., Кононова Т.О. Основні ознаки толерантного освітнього середовища ВНЗ. *Розвиток інженерно-педагогічної освіти на засадах компетентнісного підходу: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* (Бердянськ, 11-13 вересня 2013 р.). Бердянськ: БДПУ, 2013. С.18-20.

9. Британ Ю. А. Актуальність обґрунтування організаційно-педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності студентів-іноземців у вищому навчальному закладі України. *Соціально-економічні та гуманітарні аспекти світових інноваційних трансформацій: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ – Суми, 26-28 квітня 2017 р.). Суми, 2017. Т.2. С.47-49.

10. Британ Ю.А. Соціально-педагогічна підтримка студентів з країн Середньоазійського регіону у вищих закладах освіти України. *Соціально-правові та організаційно-управлінські аспекти роботи працівників соціальної й освітньої сфер з різними суб'єктами сучасного соціуму: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* (Харків-Куряж, 15 грудня 2016 р.). Х.: ФОП Петров В.В., 2016. С.118-121.

ЗМІСТ

ВСТУП	11
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ ІЗ СЕРЕДНЬОЇ АЗІЇ В ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ УКРАЇНИ.....	20
1.1. Здоров'язбережувальна компетентність інженера-педагога як педагогічний феномен.....	20
1.2. Проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії в інженерно-педагогічному навчальному закладі України	47
1.3. Теоретичне обґрунтування і методичне забезпечення організаційно- педагогічних умов реалізації системи формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії в вищому навчальному закладі України	65
Висновки до розділу 1	101
РОЗДІЛ 2 ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ОРГАНІЗАЦІЙНО- ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ РЕАЛІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ ІЗ КРАЇН СЕРЕДНЬОЇ АЗІЇ В ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ УКРАЇНИ.....	105
2.1. Організація і методика проведення експериментальної роботи.....	105
2.2. Упровадження організаційно-педагогічних умов реалізації системи формування здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії в інженерно-педагогічному навчальному закладі України....	127
2.3. Аналіз результатів експериментальної роботи.....	157
Висновки до розділу 2	169
ВИСНОВКИ.....	171
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	175
ДОДАТКИ.....	199

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасний стан розвитку людства вимагає фізично і психічно здорового молодого покоління, здатного до реалізації ефективних перетворень у суспільному житті. У зв'язку з цим, сучасною політикою в освітній галузі пріоритетним визначається напрям збереження здоров'я молодого покоління, пошук шляхів формування потреби студентської молоді в здоровому способі життя, формування культури здоров'я, цінностей здоров'язбережувальної діяльності.

Під час професійної підготовки майбутнього фахівця відповідно до державних документів (законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки, Державної національної програми «Освіта: Україна XXI сторіччя», Концепції виховної роботи, Національної стратегії з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» тощо) надається перевага вихованню духовно і фізично здорової особистості зі сформованою здоров'язбережувальною компетентністю як передумовою спроможності фахівця виконувати професійні функції.

Входження України в світову спільноту активізує її відносини з різними країнами світу в різних сферах. Система вищої освіти України, що має досвід забезпечення ефективної професійної підготовки фахівців різних галузей, є відкритою і привабливою для студентів-іноземців, зокрема з країн Середньої Азії (Узбекистану, Туркменістану, Таджикистану), особливий інтерес для яких представляє інженерно-педагогічна освіта. Це спричиняє всебічний аналіз проблем, що виникають у зв'язку з залученням до навчально-виховного процесу українських вищих навчальних закладів іноземних студентів, розробку концептуальних основ реформування системи підготовки іноземних фахівців для зарубіжних країн в Україні в нових політичних, економічних і соціальних умовах. Формування здоров'язбережувальної

компетентності студентів-іноземців є одним із шляхів забезпечення їхньої ефективної професійної підготовки.

Аналіз наукових праць дає підстави для висновку про вагомий внесок науковців у дослідження різних аспектів означеної проблеми. Так, питання організації здорового способу життя підростаючого покоління, забезпечення культури його формування під час професійної підготовки фахівців за різними напрямками досліджували О. Гладощук, О. Демінський, В. Кузнєцов, С. Путров, А. Сущенко, Ж. Холодов та ін. Проблемі здоров'язберезувальної компетентності особистості присвячено наукові дослідження Т. Андрющенко, О. Антонової, Н. Поліщук, Ю. Бойчука, М. Гончаренко, А. Турчинова, зокрема її формуванню у майбутніх фахівців різних спеціальностей – Н. Башавець, Д. Вороніна, А. Воропаєвої, Н. Завидівської, Є. Кочерги, І. Мельничук, О. Міхеєнка, Ю. Мусхаріної, О. Шукатки та ін.

Теоретико-методологічні аспекти підготовки фахівців інженерно-педагогічної галузі представлено в наукових дослідженнях українських науковців Н. Брюханової, Р. Горбатюка, Р. Гуревича, А. Джантімірова, О. Коваленко, М. Лазарева, Т. Лазаревої, П. Лузана, Ю. Лукьянової, В. Павленка, В. Радкевич, О. Романовської, Л. Тархан, В. Хоменка, Л. Штефан та інших. Різні аспекти підготовки студентів-іноземців у вищих навчальних закладах вивчали українські та зарубіжні дослідники: О. Адаменко, І. Баранова, О. Білик, Н. Булгакова, С. Варава, Т. Грищенко, Т. Дементьєва, Т. Довгодько, І. Зарубінська, Н. Зінонос, Н. Калашнік, Н. Костяк, О. Резван, Ю. Федотова, О. Яцишина та ін. Зокрема напрямом професійної підготовки студентів-іноземців в інженерно-педагогічному навчальному закладі присвячено праці М. Васильєвої, Г. Грохової, О. Керницького, Д. Коваленка, Т. Кононової, І. Романової, Г. Сукачової та інших. Проте феномен формування здоров'язберезувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії в вищих інженерно-педагогічних навчальних закладах України не був предметом спеціального дослідження.

Актуальність вивчення проблеми посилюється *суперечностями*,

виявленими в педагогічній теорії і практиці, зокрема: між усвідомленням суспільством цінності здоров'я молодого покоління, необхідності його культивування на всіх етапах освіти і неврахуванням можливостей професійної підготовки в формуванні здоров'язбережувальної компетентності майбутнього фахівця, зокрема студента-іноземця, що приїхав в Україну здобувати вищу освіту; між орієнтацією вищої освіти на удосконалення професійної підготовки висококваліфікованих кадрів, одним з пріоритетних напрямів якого є формування здоров'язбережувальної компетентності, та ігноруванням особливостей формування здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії в вищих інженерно-педагогічних навчальних закладах України; між визнанням стану здоров'я одним із показників ефективності підготовки фахівця, основою творчого довголіття інженерно-педагогічних кадрів, що забезпечується під час підготовки в вищих навчальних закладах України, та нерозробленістю організаційно-педагогічних умов реалізації системи формування здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії.

Актуальність і нерозробленість проблеми, її практичне значення, необхідність розв'язання суперечностей зумовили вибір теми дисертаційного дослідження **«Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії у вищих навчальних закладах України».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано згідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки, методики та менеджменту освіти Української інженерно-педагогічної академії в межах держбюджетної теми «Психолого-педагогічні засади розробки системи підготовки в Україні інженерно-педагогічних кадрів для країн СНД Азійського регіону» (РК 0112U005980). Тему дисертації затверджено вченою радою Української інженерно-педагогічної академії (протокол № 9 від 25.02.2014 р.) і

погоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 5 від 26.09.2017 р.).

Мета дослідження – науково обґрунтувати, методично забезпечити організаційно-педагогічні умови реалізації системи формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів і виявити їх вплив на рівні сформованості відповідної компетентності студентів із країн Середньої Азії під час професійної підготовки в Україні.

Відповідно до мети визначено **завдання дослідження**:

1. На основі аналізу наукової літератури розкрити суть і структуру здоров'язбережувальної компетентності інженера-педагога.

2. З'ясувати проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії в інженерно-педагогічному навчальному закладі України.

3. Теоретично обґрунтувати і методично забезпечити організаційно-педагогічні умови реалізації системи формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії в вищому навчальному закладі України.

4. Експериментально перевірити організаційно-педагогічні умови реалізації системи формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії в вищому навчальному закладі України.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії в Україні.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови реалізації системи формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії в вищому навчальному закладі України.

У дослідженні зроблено *припущення* про те, що підвищенню рівня сформованості здоров'язбережувальної компетентності студентів вищих інженерно-педагогічних навчальних закладів України з країн Середньої Азії

сприятиме упровадження в процес їхньої професійної підготовки теоретично обґрунтованих і методично забезпечених організаційно-педагогічних умов реалізації системи формування здоров'язбережувальної компетентності.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять загальні філософські положення теорії пізнання, вчення про загальний зв'язок, взаємозумовленість і цілісність явищ об'єктивної дійсності, діалектичний розвиток свідомості й поведінки особистості в результаті залучення до конкретних видів діяльності, концептуальний підхід до теорії особистості, компетентісний підхід до визначення ключових понять «здоров'язбережувальна компетентність», «здоров'язбережувальна поведінка»; теоретичні положення інженерно-педагогічної освіти (Н. Брюханова, Д. Коваленко, О. Коваленко, М. Лазарєв, Т. Лазарева, П. Лузан, Л. Штефан та ін.); наукові дослідження особливостей формування культури здорового способу життя, здоров'язбережувальної компетентності майбутнього фахівця (Ю. Бойчук, М. Гончаренко, І. Мельничик, О. Міхеєнко, Ю. Мусхаріна, О. Шукатка та ін.); праці, що висвітлюють різні аспекти професійної підготовки студентів-іноземців (О. Білик, Т. Дементьєва, І. Зарубінська, Н. Калашнік та ін.).

Виконання поставлених завдань здійснювалося за допомогою використаного комплексу **методів**:

– *теоретичних*: аналіз наукових джерел, порівняння, систематизація, теоретичне осмислення та узагальнення інформації для виявлення суті здоров'язбережувальної компетентності та з'ясування проблем її формування у студентів-іноземців із країн Середньої Азії; визначення й обґрунтування організаційно-педагогічних умов реалізації системи цього процесу;

– *емпіричних*: педагогічне спостереження, діагностичні бесіди, інтерв'ювання, анкетування, тестування, контент-аналіз документації (планів роботи вищого навчального закладу, навчальних планів, програм навчальних курсів, планів виховної роботи, планів та звітів кураторів), незалежне експертне оцінювання – для виявлення наявних у вищому навчальному

закладі умов для формування здоров'язберезувальної компетентності студентів-іноземців і стану її сформованості до початку експериментальної роботи та після її завершення; педагогічний експеримент, у межах якого проводилася робота з вирішення практичних завдань дослідження;

– *статистичних*: методи математичної статистики (критерій Пірсона) – для аналізу та обробки результатів експериментального дослідження.

Наукова новизна полягає в тому, що:

уперше:

– теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено організаційно-педагогічні умови реалізації системи формування здоров'язберезувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії (створення здоров'язберезувального освітнього середовища вищого інженерно-педагогічного навчального закладу; формування позитивної мотивації студентів-іноземців до здоров'язберезувальної діяльності; забезпечення валеологічної підготовки іноземних студентів; організація здоров'язберезувальної діяльності студентів);

– визначено суть здоров'язберезувальної компетентності інженера-педагога як професійно значущої характеристики представника професійної групи соціономічного типу дуального характеру;

– визначено суть і проблеми формування здоров'язберезувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії, пов'язані з особливостями майбутньої професійної діяльності інженера-педагога;

уточнено:

– суть здоров'язберезувальної компетентності особистості як інтегральної якості, зумовленої сформованим стереотипом мислення, котра виявляється в її здоров'язберезувальній поведінці, загальній здатності та готовності до здоров'язберезувальної діяльності;

– зміст формування здоров'язберезувальної компетентності фахівця як забезпечення його спроможності і готовності до здоров'язберезувальної

поведінки в повсякденній і професійній діяльності на підставі комплексно сформованих загальних і спеціальних компетентностей відповідно до професійних функцій;

– критерії і показники сформованості здоров'язбережувальної компетентності інженера-педагога: мотиваційно-ціннісний (характер відношення студента до власного здоров'я, мотивації до ведення здорового способу життя і формування здоров'язбережувальної компетентності, інтересу до здоров'язбережувальної поведінки; сформованість потреби у здоров'язбережувальній діяльності; рівень сформованості якостей, пов'язаних з основами безпечної життєдіяльності); когнітивний (рівень знань валеологічного спрямування (валеограмотність), з організації власної здоров'язбережувальної діяльності); професійно-діяльнісний (рівень сформованості умінь і навичок здоров'язбережувальної поведінки в різних видах професійної підготовки й професійної діяльності); поведінковий (рівень активності і соціальної мобільності в організації власного здорового способу життя і здоров'язбережувальної поведінки, рефлексивності власної поведінки і діяльності зі здоров'язбереження);

подальшого розвитку набули форми і методи роботи зі студентами-іноземцями під час професійної підготовки в вищому навчальному закладі в Україні, шляхи організації їхньої здоров'язбережувальної діяльності (диференційоване фізичне виховання, залучення до волонтерської діяльності); напрями створення здоров'язбережувального освітнього середовища вищого інженерно-педагогічного навчального закладу.

Практичне значення дослідження полягає в розробці: змістових модулів з дисциплін «Вступ до спеціальності», «Вступ до права», «Методологічні засади професійної освіти», «Теорія і методика виховної роботи», «Основи корекційної педагогіки», «Методика професійного навчання», «Основи охорони праці»; навчально-методичних комплексів з дисципліни «Основи здорового образу життя»; рекомендацій для проведення занять з факультативів «Здоров'язбережувальна компетентність інженера-

педагога», «Правила харчування студента»; матеріалів до науково-методичного семінару для викладачів і кураторів академічних груп «Формування здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії».

Основні результати дослідження **впроваджено** в процес професійної підготовки Української інженерно-педагогічної академії (довідка № 105-04-122/1 від 19.10.2017 р.), Рівненського державного гуманітарного університету (довідка № 239 від 10.11.2017 р.), Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини (довідка № 106/3 від 27.10.2017 р.).

Теоретичні положення й практичні напрацювання можуть використовуватися в процесі професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів, під час підвищення їхньої кваліфікації; при розробці методичних комплексів, підручників і посібників, програм спецкурсів для студентів-іноземців з питань формування здоров'язбережувальної компетентності. Матеріали дисертаційного дослідження можуть стати основою для подальших розвідок з досліджуваної проблеми.

Особистий внесок здобувача. У працях, написаних у співавторстві, здобувачеві належать (відповідно до списку літератури): [37] – обґрунтування актуальності створення толерантного освітнього середовища; [36] – визначення психолого-педагогічного аспекту підготовки іноземних студентів з Азійського регіону у вищій школі України; [34] – обґрунтування критеріїв для визначення толерантності освітнього середовища вищого навчального закладу.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження доповідалися на науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних*: «Актуальні проблеми вищої професійної освіти» (Київ, 2013 р.), «Соціально-економічні та гуманітарні аспекти світових інноваційних трансформацій» (Київ – Суми, 2017 р.); *всеукраїнських*: «Розвиток інженерно-педагогічної освіти на засадах компетентнісного підходу» (Бердянськ, 2013 р.), «Соціально-правові та організаційно-

управлінські аспекти роботи працівників соціальної й освітньої сфер з різними суб'єктами сучасного соціуму» (Харків-Куряж, 2016 р.). Здобутки автора обговорювалися на засіданнях кафедри педагогіки, методики та менеджменту освіти Української інженерно-педагогічної академії (2014-2017 рр.), на XLVI науково-практичній конференції науково-педагогічних працівників, науковців, аспірантів і співробітників академії (Харків, 2013 р.).

Публікації. Зміст та основні результати дисертації відображено у 10 публікаціях (7 з яких є одноосібними), із них 3 статті – в провідних фахових виданнях України, 2 статті – у зарубіжних періодичних виданнях, 5 тез – у матеріалах наукових конференцій.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ ІЗ СЕРЕДНЬОЇ АЗІЇ В ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ УКРАЇНИ

1.1. Здоров'язбережувальна компетентність інженера-педагога як педагогічний феномен

Цінність здоров'я на рівні особистості і людства в цілому важко переоцінити. Якщо на рівні суспільства на різних історичних етапах його розвитку пріоритет здоров'я не завжди визначався і культивувався, то на рівні свідомості кожної конкретної особистості така цінність має бути особистісно значущою, що забезпечує якість її життєдіяльності.

Розуміння здоров'я з позиції аксіологічного підходу зумовлено історично визнаним характером самовизначення людини і рівнем відносин у суспільстві. Так, аналіз історичних джерел свідчить про те, що в первісному суспільстві у зв'язку з залежністю людини від природи, в нерозривній єдності з якою здійснюється її існування, здоров'я як соціокультурний феномен стає елементом розмежування природного і людського. Ще в період найдавнішої цивілізації формується певне ставлення до здоров'я і хвороби, з'являються перші медичні уявлення, про що свідчать тексти стародавньої Месопотамії та інші досліджені науковцями документи [82].

Ставлення до здоров'я як суспільно значущого явища виникає в період античності. У зв'язку з цим, проблема здоров'я стає не тільки медичної, а й філософською. Важко не погодитися з Сократом, який вважав, що «Здоров'я – не все, але все без здоров'я – ніщо!». Здоров'я набуває самостійного значення і сприймається як особлива цінність, що визначає індивідуальні характеристики людини. У працях Аристотеля, Гіппократа містяться не тільки відомості медичного характеру, а й уявлення про цілісність людського

організму [28]. Отже, період Античності, який характеризується визнанням багатьох цінностей людської життєдіяльності, стає таким, у якому здоров'ю людини відводиться провідна роль, а отже закладаються й підвалини піклування про нього.

Протилежні погляди на людину, її здоров'я і нездоров'я формуються в середньовіччі, що пояснюється пануючими релігійними догмами. З одного боку, церква проповідувала зречення від власного тіла як гріховної плоті, що спричинило падіння санітарно-гігієнічної культури, зростання кількості хвороб, зокрема інфекційних. З іншого боку, саме в цей період відбувається поглиблення медичних знань і розквіт медицини не тільки як прикладної, але й як наукової галузі. Медицина виділяється з системи інших знань, що зумовило зміну ставлення до здоров'я в суспільстві і суспільства до нього. Примітним є той факт, що здоров'я на цьому етапі розвитку суспільства співвідноситься з тілесністю людини. Видатні вчені середньовічної медицини (Ібн-Сіна, аль Фарабі, ад Захраві і ін.) починають стверджувати не тільки про необхідність лікування хвороби, а й збереження та підтримку здоров'я тих, хто ним володіє. У суспільстві в цей час формується установка на здоров'я як необхідний компонент життєдіяльності людини, що забезпечує її якість.

Упродовж наступних тисячоліть проблема здоров'я все більше стає сферою медицини. Відбувається не тільки диференціація і поглиблення медичних знань, а й інтеграція з іншими науками. Отже, проблема здоров'я і проблема людини є давно існуючими і нероздільними, їхній взаємозв'язок змінюється відповідно до змін у людській культурі [183], визначається пануючими ідеями і пріоритетними цінностями, залежить від впливу історичних подій, розквіту або занепаду медичної та інших людинознавчих наук.

На сучасному етапі розвитку суспільства, на думку більшості дослідників, відбувається зміна ставлення до здоров'я на всіх рівнях. Воно стає цінним для людини не тільки через можливість збереження його дієвості (ціна здоров'я набуває ринкового характеру), але і як необхідний

особистісний компонент, що забезпечує людині психологічну представленість у суспільстві. Відповідно, перехід суспільства на новий історичний рівень зумовлює використання нових підходів і парадигм до дослідження проблеми здоров'я.

З позиції філософського підходу, здоров'я як вища цінність не може бути самоціллю, оскільки виступає необхідною умовою інших цінностей: матеріальних (добробут, висока заробітна плата, пільги тощо), фізичних (працездатність, бадьорість, краса тощо), психічних (гарний настрій, впевненість у власних силах, психологічна комфортність тощо), духовних (естетичні, моральні, інтелектуальні), соціальних (повага оточуючих, престиж тощо). Отже, здоров'я людини виступає обов'язковою умовою її повноцінного існування, що зумовлює формування потреби цінити його і піклуватися про нього. Саме ця ідея стосовно здоров'я кожної окремо взятої людини є провідною на сучасному етапі розвитку прогресивного суспільства.

Існує велика кількість визначень поняття «здоров'я», об'єднаних розумінням здоров'я як конкретного, якісно специфічного стану організму людини, яке характеризується нормальним перебігом фізіологічних процесів, що забезпечують його оптимальну життєдіяльність [5]. Варто відзначити, що тривалий час поняття «здоров'я» визначали через відсутність хвороби, що простежується в багатьох словниках, енциклопедіях, джерелах довідкового характеру. Таке визначення пояснюється короткотривалістю людського життя в історичному перебігу, через що уникнення хвороби вважалося виключно вдачею. Лише в ХХ ст. медична наука й охорона здоров'я досягли значних успіхів: з'являються нові вакцини, поліпшується санітарно-гігієнічна обстановка, внаслідок чого знижується небезпека багатьох захворювань завдяки можливості їх попередження й подолання. Розв'язання цієї проблеми стає глобальним завданням, що не може бути вирішеним у межах окремо взятої країни. У зв'язку з цим, характеристика здоров'я як відсутність хвороби в сучасній науковій думці визнається застарілою, на зміну якій прийшло нове розуміння: здоров'я в загальному плані пов'язують з

можливістю організму людини адаптуватися до змін навколишнього середовища, вільно взаємодіючи з ним на основі біологічної, психологічної та соціальної суті людини. Визнаним і очевидним стає той факт, що організм як природна даність людини потребує допомоги, котру можливо і необхідно надати, як з боку самої людини (у плані піклування про стан власного організму, запобігання і уникнення шкідливого впливу на нього), так і з боку держави (шляхом створення соціальних інституцій, зокрема медичних, педагогічних, ініціювання й ратифікації спеціальних здоров'язбережувальних програм тощо).

У преамбулі статуту Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) здоров'я визначається як «стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних дефектів», яке також не може претендувати на абсолютну точність, оскільки визначене як «стан благополуччя» здоров'я втрачає своє практичне значення, перетворюючись на ідеал, який не відповідає реаліям життя. Крім того, в реальному житті, постійній зміні стану людини в залежності від вікових, психологічних, соціальних тощо умов виключена «повна» стабільність усіх перерахованих видів життєвого благополуччя. Необхідним у визначенні є урахування динамічності стану, що характеризується.

Дослідники [204] конкретизують визначення здоров'я як цілісного багатовимірного динамічного стану організму, включаючи позитивні і негативні критерії, в процесі реалізації генетичного потенціалу в умовах конкретного соціального і екологічного середовища, що дозволяє людині реалізовувати свої біологічні та соціальні функції. Отже, ефективність реалізації генетично закладеного потенціалу здоров'я, що має суто індивідуальний характер, залежить зокрема й від ціннісного ставлення людини до власного стану організму й її зусиль з його підтримання в певних умовах.

Ґрунтуючись на цих положеннях, здоров'я з позиції фізіологічного підходу визначають як інтегральну здатність організму людини надійно

зберігати в процесі життя відповідну віку пластичну стійкість норми реакції обмінних процесів функціональних систем в умовах різких змін кількісних і якісних параметрів сенсорного, вербального та енерго-інформаційного потоків, що забезпечують динамічну нерівновагу фізіологічних параметрів з навколишнім середовищем і визначають біосоціальну повноцінність організму [11]. М. Гончаренко визначає здоров'я як інтегративну цілісність людини, що виявляється в оптимальній єдності соціального і біологічного аспектів розвитку індивідуальності на основі пріоритету духовно-моральних цінностей в конкретних умовах життєдіяльності [65].

Узагальнення різних підходів до трактування здоров'я представлено в «Енциклопедії освіти», де цей феномен тлумачиться як правильна, нормальна діяльність організму, розглядається як процесуальний, динамічний, функціональний стан, що характеризується морфологічною цілісністю, високим енергетичним потенціалом, оптимальними адаптаційними реакціями на зміни довкілля, що забезпечує гармонійний фізичний, психо-емоційний і соціальний розвиток особистості, її активне довголіття, повноцінне життя, ефективну протидію захворюванням [85, с. 318].

Дослідники відзначають, що в поняття «здоров'я» людини як критерій повинна входити її можливість повноцінної активної трудової і громадської діяльності [132] як соціальної істоти. Хвороба не тільки перешкоджає, але нерідко значно обмежує або зовсім позбавляє людину цієї можливості. Перехід від здорового стану до хвороби визначають як процес поступового зниження здатності людини пристосовуватися до змін соціального та виробничого середовища, навколишніх умов. Стан організму (його здоров'я або хвороба) є результатом взаємодії з навколишнім середовищем, тобто результат адаптації або дезадаптації організму до умов середовища.

Виходячи з цього, дослідники зосереджують увагу, в першу чергу, на значущості соціальної складової поняття «здоров'я». Погоджуємося з тими авторами [132], котрі визначають здоров'я не просто як відсутність порушень в організмі, його патологічних уражень тощо, але й як одну з найважливіших

умов для вільного виконання людиною її функцій, перш за все, трудових, моральних тощо, що робить її соціальною істотою; здоров'я є необхідною і найважливішою умовою активного, творчого і повноцінного життя людини в суспільстві; воно є благом або ресурсом, від ступеня оволодіння яким залежить рівень задоволення практично всіх потреб людини, що відкриває суттєві можливості для профілактики здоров'я [165].

Мінливі соціальні умови й вимоги, що висуваються до здоров'я, досягнення в галузі медицини вносять зміни в свідомість окремої людини про місце здоров'я в її житті. Вивчення життєдіяльності людини, збереження й корекції її систем з урахуванням індивідуальних фізіологічних особливостей, профілактики здоров'я ще не хворих людей – основні завдання нового напрямку в науковому пізнанні, яке І. Брехманом було названо валеологією [28].

За новою валеологічною концепцією, здоров'я – це стан рівноваги (баланс) між адаптаційними можливостями (потенціал здоров'я) організму і постійно мінливими умовами середовища [45]; це психофізичний стан здоров'я, який характеризується відсутністю патологічних змін і функціональним резервом, достатнім для повноцінної біосоціальної адаптації і збереження фізичної та психічної працездатності в умовах природного місця існування [42]. У цьому визначенні підкреслюється єдність фізичного і психічного в структурі здоров'я, що виявляється в кінцевому рахунку у соціальній активності людини впродовж її життєдіяльності.

Слід відзначити, що валеологія є новою інтегративною галуззю знань, комплексною навчальною дисципліною, що вивчає закономірності, способи та механізми формування, відновлення й зміцнення здоров'я людини з використанням природних оздоровчих методів і технологій. Здоров'я є складним динамічним процесом, тісно пов'язаним зі способом життя людини, а як навчальна дисципліна валеологія охоплює сукупність знань про індивідуальне здоров'я людини та здоровий спосіб життя [143], опанування яких науковці [25; 65] вважають нагальною проблемою, з чим важко не

погодитися. «Збереження здоров'я, дотримання здорового способу життя вважається найбільш ваговою нормою загальної культури людини цивілізованого суспільства» [64, с. 3]. Загальний нормальний стан людини, на думку представників української валеологічної школи [65; 89; 196 та ін.], визначається як стан щасливого, гармонійного життя, що поєднує не лише фізичну, а й інтелектуальну, чуттєву, соціальну та духовну сфери [89, с. 135]. І. Мельничук визначає, що на основі інтеграції філософського, соціологічного, психологічного, медичного, валеологічного, педагогічного та інших підходів до розуміння здоров'я як людської цінності науковці розглядають цей феномен як саморозвивальну та самокеровану систему, нормальний психосоматичний стан людини для реалізації свого потенціалу тілесних і духовних сил та потреб, вважаючи здоров'я результатом самопізнання тощо [141].

Отже, проведений аналіз історичних і сучасних наукових джерел, визначень науковців суті феномену «здоров'я» дозволив зробити такі висновки: здоров'я є визнаною на сучасному етапі розвитку суспільства людською цінністю, що вимагає до себе аксіологічного ставлення; характеризується з позиції біологічної, психологічної, соціальної суті, що є взаємопов'язаними і взаємозумовленими; є цілісною динамічною системою, що потребує уваги в плані підтримання активності і дієвості всіх своїх компонентів; основним призначенням здоров'я є забезпечення реалізації соціальної функції людини.

З позиції валеології цінність представляє процес здоров'язбереження, що, безперечно, залежить, у першу чергу, власне від особистості і усвідомлення нею цінності здоров'я. Проте, як забезпечення статусу людської цінності на рівні суспільства, реалізація здоров'язбереження покладається на соціальні інституції держави стосовно збереження здоров'я її громадян, провідними з яких виступають освітні заклади. Саме заклади освіти покликані забезпечити сформованість у кожної особистості ціннісного ставлення до власного здоров'я, оскільки найважливіше значення і

ефективність процес здоров'язбереження здобуває за умови, коли сама особистість піклується про своє здоров'я на основі сформованого ціннісного ставлення до його стану. У зв'язку з цим, науковці використовують термін «здоров'язбережувальна поведінка», що визначають як систему дій, спрямованих на формування і збереження здоров'я, зниження захворюваності і збільшення тривалості життя [163]. Таку поведінку людини пропонують розглядати як стиль життя, вироблений організмом під час життєдіяльності і спрямований на збереження і укріплення здоров'я, при цьому основними показниками її сформованості виступають відношення до власного харчування і наявність або відсутність шкідливих звичок [21]. Безумовно, лише цими показниками не обмежується характеристика здоров'язбережувальної поведінки, в якій дієвим стрижнем виступають активні фізичні дії особистості з розвитку необхідних для цього фізичних якостей. Саме тому, зокрема в освітніх закладах, відбувається культивування активного фізичного виховання особистості, що створює передумови для її загального розвитку.

Здоров'язбережувальна поведінка особистості передбачає її здатність і спроможність вести здоровий спосіб життя, що, на думку І. Мельничук, є сукупністю способів і форм життєдіяльності особистості, спрямованих на щоденне збереження та зміцнення свого здоров'я, складниками якого є раціональне харчування, безпечний побут, якісні умови праці й відпочинку, оптимальна фізична активність, безпечна сексуальна поведінка, гігієна, загартування, відсутність шкідливих звичок, володіння необхідними знаннями, уміннями та навичками зі збереження та зміцнення свого здоров'я й усвідомлення людиною важливості дій у цьому напрямі. Дослідниця переконана в тому, що «лише особи з високим рівнем свідомості та сформованою світоглядною орієнтацією і культурою щодо здорового способу життя прагнуть діяти заради власного здоров'я» [141, с. 196]. Отже, вирішення проблеми збереження здоров'я ґрунтується на формуванні пріоритету цінності здоров'я в загальній системі цінностей [15] на основі

реалізації компетентнісного підходу до гармонійного поєднання фізичного, духовного, психічного й соціального здоров'я [141, с.198].

Отже, здоров'язбереження є активним процесом, спрямованим на підтримку здоров'я людини в усіх його проявах з використанням власного потенціалу особистості і створенням умов з боку різних соціальних інституцій. Заклади освіти відіграють провідну роль у формуванні здоров'язбережувальної поведінки кожної конкретної особистості, підґрунтям для якої як свідомого усталеного стилю життя виступає особистісно усвідомлена необхідність здоров'язбереження.

Погоджуємося з тими авторами, котрі обстоюють думку про те, що саме здоров'я є доказом якісної підготовки студентів як майбутніх фахівців: держава, вкладаючи кошти в формування кадрового потенціалу країни, очікує повернення й примноження цих коштів від фахівців, що є можливим лише за умови збереження ними власного здоров'я до періоду професійної зрілості [197]. У зв'язку з цим, цілком природним є розгляд стану здоров'я студентів як одного з показників ефективності підготовки фахівців, що є підґрунтям творчого довголіття наукових кадрів, поряд з їхнім професійним рівнем. «Фундамент здоров'я» визнається основним чинником в успішному освоєнні обраної спеціальності. Лише здорова людина має здатність успішно вчитися, бути витривалою не тільки до фізичних, але й до психічних стрес-факторів, мати високу працездатність» [199, с. 23]. У виконанні цих завдань, на нашу думку, важливу роль відіграє правильно організований процес професійної підготовки, що ґрунтується на забезпеченні усвідомлення студентами цінності здоров'я, культивуванні здоров'язбережувальної поведінки і активних дій зі здоров'язбереження студентів.

На сучасному етапі формування особистості, зокрема й професійної підготовки майбутнього фахівця, з урахуванням пріоритетності компетентнісного підходу [111; 134; 164 та ін.] до її організації як ключова виокремленою є *здоров'язбережувальна компетентність*. Сам термін знайшов теоретичне обґрунтування суті і наповнення змісту завдяки

сучасним дослідникам [6; 8; 25; 57; 155; 156 та ін.].

Так, дослідження здоров'язбережувальної компетентності як соціально-педагогічної проблеми представлено в працях Т. Андрющенко [6]. У зв'язку з нарощенням суперечностей між інтенсифікацією освітньо-виховного процесу в навчальних закладах, починаючи з дошкільних, і одним із провідних обмежувальних чинників — недостатнім фізичним і психологічним здоров'ям вихованців, на застосування здоров'язбережувальних технологій з метою формування здоров'язбережувальної компетентності дітей, починаючи з дошкільного віку, вказують також Л. Гаращенко [62], Н. Левінець [129], Г. Опалко [155], Т. Осипенко [156] та інші.

Здоров'язбережувальна компетентність постає однією з базових соціально значущих компетентностей особистості як члена суспільства і майбутнього фахівця певної професійної галузі. Безперечно, така компетентність має особливе значення для представника педагогічної професії як складника його професійної компетентності, на що звертали увагу в дослідженнях В. Бобрицька [22], Ю. Бойчук [24], М. Гончаренко [65], Ю. Мусхаріна [149] та інші. Узагальнення основних положень дисертаційних досліджень з проблеми здоров'язбережувальної компетентності вчителя на підставі аналізу визначень провідних дефініцій зроблено в статті Є. Кочерги [121]. Проведений аналіз досліджень авторів дозволяє стверджувати, що науковці одностайні у визнанні сформованості здоров'язбережувальної компетентності вчителя обов'язковою умовою і провідним чинником забезпечення формування культури здоров'я учнів як умовних об'єктів їхньої професійної діяльності. Володіння здоров'язбережувальною компетентністю вчителем дозволяє йому реалізовувати здоров'язбережувальні технології у навчально-виховній діяльності стосовно учнів, що, в свою чергу, забезпечує формування загальнонаціонального потенціалу здоров'язбережувальної поведінки майбутніх членів суспільства. Ю. Бойчук здоров'язбережувальну компетентність характеризує як

динамічний стереотип мислення, поведінки та діяльності, який сприяє збереженню і зміцненню здоров'я людини та визначає дбайливе ставлення до здоров'я оточуючих [23].

Примітним є той факт, що питання актуальності здоров'язбережувальної компетентності як складника професійної компетентності не обмежується лише приналежністю фахівця до педагогічної професії. Так, Н. Башавець розглянуто питання формування культури здоров'язбереження як світоглядної орієнтації майбутніх економістів, приділено увагу цінності та ціннісним орієнтирам, світогляду, здоров'ю та здоровому способу життя, виокремлено проблему формування потреби в здоров'ї, культурі здоров'я та здоров'язбереження, важливість використання здоров'язбережувальних технологій у виховному середовищі, мотиву та мотивації, компетентності та компетенції, зокрема здоров'язбережувальній [15]. Дослідник розкриває проблему виховання студента-економіста як культурної особистості, яка визначає власне здоров'я як цінність, а здоров'язбережувальні дії, спрямовані особистістю на підтримку здоров'я, вважає засобом досягнення соціального успіху. Автор розробляє цілісну модель формування культури здоров'язбереження студентів вищих економічних навчальних закладів, яка може бути адаптованою й реалізованою під час підготовки фахівців інших професійних галузей.

Проведений термінологічний аналіз дозволяє стверджувати, що в більшості наукових джерел «здоров'язбережувальна компетентність» трактується як інтегральна якість особистості, зумовлена сформованим стереотипом мислення, котра виявляється в її здоров'язбережувальній поведінці, загальній здатності та готовності до здоров'язбережувальної діяльності. Вона ґрунтується на інтеграції знань, умінь, навичок, ціннісних ставлень особистості, спрямованих на збереження фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я – власного та оточення [111]. Така компетентність охоплює низку життєвих навичок (компетентностей), що

сприяють здоровому способу життя (фізичного, соціального, психічного та духовного) і виступають підставою для класифікації складників цього феномену.

Як компетенції, що входять до складу здоров'язберезувальної компетентності, Ю. Бойчук і А. Турчинов визначають: компетенції з питань рухової активності; компетенції з питань харчування; компетенції з питань ендоекології організму, тобто стану внутрішньої екології, від якого залежать будь-які життєві прояви людини як біосистеми; компетенції з питань психоемоційної активності; моральності і духовності [25].

Слід відзначити, що рухова активність більшістю науковців визначається одним із найважливіших чинників формування здоров'я людини. Рух, у якому виявляється, як правило, діяльність, виступає важливим фактором як фізичного, так і психічного розвитку організму, тоді як малорухливий спосіб життя негативно впливає на загальний стан здоров'я людини. «Механізми впливу оптимальної рухової активності як на соматичний, так і на психічний стан людини виявляються настільки універсальними і надійними, що їх використання в практиці оздоровлення стало нагальною потребою, особливо актуальною нині» [25]. Фізичні вправи розвивають фізичні якості, забезпечуючи довготривалу фізичну дієздатність, що позитивно впливає на оздоровлення органів і систем організму, а отже дозволяє людині довше зберігати працездатність, бути корисною суспільству. У зв'язку з цим, занепокоєння викликає недостатня рухова активність (гіподинамія) молоді, що є однією з причин низки тяжких хронічних захворювань внутрішніх органів, порушення обміну речовин, погіршення психічного стану людини. Ця проблема виявляється і простежується в студентській молоді, провідною діяльністю для якої виступає напружене навчання з метою опанування знань і навичок майбутньої професійної діяльності. За умови серйозного ставлення до навчання студенти часто забувають про необхідність рухової активності, пояснюючи це відсутністю часу, у зв'язку з чим науковці констатують негативні зміни у фізичних даних

і відповідно погіршення стану здоров'я студентів від першого до останнього років навчання в вищому навчальному закладі.

Для раціональної організації здоров'язбережувальної діяльності разом із фізичними вправами використовується такий потужний фактор, як раціональне харчування. «Їжа за правильного використання стає ліками, які здатні не тільки запобігти чи вивести з хвороби без побічних негативних ефектів, але й підвищити рівень фізичної та психічної енергії, а за неправильного – справляє руйнівний вплив» [25]. Правильно організований режим харчування з дитинства забезпечує формування навичок дбайливого ставлення до харчування як процесу енергетичного забезпечення власного організму для здійснення видів діяльності – інтелектуальної, фізичної. Культура харчування особистості сьогодні визнається критерієм її внутрішньої культури, свідчить навіть про рівень її інтелектуального рівня.

У зв'язку з тим, що «накопичення токсичних речовин усередині організму через незадовільний стан довкілля, неправильне харчування, шкідливі звички призводить до забруднення внутрішнього середовища організму і, як наслідок, розладу функціонального стану, погіршення якості життя людини та інвалідності» [25], необхідність протидії шкідливим звичкам, вплив яких є різноманітним і руйнівним для людського організму, не викликає сумніву такий важливий компонент здоров'язбережувальної компетентності як компетенції з питань ендоекології організму: володіння різноманітними методами очищення організму в поєднанні з фізичними вправами та дієтотерапією, що «підвищують імунітет, функціональний потенціал організму та сприяють його загальному оздоровленню» [25]. Такі компетенції передбачають сформованість цінностей здоров'я і здорового способу життя, відповідних мотивів здоров'я, що забезпечують усвідомлену й мотивовану необхідність протидії шкідливим звичкам. Якщо негативний вплив довкілля іноді важко або навіть неможливо подолати, то потребу опору і протидії шкідливим звичкам потрібно формувати в молодій людині на рівні підсвідомості.

Важливе місце у здоров'язбережувальній компетентності посідає психоемоційна активність як «особлива форма психічних виявів людини, що характеризується емоційним реагуванням на дійсність» [25]. Емоції необхідні людині, оскільки вони регулюють її самопочуття та функціональний стан. Компетенції як здатності до оптимального емоційного збудження визначаються науковцями умовою готовності людини до будь-якої діяльності та її сприятливого здійснення для здоров'я. Позитивне ставлення до гарного самопочуття, власного здоров'я, докладання зусиль до його збереження, незважаючи на утруднення, негаразди життєдіяльності, забезпечують активність молоді людини на шляху до вдосконалення тіла й духу. У цілому, позитивна налаштованість на здоров'язбереження, зумовлена позитивними емоціями, спричиняє активні дії з його реалізації.

Окрему роль у здоров'язбережувальній компетентності науковці відводять компетенціям моральності і духовності, що виявляються в рівні духовного розвитку людини, впливаючи на її характер і спосіб мислення. Через залежність між духовністю і фізичним здоров'ям, між думками людини та її долею, автори визначають суттєвий вплив духовних і моральних характеристик людини на фізіологічні функції її організму. Безперечно, можна встановити кореляцію, зворотну твердженню «У здоровому тілі – здоровий дух!» як таку: «Духовне здоров'я – запорука фізичного здоров'я!» Доказом цього виступає усвідомлена морально вихованими, духовно багатими людьми необхідність і потреба дбати про свій фізичний стан у тому числі, не піддаватися шкідливим звичкам тощо.

Як висновок, науковці стверджують, що «на загальний стан здоров'я в певній системі причинно-наслідкових взаємозв'язків впливають і інші найрізноманітніші фактори, а саме: умови праці та відпочинку індивіда, дотримання певного ритму сну і неспання; коло спілкування (наявність чи відсутність прикладу здорового способу життя), сімейні та сексуальні стосунки, якість житла, побутові умови; дотримання біоритмологічних факторів; вплив соціально-економічної й екологічної ситуацій; рівень

сформованості загальної культури та розвитку інтелектуальних здібностей і багато інших чинників, які постійно вивчаються й уточнюються дослідним шляхом паралельно з розвитком наук про людину» [25]. Для того, щоб використовувати позитивний вплив основних і додаткових факторів і протидіяти руйнівному впливу негативних чинників, у сучасної людини повинна бути сформована здоров'язбережувальна компетентність.

Більш розгорнуту характеристику складників здоров'язбережувальної компетентності (сформованих навичок людини), за критерієм сприяння різним видам здоров'я (фізичного, соціального, духовного та психічного), наводять О. Антонова і Н. Поліщук [8], визначаючи:

1. Життєві навички, що сприяють фізичному здоров'ю:

– навички раціонального харчування (дотримання режиму харчування; уміння складати харчовий раціон, ураховуючи реальні можливості та користь для здоров'я; уміння визначати й зберігати високу якість харчових продуктів);

– навички рухової активності (виконання ранкової зарядки; регулярні заняття фізичною культурою, спортом, рухливими іграми, фізичною працею);

– санітарно-гігієнічні навички (навички особистої гігієни; уміння виконувати гігієнічні процедури);

– режим праці та відпочинку (вміння чергувати розумову та фізичну активність; уміння знаходити час для регулярного харчування й повноцінного відпочинку).

2. Життєві навички, що сприяють соціальному здоров'ю:

– навички ефективного спілкування (уміння слухати; уміння чітко висловлювати свої думки; уміння відкрито виражати свої почуття; володіння невербальними засобами комунікації (жести, міміка, інтонація тощо); адекватна реакція на критику; уміння просити про послугу або допомогу);

– навички співчуття (уміння розуміти почуття; потреби і проблеми інших людей; уміння допомагати та підтримувати);

- навички розв'язування конфліктів (уміння розрізняти конфлікти поглядів і конфлікти інтересів; уміння розв'язувати конфлікти поглядів на основі толерантності; уміння розв'язувати конфлікти інтересів за допомогою конструктивних переговорів);

- навички поведінки в умовах тиску, погроз, дискримінації (навички впевненої (адекватної) поведінки, зокрема й застережних дій щодо ВІЛ-СНІДу; уміння розрізняти прояви дискримінації; зокрема щодо людей з особливими потребами, ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД; уміння обстоювати свою позицію та відмовлятися від небажаних пропозицій, зокрема й пов'язаних із залученням до куріння, вживання алкоголю, наркотичних речовин; уміння уникати небезпечних ситуацій і адекватно діяти при загрозі насилля);

- навички спільної діяльності та співробітництва (уміння бути „членом команди”; уміння визнавати внесок інших у спільну роботу; уміння адекватно оцінювати свої здібності та свій внесок у спільну діяльність).

3. Життєві навички, що сприяють духовному та психічному здоров'ю:

- самоусвідомлення та самооцінка (уміння усвідомлювати власну унікальність; позитивне ставлення до себе, інших людей, до життєвих перспектив; адекватна самооцінка: уміння реально оцінювати свої здібності й можливості, а також адекватно сприймати оцінки інших людей);

- аналіз проблем і прийняття рішень (уміння визначати суть проблеми та причини її виникнення; здатність сформулювати декілька варіантів розв'язання проблеми; уміння передбачати наслідки кожного з варіантів для себе та інших людей; уміння оцінювати реальність кожного варіанта, враховуючи власні можливості та життєві обставини; здатність обирати оптимальні рішення);

- визначення життєвих цілей та програм (уміння визначати життєві цілі, керуючись своїми потребами, нахилами, здібностями; уміння планувати свою діяльність, враховуючи аналіз можливостей і обставин; уміння визначати пріоритети й раціонально використовувати час);

- навички самоконтролю (уміння правильно виражати свої почуття; уміння контролювати прояви гніву; уміння долати тривогу; уміння переживати невдачі; уміння раціонально планувати час);

- мотивація успіху та тренування волі (віра в те, що ти є господарем свого життя; установка на успіх; уміння зосереджуватися на досягненні мети; розвиток наполегливості та працьовитості).

Така класифікація не може претендувати на вичерпну і остаточну, оскільки через складність самого феномену «здоров'язбережувальна компетентність», а також відсутність чіткого розмежування між видами здоров'я людини у зв'язку з їхньою взаємозумовленістю, можна визначити взаємозалежність між схарактеризованими авторами навичками. Так, навички рухової активності, що віднесено автором до таких, що сприяють фізичному здоров'ю, сприяють одночасно і соціальному, і духовному здоров'ю. І навпаки, навички визначення життєвих цілей та програм забезпечують активність дій особистості з рухової активності тощо.

Проте, така класифікація є дуже близькою до класифікації, запропонованої Ю. Бойчуком і А. Турчиновим, які відносять до окремих компетенцій навички рухової активності, раціонального харчування і ендоекології організму, що належить до навичок, які сприяють фізичному здоров'ю.

На основі аналізу ключових освітніх компетентностей і з метою цілеспрямованого формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх економістів О. Шукаткою [206] визначено і схарактеризовано такі її структурні компоненти:

- компетентності ціннісно-сислової орієнтації (мотиваційно-аксіологічна складова), які пов'язані з мотивацією здорового способу життя, сформованими інтересами, потребами та ціннісними орієнтирами студента щодо здоров'язбереження на основі вміння визначати цільові та смислові установки для власних дій і вчинків, приймати рішення з метою визначення

індивідуальної освітньої траєкторії для реалізації власної програми збереження здоров'я;

- когнітивні компетентності, що виявляються у розширенні та структуризації накопичених знань валеологічного спрямування (валеограмотність) та фізичної культури;

- навчально-пізнавальні компетентності (гносеологічна складова), що є сукупністю компетенцій студента в сфері навчальної, репродуктивної та продуктивної пізнавальної діяльності;

- комунікативні компетентності (соціально-комунікативна складова), які об'єднують знання способів і наявність практики взаємодії з оточуючими, кроскультурного спілкування з метою обміну інформацією з питань збереження здоров'я та здорового способу життя для створення власної моделі здоров'язбережувальної діяльності майбутнього економіста;

- професійно-діяльнісна здоров'язбережувальна компетентність (операційно-технологічна складова);

- компетентність особисто-поведінкового самовдосконалення (поведінкова складова), яка спрямована на освоєння способів фізичного, духовного й інтелектуального саморозвитку майбутнього економіста, емоційної саморегуляції і самопідтримки.

У визначених автором компонентах здоров'язбережувальної компетентності не відбитою залишилася специфіка феномену відповідно до обраного фахівця – представника економічної галузі, адже всі зазначені компоненти можна віднести до фахівця і будь-якої іншої галузі.

Отже, на підставі аналізу і узагальнення основних положень розроблених і запропонованих авторами класифікацій структурних компонентів здоров'язбережувальної компетентності особистості, вважаємо її складниками *загальні компетентності* як життєві навички, що сприяють фізичному (компетенції з рухової активності, раціонального харчування, піклування і оздоровлення власного організму), соціальному (раціонального спілкування, ефективного співробітництва, впевненої (адекватної)

поведінки), психічному і духовному (самоусвідомлення, самодіяльності і самоконтролю) здоров'ю.

Особливий інтерес у зв'язку з об'єктом дослідження представляє визначення суті, особливостей і складників здоров'язберезувальної компетентності представника інженерно-педагогічної галузі.

Сучасними дослідниками інженерно-педагогічної підготовки [39] визначається, що «мета підготовки інженерно-педагогічних кадрів у загальному вигляді завжди була однаковою: сформувати у них таку технічну та психолого-педагогічну базу, яка буде достатньою і необхідною для організації та здійснення підготовки робітників і аграріїв на рівні сучасних вимог суспільства. Але досягнення цієї мети залежить від багатьох факторів» [39, с. 13]. Так, Д. Коваленко визначає, що особливість підготовки на сучасному етапі зумовлена тим, що ринкова економіка вимагає від кваліфікованих працівників не тільки володіння спеціальними знаннями, що забезпечується під час організації їхньої професійної підготовки й здобуття практичного досвіду, але й формування певних якостей, пов'язаних зі здатністю до професійної мобільності, що виявляється у спроможності швидко змінювати один вид праці на інший, суміщати різні трудові функції тощо [108, с. 98].

Інженерно-педагогічні працівники в професійній діяльності здійснюють «виробництво» певної частини молодих робітників. Відповідно, те, яким йому потрібно бути, повинно бути закладеним у діяльності інженера-педагога, що є за своєю сутністю проєктивною і такою, що відповідає соціальним і виробничим завданням досягнення якісно більш високого рівня підготовки молодого покоління.

Соціально-професійна група інженерно-педагогічних працівників за своєю генезою (відносно пізнім виникненням порівняно з іншими професійними групами в соціальній структурі суспільства), характером і змістом праці, залученістю до соціальних інститутів, способу життя в цілому є такою, що знаходиться на перетині професій, є свого роду «вторинною»

групою, що розвивається на підґрунті соціальних і професійних утворень, які склалися й затвердилися раніше [108, с. 103].

В. Хоменком розглянуто семантику слова «інженер-педагог» і встановлено, що з точки зору словотворення поняття «інженер-педагог» носить подвійний характер та складається з двох різних за семантикою компонент («інженер» – це «фахівець у якій-небудь галузі техніки з вищою технічною освітою» [153, с.791], та «педагог» – особа, яка веде викладацьку і виховну роботу» [153, с.550]), що позначають протилежні за типом праці професії: технічну (в галузі «людина-техніка») та гуманітарну (в галузі «людина-людина»), і зроблено висновок про те, що поняття «інженер-педагог» поєднує в собі різні ознаки інженера та педагога, які на практиці мають мало спільного і в філософії позначаються бінарними [201]. Дослідник узагальнює, що «інженер-педагог – це фахівець із подвійною компетентністю, який має володіти інтегрованими знаннями та вміннями здійснювати типові задачі як педагогічної, так і інженерної діяльності» [201, с. 20] і відзначає дуальний характер професійної діяльності фахівця.

Як визначають дослідники [176], професія інженера-педагога належить до професій соціономічного типу, характерною ознакою яких є те, що:

- основним змістом діяльності представників цієї професійної групи є взаємодія з іншими людьми;
- при наявності чітких цілей, і процес, і результат діяльності інженера-педагога характеризуються високим ступенем невизначеності, оскільки процес взаємодії між людьми завжди проходить як процес творчий і вкрай індивідуалізований, а результат здебільшого віддалений у часі від моменту безпосередньої взаємодії особистостей.

Є. Клімов визначає характерну рису професій соціономічного типу: в них є «здвоєність предмета праці», що виявляється в тому, що, з одного боку, їх основний зміст складає взаємодія між людьми, з іншого – ця взаємодія здійснюється на матеріалі конкретної предметної галузі, що вимагає від фахівця певних знань, умінь і навичок у даному предметі [102]. Як засвідчив

проведений Д. Коваленком аналіз порівняння інженерно-педагогічної професії з педагогічною і інженерною [108], саме в професії інженера-педагога ця особливість є чітко представленою. Здійснюючи підготовку робітничих кадрів в закладах освіти і безпосередньо на виробництві, інженер-педагог, використовуючи комунікативні технології, забезпечує готовність фахівців до виконання виробничих функцій зі створення конкретного продукту матеріального характеру.

Проте, для дослідників психологічним ядром і критерієм виокремлення соціономічних професій в особливу групу є процес взаємодії, при якому вплив на іншу людину виступає метою діяльності. Це дає підстави відносити професію інженера-педагога саме до цієї групи. Специфічні особливості професій соціономічного типу висувають підвищені вимоги не тільки до професійної (фахової) компетентності фахівця, але й до його індивідуальних особливостей, особистісних характеристик [108, с. 110], зокрема й до його здоров'язберезувальної компетентності.

Специфічність інженерно-педагогічної діяльності полягає в тому, що вона передбачає поєднання функцій інженерно-технічних і педагогічних працівників, інтелектуального і фізичного. Науковці [159] визначають, що виконання педагогічної, навчально-виробничої та організаційно-методичної діяльності з професійної підготовки учнів у галузі професійно-технічної освіти, а також кваліфікованих робітників на виробництві, вимагає від інженера-педагога ціннісного ставлення до власного здоров'я, здорового способу життя, фізичної активності впродовж усієї життєдіяльності. Сучасному суспільству потрібні фізично здорові інженери-педагоги, здатні організувати й регулювати власну здоров'язберезувальну діяльність, позитивно впливати на фізичний розвиток інших.

Як зазначає Д. Коваленко, на сучасному етапі розвитку суспільства в зв'язку з отриманням незалежності України «в нашій країні постає нагальне питання про необхідність підготовки спеціаліста з вищою педагогічною і технічною освітою і високою робітничою кваліфікацією – інженера

професійного навчання – здатного здійснювати якісне професійне виховання й навчання висококваліфікованих робітників» [108, с. 120]. Безперечно, виконувати такі завдання спроможна особистість зі сформованим ціннісним ставленням до власного стану фізичного, психічного, духовного здоров'я, яка має культивувати цінності здоров'я і здоров'язбереження в тих, з ким взаємодії.

Отже, інженерно-педагогічна діяльність є унікальною за своєю суттю, оскільки вимагає сформованості такого гармонійно розвиненого фахівця, який поєднує в собі інженерно-педагогічні уміння (розв'язувати технічні завдання, системно мислити, проектувати та конструювати технічні будівлі, розбиратися у питаннях економіки, охорони праці певної галузі, працювати з людьми, організовувати навчально-виховний процес у професійно-технічному навчальному закладі, бути керівником тощо) [108, с. 121].

Специфічність самої професії інженера-педагога зумовлює спроможність виконання ним професійних функцій у навчально-виховному процесі професійно-технічного навчального закладу, вищого інженерно-технічного закладу освіти, або на виробництві. У зв'язку з цим і функції, що ним виконуються, дослідниками визначаються по-різному.

Так, О. Романовська зазначає, що професійна діяльність інженера-педагога, що поєднує інженерну і педагогічну діяльність, у свою чергу, включає п'ять основних видів діяльності інженера-педагога: навчальну, виховну, організаційно-управлінську, виробничо-технологічну і дослідницьку [176].

Аналізуючи педагогічний компонент у діяльності інженера-педагога, Н. Брюхановою визначено й схарактеризовано компоненти професійних дій, згрупованих за компетенціями: проектувальний (навчання та виховання), організаційний (менеджерський), технологічний (комунікативний), контрольно-корекційний, творчий (креативний), методологічний, науково-дослідний [39, с. 49-50]. Усі ці компоненти повинні забезпечуватися

вміннями інженера-педагога ефективно застосовувати професійні знання в практичній педагогічній діяльності.

Відповідно до освітньо-кваліфікаційної характеристики фахівця за галуззю підготовки «Освіта/Педагогіка» спеціальністю «Професійна освіта» визначено такі функції інженера-педагога: проектувальна, організаційна, технологічна, дослідницька, виховна. Проте ці функції конкретизуються стосовно педагогічної і інженерно-виробничої складової.

У характеристиці цих функцій важливим є визначення місця і ролі здоров'язбережувальної діяльності для виявлення суті здоров'язбережувальної компетентності інженера-педагога.

Слід відзначити, що здоров'язбережувальна компетентність інженера-педагога як людини, представника суспільства, що виконує загальнолюдські функції в своїй життєдіяльності, містить загальні компетенції, що сприяють фізичному, соціальному, психічному, духовному здоров'ю, визначені науковцями. Проте, відповідно до професійних функцій, необхідно визначити спеціальні компетенції як складники здоров'язбережувальної компетентності інженера-педагога. Зрозуміло, що для виконання професійних функцій, особливо як представникові соціономічного типу професії, інженеру-педагогу необхідно бути фізично і психічно здоровим, що має підтверджуватися і під час проходження професійного медичного огляду, оскільки в іншому випадку він буде просто неспроможним виконувати покладені на нього професійні функції. Вимоги до соціального і духовного здоров'я інженера-педагога підвищуються у зв'язку з виконанням педагогічних і організаційно-управлінських функцій, оскільки він виступає суб'єктом впливу, а отже й прикладу для учнів, працівників (підлеглих). Крім цього, на інженера-педагога покладається відповідальність за їхнє здоров'я в усіх його проявах шляхом організації і проведення профілактичних заходів з безпеки життєдіяльності, охорони праці, культивування здорового способу життя, проведення інструктажів з техніки безпеки, слідкування за безпечними умовами навчання і праці тощо.

Так, Ю. Лукьянова [136], акцентуючи увагу саме на педагогічній діяльності інженера-педагога, досліджує його готовність до використання здоров'язберезувальних технологій у навчально-виховному процесі в умовах професійно-технічного навчального закладу, визначаючи при цьому важливість для фахівця належно виконувати дії, спрямовані на збереження здоров'я учнів під час навчання й виховання. Зважаючи на неможливість виховати або сформувати в іншій особистості те, чим не володіє сам вихователь, зрозумілим є значення сформованості здоров'язберезувальної компетентності в суб'єкта інженерно-педагогічної діяльності не тільки у виконанні педагогічних, але й інженерно-виробничих функцій (під час взаємодії з підлеглими, працівниками виробництва).

Безперечно, для виконання професійних функцій в інженера-педагога повинні бути сформованими навички, що сприяють фізичному здоров'ю. Так, навички раціонального харчування, а також уміння знаходити час для регулярного харчування й повноцінного відпочинку забезпечують ефективність його діяльності у виробничому процесі, що може мати ненормований характер (відвідування промислових об'єктів, організація зустрічей з замовниками, робота над проектами тощо), підтримання здорового фізичного стану і життєвих сил. Такі сформовані навички є також позитивним прикладом для їх культивування в учнів професійно-технічних навчальних закладів, що часто мають хронічні захворювання, пов'язані з травленням, через відсутність елементарної культури харчування. Важливе значення мають і уміння, пов'язані з режимом праці та відпочинку для ефективності організації власної соціальної і професійної життєдіяльності, а також організації навчально-виховної діяльності учнів у професійно-технічному закладі освіти.

Особливе місце серед життєвих навичок, що сприяють фізичному здоров'ю інженера-педагога, займають навички рухової активності. Для здійснення повноцінної діяльності в педагогічній і інженерно-виробничій галузі, як указує В. Павленко, в інженера-педагога повинні бути

сформованими навіть навички фізичного самовиховання, яке дослідник визначає як «процес цілеспрямованої, свідомої, систематичної, планомірної, самостійної, особистісно бажаної і значущої роботи особистості над собою з метою зміцнення здоров'я, фізичного розвитку, підвищення спортивної майстерності, вдосконалення морально-вольових якостей» [159, с. 17]. Підтримуємо думку про те, що фізична активність може бути універсальним чинником управління способом життя людини [9].

Необхідність піклування про здоров'я інших під час виконання професійних функцій зумовлюють підвищені вимоги до власної культури здоров'язбереження, необхідним компонентом якої є здоров'язбережувальна компетентність інженера-педагога.

Проведений аналіз змісту функцій, виконання яких покладається на інженера-педагога, дозволив виявити вміст у них здоров'язбережувальної діяльності, а також визначити спеціальні компетенції як складники його здоров'язбережувальної компетентності, що узагальнено представлено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Характеристика спеціальних компетенцій здоров'язбережувальної діяльності інженера-педагога відповідно до його функцій (згідно з освітньо-кваліфікаційною характеристикою)

Функції інженера-педагога	Характеристика змісту функції	Характеристика спеціальних компетентностей здоров'язбережувальної діяльності
1	2	3
Проектувальна	Аналіз і розробка змісту і технологій забезпечення професійної підготовки кваліфікованих фахівців; робота над проектами виробничих технологій, планування трудового процесу, проведення розрахунків, оптимізація технологічних процесів	Уміння вибрати і розрахувати засоби захисту у життєвому (навколишньому) середовищі від впливу факторів небезпеки, технічні рішення з нормалізації умов праці для власної особистості і інших (учнів, підлеглих)

1	2	3
Організаційна	Планування й організація навчально-виховного і виробничого процесів; організація профілактичних заходів з попередження надзвичайних ситуацій, що можуть нести загрозу для життя і здоров'я	Уміння раціонально організувати процес навчання (виробництва) та відпочинку; знаходити час для регулярного харчування й повноцінного відпочинку; уміння власним прикладом пропагувати здоровий спосіб життя
Технологічна	Визначати і керувати станом учнів і підлеглих на виробництві; аналізувати ефективність здійснення технологічних процесів з метою раціонального ресурсного забезпечення; реалізовувати технології навчального і виробничого процесів; забезпечувати ефективну взаємодію в навчально-виховному процесі і на виробництві	Уміння керувати власним емоційним станом під час взаємодії з іншими; навички ефективного спілкування, запобігання і розв'язування конфліктів; уміння обирати і використовувати раціональні засоби захисту
Дослідницька	Визначати і досліджувати проблему оптимізації і підвищення ефективності професійної підготовки і удосконалення підприємства; створювати власні здобутки інтелектуальної власності у педагогічній і інженерно-виробничій сфері	Уміння оцінити відповідність стану життєвого середовища вимогам здорового та безпечного існування людини; ідентифікувати небезпечні і шкідливі фактори безпеки, які виникають в системі "людина-машина-життєве середовище"
Виховна	Організувати і здійснювати виховну роботу в навчальному закладі і на виробництві; формувати професійно важливі якості в учнів ПТНЗ і працівників виробництва	Уміння використовувати здоров'язбережувальні технології у взаємодії і спілкуванні з учнями, працівниками виробництва

У цілому, бачимо, що для виконання професійних функцій інженер-педагог повинен мати такі уміння здоров'язбережувальної діяльності: спрямовані на власну особистість (уміння вести здоровий спосіб життя, докладати зусиль на збереження всіх видів здоров'я, запобігати і протидіяти

впливу шкідливих чинників і небезпек на власну особистість під час виконання професійних функцій) та на інших (об'єктів професійної діяльності): уміння оцінити відповідність стану життєвого середовища вимогам здорового та безпечного існування людини, ідентифікувати небезпечні і шкідливі фактори безпеки, які виникають в системі “людина-машина-життєве середовище”, вибрати і розрахувати засоби захисту в життєвому (навколишньому) середовищі від впливу факторів безпеки та використовувати здоров’язберезувальні технології у взаємодії і спілкуванні з іншими, власним прикладом пропагувати цінності здоров’язберезувальної діяльності під час виконання професійних функцій.

Отже, проведений аналіз визначення дослідниками ключового поняття, особливостей інженерно-педагогічної діяльності у світлі виконання професійних функцій із застосуванням умінь і навичок здоров’язберезувальної діяльності дозволив визначити *здоров’язберезувальну компетентність інженера-педагога* як професійно значущу характеристику представника професійної групи дуального характеру, що забезпечує його оптимальну працездатність під час виконання інженерно-виробничих і педагогічних функцій завдяки сформованому ціннісному ставленню до власного здоров’я (фізичного, психічного, соціального, духовного), стійким навичкам ведення здорового способу життя і протидії шкідливим звичкам (сформований усталений стиль здоров’язберезувальної поведінки), а також володінню здоров’язберезувальними технологіями стосовно себе й інших (учнів, працівників виробництва). Для виконання належним чином професійних функцій представник інженерно-педагогічної професії повинен мати сформовану здоров’язберезувальну компетентність, що складається з загальних і спеціальних компетентностей (відповідно до його професійних функцій), оволодіння якими має забезпечити процес професійної підготовки.

Формування здоров’язберезувальної компетентності майбутніх фахівців є важливим фактором в успішному засвоєнні обраної спеціальності,

оскільки тільки здорова людина має здатність успішно навчатися, бути витривалою не тільки до фізичних, але й до психічних стрес-факторів, мати високу працездатність та психічну зрілість [141, с.199].

1.2. Проблеми формування здоров'язберезувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії в інженерно-педагогічному навчальному закладі України

Окрему специфічну категорію студентів сучасних українських вищих навчальних закладів представляють студенти-іноземці, що здобувають вищу освіту на території нашої країни. Проведений аналіз наукових досліджень проблеми підготовки студентів-іноземців у вищих навчальних закладах України дозволив виявити досить незначну кількість наукових праць українських учених, які досліджували окремі питання цієї проблеми, що свідчить про її складність.

Так, за останніми офіційними даними Міністерства освіти і науки України (2016 рік), в нашій країні іноземців навчають 185 університетів. У 2014-2015 навчальному році в українських вишах здобували освіту майже 64 тисячі іноземних студентів зі 148 країн. Найбільше студентів – з Азербайджану, Туркменістану та Індії. В топ-10 країн за походженням студентів входять також Нігерія, Марокко, Грузія, Йорданія, Ірак, Китай та Узбекистан. Найбільше іноземців навчається у вишах Харкова – 20925, Києва – 12950 й Одеси – 6972. Серед факторів, що приваблюють іноземних студентів в отриманні вищої освіти в Україні, визначаються такі: по-перше, це відносно недорого, в порівнянні з одержанням вищої освіти в інших країнах; по-друге, в Україні поки що зберігається якісна академічна школа і рівень отриманих знань; по-третє, це впевненість у тому, що якщо ти приїхав вчитися, то точно зможеш доучитися, адже в Західній Європі процедура є набагато складнішою і там диплом отримує далеко не кожний студент; по-четверте, це прекрасна можливість переїхати жити в більш розвинену

державу Заходу, що, безумовно, цікавить студентів з бідніших держав, або таких, де освіті надається невелике значення, зокрема з країн Середньоазійського регіону. Безперечно, у зв'язку з військовими подіями, що відбуваються на території України останніми роками, відбулися зміни і в поглядах іноземців на можливість отримання вищої освіти в Україні, проте, як свідчать статистичні данні, зберігається позитивна тенденція у збільшенні кількості іноземних студентів. Поясненням цьому є й відсутність альтернативи щодо країни навчання, зважаючи на загальну нестабільність ситуації в Європі.

Студенти з інших держав для забезпечення їхньої освіти потребують підвищеної уваги з боку закладу, в порівнянні з українськими студентами, адже мають специфічні проблеми: потребують адаптації (соціокультурної, психологічної, педагогічної), пропедевтичної мовної підготовки, соціокультурного і педагогічного супроводу тощо. Приділення особливої уваги цьому моменту в системі вищої освіти в Україні є також позитивним фактором у виборі країни навчання для іноземних студентів.

Проведений аналіз існуючих досліджень дозволяє стверджувати, що науковцями досить ґрунтовно розглянуто особливості періоду соціальної адаптації іноземних студентів упродовж перших років навчання в українських вищих навчальних закладах. Так, Т. Довгодько розкрито суть і особливості процесу адаптації іноземних студентів під час пропедевтичної підготовки в університетах України [80]. Оскільки кожний іноземний студент, що прибуває до України на навчання, є представником певної країни з особливою ментальністю, психологічним станом, своєрідним сприйняттям світу й нового соціокультурного середовища, погоджуємося з думкою автора про необхідність урахувувати це для успішного керування навчально-виховним процесом студентів-іноземців. З моменту вступу до українських університетів студенти потрапляють у незнайоме для них мовне, соціальне і національне середовище, до якого їм потрібно адаптуватися. Оскільки іноземці, що прибувають на навчання до України, повинні пристосуватися не

лише до умов навчання в університеті, до специфіки проживання в гуртожитку, а й до життя в чужій країні з нерідним мовним середовищем, дослідник обґрунтовує психолого-педагогічні умови їхньої адаптації.

Слід відзначити, що у зв'язку зі збільшенням контингенту іноземних студентів, що разом з цим зумовлює й виникнення певних проблем, питання їхньої професійної підготовки представляють інтерес для українських науковців. Так, дослідження В. Тарасенко [190] присвячено формуванню професійно-комунікативної компетенції іноземних студентів-русистів в умовах міжпредметної координації, Л. Хаткової [200] – орієнтовано на пошук шляхів активізації пізнавальної діяльності іноземних студентів на підготовчому факультеті, О. Тетьянченко [194] – спрямовано на визначення педагогічних умов спілкування з іноземними студентами в процесі навчання. Ю. Федотовою [198] розглянуто основні етапи становлення і розвитку системи підготовки фахівців для зарубіжних країн у вищих навчальних закладах України з наведенням відомостей з історії підготовки іноземних студентів. Автором проаналізовано сучасний стан підготовки іноземних фахівців з характеристикою особливостей, зумовлених сучасними умовами. Наведений автором історичний досвід є корисним у плані можливості використання його позитивних здобутків, створення умов для їхньої модифікації відповідно до сучасних умов. Т. Коновою [115] проаналізовано проблему підготовки студентів-іноземців в Україні, розглянуто політичний, економічний та гуманітарний аспекти надання освітянських послуг іноземним громадянам, а також виокремлено провідні нагальні завдання, які стоять перед кожним вищим навчальним закладом у процесі підготовки іноземних студентів.

Проведений О. Адаменко і М. Разорьоною аналіз тематики і змісту дисертаційних досліджень, присвячених проблемі підготовки студентів-іноземців в закладах України, захищених в Україні за період 1990–2009 рр., дозволив авторам зробити висновок про те, що: існує суперечність між суспільною потребою в удосконаленні системи підготовки іноземних

студентів у вишах України і недостатнім науковим обґрунтуванням шляхів цього вдосконалення, про що свідчить незначна кількість дисертаційних досліджень з відповідної тематики; найбільш активно (порівняно з іншими проблемами) вчені досліджують методичні аспекти навчання іноземців російської та української мов, а також питання їхньої пропедевтичної підготовки; подальші дисертаційні дослідження проблем підготовки іноземних студентів у вишах України та дослідження, спрямовані на порівняльний аналіз систем підготовки іноземних студентів у різних країнах, є актуальними і вкрай необхідними. На сучасному етапі поставлена дослідниками проблема залишається актуальною і невирішеною. Крім того, виникають нові проблеми, зумовлені різними чинниками.

З проведеного аналізу наукових праць, що піднімають проблему професійної підготовки іноземних студентів, можна визначити як окремий напрям їхню мовну або мовленнєву підготовку, пошук шляхів її оптимізації і підвищення ефективності того досвіду, який було вироблено системою вищої освіти за радянських часів у цьому напрямі. Так, О. Білик розглянуто соціалізаційний потенціал мовної підготовки іноземних студентів у освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу, наголошено на необхідності врахування її соціокультурної складової, ролі викладача як агента соціалізації в освітньому процесі [18]. Г. Сукачова піднімає проблему формування мовленнєвої компетентності іноземних студентів інженерно-педагогічних спеціальностей [188].

Особлива увага авторами приділяється й фаховій підготовці студентів-іноземців, що потребує врахування особливостей контингенту. Так, Г. Струтинський [187] досліджував особливості навчання студентів-іноземців медичного профілю спеціальним дисциплінам. Дослідником виявлено проблеми, з якими стикаються студенти-іноземці під час навчання і на які слід звертати увагу в їхній фаховій підготовці: це нові форми викладання матеріалу, основні дефініції в фармакології, спеціальна термінологія, невміння вести конспекти лекцій, працювати в бібліотеці. Автор також

підкреслює необхідність урахування культурних, релігійних, національних та психологічних властивостей студентів англомовної форми навчання.

О. Білоус визначено загальні проблеми, що виникають у викладачів інженерних вишів у роботі зі студентами-іноземцями: недостатнє володіння українською, або російською мовами (тільки к завершенню третього курсу студенти набувають значний словарний запас, починають активно використовувати свої знання, спілкуються з викладачем); слабка підготовка по профільним та спеціальним дисциплінам (математика, фізика, креслення, хімія та ін.), що унеможлиблює використання іноземними студентами загальноприйнятих підручників та посібників, довідників, які застосовуються в технічних вишах України; відчутна різниця між формами та методами навчання в українському виші та відповідними елементами навчання у вищій школі батьківщини студента; відсутні навички самостійної роботи [20].

Слід відзначити, що процеси перетворень у професійній підготовці іноземних студентів в Україні відбуваються досить повільно і в значній мірі суперечливо через причини об'єктивного і суб'єктивного характеру. Разом із тим, спроби змінити становище, що склалося в системі підготовки кадрів для зарубіжних країн, шляхом усунення виявлених недоліків, удосконалення окремих її ланок, пошуку нових форм організації навчально-виховної роботи, запропонованих сучасними українськими дослідниками, не дають бажаних результатів. Науковці і практики це пов'язують з тим, що розв'язання існуючих суперечностей, котрі виявилися в чинній системі фахової підготовки іноземних студентів, вимагає не корегування окремих її елементів, а пошуку принципово нового підґрунтя та підстави її становлення, зокрема з урахуванням досвіду країн, де цей процес здійснюється більш ефективно і оптимально. У зв'язку з цим, постає питання не тільки щодо виявлення проблем у функціонуванні системи професійної підготовки іноземних студентів як кадрів для різних галузей зарубіжним країн, але й комплексного аналізу причин їх виникнення.

Отже, студенти-іноземці, які приїжджають отримати вищу освіту в Україні, потребують соціально-педагогічної підтримки, що реалізується у декількох напрямках: *адаптація до умов перебування в іноземній державі* (отримання правового статусу перебування на території іноземної держави з новою для них правовою системою, забезпечення правової підтримки для профілактики правопорушень, а також у разі виникнення проблем правового характеру; пристосування до нових умов соціокультурного середовища з традиціями, відсутніми в рідній країні, тощо); *адаптація до системи вищої освіти*, або педагогічна адаптація (що є для них новою через відсутність досвіду здобуття вищої освіти, а також специфічною через те, що відрізняється від системи вищої освіти рідної країни); *підвищення рівня мовної підготовки* (опанування українською мовою, англійською – як мовою міжнародного спілкування і навчання); *соціалізація в середовищі українського студентства* з метою розширення соціальних зв'язків, збагачення загального культурного досвіду завдяки опануванню інших культур, полікультурної взаємодії; *професіоналізація* як входження до середовища майбутньої професійної діяльності шляхом забезпечення мотивації до формування професійних компетентностей, активного залучення до процесу професійної підготовки.

З позиції входження в освітній простір під час професійної підготовки іноземні студенти під час соціалізації в вищому навчальному закладі України проходять три основні етапи (за О. Білик): соціальна адаптація, яка відбувається на підготовчому етапі або на першому курсі за відсутності потреби мовної підготовки; соціальна інтеграція, яка охоплює навчання на базових факультетах; соціальна індивідуалізація, яка реалізується на завершальному етапі навчання (навчання в магістратурі) або в системі післядипломної освіти іноземців (навчання в аспірантурі, стажування), якщо вищу освіту вони здобули в Україні [19, с. 19].

Відповідно до обраного предмету дослідження, інтерес представляє виявлення особливостей забезпечення формування здоров'язберезувальної

компетентності студентів, що приїжджають в Україну з країн пострадянського простору Середньоазійського регіону здобувати вищу інженерно-педагогічну освіту в закладах України. Отже, потребує аналізу процес професійної підготовки студентів із Середньоазійського регіону в інженерно-педагогічному навчальному закладі з визначенням місця в ньому і можливостей забезпечення формування здоров'язберезувальної компетентності. Зауважимо про відсутність дослідження цього напрямку у підготовці іноземних студентів взагалі і майбутніх інженерів-педагогів зокрема.

З метою характеристики процесу професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів беремо за основу визначення А. Джантімірова як «спеціально організованого процесу спільної діяльності викладачів і студентів, спрямованого на створення раціональних навчальних умов для підготовки педагогів різних освітніх рівнів і профілів, спроможних здійснювати соціально-професійну і виробничо-технологічну діяльність у вищих навчальних закладах різних рівнів акредитації, а також у професійно-технічних навчальних закладах, навчально-курсівих комбінатах, школах і на виробництві» [79, с. 112]. Як бачимо, створення раціональних умов зумовлює пошук шляхів соціально-педагогічної підтримки іноземних студентів у професійній підготовці.

Д. Коваленко на підставі проведеного аналізу праць науковців узагальнює, що «інженерно-педагогічна підготовка (або професійна підготовка інженера-педагога), котра здійснюється в інженерно-педагогічних вищих навчальних закладах, профільних вищих навчальних закладах, індустріально-педагогічних факультетах педагогічних навчальних закладів, індустріально-педагогічних і профільних середніх спеціальних навчальних закладах (коледжах), покликана підготувати майбутнього фахівця до виконання специфічних функцій відповідно до розподілу праці в суспільстві» [108, с.124]. Автор підкреслює, що вона є цілісною системою і представляє собою єдність компонентів, кожний з яких має свою мету: інженерна

підготовка; виробнича підготовка; психолого-педагогічна підготовка; загальнокультурна підготовка. Отже, професійна підготовка майбутніх інженерів-педагогів є процесом забезпечення готовності фахівця до реалізації педагогічних і інженерно-виробничих функцій.

Формування здоров'язберезувальної компетентності студента інженерно-педагогічного навчального закладу розглядаємо як процес забезпечення його спроможності і готовності до здоров'язберезувальної поведінки в повсякденній і професійній діяльності на підставі комплексно сформованих загальних і спеціальних компетенцій відповідно до професійних функцій. Це передбачає пошук можливостей змісту професійної підготовки, розробку методів, форм і засобів, спрямованих на організацію у вищому навчальному закладі процесу забезпечення формування здоров'язберезувальної компетентності.

Процес професійної підготовки студентів – майбутніх інженерів-педагогів з країн Середньої Азії в Україні визначаємо як спеціально організований процес забезпечення готовності іноземних студентів до виконання інженерно-педагогічних функцій, ефективність якого залежить від створення умов в навчально-виховній системі інженерно-педагогічного навчального закладу для соціально-педагогічної підтримки з урахуванням специфіки контингенту. Така підтримка має передбачати забезпечення усіх визначених напрямів: адаптація до умов перебування в Україні; педагогічна адаптація; підвищення рівня мовної підготовки; соціалізація в середовищі українського студентства; професіоналізація.

Навчально-виховна система вищих навчальних закладів інженерно-педагогічного напрямку професійної підготовки майбутнього фахівця має вироблені десятиліттями добрі традиції, як у напрямі забезпечення процесу професійної підготовки інженерно-педагогічних кадрів для здійснення професійних функцій (формування професійно важливих якостей майбутнього фахівця; професійних компетентностей, що забезпечують готовність фахівця належним чином виконувати покладені на них інженерно-

педагогічні функції), так і в напрямі формування всебічно, гармонійно розвиненої особистості для реалізації ролі громадянина і сім'янина, тобто представника еліти певного суспільства. Проте зміни в суспільстві, системі освіти, що відбулися за останні майже три десятиліття, зумовили необхідність внесення змін і в освітню систему вищого інженерно-педагогічного навчального закладу, починаючи з корекції мети, змісту, форм і методів, засобів навчання і виховання і закінчуючи розробкою сучасних технологій, покликаних підвищити ефективність навчально-виховного процесу з професійної підготовки майбутніх фахівців.

Природно, що існуюча в Україні система вищої освіти, яка переслідує основну мету національного виховання, визначену в державній національній програмі «Освіта: Україна XXI сторіччя», в Концепції виховної роботи як формування особистісних якостей громадянина України, що передбачає виховання національної самосвідомості, розвиненої духовності, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, фізичної, екологічної культури, розвиток індивідуальних здібностей і таланту, потребує змін з урахуванням участі в виховній національній системі суб'єктів – представників іноземних держав. Провідна мета виховання вимагає посилення орієнтації на інтернаціональне виховання, яке забезпечує виховання не тільки поваги, але й розуміння традицій, переконань, поглядів представників країн Заходу та Сходу, що повинно відбиватися в концепції побудови виховної системи інженерно-педагогічного вищого навчального закладу.

Крім змісту, виникла необхідність внесення змін в організацію і управління виховною системою вищого навчального закладу. Інститут кураторства, ефективність діяльності якого перевірена на практиці існування національної виховної системи, вимагає внесення змін в організацію своєї діяльності та структуру: необхідність призначення кураторами груп іноземних студентів (переважно хлопців) з країн Середньої Азії викладачів-чоловіків; створення міжнародного відділу по роботі в іноземними студентами (з метою вирішення проблем, пов'язаних з перебуванням на

території України; побутових проблем, що виникають у студентів, тощо). Такий тісний взаємозв'язок інституту кураторства та представників міжнародного відділу, які добре обізнані з особливостями навчання та перебування студентів у рідній країні, дозволяє підвищити ефективність організації виховної роботи в інженерно-педагогічному навчальному закладі.

Отже, освітня система інженерно-педагогічного вищого навчального закладу здобуває специфіки, зумовленої об'єктивними і суб'єктивними причинами, що вимагає її модернізації. На особливу увагу заслуговує необхідність створення умов для соціально-педагогічної підтримки контингенту студентів з країн Середньої Азії за різними напрямками, що може бути реалізованою різними шляхами.

Проведений аналіз структури вищих навчальних закладів України, в яких масово навчаються іноземні студенти, свідчить про намагання створити певні підрозділи у своїх структурах, що опікуються виключно проблемами іноземних студентів. Саме на такі підрозділи покладаються завдання координації роботи всіх інших підрозділів з реалізації можливостей забезпечення ефективності професійної підготовки іноземних студентів. Напрями ж реалізації такої підтримки можуть бути різними. Оскільки нас цікавить забезпечення формування здоров'язберезувальної компетентності майбутніх фахівців – студентів з Середньоазійського регіону, інтерес представляє пошук шляхів забезпечення саме такого напрямку професійної підготовки, що пропонуються науковцями.

Слід відзначити, що дослідники акцентують увагу на необхідності приділення спеціальної уваги формуванню здоров'язберезувальної компетентності майбутнього фахівця під час його професійної підготовки, окреслюючи при цьому різні шляхи реалізації поставленої мети. Так, Н. Завидівською акцентовано увагу на визначенні та обґрунтуванні складових професійно-прикладних основ, які мають сприяти формуванню навичок здорового способу життя майбутніх економістів-педагогів та виховувати в них вміння передавати ці навички іншим [90].

За новою валеологічною концепцією, як наполягає Н. Завидівська, у характеристиці фізичної підготовленості студентів мають враховуватися лише ті компоненти, які разом із фізичною активністю ефективно впливають на поліпшення стану здоров'я людини: здатність до невимушеної щоденної рухової активності; оптимальний рівень розвитку фізичних якостей і функціональних можливостей організму, який передбачає незначний ризик передчасного виникнення захворювань і зниження резистентності організму внаслідок недостатньої фізичної активності [89, с.136].

Л. Соколенко обґрунтовано такі педагогічні умови формування у студентів вищого навчального закладу культури здорового способу життя, як розробка змісту валеологічної освіти, впровадження змістового та методичного забезпечення виховної позааудиторної діяльності, активізація самостійної усвідомленої роботи студентів із самовдосконалення з усіх аспектів здорового способу життя [184].

Проведений аналіз професійної підготовки студентів-іноземців з країн Середньої Азії дозволив виявити проблеми, що існують стосовно забезпечення формування їхньої здоров'язбережувальної компетентності.

Саме здоров'язбережувальна компетентність студента, котрий, залишивши рідну країну з метою здобуття вищої освіти в Україні і потрапивши в нові для нього природні і соціокультурні умови, забезпечує укріплення і охорону здоров'я, підвищення якості його життя і працездатності під час навчання у виші. Особливістю здоров'язбережувальної компетентності студента-іноземця є відмінний від українських традицій сформований досвід піклування про власне здоров'я, традиційно закладений родиною, вимогами і умовами організації освітньої національної системи, рідної для студента іноземної країни на попередніх етапах його становлення як особистості і, можливо, фахівця; відмінний від усталеного раціон і режим харчування; нові умови перебування в іноземній державі окремо від родини тощо. Так, сформоване ставлення студента-іноземця до харчування в нових умовах найчастіше вимагає корегування,

спрямування на формування навичок дотримання режиму харчування; уміння скласти харчовий раціон, ураховуючи реальні можливості та користь для здоров'я в нових умовах; уміння визначати й зберігати високу якість харчових продуктів. Важливу роль має забезпечення такого складника здоров'язбережувальної компетентності студента-іноземця як сформованість навичок рухової активності, зокрема засобами фізичного виховання, спорту, виховної роботи зі студентами, організації суспільно-корисної, волонтерської діяльності.

У нових для студента іноземної держави умовах необхідною є підвищена увага до сформованості санітарно-гігієнічних навичок, що забезпечують режим праці та відпочинку (вміння чергувати розумову та фізичну активності; вміння знаходити час для регулярного харчування й повноцінного відпочинку тощо).

На особливу увагу заслуговують життєві навички студента-іноземця, що сприяють соціальному здоров'ю: навички ефективного спілкування з носіями нерідної для студента культури, релігії тощо; навички поведінки, спільної діяльності та співробітництва в нових умовах.

Для студента-іноземця особливості має й складник здоров'язбережувальної компетентності, пов'язаний з духовним і психічним здоров'ям: самоусвідомлення та самооцінка (позитивне ставлення до себе, інших людей, до життєвих перспектив; адекватна самооцінка); аналіз проблем і прийняття рішень; визначення життєвих цілей та програм; навички самоконтролю; мотивація успіху і тренування волі.

Проведене анкетування і опитування студентів-першокурсників, що приїхали на навчання в вищій інженерно-педагогічний навчальний заклад України з країн Середньої Азії (255 осіб), спостереження за їхньою поведінкою дозволили виявити проблеми, що існують стосовно здоров'язбережувальної компетентності:

- 1) проблеми, пов'язані з фізичним здоров'ям:

- неформованість навичок систематичної рухової активності через недостатність приділення уваги цьому питанню в освітніх закладах країн Середньої Азії, а також у родинному вихованні;

- відсутність навичок раціонального харчування у зв'язку з відірваністю від родини, а також нові умови харчування, в яких опинилися студенти;

- неформованість режиму навчальної діяльності і відпочинку, невміння планувати і розподіляти свій час;

2) проблеми, пов'язані з соціальним здоров'ям:

- відсутність навичок ефективного спілкування і розв'язування конфліктних ситуацій через низький рівень володіння іноземною для студентів мовою спілкування; незнання і неусвідомлення соціокультурних особливостей країни тимчасового перебування (гендерні, релігійні, історико-культурні особливості);

- відсутність досвіду опору спокусам і небажаним пропозиціям, пов'язаним з залученням до куріння, вживання алкоголю і інших шкідливих звичок;

- неформованість навичок співробітництва і ефективного спілкування через наявний ієрархічний розподіл серед іноземних студентів, зумовлений статусним положенням в країнах Середньої Азії (міські і сільські студенти, з більш і менш заможних родин тощо);

3) проблеми, пов'язані з психічних і духовним здоров'ям:

- відсутність навичок самостійного визначення життєвих цілей і програм через особливості родинного виховання в країнах Середньої Азії, де все вирішує батько;

- відсутність мотивації успіху і навичок тренування волі;

- відсутність навичок самостійної роботи, що зумовлена різницею у формах і методах навчання в українському виші та відповідними елементами навчання у закладах освіти на батьківщині студента;

4) проблеми, пов'язані з спеціальними компетенціями:

- відсутність мотивації до здоров'язбережувальної діяльності в професійній діяльності через брак знань особливостей майбутньої професійної діяльності і усвідомлення ролі здоров'язбережувальної діяльності для виконання професійних функцій.

Ігнорування особливостей і проблем здоров'язбережувальної компетентності студентів-іноземців у вищих навчальних закладах України зумовлює виникнення проблем як у конкретної особистості студента, так і у студентського середовища, в якому він перебуває, в цілому, а отже й зниження привабливості української вищої освіти для студентів з іноземних держав. Визначені особливості потребують урахування під час формування здоров'язбережувальної компетентності іноземців в умовах професійної підготовки в вищих навчальних закладах України.

У зв'язку з цим, і формування здоров'язбережувальної компетентності студентів-іноземців з Середньоазійського регіону має певні особливості, що необхідно враховувати під час професійної підготовки в умовах вищого навчального закладу України.

Науковці [25] констатують, що використання окремих чинників з розв'язання проблеми збереження і зміцнення здоров'я (певного різновиду рухової активності, спеціальної дієти, психотренінгу, різноманітних методик очищення організму тощо), не може охопити всієї різноманітності процесів, що відбуваються в організмі людини в результаті її взаємодії з природою, соціальним оточенням і всім, що визначає життєдіяльність і зумовлює здоров'я людини [143]. У зв'язку з цим, вирішення проблеми дослідники пов'язують з розвитком здоров'язбережувальної компетентності особистості, процес формування якої має охоплювати комплекс різноманітних заходів.

Отже, напрямами формування здоров'язбережувальної компетентності студентів-іноземців з країн Середньої Азії в інженерно-педагогічному навчальному закладі є: забезпечення здоров'язбережувальної діяльності під час організації навчально-виховної, самостійної, позанавчальної роботи. Засобами, що мають потенціал у забезпеченні формування

здоров'язберезувальної компетентності студентів-іноземців з країн Середньої Азії виступають: організація фізичного виховання з використанням всіх його потенційних можливостей (на заняттях з фізичної культури, під час організації спортивно-масових заходів, використання рекреаційної діяльності тощо); використання змісту навчальних занять (з безпеки життєдіяльності, охорони праці, педагогічних дисципліни тощо), культурно-масові заходи з культивування здорового способу життя, групові і індивідуальні виховні заходи профілактичного характеру тощо.

Проведений аналіз реалізації цих напрямів по відношенню до студентів-іноземців дозволив виявити можливості і проблеми. Так, під час навчання студенти-іноземці разом з українськими студентами опановують норми безпеки життєдіяльності під час реалізації загальнолюдських і професійних функцій. Саме від належним чином організованого навчання залежить формування спеціальних компетенцій здоров'язберезувальної компетентності: уміння вибрати і розрахувати засоби захисту у життєвому (навколишньому) середовищі від впливу факторів небезпеки, технічні рішення з нормалізації умов праці (для реалізації організаційної функції інженерно-педагогічної діяльності); уміння оцінити відповідність стану життєвого середовища вимогам здорового та безпечного існування людини; ідентифікувати небезпечні і шкідливі фактори небезпеки, які виникають в системі "людина-машина-життєве середовище" (дослідницька функція). Навчальні заняття з педагогічних дисциплін дозволяють акцентувати увагу на формуванні такої спеціальної здоров'язберезувальної компетенції для виконання виховної функції в інженерно-педагогічній діяльності як уміння використовувати здоров'язберезувальні технології у взаємодії і спілкуванні з учнями, працівниками виробництва. Комплекс педагогічних дисциплін має потенціал у забезпеченні формування уміння керувати власним емоційним станом під час взаємодії з іншими; а також вироблення навичок ефективного спілкування, запобігання і розв'язування конфліктів.

Проте опанування цих і інших компетентностей, перенесення їх потенціалу в активну діяльність на основі усвідомленого позитивного ставлення вимагає практичного відпрацювання, а отже додаткової роботи, що може бути реалізовано за допомогою виховної роботи в навчальний і позанавчальний час. Особливе значення виховна робота має для вироблення необхідних здоров'язбережувальних компетенцій для виконання педагогічних функцій під час професійної підготовки: уміння раціонально організувати процес навчання та відпочинку; знаходити час для регулярного харчування й повноцінного відпочинку; уміння власним прикладом пропагувати здоровий спосіб життя тощо.

Слід відзначити, що для всебічного фізичного розвитку й досягнення високого рівня загальної рухової підготовки студента великим потенціалом володіє організація фізичного виховання, що реалізується як під час навчання у формі навчальних занять з фізичної культури, так і позанавчальний час – у формі спеціально організованої спортивно-масової діяльності, фізкультурно-спортивних занять, рекреаційної діяльності тощо.

Аналіз праць науковців дозволяє стверджувати, що більшість з дослідників забезпечення культури здоров'я і здорового способу життя майбутнього фахівця – представника певної професійної галузі пов'язують з процесом фізичного виховання, що пропонується удосконалювати різними шляхами і засобами: за допомогою потенціалу самостійної роботи, якій відводиться на сучасному етапі визначальне місце в процесі професійної підготовки (Л. Безугла), фізичного самовдосконалення особистості, створення умов для нього упродовж усієї життєдіяльності (А. Кошолоп); забезпеченням наступності фізичного виховання учнів і студентської молоді, що представляє актуальну проблему у зв'язку з гіподинамією і впливом негативних чинників, які спричиняють обмеження рухливості молоді людини (В. Вовк); оптимізацією процесу фізичного виховання студентів з урахуванням специфіки навчання та майбутньої професійної діяльності тощо.

Так, у розробленій О. Білик програмі діяльності Центру міжкультурної комунікації та соціальної інтеграції іноземних студентів, яка розглядається автором як складник загальної програми соціально-педагогічного супроводу соціалізації іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу окремо передбачено такий напрям як «залучення іноземних студентів до участі у спортивних заходах»: спартакіада, спортивні змагання за межами закладу, участь у них спільно з українськими студентами, що сприяє «формуванню здорового способу життя, розширенню життєвих ресурсів, простору соціальної адаптації та соціальної інтеграції» [19, с. 23].

В. Вовк [54] у процесі обґрунтування концептуальної моделі забезпечення процесу наступності фізичного виховання особистості старшокласника і студента виявлено, що наступність фізичного виховання як педагогічна категорія створює умови для вирішення діалектичних суперечностей переходу особистості з одних умов фізичного виховання в інші, об'єктно-суб'єктного перетворення особистості на основі цілеспрямованого розвитку внутрішньої позиції і позитивної Я-концепції. На позитивну оцінку заслуговує розроблена дослідником на основі комп'ютерних технологій інформаційно-діагностична система оцінки фізичного стану та фізичної підготовки, яка є ефективною допомогою вчителям фізичної культури, викладачам фізичного виховання в діагностиці фізичного стану, фізичної підготовки, а також для підготовки диференційованих навчально-виховних і тренувальних програм наступності, запропонованих кожній особистості з урахуванням її стану здоров'я, адаптації і фізичної підготовки.

Процес навчання у вищому навчальному закладі зумовлює низьку рухову активність, що призводить до розвитку фізичної детренованості організму студента, ускладнює навчання і підготовку майбутнього фахівця до праці. Численними дослідженнями доведено, що тривале і значне обмеження рухової діяльності людини призводить до негативних змін її вищої нервової

діяльності: погіршується розумова працездатність (зростає кількість помилок), гальмуються прості і складні реакції, знижуються функції уваги, мислення, пам'яті, послаблюється емоційна стійкість тощо. У зв'язку з цим, сучасні науковці великого значення надають заняттям фізичним вихованням, що спеціально передбачені й цілеспрямовано організуються впродовж навчання й професійної підготовки майбутнього фахівця в умовах навчально-виховних закладів різних рівнів. Проте досягти результативності такої підготовки можливо лише за умови сформованої потреби в цьому, впевненості у необхідності занять фізичним вихованням упродовж життя, активності у систематичному здійсненні цього процесу.

Слід відзначити важливість занять фізичним вихованням і спортом, складний комплексний ефект від впливу яких на особистість студента виявляється багатогранно і всебічно, плідно сприяючи розвитку соціальної активності особистості, її психологічної підготовленості, фізичної досконалості. Соціальна активність особистості багато в чому зумовлюється активним включенням студента у фізкультурно-спортивну діяльність, адже «заняття фізичною культурою і спортом сприяють підвищенню загальної і спеціальної працездатності, соціальній і біологічній адаптації до умов середовища і забезпечують готовність людини до соціальної діяльності; розвивають і вдосконалюють її біологічні якості, тим самим впливаючи на активну діяльність особистості» [88, с. 9]. Тому вибір стратегії фізичного навантаження на організм студента повинний передбачати не тільки реалізацію оздоровчого завдання, а й враховувати необхідність «побудови міцного фундаменту теоретичних знань та фізичної працездатності, який би дозволив людині довгі роки підтримувати високий життєвий тонус та протидіяти негативним факторам зовнішнього середовища» [56, с. 3].

Проведений аналіз стану формування здоров'язберезувальної компетентності студентів з країн Середньої Азії в інженерно-педагогічному навчальному закладі дозволив виявити основні проблеми: відсутність потреби і мотивації студентів до організації оптимальної рухової активності;

неправильна організація режиму праці, відпочинку, харчування; відсутність необхідних знань, умінь і навичок зі збереження та зміцнення власного здоров'я; несформованість навичок ведення здорового способу життя і протидії шкідливим звичкам; неусвідомлена роль і значення здоров'язбережувальної компетентності для майбутньої професійної діяльності. Вирішення цих проблем потребує внесення змін у систему професійної підготовки студентів з акцентом на цьому важливому напрямі.

Виявлені проблеми існуючої системи професійної підготовки щодо формування здоров'язбережувальної компетентності студентів-іноземців з країн Середньої Азії – майбутніх фахівців інженерно-педагогічної галузі зумовили пошук шляхів забезпечення результативності цього процесу. Погоджуємося з твердженням Ю. Бойчука про те, що «процес формування здоров'язбережувальної компетентності особистості вимагає особливого інтегрованого підходу, який передбачає залучення різних методів, що сприяють зміцненню здоров'я, підвищують якість життя в цілому» [25]. Тому розв'язання зазначеної проблеми пов'язуємо з обґрунтуванням і упровадженням організаційно-педагогічних умов реалізації системи формування здоров'язбережувальної компетентності студентів – майбутніх інженерів-педагогів з країн Середньої Азії.

1.3. Теоретичне обґрунтування і методичне забезпечення організаційно-педагогічних умов реалізації системи формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії в вищому навчальному закладі України

Як визначає І. Мельничук [141], на сучасному етапі розвитку суспільства висуваються такі специфічні вимоги до освітнього процесу вищої школи з метою формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців: формування у студентів ціннісного відношення до власного здоров'я та здоров'я тих, стосовно кого він виконує свої функції у майбутній

професійній діяльності (особливо актуальним це положення є для представників соціономічного типу професій); сприяння всебічному фізичному розвитку й досягненню високого рівня загальної рухової підготовки індивіда (збереження і укріплення рухової активності є цінним фактором для життєдіяльності взагалі та для ефективності виконання професійних функцій зокрема); основою впливу на формування здорового способу життя вважати перенесення відповідних знань, умінь і навичок з однієї сфери діяльності (наприклад, професійної підготовки) в іншу (у майбутню професійну діяльність); комплексне формування здорового способу життя, який враховує всі можливості освітнього процесу, а також індивідуальні особливості особистості; необхідність удосконалення самого процесу формування здоров'язбережувальної компетентності незалежно від професійного спрямування підготовки студентів тощо.

Отже, основні зусилля з пошуку шляхів підвищення ефективності формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців науковці пов'язують з: 1) впливом на особистість з метою забезпечення її усвідомлення необхідності дбати про власне здоров'я і здоров'я оточуючих (через формування інтересу, потреби, мотивації до цих процесів) з опорою на індивідуальні особливості кожного; 2) приділенням особливої уваги формуванню у студентів цінностей фізичного розвитку, що пов'язується з руховою активністю; 3) забезпеченням фахівця теоретичною базою валеологічної науки (валеопедагогіки), засади якої він має використовувати в подальшій життєдіяльності взагалі і професійній діяльності зокрема; 4) залучення всіх можливостей професійної підготовки (різних видів діяльності, напрямів підготовки тощо) до сприяння здоровому способу життя студентської молоді.

Безперечно, ці напрями мають забезпечуватися і під час професійної підготовки студентів-іноземців з країн Середньої Азії. Проте, слід урахувувати особливості таких студентів як представників іншої культури з сформованими цінностями, зокрема й щодо здоров'я; досвідом

здоров'язберезувальної поведінки, здобути у рідній країні (завдяки родинному вихованню, упродовж навчання у середньому навчальному закладі тощо). Урахування потребують і об'єктивні фактори: відірваність на тривалий час студентів-іноземців від родини, що створює психологічні перешкоди для розвитку особистості в цілому, а отже й усіх напрямів такого розвитку; нові умови перебування в іноземній країні і нові, незвичайні, умови професійної підготовки (навчальної діяльності у виші і професійно-спрямованої підготовки); нове оточення студентів (викладачі, українські студенти) тощо.

Концептуальним положенням для нашого дослідження з пошуку шляхів розв'язання проблеми формування здоров'язберезувальної компетентності майбутнього інженера-педагога з країн Середньої Азії є: 1) визнання необхідності врахування характеристик контингенту студентів, зумовлених родинним вихованням в країнах з іншими культурними цінностями, зокрема й щодо ставлення до власного життя, його якості, здоров'я і здоров'язбереження; 2) визначення здоров'язберезувальної компетентності як комплексної характеристики, котра має загальний рівень (загальні компетенції), які є основою для життєдіяльності людини в сучасному суспільстві, а також спеціальний рівень (спеціальні компетенції), зумовлені професійними функціями інженерно-педагогічної діяльності, сформованість яких виступає підґрунтям для ефективного, оптимального здійснення професійної діяльності; 3) визнання первинними щодо процесу формування позитивно сприйняті і особистісно усвідомлені загальні компетенції, що створюють підґрунтя для формування спеціальних компетентностей здоров'язберезувальної компетентності інженера-педагога; 4) прийняття за основу положення про те, що сформованість відповідних знань, умінь і навичок студентів з країн Середньої Азії з організації здоров'язберезувальної діяльності під час їхньої професійної підготовки в інженерно-педагогічному навчальному закладі України створює особистісно

ціннісну теоретико-практичну основу для перенесення стійких навичок у сферу майбутньої професійної діяльності.

Існуюча система професійної інженерно-педагогічної підготовки в українських вишах, розрахована і адаптована під потреби і можливості українських студентів, потребує внесення змін для забезпечення відповідно до державних документів, що проголошують необхідність формування у випускників вишів здоров'язбережувальної компетентності як ключової, з урахуванням об'єктивних і суб'єктивних факторів впливу на іноземного студента з країн Середньої Азії.

Виявлені проблеми в формуванні здоров'язбережувальної компетентності студентів з країн Середньої Азії в інженерно-педагогічному навчальному закладі зумовили пошук шляхів удосконалення процесу професійної підготовки з метою забезпечення саме цього її напрямку, яке пов'язуємо з пошуком і обґрунтуванням організаційно-педагогічних умов реалізації системи формування здоров'язбережувальної компетентності іноземних студентів. Вважаємо, що чинна система підготовки майбутнього фахівця інженерно-педагогічної галузі містить і передбачає такий напрям як формування його здоров'язбережувальної компетентності, проте потребує пошуку і створення умов, що забезпечуватимуть ефективність формування здоров'язбережувальної компетентності майбутнього інженера-педагога з країн Середньої Азії.

На відміну від педагогічних умов, які науковці пов'язують із забезпеченням елементів педагогічного процесу – мети, змісту, форм, методів, а також із педагогом як суб'єктом, що свідомо впливає на цей процес [27], організаційно-педагогічні умови трактуються як сукупність факторів, відбір певних принципів, створення культуротворчого середовища, розробка моделі, педагогічної системи, виявлення змістоутворюючого компоненту, спонукання до навчальної діяльності, побудова освітнього середовища, забезпечення спеціальної підготовки педагогів, використання нових педагогічних технологій тощо [138] – тобто забезпечення

взаємозв'язку і взаємодії елементів цілісної педагогічної системи на всіх етапах її існування. Погоджуємося з твердженням Д. Коваленка про те, що педагогічні умови, котрі забезпечуються процесуальними моментами, слід визначати як організаційно-педагогічні [108].

З огляду на проведений аналіз позицій різних дослідників щодо поняття «організаційно-педагогічні умови», Н. Іпполітова виділяє такі характеристики організаційно-педагогічних умов:

- організаційно-педагогічні умови розглядаються вченими як сукупність цілеспрямованих побудованих можливостей змісту, форм, методів цілісного педагогічного процесу, що сприяють успішному вирішенню його завдань;

- сукупність заходів впливу є основою керування педагогічною системою в тій або іншій ситуації;

- заходи впливу характеризуються взаємопов'язаністю та взаємозумовленістю, бо вони забезпечують ефективність вирішення поставлених освітніх завдань;

- основна функція організаційно-педагогічних умов: організація таких заходів впливу, що сприятимуть цілеспрямованому, планованому керуванню розвитком цілісного педагогічного процесу;

- сукупність організаційно-педагогічних умов підбирається з урахуванням структури процесу, що реалізується [96, с. 11-12].

Організаційно-педагогічними умовами реалізації системи формування здоров'язберезувальної компетентності студентів-іноземців вважаємо такі спеціально створені в педагогічній системі вищого інженерно-педагогічного навчального закладу зовнішні чинники, що впливають на результативність процесу, що забезпечується. Схематично узагальнену систему формування здоров'язберезувальної компетентності студентів – майбутніх інженерів-педагогів представлено на рис. 1.1.

ЦІЛЬОВИЙ БЛОК	Мета – формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів	
	Завдання: 1) забезпечення усвідомлення студентами необхідності і позитивного ставлення до формування здоров'язбережувальної компетентності; 2) оволодіння теоретичною базою зі здоров'язбереження у повсякденній і професійній життєдіяльності; 3) формування умінь і навичок здоров'язбережувальної поведінки; 4) формування умінь рефлексії власної здоров'язбережувальної поведінки і самовдосконалення у цьому напрямі	
ЗМІСТОВИЙ БЛОК	Напрями формування здоров'язбережувальної компетентності	Забезпечення змісту напрямів формування здоров'язбережувальної компетентності
	Навчальна діяльність	Використання потенціалу навчальних нормативних і вибіркокових дисциплін (фахових, педагогічних); з фізичного виховання
	Виховна діяльність	Організація кураторами, представниками студентського самоврядування виховної роботи зі здоров'язбереження зі студентами у внз, гуртожитках тощо; організація спортивних заходів
	Позааудиторна діяльність	Організація культурно-масових заходів валеологічного і здоров'язбережувального спрямування, групових і індивідуальних заходів профілактичного характеру тощо
	Самостійна діяльність	Участь студентів у суспільно-корисній, волонтерській діяльності здоров'язбережувального спрямування, розробка проєктів, кейсів щодо виробничих технологій, планування трудового процесу тощо
	Педагогічна і виробнича практика	Організація здоров'язбережувальної діяльності студентів під час виробничої і педагогічної практики на базах практики
ТЕХНОЛОГІЧНИЙ БЛОК	Етапи формування здоров'язбережувальної компетентності	Технологічне забезпечення формування здоров'язбережувальної компетентності (форми, методи)
	Адаптаційно-мотиваційний	Лекції, семінари, індивідуальні заняття, факультативні заняття, консультації, виховні заходи, гурткова робота, самостійна робота, практика, спортивні заходи, організація суспільно-корисної, волонтерської діяльності тощо
	Теоретико-практичний	
	Практико-продуктивний	
РЕЗУЛЬТАТИВНИЙ БЛОК	Готовність студента до здоров'язбережувальної поведінки в повсякденній і професійній діяльності завдяки сформованій здоров'язбережувальній компетентності (загальних і спеціальних компетентностей)	

Рис. 1.1 Узагальнена система формування здоров'язбережувальної компетентності студентів – майбутніх інженерів-педагогів

Зважаючи на поставлену мету – забезпечення сформованості здоров'язбережувальної компетентності студентів з країн Середньої Азії під час здобування вищої освіти в інженерно-педагогічному навчальному закладі України, на підставі проведеного аналізу з виявлення можливостей і прогалин в освітньому процесі щодо забезпечення досягнення поставленої

мети визначено організаційно-педагогічні умови реалізації системи формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів з країн Середньої Азії:

- 1) створення здоров'язбережувального освітнього середовища вищого інженерно-педагогічного навчального закладу;
- 2) формування позитивної мотивації студентів-іноземців до здоров'язбережувальної діяльності;
- 3) забезпечення валеологічної підготовки іноземних студентів;
- 4) організація здоров'язбережувальної діяльності студентів.

Розкриємо кожен з визначених організаційно-педагогічних умов.

1. Створення здоров'язбережувального освітнього середовища вищого інженерно-педагогічного навчального закладу.

Слід відзначити однаковість науковців у наданні пріоритетного значення створюваному навколо студента середовищу, яке виконує стимулюючу, виховну функцію. Н. Міллер під здоров'язбережувальним освітнім середовищем розуміє сукупність антропогенних, природних, культурних факторів, що сприяють задоволенню людиною власних потреб, здібностей, можливостей збереження здоров'я, яке сприяє впровадженню здоров'язбережувального навчання як процесу взаємодії суб'єктів, результатом якого є засвоєння знань, умінь, навичок, способів творчої діяльності, системи цінностей і збереження здоров'я учасників освітнього процесу [142, с. 18].

Здоров'язбережувальне освітнє середовище А. Маджуга розглядає як цілеспрямовану і професійно створювану систему дидактичних умов, в якій засвоєння знань, умінь і навичок, розвиток творчого мислення і формування емоційно-ціннісного ставлення до власного здоров'я відбувається в ситуаціях фізичного, емоційного, інтелектуального, соціального, духовного комфорту [137].

Здійснивши контент-аналіз отриманих від студентів і викладачів Полтавського національного педагогічного університету імені

В. Г. Короленка відповідей, який дозволив виявити домінуючі уявлення з питань валеологічного забезпечення вищої університетської освіти, І. Дудка розробив програму формування культури здорового способу життя студентської молоді, в якій акцентовано увагу на таких відзначених респондентами проблемах здоров'язбереження:

1) виконання фізіолого-гігієнічних вимог до навчального процесу (в узагальненому вигляді це виражається приблизно таким чином: розклад занять треба будувати так, щоб студенти в вищому навчальному закладі не перевтомлювалися);

2) дотримання психогігієнічних вимог у взаємостосунках «викладач – студент» (створення сприятливого психологічного фону навчання);

3) підтримка нормальних санітарно-гігієнічних умов на заняттях (дотримуватися чистоти, нормального температурного і світлового режиму в аудиторіях);

4) збільшення уваги до фізичного виховання студентів (при цьому особлива увага зверталася на відвідування спортивних секцій);

5) збільшення кількості позааудиторних оздоровчих заходів («Днів здоров'я», конкурсів з аеробіки, спортивних змагань з футболу, баскетболу, волейболу тощо);

6) введення у навчальні плани факультетів навчальної дисципліни, спрямованої на навчання студентської молоді здоровому способу життя (валеології, основ здорового способу життя);

7) поліпшення медичного обслуговування студентів;

8) діяльність профілакторіїв для студентської молоді;

9) покращення якості харчування студентів у їдальні.

Як бачимо, подолання проблем, пов'язаних із здоров'язбереженням під час професійної підготовки, і студенти, і викладачі пов'язують із створенням комфортних умов, покликаних сприяти фізичному здоров'ю (профілактика і охорона здоров'я, стимулювання фізичної активності студентів); психічно-духовному здоров'ю (створення сприятливих психологічних умов навчальної

і позанавчальної діяльності студентів, взаємодії суб'єктів тощо). Для реалізації цих напрямів необхідними виступають спрямовані на це конкретні дії з боку керівництва, пов'язані з використанням можливостей матеріальної бази закладу (фінансування діяльності їдалень, профілакторіїв, обладнаних спортивних і навчальних приміщень, медичних кабінетів тощо); діяльність викладачів (приділення уваги профілактичним і іншим заходам здоров'язбережувальної діяльності, озброєння студентів валеологічними знаннями, культивування здорового способу життя як приклад для наслідування студентами тощо). Не останнє місце в реалізації наміченої програми належить студенту як суб'єкту власної здоров'язбережувальної діяльності, адже скільки б не створювали умов усі суб'єкти вищого навчального закладу, які мають стимулювати, мотивувати, забезпечувати потреби і можливості студента, без його бажання, інтересу, мотивації, сформованої на основі цінностей здоров'язбереження потреби активно організувати і приймати участь у здоров'язбережувальній діяльності, досягнення результативності процесу здоров'язбереження є неможливим.

На підставі вивчення особливостей соціалізації студентської молоді, зокрема іноземних студентів, аналізу і виділення специфіки та структури освітньо-культурного середовища, в якому перебувають іноземні студенти, а також узагальнення практичного досвіду соціалізації іноземних студентів і власного багаторічного досвіду роботи на посаді декана факультету по роботі з іноземними студентами та завідувача Центру міжнародної освіти і співробітництва у вищому навчальному закладі культурно-мистецького спрямування О. Білик зробила висновок про те, що умовою засвоєння основ нового способу життя й нових культурних зразків іноземними студентами, що забезпечує процес їхньої соціалізації для успішної професійної підготовки в українських вишах, є створення спеціально організованого розвивального освітньо-культурного середовища вищого навчального закладу. Отже, саме на вищій навчальній заклад науковець покладає зобов'язання із забезпечення ефективності формування професійної

компетентності іноземних студентів під час професійної підготовки в вищих навчальних закладах України. У цьому аспекті автор спирається на думку Ху Жунсі, що визначає культурно-освітнє середовище в аспекті адаптації китайських студентів як «сукупність умов, які забезпечують набуття та актуалізацію іноземними студентами базових елементів культури, навичок міжкультурної взаємодії, що сприяє їх успішному професійно-особистісному становленню та розвитку в новому соціальному оточенні» [202, с.57].

В освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу О. Білик виділяє й характеризує такі компоненти: організаційно-технологічний, який охоплює навчальну і соціально-побутову сферу; навчально-професійний; соціально-виховний; соціокультурний, пов'язаний з входженням іноземного студента в нову для нього культуру, із формуванням його соціокультурної компетенції, соціальною адаптацією і інтеграцією в іншокультурне середовище. На думку дослідниці, саме соціокультурний компонент відображає специфіку освітньо-культурного середовища для іноземних студентів і впливає на організацію інших компонентів означеного середовища та на соціалізацію іноземних студентів у вищому навчальному закладі України. У зв'язку з цим, автор приділяє особливу увагу саме цьому компоненту шляхом створення Центру міжкультурної комунікації та соціальної інтеграції іноземних студентів, метою діяльності якого є формування стійкого соціокультурного підґрунтя соціального розвитку особистості іноземного студента, його професійного становлення, що сприяє підвищенню якості фахової підготовки та доповнює навчально-професійну підготовку.

Погоджуємося з думкою дослідниці про те, що зі збільшенням кількості іноземних студентів, дійсно, зростає потреба в створенні структурного підрозділу, основною функцією якого є не просто забезпечувати входження іноземного студента в освітнє середовище українського вишу, але й координація дій усіх суб'єктів, спрямована здебільшого на попередження, аніж на розв'язання проблем, які можуть виникнути в освітній системі

вищого навчального закладу у зв'язку з залученням до професійної підготовки студентів-іноземців.

Слід відзначити, що в вищих навчальних закладах України є досвід створення структур і підрозділів, діяльність яких спрямована безпосередньо на створення умов для супроводу іноземних студентів. Так, у Харківській державній академії культури поряд з Центром міжнародної освіти та співробітництва, що опікується виключно організацією надання освітніх послуг іноземним студентам (забезпечує, як правило, правовий статус студентів), при Студентській раді створено Центр міжкультурної комунікації та соціальної інтеграції іноземних студентів, метою діяльності якого є організація їхньої соціокультурної діяльності. Таке розділення функцій, з одного боку, має позитивні моменти, проте необхідність постійної взаємодії цих структур, з іншого боку, зумовлює логічність об'єднання цих структур. Провідною ідеєю створення такого центру було активне залучення українських студентів різних напрямів підготовки під керівництвом студентського самоврядування до реалізації спільних з іноземними студентами проектів.

У Харківському національному університеті ім. В. Н. Каразіна науковцями розроблено проект створення лінгвосоціокультурного адаптаційного центру для іноземних громадян, напрямками діяльності якого є: лінгвокомунікативна, лінгвосоціальна та лінгвокультурна адаптація. Обґрунтовано ідеї й щодо спеціальної підготовки соціальних педагогів для здійснення соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів на початковому етапі їх перебування у вищих навчальних закладах України переважно з інформаційної підтримки. Лінгвістична основа такого центру в класичному університеті зумовлена набутим десятиліттями досвідом забезпечення мовної підготовки іноземних студентів, що, безумовно, є підґрунтям для забезпечення професійної підготовки іншомовних студентів. Обраний напрям підготовки фахівців, зокрема соціальних педагогів, для супроводу іноземних студентів є, на нашу думку, перспективним напрямом,

проте вимагає технологічного підходу до розроблення програми підготовки таких фахівців, а також є пролонгованим у часі. Крім того, діяльність таких суб'єктів у роботі з іноземними студентами не повинна обмежуватися інформаційною функцією.

Відомим зі створення освітнього середовища для іноземних студентів є досвід роботи клубів у вищих навчальних закладах України («Світ китайської культури» у Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка, «Центр міжнародного співробітництва і міжнародної освіти», а також Ізраїльський, Іранський, Турецький, Китайський тощо культурні центри Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди та інших), діяльність яких, як правило, спрямована на ознайомлення й поширення культури представників інших країн серед українських студентів, що має скоріше зворотній ефект: іноземні студенти адаптуються завдяки залученню українських студентів у процес опанування засад інших культур і організованої таким чином взаємодії. Безумовно, така діяльність є корисною в більшому ступені для українських студентів, аніж для іноземних, які є менш мотивованими до пізнання особливостей культури і життєдіяльності представників українського соціуму.

Створення в Українській інженерно-педагогічній академії (м. Харків) факультету Міжнародних освітніх програм шляхом реорганізації існуючих у закладі факультетів було зумовлено масовим залученням студентів на навчання в Україні з Середньоазійського регіону пострадянських держав (Туркменістану, Таджикистану, Узбекистану). Створений Центр удосконалення підготовки іноземних громадян, який має на меті залучення до навчання студентів з країн Середньої Азії до навчального закладу, організацію освітніх послуг іноземним громадянам (професійна підготовка та організація їх перебування в Україні), а також факультет Міжнародних освітніх програм, що відповідає за організацію соціокультурної діяльності іноземних студентів, їх співпрацю з представниками українського соціуму в навчальний і позанавчальний час, покликані забезпечити підвищення

ефективності професійної підготовки студентів з країн Середньої Азії шляхом надання соціально-педагогічної підтримки кожному студенту. Саме на діяльність керівництва факультету покладаємо необхідність виконання координаційної функції з формування різними суб'єктами здоров'язбережувальної компетентності студентів-іноземців, що є одним із напрямів діяльності факультету Міжнародних освітніх програм, завданням якого є створення здоров'язбережувального освітнього середовища шляхом залучення всіх суб'єктів освітньої діяльності (керівництва і всіх структур (факультетів, кафедр, підрозділів), викладачів, кураторів, представників студентського самоврядування, студентів до організації здоров'язбережувального середовища.

Так, викладачі як суб'єкти створюваного здоров'язбережувального середовища забезпечують навчання іноземних студентів, використовуючи при цьому потенціал змісту передбачених навчальним планом підготовки студентів навчальних дисциплін, а також додаткових навчальних форм (проведення занять про особливості української кухні і правила раціонального харчування; методи оптимальної організації власної навчальної діяльності, що сприяє збереженню фізичного і психічного здоров'я, допомагає уникнути перенавантаження; особливості виникнення шкідливих звичок і методи боротьби з ними, охорону праці під час життєдіяльності і професійної діяльності тощо).

У зв'язку з такою роллю викладачів у створенні здоров'язбережувального середовища і формуванні здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії, обов'язковим вважаємо такий напрям роботи з викладачами як *забезпечення інформаційної підготовки викладачів вищого навчального закладу до організації здоров'язбережувальної діяльності зі студентами з країн Середньої Азії*. Зазначимо, що важливу, а частіше навіть визначальну, роль у підготовці студентів вищих навчальних закладів відіграють викладачі, адже для того, щоб виховати у студентів позитивне відношення до власного здоров'я, їм

необхідно володіти певним рівнем валеологічної свідомості, демонструвати високий рівень культури здоров'я, проявляти ініціативність та небайдужість до оточуючого середовища, бути зразком для наслідування поведінки. Як зазначає Ю. Мусхаріна, визначаючи культуру здоров'я представника педагогічної професії: вчитель (викладач) є «носієм базових знань про здоров'я, здоровий спосіб життя, формування в підростаючого покоління потреб в оздоровленні, а також суб'єктом освітньо-виховного процесу, що здійснює власну здоров'язберігаючу діяльність» [149].

Необхідно визнати, що студентські роки це – не лише роки професійного становлення й зростання фахівця, а ще й період формування власного способу життя, усвідомлення значення впливу здоров'я на свою подальшу життєдіяльність. Погоджуємося з Ю. Мусхаріною в тому, що «успіх вирішення цього завдання цілком залежить від рівня професійної майстерності викладачів вищої школи, від їхнього вміння донести кожному студенту значущість здорового способу життя та культури здоров'я як складової частини всебічного розвитку особистості» [149].

На думку Н. Завидівської, валеологічна концепція формування та діагностування фізичної підготовленості студентів охоплює ті компоненти, які мають суттєвий вплив на процес зміцнення, збереження або відтворення здоров'я, а також можуть удосконалюватись у процесі спеціально організованої фізичної активності. З точки зору педагогічної освіти, важливою складовою освітнього процесу автор вважає валеопедагогіку, без якої важко уявити сучасний процес фізичного виховання, здоров'язбережувального навчання. Отже, кожний викладач вищого навчального закладу має урахувати валеологічні аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців.

Ураховуючи, що валеопедагогіка представляє собою новий рівень педагогічної науки, на якому повинна базуватися вся система загальної фізкультурно-оздоровчої освіти в вищій школі, до процесу здоров'язбережувальної діяльності мають залучатися всі викладачі вишу за

умови опанування провідних засад цієї діяльності, тобто бути підготовленими до повідомлення і навіювання цих знань студентам. Лише за таких умов процес удосконалення фізичної підготовленості студентів не завдаватиме шкоди здоров'ю студентів, ураховуватиме оптимум, резерви і межі фізичних можливостей людини, що сприятиме розширенню меж адаптації, а отже і покращенню здоров'я [89, с.136].

Зважаючи на те, що валеопедагогіка забезпечує можливість формування індивідуальної поведінки студентів, що базується на стійкій мотивації здорового способу життя, формування особистості з новими ціннісними установками [89, с. 136], саме від викладачів залежить культивування серед студентів із Середньої Азії навичок рухової активності, психічної стабільності, позитивних звичок здоров'язбережувальної поведінки тощо.

Зважаючи на особливості контингенту, викладачі для роботи зі студентами з країн Середньої Азії потребують додаткової інформаційної підготовки з урахуванням гендерного підходу і особливостей родинного виховання в цих країнах. Так, викладачі-жінки стикаються з несприйняттям або ігноруванням студентами чоловічої статі з країн Середньої Азії вимог під час навчально-виховної діяльності, що зумовлено родинним вихованням, в якому жінка займає специфічне місце – хатня робітниця, вихователька дітей, що, як правило, не має вибору і права голосу, тощо. У студентів-іноземців чоловічої статі з країн Середньої Азії несформованим є авторитет жінки-викладача, що вимагає спеціально організованої роботи як з викладацьким складом, так і зі студентами з роз'яснення правил толерантного спілкування і обов'язковості виконання вимог викладача відповідно до його статусу, а не статі. Потребують інформаційної підтримки викладачі й щодо обрання і використання ефективних методів роботи зі студентами: ознайомлення з системою навчання в країнах Середньої Азії, її особливостями і відмінним від української системи характеристиками; особливостями і цінностями родинного виховання в цих країнах; місцем і роллю фізичного виховання,

здоров'язберезувальної діяльності тощо. Володіння такою інформацією дозволяє викладачам українських вишів правильно будувати взаємини зі студентами-іноземцями, завойовувати й підтримувати авторитет у них, обирати ефективні методи взаємодії, зокрема щодо забезпечення формування компонентів здоров'язберезувальної компетентності. Адже викладач як активний суб'єкт професійної підготовки майбутніх фахівців, має бути зацікавленим в отриманні позитивних результатів своєї професійно-педагогічної діяльності, а отже й докладати морально-вольових зусиль до забезпечення ефективності цього процесу.

Отже, основним напрямом роботи факультету Міжнародних освітніх програм з викладачами зі створення здоров'язберезувального освітнього середовища вважаємо забезпечення викладачів інформацією про: організацію взаємодії з іноземними студентами з урахуванням гендерного підходу і особливостей родинного виховання в країнах Середньої Азії; систему і особливості організації освітньої діяльності в країнах Середньої Азії; потенціал і можливості валеологічної підготовки іноземних студентів; особливості професійно спрямованої здоров'язберезувальної компетентності інженера-педагога.

Потужним напрямом роботи керівництва факультету зі створення здоров'язберезувального освітнього середовища є організація роботи кураторів студентських груп, спрямованої на допомогу кожному студенту (індивідуальна робота) і студентській групі в цілому (групова робота), дієвими методами якої є профілактичні та інформаційні бесіди, методи формування досвіду здоров'язберезувальної діяльності шляхом залучення студентів до суспільно-корисної, культурно-масової діяльності.

Крім інформаційної підтримки щодо організації здоров'язберезувальної діяльності студентів-іноземців, яку куратори мають отримати як викладачі вищого інженерно-педагогічного навчального закладу, зважаючи на потужний виховний потенціал їхньої роботи в навчальний і позанавчальний час, необхідно вважаємо *інформативно-*

консультативну допомогу кураторам студентських груп в межах роботи постійно діючого Семінару кураторів, а також індивідуальної роботи щодо: можливостей організації здоров'язбережувального дозвілля студентів у стінах закладу, в гуртожитках тощо; шляхів допомоги іноземним студентам у вирішенні проблем, пов'язаних з харчуванням, організацією режиму навчальної діяльності; профілактичних заходів, спрямованих на попередження вироблення у студентів шкідливих звичок тощо; культивування здорового способу життя тощо.

Слід відзначити, що потужним суб'єктом створення здоров'язбережувального освітнього середовища вищого навчального закладу виступає студентське самоврядування, яке забезпечує інтеграцію студентів із Середньої Азії в соціально-культурне середовища українського студентства. Шляхом залучення іноземних студентів до спортивної діяльності, культурно-масових заходів, що мають здоров'язбережувальний потенціал і ініціюються, організуються студентським самоврядуванням в стінах закладу і поза його межами (у гуртожитках, культурних центрах, на спортивних майданчиках тощо) забезпечується формування здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії.

У зв'язку з цим, виникає необхідність у спеціальній *роботі інформативно-роз'яснювального характеру зі студентами – представниками студентського самоврядування (студентською радою факультету і студентською радою гуртожитку)* з надання і пояснення інформації, яку вони мають використовувати під час організації студентських заходів за участю студентів із країн Середньої Азії, а також повинні поширювати серед інших українських студентів: про особливості традицій в країнах Середньої Азії; правила толерантного спілкування з представниками інших культур і релігій, профілактики ксенофобії і расизму тощо.

Погоджуємося з науковцями [83] в тому, що найважче студентам-іноземцям першокурсникам, адже «соціальна ізоляція, тривога і депресія, пов'язана з попаданням в інший соціум і культуру, дезорієнтують молоду

людину, яка, виявляється, просто не в силах зрозуміти, що ж від неї вимагається. І тут на допомогу приходять студенти тієї ж національності, але більш старших курсів, яким теж свого часу допомогло земляцтво. Така взаємодія, прийнята в студентському середовищі – важлива складова прискореної адаптації і плавного входження в незнайоме середовище» [83, с. 159]. Отже, залучення студентів, які вже пройшли процес адаптації, на добровільній основі до запланованих культурних заходів іноземних та вітчизняних студентів може сприяти не лише прискоренню процесу адаптації майбутніх студентів, але й розвитку толерантного ставлення в загальному студентському середовищі [97]. В такому випадку потужним суб'єктом створення здоров'язберезувального освітнього середовища для студентів із країн Середньої Азії буде виступати «земляцтво», діяльністю якого в цьому напрямі має керувати і координувати в необхідному напрямі Центр удосконалення підготовки іноземних громадян.

Напрями реалізації організаційно-педагогічної умови, що створює підґрунтя для забезпечення реалізації всієї подальшої роботи з формування здоров'язберезувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії, – *створення здоров'язберезувального освітнього середовища вищого інженерно-педагогічного навчального закладу* – узагальнено представлено в схемі на рис.1.2.

Проведення підготовчої роботи з суб'єктами здоров'язберезувального освітнього середовища створює підґрунтя для реалізації наступної організаційно-педагогічної умови, без упровадження якої жодна розроблена система, технологія або програма здоров'язбереження не може бути ефективною – *формування позитивної мотивації студентів-іноземців до здоров'язберезувальної діяльності*. Слід відзначити, що формування позитивної мотивації до здоров'язбереження, формування здоров'язберезувальної компетентності постає як завдання у загальній системі формування здоров'язберезувальної компетентності студента інженерно-педагогічного навчального закладу, проте вимагає підвищеної

увати і пошуку спеціальних методів у зв'язку зі специфічністю контингенту студентів із країн Середньої Азії.

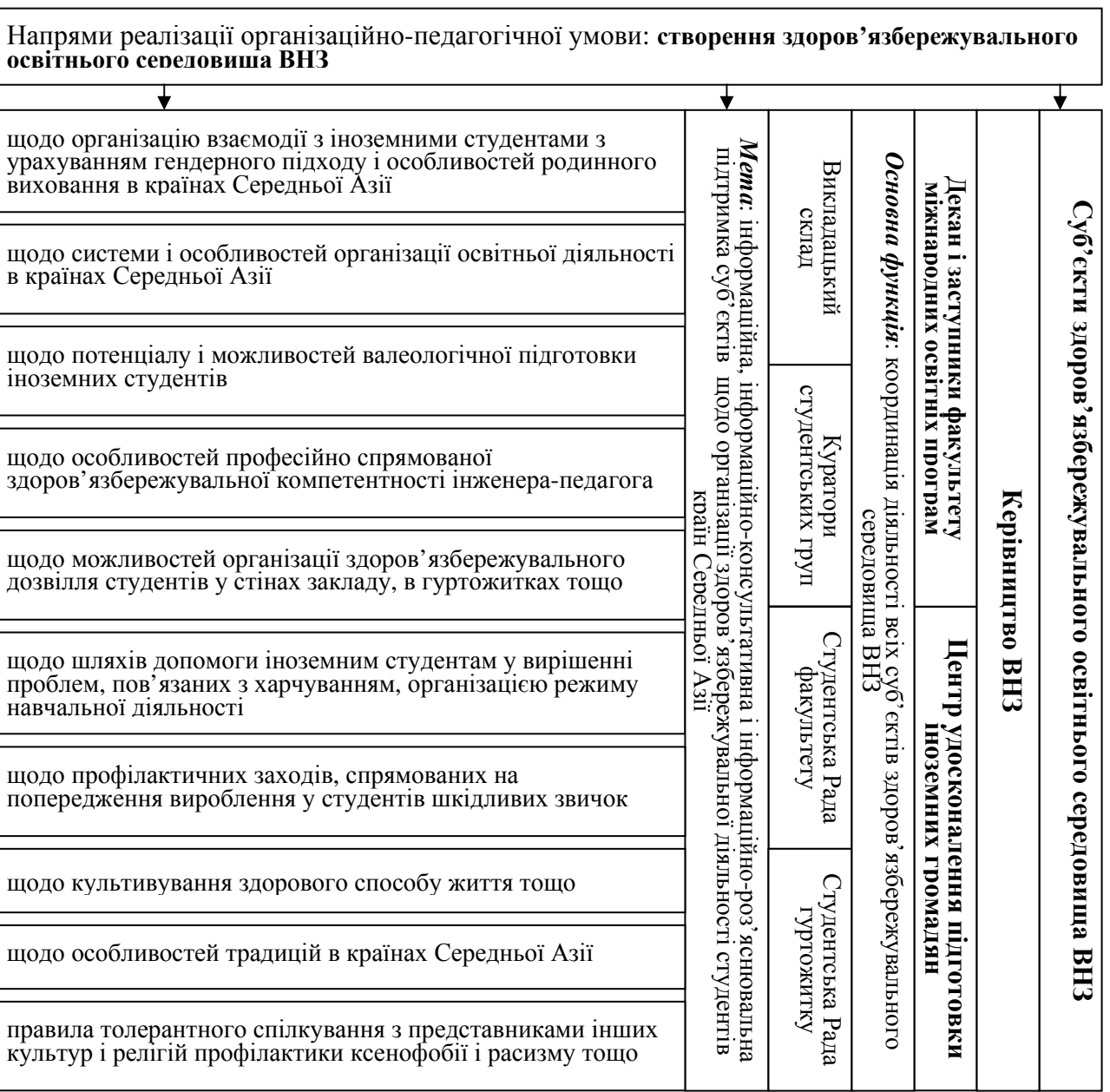

Рис. 1.2 Схема напрямів створення здоров'язбережувального освітнього середовища вищого інженерно-педагогічного навчального закладу

Основним чинником успішності будь-якого спеціально організованого процесу стає вплив на мотиваційну сферу студентів з метою забезпечення усвідомлення необхідності формування здоров'язбережувальної

компетентності для власної життєдіяльності взагалі і професійної зокрема, а також докладання вольових зусиль до організації власного здорового способу життя, що забезпечує її сформованість. «Нормою життя студента повинно стати зміцнення й збереження його здоров'я, загартування, свідоме дотримання правил режиму дня, харчування, турбота та відповідальність за себе й своїх близьких за допомогою набутих в університеті знань, умінь» [123, с. 47].

Слід відзначити, що мотивація є рушійною силою успішності та ефективності будь-якої діяльності. Саме вмотивованість та позитивний характер дій зумовлюють спрямованість щодо розроблення та проведення низки заходів і отримання бажаного результату. Мотиваційна сфера складається з певних компонентів (мотиви, потреби, інтереси, прагнення, цілі, ідеали), що формують систему спонукань особистості до конкретних дій. Проте основною складовою мотивації, яка підштовхує до дій та вчинків, є мотив – «причина, яка лежить в основі вибору дій і вчинків, сукупності зовнішніх і внутрішніх умов, що викликають активність суб'єкта» [54]. Мотив збуджує та стимулює особистість до здійснення дій з метою отримання бажаного результату. Отже, мотив, як сила, що активізує, має ґрунтуватися на сформованій потребі в здоровому способі життя, організації власної здоров'язберезувальної діяльності. Мотив до постійної здоров'язберезувальної діяльності студентів-іноземців передбачає усвідомлення студентом необхідності сформованої здоров'язберезувальної компетентності для власної життєдіяльності і професійної діяльності.

Сформований стиль здорового способу життя, якого невимушено дотримується людина, зумовлюється її особистісно-мотиваційними особливостями, можливостями і схильностями. Він передбачає активну діяльність із збереження і зміцнення власного здоров'я, в якому можна виділити такі основні компоненти: свідоме, цілеспрямоване застосування різнобічних форм і засобів фізкультурної активності; цілеспрямоване засвоєння гігієнічних навичок і навичок збереження здоров'я; використання

природних факторів в укріпленні здоров'я, відношення до природи; активна боротьба зі шкідливими звичками і їх повне викорінювання; діяльність з пропаганди і впровадження здорового способу життя в життєдіяльність кожної людини і суспільства [161]. Сформованість цих компонентів забезпечує вироблення індивідуального стилю здорового способу життя студента, під яким розуміємо притаманний конкретній особистості спосіб організації власної життєдіяльності, що враховує індивідуальні інтереси, потреби, можливості і їх зв'язок з навчальною, професійною і побутовою діяльністю. Саме стиль здорового способу життя, як усталений спосіб життєдіяльності, вимагає від кожної особистості роботи над собою з розвитку і підтримання рухової активності, дотримання раціонального режиму харчування, опору і протидії спокусі піддатися виробленню шкідливих звичок тощо. Природно, що вироблення такого стилю вимагає від кожної особистості докладання зусиль, узгоджених на рівні свідомості (самосвідомості), особливо на перших етапах свого формування.

Представниками психологічної науки встановлено, що інтенсивний розвиток самосвідомості особистості пов'язаний з періодом ранньої дорослості, тобто студентським віком [103; 112; 113], що є з соціально-психологічної точки зору, періодом найскладнішого структурування інтелекту і активної соціалізації людини як майбутнього фахівця. Науковці підкреслюють, що факт навчання в вищому навчальному закладі зміцнює віру молодій людині у власні сили, здібності, породжує надію на повноцінне, цікаве в професійно-творчому відношенні життя і діяльність. Важливою характерною особливістю студентського віку є потреба в досягненнях, поряд з якою постають інтереси як пізнавальне відношення особистості до діяльності [102], що спонукають її до активних дій. Удосконалення власного фізичного, психологічного, духовного стану має стати для студента-іноземця, що приїхав на навчання в Україну, потребою завдяки стимулюванню інтересу до спеціально організованої, зокрема й завдяки створеному середовищу і активної діяльності всіх суб'єктів, здоров'язберезувальної

діяльності під час професійної підготовки в інженерно-педагогічному навчальному закладі. Така потреба у більшості студентів із країн Середньої Азії є відсутньою, що пояснюється браком уваги цьому питанню в освітній системі цих країн і у родинному вихованні.

Ми повністю погоджуємося з думкою В. Вовк про те, що «потреба у фізичному розвитку є провідною спонукальною спрямовуючою і регулюючою силою поведінки особистості, яка має широкий спектр: потреба в рухах і фізичних навантаженнях, у спілкуванні, контактах і проведенні вільного часу з друзями, в іграх, розвагах, відпочинку, емоційній розрядці, у самоствердженні, зміцненні позиції Я-концепції, в пізнанні, в естетичній насолоді, у поліпшенні якості фізкультурно-спортивних занять, у комфорті» [55, с. 13]. Опитування студентів із країн Середньої Азії (255 осіб), проведене в перші дні їхнього перебування в Україні, підтвердило наші передбачення щодо відсутності такої потреби в студентів. Оскільки особистість виступає суб'єктом діяльності, що, в свою чергу, поряд з дією інших факторів визначає особистісний розвиток її як суб'єкта, необхідним є об'єднання власне педагогічних завдань професійної підготовки з особистим досвідом діяльності студентів-іноземців, що забезпечить суб'єктивну позицію щодо діяльності з формування здоров'язбережувальної компетентності. Виходячи з цього, основним є формування потреби особистості, без якої її розвиток буде стихійним і неповним.

Сформована потреба ґрунтується на позитивному ставленні до певної діяльності, на необхідність забезпечення якого, як «складного психологічного феномену, специфічної форми психічного відображення дійсності, яка проявляється в особливостях поведінки майбутніх фахівців, спрямованої на оздоровлення, використання фізичних вправ з метою покращення життєво важливих рухових умінь і навичок, особистісне самовиховання й самовдосконалення» [169, с. 6], наголошує в своєму дослідженні С. Путров. Серед структурних компонентів позитивного ставлення до фізичного виховання студентів технічного університету

науковцем визначено мотиваційний компонент (мотивація до занять з фізичного виховання), когнітивний компонент (накопичені і систематизовані теоретичні знання з фізичної культури стосовно використання здоров'язберігаючих технологій у майбутній професійній діяльності), емоційно-ціннісний компонент (емоційні переживання студентів у процесі занять з фізичного виховання), діяльнісний компонент (прагнення до активної фізкультурної діяльності, фізична підготовленість, готовність приймати участь у спортивних змаганнях, активна фізкультурна діяльність та фізична підготовленість студентів).

Отже, для забезпечення активної здоров'язбережувальної діяльності студентів-іноземців необхідним є формування усвідомленої потреби і інтересу до неї; налаштованості на систематичну діяльність з реалізації широкого спектру виявлення такої потреби тощо. Велику роль у забезпеченні таких характеристик студента мають відігравати суб'єкти здоров'язбережувального освітнього середовища шляхом залучення студентів із країн Середньої Азії до різних напрямів діяльності під час професійної підготовки. Безумовно, таким потенціалом володіє дозвіллева діяльність, що організується на добровільних засадах, забезпечує активну участь студентів на основі їхнього інтересу. Слід відзначити, що вітчизняна система організації дозвіллевої діяльності зі студентами в закладі і поза його межами (у гуртожитках, студіях, клубах, секціях тощо) має великий досвід, який можна і необхідно адаптувати для студентів-іноземців із країн Середньої Азії.

Можливості для пробудження інтересу студентів до формування здоров'язбережувальної компетентності, потреби у здоров'язбережувальній діяльності закладені у змісті професійної підготовки студентів, що виступає теоретичним підґрунтям формування свідомого ставлення студентів із країн Середньої Азії до цього процесу, що зумовлює наступну організаційно-педагогічну умову – *забезпечення валеологічної підготовки іноземних студентів.*

Проведений аналіз програм підготовки студентів інженерно-педагогічних спеціальностей дозволив виявити і проаналізувати навчальні дисципліни, зміст яких передбачає формування загальних і спеціальних компетентностей здоров'язбережувальної компетентності інженера-педагога.

Проведений аналіз навчального плану підготовки студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» зі спеціальностей «Професійна освіта. Нафтогазова справа», «Професійна освіта. Економіка», «Професійна освіта. Транспорт» та інших, тобто тих спеціальностей, що є привабливими для студентів із країн Середньої Азії і обрані ними для здобуття освіти в Україні, дозволив виявити дисципліни, у змісті яких є елементи, спрямовані на забезпечення здоров'язбережувальної компетентності. Так, з перших днів навчання студенти опановують дисципліну «Вступ до спеціальності», провідною метою якої є введення студентів у світ майбутньої професії; формування уявлень про професійні функції, покладені суспільством на представника цієї дуальної професії; її місце і роль у суспільстві; вимоги, яким повинен відповідати майбутній фахівець, щоб належним чином виконувати свої професійні функції.

Починаючи з першого семестру навчання упродовж трьох років передбаченою для студентів є дисципліна «Фізичне виховання», яка потребує перебудови змісту у зв'язку з неготовністю її опановувати у передбаченому для українських студентів змісті. Так, В. Столяров [186] у фізичному вихованні як навчальній дисципліні виділяє три блоки: формування знань, мотивації, умінь і навичок, які виявляються в поведінці, способі (стилі) життя. До основних компонентів фізичної культури особистості і здорового способу життя, тобто тієї мети, яка стоїть перед кафедрами фізичного виховання вишів, науковець відносить: рівень знань про організм, про засоби впливу на нього і методикау їх застосування; ставлення особистості до свого тіла як до цінності; цілеспрямована діяльність з підтримки в нормі і вдосконалення свого фізичного стану, здоров'я, статури, фізичних якостей і рухових здібностей; цінності, які особистість пов'язує з тілом, і реалізовані

на практиці ідеали, норми, зразки поведінки, пов'язані з турботою про фізичний стан; ступінь орієнтації на цю турботу і прагнення надавати допомогу іншим людям в їх оздоровленні та фізичному вдосконаленні, наявність для цього відповідних знань, умінь і навичок.

Слід відзначити, що така дисципліна за наказами Міністерства освіти і науки України вже не є нормативною і обов'язковою. Визначення її обсягу і змісту, а також шляхів забезпечення покладаються на кожний навчальний заклад. З метою забезпечення викладання фізичного виховання у вищих навчальних закладах на належному рівні Міністерством освіти і науки було запропоновано такі базові моделі для вирішення цього питання (без претензії на вичерпність) або різні форми їх поєднання [172]:

1. Секційна. Створення широкої мережі як спеціалізованих спортивних, так і загальнооздоровчих секцій, гуртків, клубів, які працюють за фіксованим розкладом у вільний від основних навчальних занять час (наприклад, у другу зміну для студентів, які мають навчальні заняття в першій половині дня).

2. Професійно орієнтована. Розроблення низки комплексних програм з фізичного виховання, які прямо орієнтовані на особливості майбутньої професії (вчитель, лікар, офісний працівник, програміст тощо). Альтернативними варіантами відвідування таких програм можуть бути суто спортивні секції, військово-прикладні секції (з орієнтуванням як юнаків, так і дівчат на досягнення вимог до вступу на програми військової підготовки), військово-медична підготовка з елементами загально фізичної підготовки.

3. Традиційна. Збереження фізичного виховання як обов'язкової дисципліни з нарахуванням за неї кредитів, виставленням заліків та включенням до розкладу занять з наданням студентам можливості як відвідувати заняття з групою, так і займатись індивідуально в спортивних секціях та оздоровчих гуртках, клубах, програмах тощо на їх вибір.

4. Індивідуальна. Закріплення за кожним студентом працівника кафедри фізичного виховання чи іншого спеціалізованого підрозділу, який виконує роль тьютора з питань оздоровлення та фізичного розвитку, рекомендує

певні види фізичної активності (як організовані, так і самостійні), розробляє індивідуальну програму фізичного розвитку, у т.ч. спортивні та оздоровчі секції, гуртки, клуби, а можливо і лекторії зі збереження здоров'я, планування родини тощо. Дві-три обов'язкові зустрічі зі студентом упродовж навчального року дозволять більш м'яко мотивувати студента до фізичної активності.

Отже, дисципліна потребує реформації у зв'язку з наявними потенційними можливостями для розширення змісту занять фізичними вправами і упровадження валеологічних знань, обрання більш ефективних методів забезпечення інтересу і потреби студентів у здоров'язбережувальній діяльності.

Аналіз змісту блоку педагогічних дисциплін («Теорія і методика виховної роботи», «Методологічні засади професійної освіти», «Основи корекційної педагогіки») дозволив виявити можливості для формування компонентів здоров'язбережувальної компетентності, що потребують конкретизації, розширення, ураховуючи контингент студентів з країн Середньої Азії, а також роль і зміст компетентності, що формується.

Безперечно, наявний зміст дисциплін не може забезпечити повною мірою формування здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії. Наявною є потреба в розробленні додаткових спецкурсів, у змісті яких має бути передбачено теоретичне і практичне підґрунтя для формування окремих загальних компетентностей здоров'язбережувальної компетентності, що сприяють фізичному, соціальному, психічному, духовному здоров'ю. Окрему проблему представляє розроблення змісту курсів, спрямованих на забезпечення сформованості спеціальних компетентностей здоров'язбережувальної компетентності, зумовлених професійними функціями фахівця інженерно-педагогічної галузі (проектувальної, організаційної, технологічної, дослідницької, виховної).

Створення теоретичного підґрунтя завдяки валеологічній підготовці студентів передбачає пошуку шляхів, напрямів, форм і методів роботи із

залучення студентів-іноземців до спеціально організованої здоров'язбережувальної діяльності. Шляхами реалізації такої організаційно-педагогічної умови є організація диференційованого фізичного виховання студентів-іноземців за розробленою індивідуальною стратегією; залучення студентів до активної участі в змістовному дозвіллі; використання потенціалу суспільно-корисної, волонтерської діяльності.

Обґрунтовуючи необхідність організації і реалізації здоров'язбережувальної діяльності студентів на основі їхньої готовності, що забезпечується упровадженням попередніх організаційно-педагогічних умов, спираємося на визначену науковцями пріоритетність реалізації рухової активності студентів у професійній підготовці. У зв'язку з цим, потужним напрямом забезпечення формування здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії є організація їхнього фізичного виховання, що дозволяє долати проблеми з руховою активністю як компонентом здоров'язбережувальної компетентності.

Безперечно, позитивну роль у формуванні й зміцненні здоров'я відіграють адекватні фізичні навантаження. Науковці відзначають, що у сучасному житті все більше занять фізичними вправами спрямовано не на досягнення високих результатів, а на підвищення їхнього оздоровчого впливу [150].

Слід відзначити, що цей напрям представлено працями дослідників фізичного виховання студентської молоді (С. Абрамов [2], В. Бальсевич [12], С. Бубка [40], В. Видрін [59], Л. Волков [56], Д. Воронін [57], З. Гайнуліна [60], О. Гладошук [64], М. Кузьміна [2], Л. Лубишева [12], О. Малімон [139] та ін.), зокрема студентів технічних (М. Кузьменко [133], Г. Литовченко [133], С. Путров [169], С. Сичов [179] та ін.), педагогічних (О. Демінський [76], В. Кузнецов [76], О. Міхеєнко [145], Ю. Мусхаріна [149], Ж. Холодов [76] та ін.) і інженерно-педагогічних (Г. Грохова [71], В. Павленко [159]) навчальних закладів.

Науковцями доведено, що активне залучення до фізичного виховання передбачає наявність позитивного ставлення особистості до цього виду діяльності. Емоційно-ціннісне ставлення до фізкультурно-спортивної діяльності не формується спонтанно і не успадковується. Воно набувається особистістю в процесі самої діяльності і ефективно розвивається при засвоєнні знань і накопиченні творчого досвіду, пов'язаного з проявом ініціативи і активності в педагогічному процесі.

Як зазначає Ю. Мусхаріна [149], із багатьох навчальних дисциплін фізична культура вирізняється широким спектром впливу на людину, що спроможна водночас формувати не тільки біологічну структуру людини, але й її психологічну і моральну цінність: стимулювання фізичної працездатності супроводжується, як правило, оздоровчими ефектами [10; 13; 76]; використання різноманітних фізичних вправ і процедур дозволяє здійснювати психологічне розвантаження особистості [13; 44; 81]; систематичні заняття фізичними вправами зміцнюють здоров'я, підвищують нервово-психічну стійкість до емоційних стресів, підтримують фізичну і розумову працездатність, сприяють підвищенню успішності тих, хто навчається [44; 81].

Так, психологами доведено, що розумова працездатність невіддільна від загального стану здоров'я і рухової активності. У віці 17-20 років, коли завершується формування організму, його вегетативних функцій, дії фізичних вправ є найбільш результативними. У віці 20-29 років досягає свого найвищого рівня одна з найважливіших для діяльності людини якостей – витривалість. У «студентському» віці відбувається найактивніший розвиток і відносна стабілізація психофізіологічних функцій, завершується основний цикл соматичного формування людини, відбувається становлення інтелекту, його цілісності і структури, яку організує мислення. Навчання, що супроводжується постійною розумовою працею, визначає високий загальний тонус інтелекту. У цей період фізичне виховання стає найважливішим засобом загартування організму і біологічної основою для ефективного

процесу пізнавальної діяльності; тренувана мускулатура допомагає нервовій системі долати розумові навантаження.

Напрямами діяльності в вищому навчальному закладі з організації фізичного виховання є *навчальні заняття з відповідної навчальної дисципліни* («Фізичне виховання», «Фізична культура»). Такі практичні заняття завжди були спеціально передбаченими навчальними планами підготовки студентів у межах нормативної дисципліни, урахуваючи проблеми забезпечення рухової активності студентів під час навчальної діяльності у підготовці до професійної діяльності. Проте відповідно до нормативних документів останніх років така навчальна дисципліна здобула характеру варіативної дисципліни, або дисципліни за вибором студента, а отже є необов'язковою. Це положення дозволило навчальним закладам, урахуваючи надану їм автономність і самостійність у прийнятті рішень стосовно організації процесу професійної підготовки майбутніх фахівців, вирішувати проблему забезпечення фізичного виховання як навчальної дисципліни на свій розсуд. Отже, у планах підготовки фахівців різних напрямів і спеціальностей на підставі проведеного аналізу можемо констатувати або повну відсутність такої навчальної дисципліни, або її варіативний характер на певних роках навчання, або пріоритетність такої дисципліни і обов'язкове її включення в плани професійної підготовки.

Зважаючи на таке положення щодо статусу фізичного виховання як навчальної дисципліни під час професійної підготовки фахівців у системі вищої освіти, дещо заспокійливим є усвідомлений факт того, що виключно навчальною дисципліною можливості фізичного виховання студентів у виші не обмежуються. Спираючись на аналіз праць дослідників потенціалу і напрямів процесу фізичного виховання, враховуємо, що в процесі фізичного виховання студентів вирішуються такі основні завдання:

- зміцнення здоров'я засобами фізичної культури, формування потреби в підтримці високого рівня фізичної і розумової працездатності, самоорганізації здорового способу життя;

- освоєння студентами теоретичних знань, спортивно-прикладних умінь і навичок;
- підвищення рівня фізичної підготовленості;
- удосконалення психомоторних здібностей, що забезпечують високу продуктивність професійно-технічних дій;
- створення у студентів системного комплексу знань, теоретичних основ і практичних навичок для реалізації їх потреби в руховій активності і фізичному вдосконаленні на виробництві, в побуті, сім'ї і раціональної організації вільного часу з творчим освоєнням усіх цінностей фізичної культури;
- створення умов для повної реалізації творчих здібностей студента;
- моральний, естетичний, духовний і фізичний розвиток студентів у навчальному процесі, організованому на основі сучасних загальнонаукових і спеціальних технологій у галузі теорії, методики і практики фізичної культури і спорту.

У зв'язку з цим, фізичне виховання в вищому навчальному закладі реалізується також під час спеціально організованих занять студентів у *позанавчальний час* у спортивних секціях з різних видів спортивної активності (аеробіки, шейпінгу, волейболу, баскетболу тощо), що проводяться під керівництвом педагога з фізичної культури і спорту.

У вищих закладах зарубіжних країн, а також у вітчизняній освіті радянських часів досить поширеними були *масові фізкультурно-спортивні заходи*, що проводяться в навчальні або вихідні дні протягом навчального року: спортивні свята, дні здоров'я, спартакіади, змагання за планом як між навчальними закладами, так і внутрішнього характеру. На сучасному етапі в Україні організація такої роботи здобуває актуальності.

Велику можливість і потенціал у забезпеченні фізичного виховання, спрямованого на розвиток рухової активності студентів мають *самостійні заняття* фізичними вправами у вільний від навчання час: а) на основі повної добровільності і ініціативи (за бажанням), б) за завданням викладача

(домашні завдання). Зрозуміло, що такі заняття вимагають сформованої потреби студентів, або потужних засобів стимулювання з боку викладачів.

Так, констатуючи недостатність передбачених аудиторних занять фізичним вихованням у вищому навчальному закладі, В. Стадником розглянуто питання науково-практичної проблематики забезпечення належного рівня позаакадемічної роботи з урахуванням сьогоденних тенденцій розвитку фізичного виховання в системі вищої освіти [185].

Ураховуючи визначені науковцями [69, с. 4] відповідні сучасним тенденціям освіти пріоритетні напрями розвитку фізичного виховання в системі вищої освіти (особистісна орієнтація; постійне підвищення її якості, оновлення змісту та форм організації навчально-виховного процесу, органічне поєднання всіх форм занять, запровадження освітніх інновацій), більшість дослідників [69; 86; 117; 120; 125; 126; 167; 195; 209; 210] вважають, що успіх підготовки фахових спеціалістів залежить від багатьох факторів, одним із яких є заняття студентів у позанавчальний час. Безперечно, роль додаткових занять фізичним вихованням постійно зростає, зважаючи на те, що рівень культури студентів виявляється в його вмінні раціонально, повною мірою використовувати вільний час [120]. Від того, як воно використовується, залежить не тільки успіх у навчанні й загальному розвитку, але й стан здоров'я та повнота життєдіяльності студента. Науковці є одностайними в думці про те, що позаакадемічна робота в фізичному вихованні, зокрема для оптимізації рухової активності, завжди займала одну з провідних позицій, одночасно виступаючи методом і навчання, і самовиховання.

Погоджуємося зі В. Стадником у тому, що недостатність системи фізичного виховання у виші в обсязі двох годин на тиждень у кращому випадку для забезпечення оптимального психофізичного стану студентів зумовлює необхідність комплексного поєднання академічних та позаакадемічних занять фізичними вправами у вільний час. Таке використання всіх форм фізичного виховання повинно забезпечити

включення фізичної культури в стиль життя студентів для досягнення оптимального рівня фізичної активності. Науковець переконує в тому, що реалізація комплексного підходу до занять дасть змогу студентам забезпечити належний стан здоров'я [185, с. 35].

Зміст і форми позаакадемічних занять фізичними вправами визначаються їх метою й завданнями, а їхній вибір залежить від статі, віку, стану здоров'я та рівня фізичної підготовленості студентів. До основних форм позаакадемічних занять студентів вищого навчального закладу науковці [86; 167] відносять:

- малі форми занять, що використовуються для оперативного управління фізичним станом (фізичні вправи в режимі дня). Унаслідок своєї короткочасності ці форми, як правило, не розв'язують завдань розвивального характеру: домашнє завдання з фізичного виховання, ранкова гігієнічна гімнастика, гімнастика перед сном, фізичні вправи протягом дня: фізкультурхвилинки, фізкультпаузи, загартувальні процедури й заходи тощо;

- великі форми занять, тобто заняття тривалі, одно- та багатопредметні (комплексні) за змістом. Ці форми занять спрямовані на розв'язання завдань оздоровчо-реабілітаційного й рекреаційного характеру, які організуються у вільний від навчання час: самостійні заняття фізичними вправами в місцях проживання студентів, психофізична реакреція в заліково-екзаменаційний період, оздоровчо-рекреаційна діяльність.

На підставі проведеного аналізу теоретичного надбання з питань позаакадемічної роботи у фізичному вихованні студентів вищого навчального закладу [69; 86; 117; 120; 125; 126; 167; 195; 209; 210], В. Стадник виявив комплекс недоліків, що знижують її ефективність: відсутність ефективних шляхів підвищення рівня здоров'я студентів за рахунок упровадження сучасної системи позаакадемічних занять із фізичного виховання; неспроможність системи фізичного виховання залучити до них необхідною мірою студентів у вільний від основних занять час; недооцінка з боку студентів значущості додаткових занять фізичною культурою;

нерегулярність занять, що зводить нанівець ефект попередніх [185, с. 35-36]. Шляхи подолання наявних недоліків фахівці [117; 120; 125] вбачають в упровадженні занять із фізичного виховання за вільним вибором студентів. Для цього має бути створена функціональна система позаакадемічної роботи з фізичної культури: методики, технології, програми для досягнення позитивного ефекту у формуванні основ здоров'я. Найважливішими науковими проблемами при цьому є пошук оптимальних критеріїв підвищення якості безперервної загальної фізкультурної освіти, спрямованої на формування таких загальнолюдських цінностей, як фізичний, психічний і соціальний добробут, підвищення життєвих ресурсів студентської молоді, до найважливіших із яких належить здоров'я [126, с. 9].

У цьому плані заслуговує на увагу безперервна загальна фізкультурна освіта, яка передбачає розвиток інтересу, формування вмінь і навичок та пов'язаних із ними спеціальних знань, що являють собою основу для активного здоров'я формування в процесі позаакадемічних занять.

Проте заняття фізичною культурою і спортом, у який би час вони не відбувалися і в який би спосіб не організовувалися, мають на меті не тільки збереження і розвиток фізичних якостей, потрібних зокрема і для професійної діяльності. Потенціал занять фізичною культурою, фізичним вихованням є незаперечним і у подоланні інших проблем, що впливають на стан здоров'я сучасних студентів, які науковці [94] класифікували таким чином: емоційний дискомфорт, спричинений труднощами навчання; складність стосунків у системі «студенти – викладачі – батьки»; інтенсивний негативний вплив середовища існування; зростання почуття невпевненості, невдоволення собою і світом. Усі ці фактори є яскраво вираженими в студентів-іноземців, які перебувають у новому для них середовищі, є відірваними від родини, мають проблеми зі спілкуванням тощо.

Проте, саме емоційний стан відіграє неабияку роль у формуванні та збереженні здоров'я студентів. Емоційне здоров'я як стан емоційного, душевного комфорту і ладу, що сприяє розвитку повноцінної особистості,

збереженню її здоров'я; дає змогу сформувати цілісне гармонійне ставлення до себе і світу, перетворювати негативні та породжувати позитивно забарвлені почуття [150]. Емоційні здатності недооцінені відносно тієї ролі, що вони відіграють у допомозі збереження й розвитку здорового й успішного життя. Проте саме емоційне здоров'я студентів забезпечує можливість справлятися з надмірним навантаженням, депресією й занепокоєнням, що пов'язані із навчанням, а також виражати й управляти своїми емоціями та почуттями. Отже, крім компетенції, пов'язаної з руховою активністю, що забезпечує фізичне здоров'я студентів, велику увагу науковців приділяють компетенції здоров'язбережувальної компетентності, пов'язаної з психічним і духовним здоров'ям. Крім того, саме позитивні емоції впливають на формування мотивації до здоров'язбережувальної діяльності, забезпечуючи тим самим потребу студентів у ній.

Ураховуючи важливе значення емоційної привабливості фізичних навантажень, науковці пропонують використовувати ігрову діяльність: саме впродовж ігрової діяльності командна взаємодія сприяє оптимальному розвитку фізичних й психологічних якостей студента [2]. На думку В. Бальсевича, Л. Лубишевої, спортивні ігри, характерною рисою яких є висока емоційна насиченість навчальних занять й вагома значимість для оздоровлення студентської молоді, є потужним засобом комплексного впливу на організм студента, який не можна ігнорувати. Заняття спортивними іграми профілактично-оздоровчої спрямованості є дієвим засобом корекції рівня фізичного стану організму студентів, завдяки здатності достатньо легко корегувати об'єм й інтенсивність навантажень, комплектувати приблизно рівні склади команд тощо [12]. Слід відзначити, що студенти з країн Середньої Азії позитивно ставляться до такої організації фізичного виховання, оскільки володіють навичками командної гри, засвоєними ними в системі виховання рідних країн.

Зрозуміло, що хтось за своїми власними характеристиками відчуває комфорт у самостійних фізичних заняттях за власним режимом і рівнем

навантаження (у тренажерних залах, на бігових доріжках на стадіоні тощо), а у когось сформованою є потреба в колективних формах, командних спортивних змаганнях тощо. Одна особистість відчуває потребу у використанні силових навантажень для фізичного вдосконалення, а інша – у розвитку швидкісних характеристиках тощо. Застосування особистісно зорієнтованого підходу до фізичного виховання школярів представлено в науковому дослідженні Н. Фролової [199]. Головними умовами реалізації теоретично обґрунтованої автором системи є: визначення цілей діяльності згідно наявного рівня психофізичного розвитку кожної особистості; урахування моральних і духовних цінностей, які сприятимуть саморозвитку і самореалізації особистості; культивування цінностей здорового і гармонійно розвинутого тіла у взаємозв'язку з високим рівнем розумової працездатності; надання можливості вільного вибору засобів фізичної культури певної спрямованості для оптимального психофізичного розвитку особистості.

Особистісно орієнтований підхід до організації фізичного виховання як напряму здоров'язбережувальної діяльності є актуальним і для студентської молоді. Так, фахівці наголошують, що створення оптимальних умов організації процесу фізичного виховання у вищій передбачає підхід, заснований на свободі вибору видів рухової активності [140].

У ході вивчення, аналізу та систематизації науково-методичної і спеціальної літератури було встановлено, що при розподілі студентів за групами за видами спорту слід урахувувати його популярність, визначену шляхом анкетного опитування, можливості й стан спортивних споруджень, які має в розпорядженні вищий навчальний заклад, а також наявність фахівців з видів спорту у викладацькому складі кафедри фізичного виховання [114]. При цьому фахівці загострюють увагу на тому, що одним з основних моментів при організації занять груп за видами спорту за вільним вибором студентів є визначення самих видів спорту, за якими можуть бути організовані заняття [114].

Ураховуючи, що побудова занять за вибором студентів сприяє підвищенню мотивації відвідування занять та усвідомленому вибору активного способу життя, на нашу думку, існує необхідність попереднього вивчення уподобань студентів-іноземців шляхом анкетування; просвіта і популяризація тих видів рухової активності, розвиток у яких майбутніх інженерів-педагогів може повною мірою забезпечуватися у вищому навчальному закладі завдяки матеріальній базі, фахівцям тощо, а також таких, що мають професійне значення для студентів. Так, наприклад, заняття волейболом, для якого характерні різноманітні за координацією рухи, біг, стрибки, необхідною є швидка реакція, гострота зору, точність, психічна стійкість, що мають професійно-прикладне значення, забезпечує сформованість зокрема й професійних характеристик інженера-педагога.

Таким чином, крім вирішення виховних і освітніх завдань фізичне виховання у навчальний і позанавчальний час покликане підвищити рухову активність студентів: поліпшити професійно-прикладну готовність і оптимізувати навчальну працездатність шляхом зняття нервово-емоційної напруги; продовжити формування знань, умінь і навичок, пов'язаних з проведенням самостійних фізкультурно-спортивних занять.

Студенти з країн Середньої Азії потребують допомоги особливо на перших етапах навчання в організації власного дозвілля, яке, на нашу думку, має носити здоров'язберезувальний характер. Суспільно-корисна діяльність, участь у волонтерській діяльності, до якою залучаються студенти-іноземці разом з українськими студентами, має бути спрямована на профілактику негативних явищ у студентському середовищі (наркоманії, алкоголізму), пропагувати здоровий спосіб життя. Така робота, організована студентським самоврядуванням, кураторами, має носити систематичний характер.

Отже, існуюча система формування здоров'язберезувальної компетентності майбутнього інженера-педагога на підставі необхідності урахування виявлених проблем зі здоров'язбереженням у студентів із країн Середньої Азії і особливостей її формування в них потребувала теоретичного

обґрунтування, розроблення методичного забезпечення організаційно-педагогічних умов, упровадження яких у процес професійної підготовки іноземних студентів дозволить підвищити ефективність процесу формування здоров'язбережувальної компетентності цього контингенту студентів, досягти покращених результатів у сформованості компонентів досліджуваного феномену. Доведення ефективності впливу запропонованих організаційно-педагогічних умов реалізації системи формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії у вищих закладах України на сформованість цієї професійно важливої характеристик фахівця потребувало проведення спеціальної експериментальної роботи.

Висновки до розділу 1

Проведений аналіз історичних витоків проблеми здоров'я на рівні особистості і людства дозволив установити, що дана проблема завжди привертала увагу науковців. Перехід суспільства на новий історичний рівень зумовлює використання нових підходів і парадигм до дослідження проблеми здоров'я. Мінливі соціальні умови й вимоги, що висуваються до здоров'я, досягнення в галузі медицини вносять зміни в свідомість окремої людини про місце здоров'я в її житті.

Проведений аналіз історичних і сучасних наукових джерел, визначень науковців суті феномену «здоров'я» дозволив зробити такі висновки: здоров'я є визнаною на сучасному етапі розвитку суспільства людською цінністю, що вимагає до себе аксіологічного ставлення; характеризується з позиції біологічної, психологічної, соціальної суті, що є взаємопов'язаними і взаємозумовленими; є цілісною динамічною системою, що потребує уваги в плані підтримання активності і дієвості всіх своїх компонентів; основним призначенням здоров'я є забезпечення реалізації соціальної функції людини.

Здоров'язбережувальну поведінку особистості схарактеризовано як її здатність і спроможність вести здоровий спосіб життя; сукупність способів і форм життєдіяльності особистості, спрямованих на щоденне збереження та зміцнення власного здоров'я, складниками якого є раціональне харчування, безпечний побут, якісні умови праці й відпочинку, оптимальна фізична активність, безпечна сексуальна поведінка, гігієна, загартування, відсутність шкідливих звичок, володіння необхідними знаннями, уміннями та навичками зі збереження та зміцнення свого здоров'я й усвідомлення людиною важливості дій у цьому напрямі.

Визначено *здоров'язбережувальну компетентність* як інтегральну якість особистості, зумовлену сформованим стереотипом мислення, котра виявляється в її здоров'язбережувальній поведінці, загальній здатності та готовності до здоров'язбережувальної діяльності; ґрунтується на інтеграції знань, умінь, навичок, ціннісних ставлень особистості, спрямованих на збереження фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я (власного та оточення); охоплює низку життєвих навичок, що сприяють здоровому способу життя (фізичного, соціального, психічного та духовного) і виступають підставою для класифікації складників цього феномену.

Здоров'язбережувальну компетентність інженера-педагога визначено як професійно значущу характеристику представника професійної групи соціономічного типу дуального характеру, що забезпечує його оптимальну працездатність під час виконання інженерно-виробничих і педагогічних функцій завдяки сформованому ціннісному ставленню до власного здоров'я (фізичного, психічного, соціального, духовного), стійким навичкам ведення здорового способу життя і протидії шкідливим звичкам (сформований усталений стиль здоров'язбережувальної поведінки), а також володінню здоров'язбережувальними технологіями стосовно себе й інших (учнів, працівників виробництва). Структурними компонентами є загальні і спеціальні компетентності.

Формування здоров'язбережувальної компетентності студента інженерно-педагогічного навчального закладу схарактеризовано як напрям професійної підготовки, метою якого є забезпечення його спроможності і готовності до здоров'язбережувальної поведінки в повсякденній і професійній діяльності на підставі комплексно сформованих загальних і спеціальних компетентностей відповідно до професійних функцій, що передбачає пошук можливостей змісту професійної підготовки, розробку методів, форм і засобів забезпечення цього процесу і представлення у вигляді цілісної системи формування здоров'язбережувальної компетентності майбутнього фахівця, яка традиційно має цільовий (мета і завдання), змістовий (забезпечення змісту напрямів), технологічний (технологічне забезпечення етапів з використанням форм і методів) і результативний блоки.

Процес професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії в Україні визначено як спеціально організований процес забезпечення готовності іноземних студентів до виконання інженерно-педагогічних функцій, ефективність якого залежить від створення умов в навчально-виховній системі інженерно-педагогічного навчального закладу для соціально-педагогічної підтримки з урахуванням специфіки контингенту.

Проведений аналіз стану формування здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії в інженерно-педагогічному навчальному закладі дозволив виявити основні *проблеми*: відсутність потреби і мотивації студентів до організації оптимальної рухової активності; неправильна організація режиму праці, відпочинку, харчування; відсутність необхідних знань, умінь і навичок зі збереження та зміцнення власного здоров'я; несформованість навичок ведення здорового способу життя і протидії шкідливим звичкам; неусвідомлена роль і значення здоров'язбережувальної компетентності для майбутньої професійної діяльності.

Вирішення цих проблем зумовило пошук і обґрунтування організаційно-педагогічних умов реалізації системи формування здоров'язбережувальної

компетентності іноземних студентів (створення здоров'язбережувального освітнього середовища вищого інженерно-педагогічного навчального закладу; формування позитивної мотивації студентів-іноземців до здоров'язбережувальної діяльності; забезпечення валеологічної підготовки іноземних студентів; організація здоров'язбережувальної діяльності студентів), розроблення методичного забезпечення умов.

Матеріали розділу представлено в наукових публікаціях автора [29; 30; 31; 32; 33; 34; 35].

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ РЕАЛІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ ІЗ КРАЇН СЕРЕДНЬОЇ АЗІЇ В ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ УКРАЇНИ

2.1. Організація і методика проведення експериментальної роботи

Метою експериментального дослідження було підтвердження висунутої гіпотези дослідження, експериментальна перевірка шляхом упровадження у навчально-виховний процес вищого інженерно-педагогічного навчального закладу розроблених, теоретично обґрунтованих і методично забезпечених організаційно-педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії у вищих навчальних закладах.

Основні завдання експериментального педагогічного дослідження:

- визначення етапів проведення експериментальної роботи;
- визначення кількості та способів відбору учасників експерименту;
- вибір і обґрунтування критеріїв та показників для оцінювання ефективності організаційно-педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів з країн Середньої Азії у вищих навчальних закладах;
- експериментальна перевірка та оцінювання ефективності організаційно-педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів з країн Середньої Азії у процесі професійної підготовки.

Експериментальна робота проводилася традиційно в три етапи: констатувальний, формувальний і контрольний. На констатувальному етапі експерименту було визначено стан сформованості здоров'язбережувальної

компетентності майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії, їхню потребу в її формуванні, проблеми, що існують щодо забезпечення цього процесу в існуючій системі формування здоров'язбережувальної компетентності студентів в інженерно-педагогічному навчальному закладі. З цією метою було проведене пілотажне опитування, а також діагностика рівнів сформованості здоров'язбережувальної компетентності 255 студентів, що приїхали здобувати вищу інженерно-педагогічну освіту в Українській інженерно-педагогічній академії (м. Харків) із країн Середньої Азії. Констатувальний етап педагогічного дослідження проводився на початку 2012-2013 і 2013-2014 навчальних років й охопив 255 студентів-іноземців із країн Середньої Азії, 133 особи з яких вступили до вищого інженерно-педагогічного навчального закладу в 2012 році і з яких було утворено контрольну групу КГ, і 122 особи, що розпочали навчання в 2013 році, з яких було утворено експериментальну групу ЕГ.

Формувальний етап педагогічного дослідження проводився упродовж 2013 – 2017 років і передбачав упровадження у процес професійної підготовки студентів ЕГ теоретично обґрунтованих і методично забезпечених організаційно-педагогічних умов реалізації системи формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів. У контрольній групі КГ формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії відбувалося традиційно шляхом реалізації системи, розрахованої на українських студентів, без упровадження організаційно-педагогічних умов.

На контрольному етапі педагогічного експерименту (2015 – 2017 роки) було перевірено гіпотезу дослідження та зроблено висновки щодо результативності впровадження організаційно-педагогічних умов реалізації системи формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії на підставі порівняльного аналізу отриманих результатів із результатами констатувального етапу, а також порівняння результатів експериментальної і контрольної груп.

Під час проведення педагогічного експерименту дотримувалися вимог валідності, надійності та вірогідності. У відповідності до вимоги валідності такі фактори впливу, як контингент студентів, рівень їхньої підготовки на констатувальному етапі експерименту до запровадження організаційно-педагогічних умов реалізації системи формування здоров'язберезувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії в ЕГ, умови, в яких перебували студенти, були однаковими для студентів ЕГ і КГ. Відмінними умови були на формувальному етапі стосовно забезпечення реалізації системи формування досліджуваної характеристики. Для забезпечення вимоги надійності експериментальних даних використовували стандартизовані методики проведення експериментального дослідження та залучалися незалежні експерти з професорсько-викладацького складу вищого інженерно-педагогічного навчального закладу, яких було обрано для проведення педагогічного експерименту і участі в ньому.

Вимогу вірогідності забезпечували вирівнюванням основних умов проведення педагогічного експерименту в реальних умовах процесу професійної підготовки у вищому інженерно-педагогічному навчальному закладі.

Слід відзначити, що на сучасному етапі педагогічних досліджень підвищуються вимоги до організації і проведення діагностичних процедур. Застосування діагностики на різних етапах експериментальної роботи обґрунтовується тим, що на підставі результатів можливо виділити, вивчити, передбачити нові проблеми й тенденції в формуванні досліджуваної характеристики особистості. Застосування діагностичного пізнання дає можливість забезпечити науковий підхід до проектування, прогнозування, організації й здійснення навчально-виховної діяльності викладачів та інших суб'єктів педагогічного процесу, відповідно до тенденцій переходу вищої школи на нові освітні технології [181]. Водночас, залучення студента до активної діагностики, зокрема самодіагностики, стимулює і забезпечує формування й розвиток у нього потреби в самовдосконаленні тієї

особистісної характеристики, формування якої постає як мета дослідження. В нашому випадку, ураховуючи потенціал особистісного залучення студента з країн Середньої Азії до формування в нього здоров'язбережувальної компетентності, самодіагностика і рефлексія студента щодо власних досягнень є значущим і стимулюючим фактором.

Аналіз наукових праць засвідчує, що існують різні погляди на суть, предмет, мету, функції й методи діагностики в освіті. Започаткувавши використання терміну «педагогічна діагностика» в науковій літературі, К. Інгенкамп [95] трактував його як процес, під час якого педагог, застосовуючи необхідні наукові параметри, спостерігає за учнями, обробляє дані спостережень та опитувань і повідомляє про одержані результати. Безперечно, на сучасному етапі розвитку науки функції діагностики значно розширилися. Як указує О. Островерх [157], поділяючи думку Г. Єльнікової щодо розуміння поняття «моніторинг» як супровідного оцінювання і поточної регуляції будь-якого процесу в освіті; системи, яка складається з показників, об'єднаних у стандарт, методів їх розробки і постійного спостереження за цими показниками (стандартами) за станом та динамікою керованого об'єкта з метою його оперативної діагностики, попереджального визначення диспропорцій, вироблення управлінських рішень і керування ними [84, с. 189], педагогічний моніторинг у дослідженнях з педагогічної галузі здобуває нових функцій. Вивчення наукових праць і практичний досвід дозволив Б. Без'язичному визначити такі функції діагностики здобутків майбутніх учителів фізичної культури в оволодінні ними змістом компонентів етичної компетентності: *діагностична* (дає можливість виявити рівні сформованості етичної компетентності студентів); *контрольно-оцінна* (дозволяє здійснювати контроль та оцінювання студентів на основі результатів діагностики); *корегувальна* (створює можливість для здійснення корекції науково-методичного забезпечення розробленої системи формування етичної компетентності майбутніх фахівців, узгодження цілей, способів досягнення цілей, результатів педагогічної діяльності); *виховна*

(спрямована на стимулювання студентів до самовдосконалення особистісних якостей та етичної поведінки); *прогностична* (дає можливість здійснювати прогностичну рефлексію й скласти прогностичні висновки щодо динаміки розвитку етичної компетентності в конкретних студентів та в академічній групі в цілому); *самореалізаційна* (дозволяє студентам побачити реальний рівень сформованості рівня етичної компетентності й спрямувати себе до оволодіння більш високим рівнем, до самореалізації етичної компетентності в повсякденному житті й у майбутній професійній діяльності) [16, с. 188].

Загальна мета діагностики сформованості здоров'язберезувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії полягає в тому, щоб за допомогою певних психолого-педагогічних діагностичних засобів і методів отримати об'єктивну оцінку знань, умінь з організації власної здоров'язберезувальної діяльності в повсякденному і професійному житті, сформованих цінностей здоров'я і здорового способу життя, що проявляються в процесі професійної підготовки студентів, мотивації і інтересу до формування досліджуваного феномену, проте відповідно до визначених концептуальних положень дослідження, є основою для перенесення в подальшу професійну діяльність.

Продуктивність діагностичної складової моніторингу ефективності формування здоров'язберезувальної компетентності майбутнього інженера-педагога значною мірою залежить від правильно визначеної *критеріальної бази*. Тому визначення комплексу критеріїв і показників сформованості здоров'язберезувальної компетентності майбутнього інженера-педагога стало важливим завданням дослідження, що в подальшій експериментальній роботі дало б можливість отримати об'єктивну інформацію щодо ефективності організаційно-педагогічних умов реалізації системи формування здоров'язберезувальної компетентності майбутнього інженера-педагога з країн Середньої Азії в процесі його професійної підготовки. Зважаючи на визначення в науковій літературі поняття «критерій» як «мірило оцінки, судження»; «ознака, на підставі якої дається оцінка будь-

якого явища; ознака, взята за основу класифікації» [53; 168], розуміємо його як ознаку, якість, властивість досліджуваного феномену, що забезпечує оцінку або визначення його початкового стану, відстеження його динаміки, визначення результативності експериментальної роботи.

У теорії й практиці педагогічної освіти існують загальні вимоги до виділення й обґрунтування критеріїв, які зводяться до того, що критерії мають відбивати основні закономірності формування особистості; за допомогою критеріїв повинні встановлюватися зв'язки між усіма компонентами досліджуваної характеристики; якісні показники повинні виступати в єдності з кількісними [180, с. 100]. Отже, критерії є мірою оцінки рівня сформованості досліджуваної якості за її структурними компонентами. Їх можна розглядати як певні орієнтири перевірки мети й завдань формування досліджуваного феномену, що є підставою для висновків щодо успішності отриманих результатів.

Ознаками критеріїв є певні *показники*, які відображають ступінь вираження певного критерію. Саме за допомогою відповідних показників транслюється інформація про досліджувані об'єкти. Показник, або індикатор, в освіті характеризується як значуща статистика, яка забезпечує інформацією про умови, стабільність або зміни, функціонування або досягнення освітньої системи або її окремих аспектів [173]. Показник як компонент критерію є типовим і конкретним виявом суті якостей досліджуваного процесу або явища і має вигляд судження про наявність або відсутність, а також інтенсивність виявлення певної властивості об'єкта, що емпірично досліджується.

Так, з'ясувавши суть здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії, визначивши її складники, зважаючи на визначені О. Шукаткою компоненти здоров'язбережувальної компетентності економіста, удосконалюючи і адаптуючи схарактеризовані автором критерії і показники, визначили критерії і показники сформованості здоров'язбережувальної компетентності

майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії, які дають якісну характеристику стану досліджуваного феномену й спираючись на які можна виявити його суттєві властивості й ступінь вияву в різних видах професійної підготовки. Критеріями сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії визначено:

– *мотиваційно-ціннісний*, пов'язаний з мотивацією особистості до здорового способу життя, сформованими інтересами, потребами та ціннісними орієнтирами студента щодо здоров'язбереження;

– *когнітивний*, що виявляється в розширенні та структуризації накопичених знань валеологічного спрямування (валеограмотність), фізичної культури, організації діяльності зі здоров'язбереження;

– *професійно-діяльнісний*, що виявляється в функціональній грамотності та досвіді здоров'язбереження в ситуаціях професійної діяльності фахівця; оволодіння новими способами рухової активності та фізкультурно-оздоровчої діяльності, щоб запобігти виникненню професійних захворювань та зміцнити власне здоров'я;

– *поведінковий*, що передбачає соціальну мобільність в організації власного здорового способу життя; вміння організовувати здоров'язбережувальну діяльність.

Показниками визначених критеріїв стали:

1. Мотиваційно-ціннісний критерій:

- характер відношення студента до власного здоров'я (позитивне, індиферентне, негативне);
- характер сформованої мотивації до ведення здорового способу життя і до формування здоров'язбережувальної компетентності (стійкий, ситуативний, відсутня);
- характер інтересу до здоров'язбережувальної поведінки (стійкий, ситуативний, короткочасний);

- сформованість потреби в здоров'язбережувальній діяльності (сформована, частково сформована, несформована);
 - рівень сформованості якостей, пов'язаних з основами безпечної життєдіяльності (високий, середній, низький).
2. *Когнітивний критерій* (рівень оволодіння знаннями, необхідними для здоров'язбережувальної діяльності у професійному середовищі): високий, середній, низький рівень валеологічних знань і знань з фізичної культури; володіння знаннями з різних видів організації здоров'язбережувальної діяльності
3. *Професійно-діяльнісний критерій* (рівень сформованості умінь, необхідних для здійснення здоров'язбережувальної діяльності в повсякденному і професійному житті): уміння і навички загальних компетентностей здоров'язбережувальної компетентності (уміння організації власної рухової активності; уміння раціонального харчування; уміння ведення здорового способу життя тощо) і уміння і навички спеціальних компетентностей здоров'язбережувальної компетентності (уміння вибрати і розрахувати засоби захисту у життєвому середовищі від впливу факторів небезпеки, технічні рішення з нормалізації умов праці для власної особистості і інших (учнів, підлеглих); уміння раціонально організувати процес навчання (виробництва) та відпочинку; знаходити час для регулярного харчування й повноцінного відпочинку; уміння власним прикладом пропагувати здоровий спосіб життя; уміння керувати власним емоційним станом під час взаємодії з іншими; навички ефективного спілкування, запобігання і розв'язування конфліктів; уміння обирати і використовувати раціональні засоби захисту; уміння оцінити відповідність стану життєвого середовища вимогам здорового та безпечного існування людини; ідентифікувати небезпечні і шкідливі фактори небезпеки, які виникають в системі “людина-машина-життєве середовище”; уміння використовувати

здоров'язбережувальні технології у взаємодії і спілкуванні з учнями, працівниками виробництва.

4. *Поведінковий критерій*: рівень активності і соціальної мобільності в організації власного здорового способу життя і здоров'язбережувальної поведінки; рівень рефлексивності власної поведінки і діяльності (високий, середній, низький).

Щодо рівнів виявлення даної особистісної характеристики дотримуємося загально визначених науковцями високого, достатнього і низького рівнів сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії.

Узагальнена характеристика критеріїв, показників і рівнів сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії представлена у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Узагальнена характеристика критеріїв, показників і рівнів сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії

Критерії і показники	Характеристика рівнів сформованості здоров'язбережувальної компетентності студентів	
	Рівні	
1	2	Високий рівень
Мотиваційно-ціннісний	У студента сформоване ціннісне відношення до власного здоров'я; сформована стійка мотивація до ведення здорового способу життя і до формування здоров'язбережувальної компетентності під час професійної підготовки в інженерно-педагогічному навчальному закладі; сформований стійкий інтерес до здоров'язбережувальної поведінки, що постійно виявляється під час організації різних видів діяльності; наявною є сформована потреба у здоров'язбережувальній діяльності; високим є рівень сформованості якостей, пов'язаних з основами безпечної життєдіяльності	

1	2
Когнітивний	Студент володіє багажем накопичених знань валеологічного спрямування та фізичної культури; виявляє високий рівень поінформованості та обізнаності з наукових засад соціальних, суспільних, екологічних явищ і традицій стосовно збереження здоров'я людини й основ здорового способу життя особистості, ефективних способів здоров'язбережувальної діяльності, що є показником високого рівня валеограмотності; добре орієнтується в різних видах здоров'язбережувальної діяльності
Професійно-діяльнісний	Студент у змодельованих ситуаціях професійної діяльності майбутнього інженера-педагога виявляє високий рівень функціональної грамотності з використання фізичної активності та навичок здоров'язбережувальної активності; володіє високим рівнем сформованості умінь, необхідних для здійснення здоров'язбережувальної діяльності в повсякденному (уміння загальних компетентностей здоров'язбережувальної діяльності) і професійному житті (уміння спеціальних компетентностей здоров'язбережувальної діяльності), високим є рівень рухової активності
Поведінковий	Студент бере активну участь у соціальних акціях в організації здорового способу життя (забігах, кросах, змаганнях тощо); демонструє комплекс якостей, пов'язаних з основами безпечної життєдіяльності (категорично негативне ставлення до паління, вживання алкоголю та психотропних речовин) й активним здоров'язберігаючим спрямуванням на основі турботи про власне здоров'я; у власній поведінці виявляє високий рівень сформованості умінь організувати власну здоров'язбережувальну діяльність; високий рівень рефлексивності власної поведінки і діяльності зі здоров'язбереження
	Достатній рівень
Мотиваційно-ціннісний	У студента сформоване індиферентне відношення до власного здоров'я, що під впливом ззовні може змінюватися на позитивне; сформована ситуативна мотивація до ведення здорового способу життя і до формування здоров'язбережувальної компетентності під час професійної підготовки в інженерно-педагогічному навчальному закладі, що потребує стимулювання; сформований ситуативний інтерес до здоров'язбережувальної поведінки, що виявляється під час організації різних видів діяльності; наявною є частково сформована потреба у здоров'язбережувальній діяльності; середній рівень сформованості якостей, пов'язаних з основами безпечної життєдіяльності

1	2
Когнітивний	Студент володіє середнім рівнем знань валеологічного спрямування та фізичної культури; виявляє середній рівень поінформованості та обізнаності з наукових засад соціальних, суспільних, екологічних явищ і традицій стосовно збереження здоров'я людини й основ здорового способу життя особистості, ефективних способів здоров'язбережувальної діяльності, що є показником середнього рівня валеограмотності; орієнтується в окремих видах здоров'язбережувальної діяльності
Професійно-діяльнісний	Студент у змодельованих ситуаціях професійної діяльності майбутнього інженера-педагога виявляє середній рівень функціональної грамотності з використання фізичної активності та навичок здоров'язбережувальної активності; володіє середнім рівнем сформованості умінь, необхідних для здійснення здоров'язбережувальної діяльності в повсякденному (уміння загальних компетенцій здоров'язбережувальної діяльності) і професійному житті (уміння спеціальних компетентностей здоров'язбережувальної діяльності); середнім є рівень рухової активності студента
Поведінковий	Студент бере участь у окремих соціальних акціях з організації здорового способу життя; демонструє окремі якості, пов'язані з основами безпечної життєдіяльності (негативне ставлення до паління, вживання алкоголю та психотропних речовин); у власній поведінці виявляє середній рівень сформованості умінь організовувати власну здоров'язбережувальну діяльність; середній рівень рефлексії власної поведінки і діяльності зі здоров'язбереження (ситуативно здійснює рефлексію власної поведінки зі здоров'язбереження і не завжди враховує її результати в подальшій діяльності)
	Низький рівень
Мотиваційно-ціннісний	У студента сформоване негативне відношення до власного здоров'я; відсутня мотивація до ведення здорового способу життя і до формування здоров'язбережувальної компетентності під час професійної підготовки в інженерно-педагогічному навчальному закладі; простежується короточасний інтерес до здоров'язбережувальної поведінки, що виявляється під час організації різних видів діяльності; несформована потреба у здоров'язбережувальній діяльності; низький рівень сформованості якостей, пов'язаних з основами безпечної життєдіяльності

1	2
Когнітивний	Студент володіє низьким рівнем знань валеологічного спрямування та фізичної культури; є майже необізнаним з наукових засад соціальних, суспільних, екологічних явищ і традицій стосовно збереження здоров'я людини й основ здорового способу життя особистості, має окремі знання з ефективних способів здоров'язбережувальної діяльності, що є показником низького рівня валеограмотності; майже не орієнтується в видах здоров'язбережувальної діяльності
Професійно-діяльнісний	Студент у змодельованих ситуаціях професійної діяльності майбутнього інженера-педагога виявляє низький рівень функціональної грамотності з використання фізичної активності та навичок здоров'язбережувальної активності; володіє низьким рівнем сформованості окремих умінь, необхідних для здійснення здоров'язбережувальної діяльності в повсякденному (уміння загальних компетенцій здоров'язбережувальної діяльності) і професійному житті (уміння спеціальних компетентностей здоров'язбережувальної діяльності); рівень рухової активності студента є низьким
Поведінковий	Студент не бере участь у соціальних акціях з організації здорового способу життя; майже не виявляє якостей, пов'язаних з основами безпечної життєдіяльності (негативне ставлення до паління, вживання алкоголю та психотропних речовин); у власній поведінці виявляє низький рівень сформованості умінь організовувати власну здоров'язбережувальну діяльність; має низький рівень рефлексії власної поведінки і діяльності зі здоров'язбереження

Відповідно до визначених критеріїв був підібраний комплекс діагностичних методик. За допомогою емпіричних методів отримується матеріал (дані), потім через застосування теоретичних методів здійснювалася його обробка (аналіз, синтез, порівняння тощо). Провідними емпіричними методами виступали: спостереження за діями, відношенням студентів у різних видах професійної підготовки, в повсякденній життєдіяльності за межами навчального закладу й у спеціально створених ситуаціях; вивчення документації та оцінювання продуктів навчальної діяльності (творчих робіт, карт педагогічних спостережень, характеристик кураторів академічних груп, керівників гуртків, практики тощо); застосування й аналіз ефективності спеціальних методик на аудиторних і позааудиторних заняттях зі студентами;

педагогічний зріз-аналіз із використанням комплексу методик (анкетування, використання опитувальників, проєктивних методик тощо).

Наявність у складі здоров'язбережувальної компетентності зазначених компонентів передбачає включення до комплексу діагностики відповідних груп методів, які б давали можливість отримати дані про рівень сформованості у студентів кожного з указаних компонентів і досліджуваної якості в цілому. Окремі методи й діагностичні методики не є абсолютно надійними й вірогідними, тому в процесі експерименту використовували комплекс діагностичних методик і процедур. Відповідно до рекомендацій науковців з використання методів педагогічних досліджень і діагностики рівнів компетентності студентів [154] на основі наявних діагностичних методик нами було розроблено «діагностичний пакет» для діагностики рівнів сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії. При цьому було враховано такі вимоги: забезпечення різноманітності методів дослідження (використання у вивченні змін у здоров'язбережувальній компетентності студентів різноманітних методів дослідження і психолого-педагогічних діагностичних методик (емпіричні й теоретичні методи дослідження); послідовність і комплексність у застосуванні емпіричних і теоретичних методів дослідження.

Отже, серед методів, що увійшли до «діагностичного пакету», відзначимо, передусім, такі найбільш поширені методи, як педагогічне спостереження, тестування й анкетування, бесіди зі студентами і експертами (викладачами, кураторами), також методи експертних оцінок, аналізу продуктів діяльності студентів.

Для експериментальної перевірки визначених критеріїв та показників було обрано стандартизовані методики, які представлені в табл. 2.2.

**Діагностичний пакет щодо вимірювання рівнів сформованості
здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів із
країн Середньої Азії**

Критерії	Показники	Діагностичні методики
Мотиваційно-ціннісний	Характер відношення студента до власного здоров'я; характер мотивації до ведення здорового способу життя і до формування здоров'язбережувальної компетентності; характер інтересу до здоров'язбережувальної поведінки; сформованість потреби у здоров'язбережувальній діяльності; рівень сформованості якостей, пов'язаних з основами безпечної життєдіяльності	Спостереження, тестування, анкетування, опитування, бесіди, вирішення ситуацій, адаптований і модифікований варіант методики М. Рокича, методика діагностики спрямованості особистості В. Смекала й М. Кучера; методика виявлення мотивація до здоров'язбережувальної діяльності (модифікація методики І.Фесієнко)
Когнітивний	Рівень знань валеологічного спрямування (валеограмотність); Рівень знань з організації власної здоров'язбережувальної діяльності	Тестові завдання; перевірка письмових робіт з дисциплін, що мають валеологічний аспект; аналіз відповідей студентів; характеристика викладачами успішності студентів з оволодіння знаннями; опитування студентів
Професійно-діяльнісний	Рівень сформованості умінь і навичок здоров'язбережувальної поведінки в різних видах професійної підготовки й професійній діяльності	Метод спостережень, метод незалежних оцінок, вирішення ситуацій практичної діяльності, тест з вимірювання рівня рухової активності
Поведінковий	Рівень активності і соціальної мобільності в організації власного здорового способу життя і здоров'язбережувальної поведінки; рівень рефлексивності власної поведінки і діяльності зі здоров'язбереження	Спостереження, метод незалежних оцінок, самооцінка студентів, бесіди зі студентами; тест-опитувальник з визначення рівня рефлексивності (за В.В. Пономарьовою)

Для виявлення рівня сформованості здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії за мотиваційно-ціннісним критерієм було застосовано комплекс методів і діагностичних методик відповідно до діагностичного пакету. Так, за допомогою розробленої анкети було виявлено характер відношення студентів до власного здоров'я. Студентам було запропоновано питання, за відповідями на які було складено характеристику позитивного, індивідуального або негативного відношення до власного здоров'я: «На Вашу думку, від чого залежить стан здоров'я?», «Чи має людина дбати про свій фізичний стан?», «Що впливає на ваш психічний стан?», «Як часто ви займаєтеся фізичним удосконаленням?», «Чи використовуєте Ви методики удосконалення власного духовного стану?», «Назвіть 5 основних чинників, що впливають на ефективність професійної діяльності фахівця», «Здоров'я впливає на ефективність професійно діяльності фахівця?» тощо. Окремі питання були присвячені виявленню ставлення студентів до здоров'язбережувальної діяльності, спрямованої на підтримання і покращення власного стану: «Які напрями здоров'язбережувальної діяльності Ви знаєте?», «На що може бути спрямована здоров'язбережувальна діяльність?» тощо. Застосування методик з виявлення спрямованості особистості, мотивації кожного студента до здоров'язбережувальної діяльності дозволили представити цілісну картину щодо сформованості здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії за мотиваційно-ціннісним критерієм на констатувальному етапі експериментальної роботи.

Застосування спеціальних методик М. Рокича, методика діагностики спрямованості особистості В. Смекала й М. Кучера, методика виявлення мотивація до здоров'язбережувальної діяльності (модифікація методики І. Фесієнко) (додаток А) підтвердили переважно низький рівень сформованості здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії за мотиваційно-ціннісним критерієм.

Узагальнені результати щодо рівнів сформованості здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії за мотиваційно-ціннісним критерієм представлено в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Сформованість здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії (за мотиваційно-ціннісним критерієм)

Критерій і показники (характер виявлення, рівень сформованості)	Групи	
	КГ (133 осіб)	ЕГ (122 особи)
Мотиваційно-ціннісний:		
1) характер відношення студента до власного здоров'я:		
позитивний	0	0
індиферентний	15,2	13,1
негативний	84,8	86,9
2) характер мотивації до ведення здорового способу життя і до формування здоров'язбережувальної компетентності		
стійкий	0	0
ситуативний	9,1	8,2
відсутній	90,9	91,8
3) характер інтересу до здоров'язбережувальної поведінки		
стійкий	0	0
ситуативний	11,4	13,1
відсутній	88,6	86,9
4) сформованість потреби у здоров'язбережувальній діяльності:		
сформована	0	0
частково сформована	9,9	12,3
несформована	90,1	87,7
5) рівень сформованості якостей, пов'язаних з основами безпечної життєдіяльності (відповідальність, вимогливість до себе)		
високий	0	0
середній	11,4	14,8
низький	88,6	85,2

Як бачимо з таблиці 2.3, у більшості студентів КГ і ЕГ негативне відношення до власного здоров'я, що пояснюється відсутністю сформованих цінностей здоров'я і неусвідомленням важливості здоров'я для життєдіяльності. Це пояснюється, скоріше за все, молодим віком, в якому і

побаження здоров'я сприймається як шаблонна форма. Це зумовлює, на нашу думку, і відсутність у більшості студентів потреби у здоров'язбережувальній діяльності, мотивації до формування здоров'язбережувальної компетентності. Студенти відкрито демонстрували своє негативне ставлення до питань, що виносилися для обговорення стосовно власних цінностей здоров'я: фізичного, психічного, соціального, професійного. Скептичною була думка більшості студентів щодо важливості здоров'я для професійної діяльності і необхідності під час професійної підготовки витратити на це час і зусилля. Така важлива якість як вимогливість до себе, що є основою для докладання зусиль із формування здоров'язбережувальної компетентності, сформована на високому рівні не була виявлена в жодного студента. Такий стан речей пов'язуємо з прогалинами у сімейному вихованні, а також під час здобування середньої освіти в закладах цих країн. Цінність здоров'я не формується від народження й через релігійні традиції. Проте на сучасному етапі стан речей змінюється й в цих країнах на державному рівні, що повинно привести, сподіваємося, в майбутньому до кращих результатів.

Аналіз отриманих результатів щодо сформованості в студентів досліджуваного феномену за когнітивним критерієм на констатувальному етапі експериментальної роботи (табл. 2.4) підтвердив передбачення щодо низького рівня сформованості в студентів, як експериментальної, так і контрольної групи, знань, необхідних для формування здоров'язбережувальної компетентності, особливо з валеології, що актуалізує необхідність спеціальної роботи зі студентами в цьому напрямі.

На питання тесту з валеологічних знань більшість студентів узагалі не дали відповідей, що визначалося як їхня відсутність. У бесідах зі студентами було з'ясовано, що в освітніх закладах середнього рівня дисципліни зі здоров'язбереження під час здобування освіти студентами були відсутні, через що студенти розуміють і можуть пояснити лише суть загальновідомих понять і те у власному вираженні. Так, навіть визначення поняття «здоров'я» студенти

пояснювали відсутністю захворювань, що спричиняють смерть, а це, за висловлюванням студентів, «залежить від Аллаха». Утруднення студентів викликали питання, пов'язані з методами оздоровлення, підтримки власного стану здоров'я тощо. Окрім деяких методів рухової активності (біг, спортивні ігри, плавання) студенти нічого не назвали. Слід відзначити повну відсутність розуміння і усвідомлення студентами соціального здоров'я через наявну ієрархію у відносинах навіть із співвітчизниками.

Таблиця 2.4

Сформованість здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії (за когнітивний критерієм (у %))

Критерій і показники (рівень сформованості)	Групи	
	КГ (133 осіб)	ЕГ (122 особи)
<i>Когнітивний:</i>		
Рівень знань валеологічного спрямування (валеограмотність):		
Високий	0	0
Середній	6,8	11,0
Низький	93,2	89,0
Рівень знань з організації власної здоров'язбережувальної діяльності:		
Високий	0	0
Середній	5,4	5,4
Низький	94,6	94,6

Отримані результати підтвердили нагальну потребу в спеціальному забезпеченні студентів знаннями, особливо тими, що створять теоретичне підґрунтя для організації здоров'язбережувальної діяльності.

Щодо сформованості здоров'язбережувальної компетентності студентів за професійно-діяльним критерієм ми не очікували отримати позитивні результати, враховуючи той факт, що студенти перебували на стадії адаптації до навчального закладу, до умов перебування в іноземній для них країні, і мало ще були обізнані щодо тих професійних функцій, які виконуватимуть у

професійній інженерно-педагогічній діяльності. Запропоновані до вирішення ситуації з професійної діяльності інженера-педагога, пов'язані зі здоров'язбереженням, викликали багато запитань через нерозуміння і неусвідомлення студентами суті професійних функцій. Лише поодинокі студенти (5 осіб КГ і 5 осіб ЕГ) продемонстрували певний рівень обізнаності з цих питань, що було визначено як достатній на цьому етапі.

Якщо окремі з умінь і навичок загальних компетентностей здоров'язбережувальної компетентності (уміння організації власної рухової активності; уміння раціонального харчування; уміння ведення здорового способу життя тощо) студенти ще якось виявляли, то уміння і навички спеціальних компетентностей здоров'язбережувальної компетентності взагалі були відсутніми.

За допомогою тест-опитувальник з визначення рівня рефлексивності (додаток Б), спостережень за студентами у вільний час, бесід із ними і кураторами було виявлено переважно низький рівень рухової активності студентів із країн Середньої Азії.

Дещо кращою була ситуація стосовно сформованості на достатньому рівні здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії за поведінковим критерієм. Вдвічі більша кількість студентів (9,1% КГ і 8,2% ЕГ) засвідчили достатній рівень володіння уміннями в організації власного здорового способу життя і здоров'язбережувальної поведінки, а також рефлексивності власної поведінки і діяльності зі здоров'язбереження. Це свідчило про те, що ці студенти приділяли увагу розвитку власної рухової активності, залучалися до усвідомленої діяльності з власного здоров'язбереження, проте така діяльність носила ситуативний характер і не мала систематичності, що було з'ясовано під час бесід зі студентами.

Ураховуючи, що стан поведінкового критерію студентів показує, наскільки накопичені знання і певний психологічний настрій студентів реалізується в їхній конкретній здоров'язбережувальній діяльності, зрозуміло, що через низькі показники сформованості когнітивного критерію не варто

сподіватися на високі показники в поведінковому. Це підтвердили і відповіді студентів на питання: «Чи займаєтеся Ви фізичними вправами?», отримали такі відповіді: 3,8% студентів мають план занять фізичними вправами і інколи займаються самостійно (у тренажерних залах, секціях тощо), 11,4% прагнуть займатися, але бувають перерви (через брак часу, суб'єктивні проблеми тощо), відповідно займаються залежно від ситуації і настрою і зовсім не займаються своїм фізичним удосконаленням – 84,8%.

Отримані дані свідчать про ігнорування студентами регулярних занять фізичними вправами, а також невміння організувати власний навчальний і вільний від навчання час. Іншими видами здоров'язбережувальної діяльності студенти не володіють і не знають про них. За допомогою тесту-опитувальнику з визначення рівня рефлексивності (додаток В), а також додаткових методів, обраних як діагностичний інструментарій, було зафіксовано переважно низький рівень рефлексивності в студентів КГ і ЕГ, що свідчить про неготовність студентів до здійснення аналізу власної діяльності, її результатів, неспроможність до адекватної її оцінки. З відповідей студентів було зрозуміло, що рефлексії вони взагалі не надають значення і не прагнуть опанувати методами її здійснення. З оцінкою інших, як правило, не погоджуються, сприймають її як образу власної особистості. Не розуміючи суть власної здоров'язбережувальної діяльності, студенти не могли її оцінити.

Узагальнені результати щодо визначення рівнів сформованості здоров'язбережувальної компетентності за професійно-діяльнісним і поведінковим критеріями студентів із країн Середньої Азії представлено в табл. 2.5.

**Сформованість здоров'язбережувальної компетентності студентів із
країн Середньої Азії (за поведінковим критерієм) (у %)**

Критерій, показники (рівні) сформованості	Групи	
	КГ (133 осіб)	ЕГ (122 особи)
<i>Професійно-діяльнісний:</i> Рівень сформованості умінь і навичок здоров'язбережувальної поведінки в різних видах професійної підготовки й професійній діяльності		
Високий	0	0
Середній	3,8	4,1
Низький	96,2	95,9
<i>Поведінковий:</i> Рівень активності і соціальної мобільності в організації власного здорового способу життя і здоров'язбережувальної поведінки		
Високий	0	0
Середній	9,9	11,0
Низький	90,1	89,0
Рівень рефлексивності власної поведінки і діяльності зі здоров'язбереження		
Високий	0	0
Середній	8,3	5,4
Низький	91,7	94,3

Аналіз і узагальнення отриманих стосовно кожного студента КГ і ЕГ результатів за кожним критерієм здоров'язбережувальної компетентності дозволили з'ясувати загальний рівень сформованості досліджуваної характеристики студентів із країн Середньої Азії, що кількісно представлено в табл. 2.6.

**Узагальнені результати щодо рівнів сформованості
здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії
(констатувальний етап експериментальної роботи)**

Компоненти	Рівні (у %)					
	Високий		Достатній		Низький	
	КГ (133)	ЕГ(122)	КГ(133)	ЕГ(122)	КГ(133)	ЕГ(122)
Мотиваційно-ціннісний	0	0	11,4	12,3	88,6	87,7
Когнітивний	0	0	6,1	8,2	93,9	91,8
Професійно-діяльнісний	0	0	3,8	4,1	96,2	95,9
Поведінковий	0	0	9,1	8,2	90,9	91,8
Загальний показник	0	0	7,6	8,2	92,4	91,8

Як бачимо з табл.2.6, в жодного студента з країн Середньої Азії не було виявлено високого рівня сформованості здоров'язбережувальної компетентності на констатувальному етапі – фактично на етапі початку їхнього навчання в вищому інженерно-педагогічному навчальному закладі в Україні. Відсутність потреби і інтересу до питань здоров'я і здоров'язбереження, неусвідомлення ролі здоров'я, здорового способу життя і здоров'язбережувальної компетентності для власної життєдіяльності і професійної інженерно-педагогічної діяльності, відсутність теоретичної бази зі здоров'язбереження, а також умінь і навичок з організації здоров'язбережувальної діяльності підтвердили необхідність проведення спеціальної роботи в цьому напрямі. Ураховуючи ефективність створеної і діючої системи формування здоров'язбережувальної компетентності українських студентів у процесі їхньої професійної підготовки в інженерно-педагогічному навчальному закладі, спиралися на її основні компоненти, починаючи з мети, змісту, технологій у досягненні бажаного результату. Проте, порівнюючи

результати щодо сформованості здоров'язбережувальної компетентності і її компонентів у іноземних студентів із країн Середньої Азії, отримані на початковому етапі, з результатами, які на цьому ж етапі мають українські студенти (що дозволив зробити 20-річний досвід роботи викладачем фізичного виховання інженерно-педагогічного навчального закладу), усвідомлювали необхідність упровадження додаткових заходів, спрямованих на забезпечення дієвості існуючої системи, що пов'язуємо з упровадженням теоретично обґрунтованими і методично забезпечених організаційно-педагогічних умов, які дозволять подолати виявлені проблеми.

2.2. Упровадження організаційно-педагогічних умов реалізації системи формування здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії в інженерно-педагогічному навчальному закладі України

Для ефективності реалізації системи формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії першочерговим завданням було створити здоров'язбережувальне освітнє середовище, в якому діяльність усіх суб'єктів буде спрямована на соціально-педагогічний супровід іноземних студентів у обраному напрямі. Таку роботу було розпочато з перших днів навчання студентів.

Викладачам надавали роз'яснення щодо змін, які заплановано внести у навчально-виховний процес відповідно до програми експериментальної роботи з формування здоров'язбережувальної компетентності студентів-іноземців із країн Середньої Азії. Варто відзначити, що викладачі й куратори груп із розумінням і зацікавленістю поставилися до представлених пропозицій щодо покращення підготовки студентів у цьому напрямі, створення здоров'язбережувального середовища, що має позитивно вплинути не тільки на іноземних, але й на українських студентів.

Для надання викладачам і кураторам академічних груп необхідних знань на факультеті, де проводився експеримент, на кафедрах було проведено науково-методичний семінар із загальною назвою «Формування здоров'язберезувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії». Метою цього науково-методичного семінару було підвищення рівня професійної компетентності викладачів шляхом отримання та поглиблення ними знань щодо особливостей і технології формування здоров'язберезувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів, а також студентів-іноземців, що здобувають вищу інженерно-педагогічну освіту в Україні. Проведення семінару дозволило комплексно підійти до висвітлення й обговорення необхідної інформації, що створює теоретичне підґрунтя для подальшої роботи викладачів у напрямі формування здоров'язберезувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії під час професійної інженерно-педагогічної підготовки.

Під час проведення семінару розглядалися такі питання:

- роль і місце формування здоров'язберезувальної компетентності у підготовці майбутніх інженерів-педагогів як складника їхньої професійної підготовки;
- особливості здоров'язберезувальної компетентності інженера-педагога, її складників відповідно до професійних функцій;
- суть і зміст формування здоров'язберезувальної компетентності майбутнього інженера-педагога;
- особливості формування здоров'язберезувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії;
- напрями формування здоров'язберезувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії;
- можливості процесу професійної підготовки у формуванні здоров'язберезувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії;
- форми й методи формування здоров'язберезувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії.

Проведення науково-методичного семінару сприяло формуванню позитивної мотивації викладачів до розв'язання поставленої проблеми, підвищенню рівня їхньої інформаційної готовності до роботи зі студентами-іноземцями з країн Середньої Азії з формування здоров'язберезувальної компетентності, активізувало їхню самоосвітню діяльність у цьому напрямі.

Усвідомлення значущості інформативної підтримки викладачів про особливості і можливості організації здоров'язберезувальної діяльності іноземних студентів, засвоєння ними необхідного теоретичного матеріалу систематично відбувалося на семінарах кураторів, що проходили один раз на місяць, а також у процесі дискусій, ділових ігор, тренінгів, спортивних змагань, спортивно-масових та інших інтерактивних заходів, що запроваджувалися на факультеті.

Тематика занять з викладачами передбачала надання їм інформації про знання й уміння, які є необхідними для валеологічної підготовки студентів, визначення напрямів роботи зі студентами та характеристики тих заходів, які вони запроваджуватимуть для формування в студентів здоров'язберезувальної компетентності.

Результати дослідження повною мірою підтвердили положення про те, що ефективність формування здоров'язберезувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії залежить від умінь викладачів урахувувати їхні особливості, зумовлені родинним вихованням, досвідом здоров'язберезувальної діяльності на загальному рівні освіти в рідній країні. У зв'язку з цим, для викладачів, що працюють з іноземними студентами, було проведено цикл лекційних занять з надання інформації про систему освіти і традиції виховання в країнах Середньої Азії. Така надана інформація мала пояснити викладачам особливості сприйняття валеологічної навчальної інформації студентами-іноземцями, їхніх взаємостосунків у навчальному процесі і побуті, ставлення до організації суспільно-корисної, волонтерської діяльності, зокрема у напрямі здоров'язбереження.

У процесі експериментальної роботи виходили з того, що викладач

повинен сам бути глибоко переконаним у тих істинах, які він пропагує. Якщо він, наприклад, розповідає студентам про переваги здорового способу життя і культивування власного здоров'я, збереження здоров'я оточуючих, протидіяти шкідливим звичкам, важливість для цього здійснення здоров'язбережувальної діяльності, то він сам повинен глибоко в це вірити й культивувати ці істини в студентському середовищі, не допускаючи негативних учинків, що шкодять здоров'ю, у власній життєдіяльності і професійній діяльності зокрема. У цьому твердженні повністю погоджуємося з думкою К. Ушинського про те, що особистість виховують не навчальні програми й підручники, а особистість. Це дає підстави стверджувати, що вирішення завдань формування здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії значною мірою залежить від сформованості культури здоров'язбереження сучасного викладача.

У процесі роботи з викладацьким складом зі створення здоров'язбережувального середовища для формування здоров'язбережувальної компетентності студентів-іноземців особливу увагу приділяли пошуку можливостей забезпечення готовності викладачів до опанування й реалізації в межах навчального закладу, факультету, а також у позанавчальній діяльності виховних цілей і завдань із формування здоров'язбережувальної компетентності, реалізації можливостей різних видів професійної підготовки щодо вирішення досліджуваної проблеми, залучення студентів до різних видів позааудиторної роботи професійного здоров'язбережувального спрямування, створення мережі творчих об'єднань студентів (гуртків, клубів, секцій, творчих колективів тощо), які б відповідали інтересам, здібностям студентів, вибору ефективних форм і методів роботи зі студентами, діагностуванню й фіксації результатів формування здоров'язбережувальної компетентності в майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії, а також коригуванню виховних програм, технологій і методик, що використовуються в процесі роботи, моделювання подальшої діяльності.

Цілеспрямована інформаційна підтримка викладацького складу як суб'єктів здоров'язбережувального освітнього середовища для забезпечення формування здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії дала педагогам можливість усвідомити важливість здоров'язбережувальної діяльності; актуалізувати і систематизувати науково-методичні знання, оволодіти необхідними знаннями та вміннями; сформувати поняттєвий апарат з валеології, оволодіти теоретичними засадами формування здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії, необхідним для здійснення такої діяльності навчально-методичним інструментарієм; підвищити свою валеологічну і педагогічну компетентність.

Велике значення надавалося підготовці кураторів студентських груп іноземних студентів, якими призначалися переважно викладачі чоловічої статі шляхом інформаційно-консультативної допомоги щодо організації здоров'язбережувальної діяльності у виховній роботі.

Метою постійно діючого Семінару кураторів було забезпечення готовності кураторів до планування і організації виховної роботи зі здоров'язбереження в усіх її формах. На перших заняттях було обговорено необхідність планування такої роботи, систематичність її проведення, напрями і форми її організації, а також рекомендовано тематику заходів відповідно до плану виховної роботи факультету. Оскільки куратори мали мотивувати іноземних студентів до активної участі в масових заходах, що проводилися на факультетів, роз'яснюючи важливість здоров'язбережувальної діяльності для кожної особистості і фахівця інженерно-педагогічної галузі, на семінарі було представлено інформацію щодо потенційних можливостей різних виховних заходів у формуванні різних компетентностей здоров'язбережувальної компетентності.

Спеціально організовані і проведені засідання Семінару кураторів з використанням методів «круглий стіл», «мозковий штурм», «мікрофон» дозволили кураторам виявити творчість у представленні й обґрунтуванні

переваг розроблених ними різних виховних заходів здоров'язбережувального напрямку: «Пам'ятка: Правила харчування студента», «Денний режим навчання і відпочинку», «У здоровому тілі – позитивний настрій», «Здоров'я інженера-педагога: на що звернути особливу увагу», «Власне здоров'я – здоров'я підлеглих» тощо.

Кураторам було надано інформацію щодо можливості залучення фахівців, які професійно можуть ознайомити студентів зі шляхами організації власного здоров'язбережувального дозвілля, культивування здорового способу життя (керівниками спортивних секцій, клубів), а також провести заходи профілактичного характеру (медичними працівниками, представниками громадських організацій, соціальних служб, благодійних фондів тощо).

З кураторами у межах діючого Семінару кураторів працював психолог, який мав забезпечити інформацією щодо виявлення в студентів проблем психологічного характеру шляхом спостереження за поведінкою, бесіди тощо, а також механізмів залучення, у разі потреби, студентів-іноземців до психологічної служби допомоги. Важливим було забезпечення усвідомлення кураторами особистої відповідальності за психологічний клімат у колективі студентської групи, від якого залежить зокрема і психологічне здоров'я кожного окремого студента. З цією метою обговорювали поведінку кураторів у різних ситуаціях конфлікту, прояву агресії, морального вибору тощо, що сприяло виробленню стратегії поведінки в реальних ситуаціях взаємодії зі студентами з країн Середньої Азії, в латентних проблемних ситуаціях взаємостосунків між студентами-іноземцями або студентами-українцями і студентами з країн Середньої Азії.

Результатом роботи Семінару кураторів було обговорення складених кожним куратором річних планів роботи зі студентською групою, з висвітленням групових і індивідуальних форм такої роботи. У подальшому впродовж року куратори збиралися з метою обговорення утруднень, що виникали в роботі з іноземними студентами, а також ділилися власними

враженнями від отриманих позитивних результатів після проведення конкретних заходів. Такі зустрічі забезпечували обмін досвідом роботи зі студентами з країн Середньої Азії і дозволили вносити корективи в намічені плани подальшої виховної роботи куратора студентської групи і факультету в цілому.

Стосовно забезпечення формування спеціальних компетентностей здоров'язберезувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії звертали увагу кураторів на необхідність професіоналізації організованої здоров'язберезувальної діяльності, урахуваючи положення про те, що сформовані під час професійної підготовки уміння і навички студентів мають бути перенесені в сферу професійної інженерно-педагогічної діяльності. З цією метою рекомендували запрошувати на кураторські години фахівців, що працюють на виробництві, в професійно-технічній освіті, які висвітлювали здоров'язберезувальний аспект власної діяльності, розкривали його зміст під час виконання конкретних професійних функцій, демонструючи важливість здоров'я і піклування про нього для фахівця інженерно-педагогічної галузі. Куратори також мали можливість проведення такої роботи під час організованих екскурсій на виробництво, в професійно-технічні навчальні заклади освіти. Для того, щоб така робота була ефективною, проводили інформаційно-консультативну роботу з кураторами у рамках роботи створеної «Служби методичної допомоги» щодо методів, які слід обирати, щоб зацікавити студентів, викликати їхні позитивні емоції стосовно організації власної здоров'язберезувальної діяльності для ефективною професійної діяльності.

Зважаючи на потенціал такого суб'єкта здоров'язберезувального освітнього середовища вищого навчального закладу як студентське самоврядування, яке, перш за все, забезпечує інтеграцію студентів із Середньої Азії в соціально-культурне середовища українського студентства, саме на нього покладалися сподівання з реалізації активних форм роботи зі студентами-іноземцями. Так, з ініціативи і за організацією студентського

самоврядування іноземні студенти залучалися до спортивної діяльності під час проведення масових форм роботи, в якій приймали участь студенти всіх груп факультету.

Для готовності до проведення такої роботи зі студентами-представниками студентського самоврядування (студентською радою факультету і студентською радою гуртожитку) проводилися бесіди інформативно-роз'яснювального характеру. Так, з метою надання інформації про особливості традицій в країнах Середньої Азії спочатку в межах студентської ради факультету було проведено лекцію методом «питання-відповідь», під час якої викладач історії розповів про особливості історичного розвитку країн цього регіону, особливості релігії, традицій, державних і релігійних свят. Важливим було забезпечити усвідомлення українськими студентами особливостей цього контингенту студентів, обумовлених історичним і сучасним соціальним розвитком. Надану інформацію представники студентського самоврядування мали поширювати серед інших студентів з метою забезпечення толерантного спілкування з представниками інших культур і релігій, поводити заходи з профілактики ксенофобії і расизму.

Студенти – представники Студентської Ради факультету виступили ініціаторами проведення змагань між студентами-українцями і студентами з країн Середньої Азії з волейболу, що проводилися кожного року; проведення акцій профілактичного характеру («Ні – наркотикам!») і на підтримку людей з фізичними вадами («Допоможи ближньому!»), спрямованими на формування в студентів умінь і навичок з соціального здоров'я.

На базі гуртожитку заступником декана факультету з виховної роботи було організовано паралельно роботу з Студентською Радою гуртожитку, в якому проживали студенти-іноземці, щодо необхідності і методів роботи з ознайомлення студентів з правилами проживання з метою підтримання здорового способу життя. Така робота, що проводилася саме студентами-українцями, була важливою і носила дієвий потенціал у зв'язку з тим, що

забезпечувала усвідомлення єдиних правил для всіх без виключення. Представники Студентської Ради гуртожитку наділялися повноваженнями з контролю за підтриманням порядку і відповідальністю за належний рівень життєдіяльності у гуртожитку.

Крім цього, у зв'язку з тим, що приміщення гуртожитку дозволяли поводити заходи зі здоров'язберезувальної діяльності, необхідним було забезпечити студентів як їх організаторів володінням методами організації такої діяльності. З цією метою було проведено інформаційно-роз'яснювальну роботу зі студентами з організації різних напрямів здоров'язберезувальної діяльності: проведення Дня здоров'я, Тижня боротьби зі СНІДом, спортивних змагань з різних видів спорту; круглих столів з обговорення проблем поширення шкідливих звичок, культивування здорового способу життя; організації заходів до Всесвітнього дня без тютюну тощо.

Таким чином, представники деканату факультету міжнародних освітніх програм і Центру удосконалення підготовки іноземних громадян, наділені повноваженнями керівництвом вищого навчального закладу, здійснювали координацію діяльності всіх суб'єктів (представників професорсько-викладацького складу, кураторів студентських груп, представників студентських рад факультету і гуртожитку), спрямовану на створення здоров'язберезувального освітнього середовища. Таке середовище, забезпечене інформацією щодо особливостей, напрямів, змісту і методів роботи зі студентами в подальшій роботі виступало обов'язковою умовою реалізації системи формування здоров'язберезувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії.

Для забезпечення активної здоров'язберезувальної діяльності студентів-іноземців необхідним було формування усвідомленої потреби і інтересу до неї; налаштованості на систематичну діяльність тощо.

З метою усвідомлення студентами важливості здоров'язберезувальної компетентності в повсякденній життєдіяльності викладачі і куратори студентських груп із перших днів навчання проводили бесіди «Здоров'я –

найважливіший скарб», «Без здоров'я недосяжні мрії» тощо. Звертали увагу на компоненти здоров'я людини (фізичного, психічного, соціального, духовного), використовуючи методи формування свідомості: розповіді про важливість усіх компонентів; переконання у необхідності їх гармонійного розвитку; приклади про обмеженість потенціалу людини у разі несформованості одного з компонентів (з історії, художньої літератури, публіцистики) тощо.

Потужним засобом забезпечення інтересу до проблеми здоров'я у студентів виступав перегляд тематичних фільмів, які дозволяють усвідомлювати позитивні моменти здорового способу життя через створення зорових образів, ураховуючи те, що наглядні приклади краще засвоюються студентами, ніж інформація, яка була ними просто почута або прочитана. Зокрема, у світлі формування у студентів мотивації до здорового способу життя демонстрували їм такі науково-популярні фільми, як «Життя для того, щоб любити», «Життя на повну силу» (фільми, присвячені проблемі СНІДу), «Наркоманія», «Палити? Ні! Кинути!», «Стоматологічне здоров'я», «Сколіоз». При цьому ураховували, що найкращий результат досягається не тільки після перегляду цих фільмів, але й після їх обговорення. Залучали студентів до висловлення власної думки з проблеми, наведення прикладів з власного життя – досвіду близьких, знайомих.

Запрошували спортсменів, які, розповідаючи історії свого спортивного і особистого життя на власному прикладі показували важливість ведення здорового способу життя з дитинства. Особливу зацікавленість студентів викликали розповіді спортсменів-параолімпійців, які демонстрували важливість сили духу, духовного здоров'я для життєдіяльності і для досягнення поставленої мети. Обговорюючи зі студентами результати таких зустрічей звертали увагу на необхідність мотивації успіху та тренування волі (віра в те, що ти є господарем свого життя; установка на успіх; уміння зосереджуватися на досягненні поставленої мети; розвиток наполегливості та працьовитості). Після обговорення студентам було запропоновано скласти

власний план з фізичного самовдосконалення відповідно до плану: мета – найближчі завдання – що вже роблю? – що буду робити? – як буду робити намічене? За таким самим планом було запропоновано окреслити програму психічного, соціального і духовного самовдосконалення, роз'яснивши попередньо студентами, що передбачає кожний з видів здоров'я.

Пропонуючи такі завдання, ураховували, що мотивація здорового способу життя, сформовані інтереси, потреби та ціннісні орієнтири студента щодо здоров'язбереження залежать від уміння визначати цільові та смислові установки для власних дій і вчинків, приймати рішення з метою визначення індивідуальної освітньої траєкторії для реалізації власної програми збереження здоров'я.

Для мотивації до формування компетентності з соціального здоров'я запрошували людей, яким вдалося подолати життєві проблеми і вести повноцінне життя, незважаючи на види фізичного плану. Заряджаючи студентів під час таких зустрічей позитивними емоціями, звертали увагу на необхідність формування уміння розуміти почуття; потреби і проблеми інших людей; уміння допомагати та підтримувати.

Інтерес і налаштованість студентів до формування компетентностей соціального здоров'я викликали завдання, спрямовані на вироблення навичок розв'язування конфліктів (уміння розрізняти конфлікти поглядів і конфлікти інтересів; уміння розв'язувати конфлікти поглядів на основі толерантності; уміння розв'язувати конфлікти інтересів за допомогою конструктивних переговорів). Вирішення таких завдань були дуже актуальними для студентів із країн Середньої Азії, ураховуючи їхню ситуацію перебування в іноземній країні.

Потребу студентів із країн Середньої Азії у формуванні спеціальних компетентностей здоров'язбережувальної компетентності забезпечував постійний акцент на особливостях функцій інженера-педагога і змісті в них здоров'язбережувальних умінь, який підтримувався з перших днів навчання, під час виховної роботи, проведення професійно орієнтованих заходів.

Залучаючи студентів до різних заходів здоров'язбережувального спрямування (вікторин з валеології, спортивних змагань, профілактичних акцій тощо), використовували методи заохочення – вивішували ім'я переможців на дошку пошани, надсилали листи подяки батькам, що викликало гордість студентів, а також позитивні емоції, що стимулювало їх до участі у подальших заходах.

Велику роль у професійній підготовці фахівця відіграє передбачений *зміст*, що складається з нормативних і вибіркових дисциплін, опанування повного обсягу якого і забезпечує присвоєння певної кваліфікацію майбутньому фахівцеві. Ураховуючи, що зміст відповідає поставленій меті, а також визначає технологічне забезпечення у вигляді форм і методів, технологій діяльності суб'єктів освітнього процесу, нами було виявлено такий напрям у змісті професійної підготовки майбутнього фахівця інженерно-педагогічної галузі як формування його здоров'язбережувальної компетентності. Проте існуюча система, розрахована на підготовку українського студента, потребувала внесення змін у зв'язку з залученням студентів із країн Середньої Азії, які торкнулися змісту.

Проведений аналіз зміст дисциплін, передбачених навчальним планом підготовки фахівців, дозволив виявити фахові, педагогічні, загальні дисципліни, що містять потенціал у забезпечення здоров'язбережувальної компетентності, який виявився базою для удосконалення, розширення шляхом внесення додаткового матеріалу.

Так, у зміст дисципліни «*Вступ до спеціальності*», з вивчення якої розпочинається професійна підготовка студентів-іноземців і яка має пропедевтичну мету (введення студентів у світ майбутньої професії; формування уявлень про професійні функції, покладені суспільством на представника цієї дуальної професії; її місце і роль у суспільстві; вимоги, яким повинен відповідати майбутній фахівець, щоб належним чином виконувати свої професійні функції), було внесено матеріал, що мав забезпечити ознайомлення студентів-іноземців з особливостями навчання у

вищому навчальному закладі України, вимогами до студентів і правилами поведінки в стінах закладу і поза його межами. Адже зрозумілою є кореляція між умовами, в яких перебуває студент, і тим способом життя, який він веде.

До викладу цього матеріалу викладачем залучалися студенти старших курсів, представники студентських рад університету і гуртожитку, оскільки інформація, подана такими ж самим студентами, що проходять навчання і проживають у гуртожитку, сприймається як така, що не містить завищених вимог. Студенти розповідали про можливості організації навчальної діяльності, давали поради з організації правильного режиму праці, розподілу часу на навчання і відпочинок. Давали поради щодо організації режиму харчування, ураховуючи реальні можливості та користь для здоров'я; організації вільного часу з акцентом на можливості здоров'язберезувальної діяльності.

Додатково для студентів було організовано факультатив, який проводив викладач – спеціаліст з дисципліни «Харчові технології». Метою занять для студентів-іноземців було надання інформації про особливості української кухні і правила раціонального харчування, що мали допомогти студентам зорієнтуватися у стравах української кухні, продуктах і правилах їх приготування, зберігання і використання. По закінченню занять факультативу було організовано вечір національної кухні, на якому студенти-українці і студенти з країн Середньої Азії презентували виготовлені ними страви національної кухні з обговоренням корисності інгредієнтів, з яких було виготовлено страви. Такий захід сприяв обміну думками студентами, а також налагодженню толерантних стосунків між студентами, що є передумовою створення комфортного психологічного клімату.

З перших днів навчання для вивчення студентам пропонується також дисципліна «Введення до права», що має велике значення для студентів, що приїхали на навчання в Україну, оскільки передбачає ознайомлення їх з правилами перебування іноземців на території України, їхнім правовим статусом; нормативними документами, що регламентують професійну

підготовку студентів; правилами поведінки в закладі і поза його межами. Звертали увагу студентів на те, що володіння такою інформацією має позбавити їх проблем, пов'язаних із порушенням стану соціального здоров'я (виникнення конфліктів із законом, з оточуючими), а також забезпечить психологічний комфорт перебування в соціальному і навчальному середовищі закладу іноземної держави. Важливим під час вивчення дисципліни було донести до студентів обмеження і заборони, що існують в Україні щодо шкідливих звичок – паління, вживання алкогольних напоїв, наркотичних засобів, і одночасно з профілактичним ефектом стимулювати їх до ведення здорового способу життя, культивування здоров'язберезувальної поведінки. Під час аудиторних занять використовували методи вирішення реальних проблемних ситуацій з розкриттям шкідливого або позитивного впливу наслідків на різні види здоров'я студента-іноземця.

Передбачену навчальним планом підготовки бакалаврів дисципліну «Фізичне виховання» було реформовано у дисципліну з новою назвою «*Основи здорового образу життя*», основною метою якої було залучення студентів до опанування теоретичних знань з валеології, її можливостей для формування власного фізичного, психічного, соціального і духовного здоров'я. До викладу матеріалу на цю тему запрошувалися фахівці з медичних закладів, що повідомляли матеріал про сучасні методи оздоровлення і профілактики захворювань, поширених серед студентської молоді. Педагоги розкривали питання необхідності виховання особистісних характеристик, що дозволяють підтримувати стан здоров'я, здійснювати опір згубним звичкам. Теоретичні знання підкріплювалися під час практичних занять з надання першої медичної допомоги, розробки методів оздоровлення власного організму, які студенти презентували у вигляді власних програм здоров'язберезувальної діяльності. Проте основна увага після опанування теоретичним підґрунтям приділялася розвитку рухової активності студентів, що є основою здоров'язберезувальної діяльності.

До організації занять з рухової активності студентів, що є обов'язковим складником здоров'язбережувальної діяльності з фізичного виховання, було проведено анкетування студентів з метою виявлення їхніх уподобань, а також досвіду такої діяльності. В анкетах було запропоновано дати відповідь на питання: «Чи займалися Ви якимось видом спорту?», «Яким видом фізичної активності Ви хотіли б займатися?». Опрацювання відповідей на питання анкети засвідчило, що лише деякі студенти (близько 10% з опитаних) займалися спортом, проте після рекламної акції з організації різних секцій і проведення заходів, змагань, студенти виявили активність і бажання займатися командними іграми (переважно волейболом).

Отже, упродовж трьох років опанування дисципліни «*Основи здорового образу життя*», було організовано залучення студентів із країн Середньої Азії до практичних занять з розвитку рухової активності. Під час таких занять студентів-іноземців було поділено на групи за гендерним принципом: студенти чоловічої статі займалися волейболом, а жіночої – фітнесом за розробленими спеціально для такої категорії студентів програмами (додаток Г і Д). З метою активного залучення студентів до рухової активності здійснювали просвіту і популяризацію саме тих видів рухової активності, розвиток яких у майбутніх інженерів-педагогів може повною мірою забезпечуватися в вищому навчальному закладі завдяки матеріальній базі, фахівцям тощо, а також таких, що мають професійне значення для студентів.

З метою формування позитивної мотивації до здорового способу життя та покращення індивідуальних особливостей студентів, які сприяють розвитку особистості в процесі навчання, були проведені індивідуальні оздоровчі програми. Зміст оздоровчої програми вміщував оздоровчі елементи на покращання фізичної, психічної, соціальної та духовної складових здоров'я. Нами було проведено тренінг, у ході якого студенти були ознайомлені з методиками зміцнення та розвитку фізичного здоров'я, покращення психічного здоров'я, розвитку правильної самооцінки та

потенціальних можливостей особистості, профілактики появи негативних суспільних явищ, створення умов для можливого формування духовного світогляду та збереженню здоров'я особистості в цілому.

Постійно обговорювалися питання з формування морально-вольових якостей, необхідних для фізичного вдосконалення, переконуючи студентів у тому, що «досягти мети може лише той, хто в процесі самовиховання виробив волю, навчився керувати собою, аналізувати помилки, підкоряти меті свій спосіб життя, здобув працелюбство, перетворився на цілеспрямовану особистість» [122, с. 82].

Окремий потенціал у забезпеченні формування здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії мають педагогічні дисципліни. Так, на другому курсі для вивчення передбаченою є дисципліна «*Методологічні засади професійної освіти*», мета якої ввести студента в світ педагогічної професії в професійній освіті, сформувати усвідомлення її особливостей і ролі в професійній діяльності інженера-педагога. У зміст дисципліни було включено питання про значення здоров'я інженера-педагога для виконання педагогічних функцій, потенціал впливу його особистості і сформованих цінностей здоров'язбереження на вихованців. Заняття проводилося методом постановки проблемних питань: «Хвороба педагога – якими є її наслідки для особистості і для оточення?»; «Чи впливає здоровий спосіб життя педагога на його імідж у учнів ПТНЗ?»; «Яким є місце фізичного здоров'я майстра виробництва в його професіограмі?». Після опанування теми студентам було запропонувати скласти вимоги до педагогічного працівника в галузі професійної освіти стосовно його здоров'я. Студенти в переліку вимог наводили вимоги до фізичного стану (вигляду, статури, ваги тощо), до психічної рівноваги, безконфліктної поведінки, а також до професійних якостей, пов'язаних з професійними функціями.

Продовженням циклу педагогічних дисциплін, передбачених навчальним планом підготовки студентів за освітньо-кваліфікаційним рівнем

«бакалавр», виступає дисципліна *«Теорія і методика виховної роботи»*, спрямована на ознайомлення студентів з особливостями виконання виховної роботи у професійно-технічному навчальному закладі під час реалізації виховної функції. Зважаючи на те, що сам процес виховання пов'язаний з формуванням у особистості соціально важливих якостей під час передачі і забезпечення засвоєння суспільного досвіду, накопиченого людством, а потреба піклуватися про власне здоров'я завжди є соціально значущою, зміст дисципліни тісно пов'язаний з формуванням здоров'язбережувальної компетентності вихователя. Тему «Зміст виховання» було доповнено матеріалом про види здоров'я (фізичне, психічне, соціальне, духовне) і їх взаємозв'язок. Під час опанування матеріалу студентам було запропоновано скласти таблицю, що узагальнювала характеристик видів здоров'я. Продовженням роботи стало виконання завдання з пошуку методів і наведення способів формування різних видів здоров'я.

Тему «Методи виховання» було доповнено матеріалом з методів організації здоров'язбережувальної діяльності, які має використовувати вихователь у власній життєдіяльності і у виховній діяльності щодо інших. На практичному занятті обговорювали здоров'язбережувальні технології, що має використовувати викладач професійно-технічного навчального закладу. Студентами було підібрано матеріал про технології, спрямовані на налагодження режиму харчування учнів; технології організації рухової активності учнів у навчальний і позанавчальний час.

Для поглиблення і розширення знань студентів, пов'язаних з здоров'язбережувальної компетентністю інженера-педагога, нами було розроблено факультатив *«Здоров'язбережувальна компетентність інженера-педагога»*. Розробляючи зміст і пропонуючи для вивчення студента факультатив, спиралися на думку К. Слесик про те, що факультативне заняття, що не входить до плану підготовки майбутнього фахівця, має свої особливості і «не тільки виробляє стійкі і цілеспрямовані інтереси, але й готує до самоосвіти і творчої діяльності, оскільки передбачають науково-

теоретичну діяльність» [182, с. 69-70]. Зважаючи на те, що факультативні заняття передбачають вибір студентів за їхнім бажанням завдяки усвідомленню необхідності опанування інформації, сформованого інтересу до змісту і процесу проведення факультативу, зважаючи на студентський вік і пов'язані з ним особливості когнітивних процесів, погоджуємося з науковцем у тому, що така форма в вищому навчальному закладі є доведено ефективною. Проте студентів необхідно зацікавити в участі у факультативі шляхом проведення додаткової роботи, спрямованої на підвищення їхнього інтересу, формування мотивації. Так, акцентуючи на важливості такої професійної функції інженера-педагога, яка реалізується ним не тільки в виховному процесі в професійно-технічному навчальному закладі, але й у виробничому процесі, а також є важливою у вигляді самовиховання стосовно власної особистості, роз'яснювали позитивні наслідки опанування змісту факультативу для життєдіяльності і професійної діяльності.

До змісту факультативу було включено такі теми: «Здоров'язбережувальна компетентність особистості: її суть, структурні елементи», «Роль систематичної роботи над фізичним здоров'ям», «Соціальне здоров'я – запорука професійного довголіття», «Психічне і духовне здоров'я особистості», «Особливості здоров'язбережувальної компетентності інженера-педагога».

Для подолання проблем, пов'язаних з фізичним здоров'ям студентів з країн Середньої Азії у межах факультативу було проведено бесіду–дискусію «Чи потрібна дисципліна «Фізичне виховання в школі?» в вищому навчальному закладі?» з обговоренням проблеми наступності у сформованих навичках здоров'язбережувальної діяльності особистості. Особливий інтерес викликали у студентів заняття з використанням методу «мозкового штурму» на теми: «Як подолати гіподинамію студентів?», «Яким має бути родинне виховання зі здоров'язбереження?», «Як досягти систематичності рухової активності?» «Традиції харчування в родині», «Як студенту виробити режим харчування?».

Для подолання проблем у студентів із країн Середньої Азії, пов'язаних з соціальним здоров'ям, було проведено заняття з використанням методу «акваріум» на тему «Що я знаю про історію і традиції в Україні?» для усвідомлення особливостей існуючих традицій українського народу для налагодження стосунків з українським студентським середовищем і уникнення конфліктних ситуацій на тлі релігійних поглядів.

Ефективними виявилися заходи інформаційно-роз'яснювального і профілактичного характеру, спрямовані на усвідомлення шкідливості вживання алкогольних напоїв, а також вироблення досвіду опору спокусам і небажаним пропозиціям, пов'язаним з залученням до куріння, вживання алкоголю і інших шкідливих звичок: перегляд відеофільмів з обговоренням вражень від інформації; проведення дискусій «У чому шкідливість алкоголізму для суспільства?»; обговорення самостійно підібраної студентами інформації про ставлення суспільства і різних держав до паління тощо.

Для подолання проблем у студентів із країн Середньої Азії, пов'язаних із психічним духовним здоров'ям, зумовлених не сформованістю умінь самостійної роботи для формування навичок самостійного визначення життєвих цілей і програм, відсутність яких пояснюється особливостями родинного виховання в країнах Середньої Азії, що має жорстко виражений авторитарний характер, було включено інформацію щодо важливості самостійного прийняття рішень у життєдіяльності. Під час занять зі студентами з країн Середньої Азії обговорювали життєві ситуації відомих історичних постатей, літературних героїв з акцентуванням уваги на необхідності вироблення особистісних якостей в ситуаціях морального вибору і прийняття рішень, що є дуже важливим для життєдіяльності і професійної діяльності зокрема.

Окремий інформаційний блок факультативу було присвячено питанням, спрямованим на подолання проблем, пов'язаних зі спеціальними компетентностями здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн

Середньої Азії. Завданням змісту цього блоку було донести інформацію про роль і місце здоров'язбережувальної компетентності в професійній діяльності інженера-педагога під час виконання ним професійних функцій. З цією метою було проведено лекцію про раціональні засоби захисту у життєвому середовищі від впливу факторів небезпеки, тренінг з управління власним емоційним станом під час взаємодії з іншими. Окремими темами стали питання, присвячені ефективному спілкуванню, запобіганню і розв'язуванню конфліктів.

Така вибіркова дисципліна як *«Основи корекційної педагогіки»*, що вивчається на третьому році навчання, спрямована на забезпечення студентів загальними знаннями з навчання і виховання особистостей з різного роду відхиленнями: у фізичному, психічному або поведінковому плані. У зв'язку з тим, що на державному рівні проголошено про необхідність забезпечення інклюзивного освітнього процесу із залученням дітей з обмеженими можливостями, такі знання з основ корекційної педагогіки є професійно важливими для інженера-педагога. З позиції формування здоров'язбережувальної компетентності такі знання повинні супроводжуватися ознайомленням зі шляхами профілактики відхилень від здорового способу життя, шляхи соціального захисту особистостей з фізичними і психічними відхиленнями. Крім того, матеріал повинен сприяти виробленню умінь прояву толерантності, уміння розуміти почуття; потреби і проблеми інших людей; уміння допомагати та підтримувати.

До змісту дисципліни *«Основи корекційної педагогіки»* було впроваджено тему *«Проблеми, пов'язані з фізичним і психічним здоров'ям»*, до якої було включено питання, присвячені причинам виникнення захворювань, а також існуючим здоров'язбережувальним технологіям з оздоровлення і профілактики захворювань, що призводять до інвалідності. Корисним виявилось ознайомлення студентів з методами оздоровлення, розробленими і запропонованими у дослідженні Ю. Мусхаріної [146].

До змісту дисципліни «*Методика професійного навчання*», під час вивчення якої студенти третього-четвертого курсу опановують дидактичні засади діяльності у професійно-технічному навчальному закладі, було внесено тему «Використання здоров'язберезувальних технологій у навчальному процесі»: питання можливостей навчального процесу ПТНЗ з профілактики захворювань учнів; використання потенціалу змісту професійної підготовки учнів для організації інформаційно-роз'яснювальної роботи щодо здорового способу життя і діяльності зі здоров'язбереження; здоров'язберезувальні технології у навчанні.

Зміст дисципліни «*Основи охорони праці*», що передбачає засвоєння студентами правових, нормативно-технічних та організаційних основ охорони праці, виробничої санітарії, безпеки виробництва, протипожежної безпеки, особливу увагу звернули на змістовий модуль «Охорона праці у виробничому процесі». Акцентували увагу на покладених на інженера-педагога обов'язках забезпечувати безпеку представників робітничих професій при експлуатації виробничих будівель, споруд, обладнання; безпеку технологічних процесів і використовуваних у виробництві сировини і матеріалів; застосування засобів колективного та індивідуального захисту; дотримання умов праці на кожному робочому місці, що відповідають вимогам законодавства, тощо. Зважаючи на те, що інженер-педагог під час виконання інженерно-виробничої функції зобов'язаний проводити роботу, передбачену нормами з охорони праці, зокрема щодо забезпечення працівників засобами індивідуального захисту, з проведення обов'язкових медичних оглядів; вести навчання та інструктаж працівників з техніки безпеки і виробничої санітарії, а також перевірку знання ними норм, правил та інструкцій з охорони праці; інформувати працівників про стан умов і охорони праці на робочому місці даний матеріал було включено в окрему лекцію «Спеціальні компетентності здоров'язберезувальної компетентності інженера-педагога». З використанням активних методів з вирішення ситуацій практичної діяльності у виробничому процесі формували позитивне

ставлення і мотивацію студентів до здоров'язбережувальної діяльності в професійній діяльності, а також налаштованість на вироблення навичок здоров'язбережувальної діяльності для виконання професійних функцій.

Отже, узагальнено забезпечення змісту формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії під час організації їхньої навчальної діяльності представлено у табл.2.7.

Таблиця 2.7

Навчальні дисципліни і курси, що забезпечують формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів з країн Середньої Азії

Назва навчальної дисципліни або факультативу	Зміст дисципліни
1	2
Вступ до спеціальності (1 курс)	Модуль « <i>Загальна характеристика освітнього процесу</i> »: особливості інженерно-педагогічної спеціальності, її місце в структурі існуючих професій, роль і місце здоров'язбережувальної діяльності в ній; особливості організації навчально-виховного процесу в вищому навчальному закладі, права і обов'язки іноземних студентів в Україні, правил поведінки в стінах вишу і громадських місцях, місце здоров'язбережувальної діяльності у професійній підготовці.
Правила харчування студента (1 курс) <i>факультатив</i>	Інформація про особливості української кухні і правила раціонального харчування; страви української кухні, їхню поживну цінність; види продуктів, правила їх приготування, зберігання і використання.
Вступ до права (1 курс)	Інформація про обмеження і заборони, що існують в законодавстві України щодо шкідливих звичок – паління, вживання алкогольних напоїв, наркотичних засобів.
«Основи здорового образу життя» (1-3 курси)	Знання з валеології, її можливості для формування власного фізичного, психічного, соціального і духовного здоров'я. Розвиток рухової активності і тренування волі.

1	2
«Методологічні засади професійної освіти» (2 курс)	Інформація про значення здоров'я інженера-педагога для виконання педагогічних функцій, потенціал впливу його особистості і сформованих цінностей здоров'язбереження на вихованців. Місце здоров'язбережувальної компетентності в професіограмі інженера-педагога.
Здоров'язбережувальна компетентність функції інженера-педагога (2 курс) <i>факультатив</i>	<i>Змістові блоки:</i> «Здоров'язбережувальна компетентність особистості: її суть, структурні елементи», «Роль систематичної роботи над фізичним здоров'ям», «Соціальне здоров'я – запорука професійного довголіття», «Психічне і духовне здоров'я особистості», «Особливості здоров'язбережувальної компетентності інженера-педагога».
Теорія і методика виховної роботи (2 курс)	Тема « <i>Зміст виховання</i> »: види здоров'я (фізичне, психічне, соціальне, духовне) і їх взаємозв'язок, методи і способи формування різних видів здоров'я. Тема « <i>Методи виховання</i> »: методи організації здоров'язбережувальної діяльності вихователя у власній життєдіяльності й у виховній діяльності з учнями ПТНЗ. Тема « <i>Технології виховної роботи</i> »: здоров'язбережувальні технології у виховній роботі викладача ПТНЗ.
Основи корекційної педагогіки (3 курс)	Тема « <i>Проблеми, пов'язані з фізичним і психічним здоров'ям</i> »: причини виникнення захворювань, технології оздоровлення і профілактики захворювань, що призводять до інвалідності.
Методика професійного навчання (3 курс)	Тема « <i>Використання здоров'язбережувальних технологій у навчальному процесі</i> »: можливості навчального процесу ПТНЗ з профілактики захворювань учнів; використання потенціалу змісту професійної підготовки учнів для організації інформаційно-роз'яснювальної роботи щодо здорового способу життя і діяльності зі здоров'язбереження; здоров'язбережувальні технології у навчанні.

1	2
Основи охорони праці (4 курс)	Модуль «Охорона праці у виробничому процесі»: безпека представників робітничих професій при експлуатації виробничих будівель, споруд, обладнання; безпека технологічних процесів і використовуваних у виробництві сировини і матеріалів; застосування засобів колективного та індивідуального захисту; дотримання умов праці на робочому місці; забезпечення інженером-педагогом працівників засобами індивідуального захисту; навчання та інструктаж працівників з техніки безпеки і виробничої санітарії, перевірка знання ними норм, правил та інструкцій з охорони праці; інформування працівників про стан умов і охорони праці на робочому місці

Основною умовою формування здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн середньої Азії стала *організація здоров'язбережувальної діяльності студентів*, що забезпечувалася під час навчально-виховної роботи в навчальному закладі, позанавчальній, самостійній, дозвіллевій діяльності студентів. Провідна роль в організації такої діяльності покладалася на викладачів, кураторів, студентів, зокрема зі студентського самоврядування.

Під час викладання дисциплін валеологічного напрямку використовувалися активні і інтерактивні методи, спрямовані не тільки на опанування студентами необхідними знаннями, але й формування умінь і навичок здоров'язбережувальної діяльності.

Як визначають О. Ястремська і Я.Ромашова, процес набуття іноземними студентами компетентності повинен мати проблемний характер, що забезпечується використанням інтерактивних методів, які автори визначають як різні види практик: диспутів і діалогів, організація круглих столів, ділових ігор, включення в роботу гуртків, тренінгів тощо [207]. Саме такі методи забезпечують активну участь іноземних студентів у виробленні досвіду певної діяльності, якого їм бракує, і через відсутність якого в них виникають проблеми в професійній підготовці.

Упродовж опанування питань факультативу «Правила харчування студента» студенти першого курсу під керівництвом викладача розробляли свій раціон харчування, навчалися вираховувати його поживну цінність для власного організму з урахуванням навантаження. Окреме заняття було спрямовано на вироблення навичок складання меню на добу з урахуванням з урахуванням калорійної цінності інгредієнтів і їхньої ціни, сумісності у використанні тощо. Такі заняття були цікавими для студентів, викликали інтерес і мотивували до правильної організації харчування, що сприяє забезпеченню фізичної працездатності.

Під час проведення занять з факультативу *«Здоров'язбережувальна компетентність інженера-педагога»* основну увагу приділяли виробленню умінь здоров'язбережувальної діяльності, спрямованих на подолання виявлених у студентів із країн Середньої Азії проблем зі здоров'язбережувальної компетентністю. Так, для подолання проблем, пов'язаних із фізичним здоров'ям студентів із країн Середньої Азії, з метою вироблення навичок режиму життєдіяльності студентам було запропоновано розробити власні плани навчання і відпочинку на день, тиждень, місяць. Варто відзначити, що студенти спочатку були неготовими до виконання поставлених завдань, оскільки вони не мали досвіду такої діяльності, в них не було чіткості розуміння структури такого плану, або програми власної діяльності. У зв'язку з цим, на практичних заняттях студентам спочатку було запропоновано такий алгоритм діяльності: 1) ознайомитися з планами відомих постатей, що містилися в їхніх щоденниках, літературних і історичних джерелах, порівняти і оцінити значення окремих пунктів, що містилися в них (на що автор звертає особливу увагу, чому це є важливим для нього, ваше ставлення до події); 2) проаналізувати і оцінити події кожного прожитого дня тижня власної життєдіяльності з обов'язковим відбиттям часу, оцінки значення певної події тощо; 3) визначення подій, що мають обов'язковий і другорядний характер, позитивні і негативні наслідки для власної особистості в плані корисності для життєдіяльності і здоров'я; 4)

на підставі проведеного аналізу складання необхідних для власної життєдіяльності заходів з визначенням їх часу і тривалості на день; 5) представлення аудиторії розробленого плану (за бажанням) або презентація окремих важливих для себе заходів. Після цього студентам пропонувалося прожити день за складеним планом, а потім скласти самозвіт про те, що вдалося, а що ні з аналізом причин («не встиг», «не зміг», «не вдалося», «не захотів»). Після цього було обговорення причини недотримання або невиконання намічених заходів з акцентом на необхідності подолання небажання, докладання волі і зусиль тощо до виконання намічених заходів.

Далі завдання ускладнювалося відповідно до поставленої мети – формування навичок здоров'язбережувальної компетентності, інформацією про складники якої студенти вже мали. Було запропоновано внести до планів заходи зі здоров'язбережувальної діяльності, зробити їх систематичними тощо.

На практичних заняттях з факультативу і як самостійні завдання студентам було запропоновано вирішення реальних ситуацій життєдіяльності з плануванням і розподілом власного часу і обов'язковим самозвітом щодо власних досягнень. Виконуючи такі завдання студенти відчували власну причетність і власні заслуги у досягненні позитивних результатів, що мотивувало їх до подальших практичних дій з реалізації намічених планів.

Для подолання проблем у студентів із країн Середньої Азії, пов'язаних з соціальним здоров'ям, було організовано тренінгові заняття з профілактики наркоманії з представниками громадської організації «Стоп наркотикам!». Після прослуханої інформації студенти приймали участь у тренінгах, запропонованих організаторами, спрямованими на вироблення стереотипу протидії залучення до вживання наркотиків, використання вітамінів і вироблення навичок здорового харчування. Продуктивним було заняття в межах тренінгу, спрямоване на вироблення вміння постановки стратегічних і тактичних цілей власної життєдіяльності.

Для формування навичок співробітництва і ефективного спілкування між студентами-іноземцями, що існують через наявним ієрархічний розподіл серед іноземних студентів у зв'язку зі статусним положенням в країнах Середньої Азії проводили активні заходи, спрямовані на вироблення толерантного ставлення до різних проявів несприйняття іншої особистості. Так, студентам було запропоновано рольові ігри, в яких вони мали відчутти ставлення до власної особистості під час розігрування незвичної для них ролі – безхатченка, людини з обмеженими можливостями, людини без засобів для існування. Намагалися створити умови необхідності пошуку студентом шляху виходу з різних ситуацій. Такі заняття змінювали ставлення студентів до оточення, формували їхнє усвідомлення залежності власної життєдіяльності від сили духу і власних дій і вчинків, а не від того статусу, що вони мають завдяки заслугам інших (батьків, родичів та ін.).

Для формування навичок самостійного визначення життєвих цілей і програм, відсутність яких пояснюється особливостями родинного виховання в країнах Середньої Азії, що має жорстко виражений авторитарний характер, було включено інформацію щодо важливості самостійного прийняття рішень у життєдіяльності. Обговорювали життєві ситуації відомих історичних постатей, літературних героїв з акцентуванням уваги на необхідності вироблення особистісних якостей в ситуаціях морального вибору і прийняття рішень.

Для вироблення навичок самостійної роботи, що зумовлена різницею у формах і методах навчання в українському виші та відповідними елементами навчання у закладах освіти на батьківщині студента, після ознайомлення студентів з матеріалом щодо ролі самостійної роботи, методів її здійснення студентам пропонувалися завдання для самостійної роботи, які обов'язково перевірялися і ускладнювалися з використанням як базових уже закріплених знань і умінь. Так, студентам було запропоновано скласти кросворди з використанням валеологічної лексики, яку спочатку вони мали: 1) підібрати у словникових джерелах з визначеннями; 2) узагальнити різні визначення одного

й того ж терміну з різних джерел під час обговорення з визначенням провідних характеристик; 3) прийняти таке визначення як загальне; 4) використати це визначення в різних моментах для закріплення.

Для організації здоров'язбережувальної діяльності використовували широкі можливості *виховної роботи* зі студентами з країн Середньої Азії. Так, реалізація виховної роботи зі студентами щодо організації здоров'язбережувальної діяльності здійснювалася через: проведення виховних бесід зі студентами під час аудиторних занять та факультативів; залучення студентів до активного способу життя та занять фізичною культурою; проведення тижнів (днів) здоров'я; перегляд тематичних фільмів; виконання наукових (творчих) робіт валеологічного характеру; конкурс плакатів або фотографій, які заохочують студентів до здорового способу життя, тощо.

Оскільки потужним напрямом роботи факультету зі створення здоров'язбережувального освітнього середовища є організація роботи кураторів студентських груп, спрямована на допомогу кожному студенту (індивідуальна робота) і студентській групі в цілому (групова робота), куратори використовували рекомендовані до проведення заходи профілактичного характеру:

Ураховуючи важливе місце в освітньому процесі вищих навчальних закладів виховних бесід щодо необхідності дотримання здорового способу життя та позбавлення від шкідливих звичок. Так, наприклад, під час кураторських годин обговорювали зі студентами статті валеологічної спрямованості, що сприяють підвищенню мотивації у студентів до ведення здорового способу життя, формування позитивного ставлення до здоров'я, закріпленню та поглибленню знань щодо особистої гігієни, раціонального харчування, шкідливості тютюнопаління та наркоманії. З метою пропагування серед студентів здорового способу життя було організовано тематичні виховні години «Молодь за здоровий спосіб життя».

У рамках Тижня боротьби зі СНІДом в студентських групах було проведено тематичні години і бесіди, інформаційну акцію «У майбутнє без наркотиків і СНІДу», організовано зустріч з лікарями Харківського обласного відділення «Всеукраїнської мережі ЛЖВ», волонтерами Харківського відділення міжнародної організації Армія Порятунку тощо.

Під час організації днів (тижнів) здоров'я проводилися спортивні змагання, спрямовані на розвиток рухових навичок студентів. Ураховуючи емоційну привабливість ігрових видів спорту, у студентів формувалася мотивація до систематичної участі у спортивних турнірах. Так наприклад, проводилися товариські турніри по футболу між викладачами та студентами, студентами-іноземцями і українськими студентами. Такі заходи не тільки сприяють веденню активного та здорового способу життя, але й формуванню неформальних відносин між студентами та викладачами, що не може не відбитися позитивно на їхньому психічному здоров'ї.

Для формування спеціальних компетенцій здоров'язбережувальної компетентності студентів куратори проводили роз'яснювальну роботу серед студентів щодо положення про розслідування нещасних випадків на виробництві. Студенти з країн Середньої Азії прийняли участь у спеціально організованих заходах до Дня охорони праці: виготовляли стінгазети; брали участь в обговоренні питань «круглого столу» тощо.

Під час організації дозвіллевої діяльності студентів з країн Середньої Азії звертали їхню увагу на потенціал здорового способу життя. В рамках організації позанавчальної діяльності студентів було організовано культурно-масові заходи валеологічного і здоров'язбережувального спрямування, групові і індивідуальні заходи профілактичного характеру тощо, як на території закладу, так і поза його межами – у гуртожитках, на території спортивного комплексу.

Ураховуючи відсутність досвіду студентів з країн Середньої Азії у суспільно-корисній, волонтерській діяльності здоров'язбережувального спрямування, перед початком такої роботи було проведено заняття «Я-

волонтер» з висвітлення особливостей такої діяльності з акцентом на важливості та престижності волонтерської діяльності в суспільстві. Наводилися приклади організації студентських волонтерських загонів і рухів у розвинутих країнах з характеристикою напрямів їхньої діяльності і користі, що отримують окремі категорії і суспільство у цілому від такої діяльності. Щотижня під час кураторських годин проводилися інформаційні бесіди зі студентами з приводу можливостей участі в оздоровчій діяльності, суспільно-корисній (її роль в житті суспільства і особистості). Студенти приймали участь в організованих заходах з прибирання території. Використання таких методів сприяло формування досвіду здоров'язберезувальної діяльності студентів із країн Середньої Азії, що вони мали перенести в подальшу професійну діяльність. Під час заняття мотивували студентів брати участь у волонтерській діяльності, оскільки інтерес до неї і сформоване бажання є важливою умовою для того, щоб стати волонтером. Куратори і представники студентського самоврядування намагалися донести до студентів із країн Середньої Азії те, що волонтерство відкриває безліч можливостей для розвитку та самовдосконалення, який сприяє популяризації активної життєвої позиції та здорового способу життя. Окремі студенти виявили бажання прийняти участь у волонтерській діяльності поза межами закладу, відвідуючи Обласний центр психологічної реабілітації дітей і приймаючи участь в організації заходів для дітей, позбавлених батьківського піклування.

Зважаючи на доведений незаперечний потенціал занять фізичною культурою, фізичним вихованням для забезпечення оптимального психофізичного стану студентів із країн Середньої Азії, поєднували академічні заняття, передбачені дисципліною «Основи здорового способу життя», диференційовано підібрані за гендерним принципом і розробленою індивідуальною стратегією, та позаакадемічні заняття фізичними вправами у вільний час (у спортивних секціях з різних видів спортивної активності

(аеробіки, шейпінгу, волейболу, баскетболу тощо), що проводилися під керівництвом педагога з фізичної культури і спорту).

Мотивували студентів до самостійних занять фізичними вправами, забезпечуючи інформацією про доступність спортивних залів, майданчиків, споруд і значення систематичності таких занять для підтримки фізичного стану, зняття психологічної напруги під час навчальної діяльності, отримання емоційного задоволення. З цією ж метою студенти залучалися до масових фізкультурно-спортивних заходів, що проводилися в навчальні і вихідні дні протягом навчального року: спортивні свята, дні здоров'я, спартакіади, змагання, як між навчальними закладами, так і внутрішнього характеру (між факультетами, студентськими групами).

Таке використання всіх форм фізичного виховання забезпечувало включення фізичної культури в стиль життя студентів для досягнення оптимального рівня фізичної активності, формування необхідних якостей для здоров'язбережувальної компетентності.

Отже, упровадження теоретично обґрунтованих організаційно-педагогічних умов забезпечило реалізацію системи формування здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії в інженерно-педагогічному навчальному закладі.

2.3. Аналіз результатів експериментальної роботи

Метою аналізу результатів педагогічного експерименту було підтвердження або спростування гіпотези дослідження, завданнями – порівняти дані, отримані засобами педагогічного моніторингу в процесі тривалого і цілеспрямованого відстеження перебігу й результатів процесу професійної підготовки, спрямованого на формування в майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії здоров'язбережувальної компетентності за допомогою використання комплексу діагностичного інструментарію, проаналізувати причини приросту або зменшення величини показників динаміки рівнів сформованості у студентів досліджуваної якості.

Для вирішення вказаних завдань необхідно було виявити кількісні та якісні зміни в здоров'язбережувальній компетентності майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії як результату впровадження теоретично обґрунтованих організаційно-педагогічних умов реалізації системи формування здоров'язбережувальної компетентності в процес професійної підготовки за визначеними критеріями: *мотиваційно-ціннісним, когнітивним; професійно-діяльним і поведінковим.*

Визначення ефективності експериментальної роботи за *мотиваційно-ціннісним критерієм* передбачало здійснення аналізу змін у:

- 1) характері відношення студента до власного здоров'я;
- 2) характері сформованої мотивації до ведення здорового способу життя і до формування здоров'язбережувальної компетентності;
- 3) характері інтересу до здоров'язбережувальної поведінки;
- 4) сформованості потреби в здоров'язбережувальній діяльності;
- 5) рівні сформованості якостей, пов'язаних з основами безпечної життєдіяльності.

На основі узагальнення даних щодо сформованості здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії за мотиваційно-ціннісним критерієм було з'ясовано, що в студентів ЕГ наприкінці експериментальної роботи суттєво змінився характер відношення до власного здоров'я, що відбито в табл. 2.8.

Якщо на констатувальному етапі експериментальної роботи у переважній більшості студентів було виявлено негативне відношення до власного здоров'я (84,8% у КГ і 86,9% у ЕГ) і лише у окремих студентів індивідуальне відношення, що також не могло визначатися як позитивний факт, адже це свідчить про відсутність уваги до власного стану здоров'я і однозначно про не сформованість цінностей здоров'я і здорового способу життя, то на контрольному етапі було зафіксовано зростання кількості студентів ЕГ на 26,2% з позитивним відношенням. На жаль, залишився високий відсоток тих, з ким необхідно продовження роботи в цьому напрямі

(57,4% з індивідуальним відношенням), проте утішає значне зменшення кількості студентів ЕГ з негативним відношенням. Принаймні вдалося подолати цей бар'єр, скоротивши кількість студентів до 16,4% студентів ЕГ, тоді як в КГ таких студентів було виявлено 43,8%.

Таблиця 2.8

**Сформованість здоров'язберезувальної компетентності студентів із країн
Середньої Азії (за мотиваційно-ціннісним критерієм) (у %)**

Критерій і показники (характер виявлення, рівень сформованості)	Групи	
	КГ (133 осіб)	ЕГ (122 особи)
Мотиваційно-ціннісний:		
1) характер відношення студента до власного здоров'я:		
позитивний	14,4	26,2
індивідуальний	41,8	57,4
негативний	43,8	16,4
2) характер мотивації до ведення здорового способу життя і до формування здоров'язберезувальної компетентності		
стійкий	11,4	31,2
ситуативний	30,4	62,3
відсутній	58,2	6,5
3) характер інтересу до здоров'язберезувальної поведінки		
стійкий	17,5	30,3
ситуативний	38,8	68,1
відсутній	43,7	1,6
4) сформованість потреби у здоров'язберезувальній діяльності:		
сформована	19,0	29,5
частково сформована	34,7	66,4
несформована	46,3	4,1
5) рівень сформованості якостей, пов'язаних з основами безпечної життєдіяльності (відповідальність, вимогливість до себе)		
високий	13,7	26,3
середній	38,8	57,4
низький	47,5	16,3

Збільшилася кількість студентів ЕГ зі стійким інтересом до здоров'язберезувальної поведінки на 30,3% (17,5% у КГ), що пов'язуємо з

роботою спрямованою на підвищення інтересу студентів із країн Середньої Азії під час перегляду тематичних фільмів із обговоренням і висловленням студентами власної думки з проблеми, постійним акцентуванням уваги студентів на цікавих фактах зі здоров'язбережувальної діяльності. Незацікавленими залишилися всього 1,6% студентів ЕГ, тоді як в КГ таких студентів було виявлено 43,7%. Такі результати ще раз доводять необхідність впливу на мотиваційну сферу студентської молоді шляхом пробудження їхнього інтересу до питань, пов'язаних із власною життєдіяльністю.

Завдяки зміні у характері інтересу студентів із країн Середньої Азії відбулися відчутні зміни й у їхніх потребах. Так, сформована і частково сформована потреба у здоров'язбережувальній діяльності була виявлена у 95,9% студентів ЕГ, тоді як в КГ таких студентів було виявлено майже вдвічі меншу кількість – 53,7%. Сподіваємося, що завдяки сформованій потребі студенти в подальшому будуть самостійно працювати над власним здоров'ям і вдосконалюватимуть здоров'язбережувальну компетентність. Такі зрушення в потребнісно-мотиваційній сфері студентів відзначали і викладачі, що виступали експертами. Так, було зафіксовано збільшення кількості студентів, що самостійно займалися в спортивній залі в позанавчальний час, відвідували секції і тренажерні зали, цікавилися додатковими матеріалами з організації здоров'язбережувальної діяльності (догляду за фізичними станом, режимом харчування тощо). Ці факти свідчили про позитивні зміни, що відбулися в студентів стосовно сформованості особистісних якостей, необхідних для безпечної життєдіяльності: особливо студенти ЕГ стали більш відповідально ставитися до залучення їх до заходів зі здоров'язбереження, відповідати за доручені справи, приймати участь у волонтерській діяльності.

Отримання значних позитивних зрушень у сформованості здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії за мотиваційно-ціннісним критерієм пов'язуємо зі створенням здоров'язбережувального середовища, в якому всі суб'єкти спільно й

скоординовано діяли у досягненні поставленої мети, створюючи підґрунтя для комплексної роботи з формування даної характеристики в студентів, а також реалізації заходів, спрямованих на забезпечення формування мотивації студентів до здоров'язбережувальної діяльності, що, в свою чергу, виявилось ефективним і в плані забезпечення упровадження інших організаційно-педагогічних умов реалізації системи.

Стосовно когнітивного критерію нас цікавили зміни, що відбулися у рівнях оволодіння студентами з країн Середньої Азії знаннями, необхідними для здоров'язбережувальної діяльності у професійному середовищі: рівнях валеограмотності студентів і рівнях знань з організації власної здоров'язбережувальної діяльності. Отримані результати після проведення формувального етапу експериментальної роботи в ЕГ на контрольному етапі узагальнено представлено в табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Сформованість здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії (за когнітивний критерієм (у %))

Критерії і показники (рівень сформованості)	Групи	
	КГ (133 осіб)	ЕГ (122 особи)
Когнітивний:		
Рівень знань валеологічного спрямування (валеограмотність):		
Високий	20,5	36,9
Середній	41,8	54,9
Низький	37,7	8,2
Рівень знань з організації власної здоров'язбережувальної діяльності:		
Високий	12,9	23,7
Середній	35,8	68,1
Низький	51,3	8,2

Як бачимо з таблиці, на низькому рівні сформованості знання як теоретичне підґрунтя для здоров'язбережувальної компетентності залишилися у 8,2% студентів ЕГ, тоді як в КГ такий відсоток є достатньо

високим, особливо стосовно знань з організації власної здоров'язбережувальної діяльності – 51,3%. Тобто половина студентів КГ не знають, в який спосіб піклуватися по власний стан здоров'я, організуючу для цього власну діяльність. Якщо подивитися на цей факт з погляду оцінки фахівця, покликаного виконувати інженерно-педагогічні функції, викликає занепокоєння його фізичний, психологічний стан вже за декілька років професійної діяльності. А ураховуючи педагогічну складову інженерно-педагогічної діяльності і взагалі стає прикро за неспроможність такого фахівця здійснювати виховний вплив на підростаюче покоління молодих представників робітничих професій.

Стосовно студентів ЕГ, слід відзначити більш позитивний вплив на студентів під час опанування ними валеологічних знань, у рівнях сформованості яких було зафіксовано значні позитивні зрушення на високому рівні (+36,9% студентів), що виявлялося в правильних відповідях студентів стосовно характеристик провідних дефініцій, особливостей здоров'я людини і їхніх характеристик тощо, опанування яких забезпечувалося під час валеологічної підготовки іноземних студентів шляхом внесено змін у зміст передбачених навчальним планом підготовки студентів дисциплін, а особливо завдяки розробленню факультативів із валеологічного напрямку.

Формуванню знань з організації власної здоров'язбережувальної діяльності на підставі знань з валеології, усвідомленню її можливостей для формування власного фізичного, психічного, соціального, духовного, а також професійного здоров'я під час розвитку рухової активності і тренування волі сприяло розроблення курсу «Основи здорового образу життя», що студенти опановували упродовж трьох років навчання. Систематичність роботи, наполегливість викладачів сприяли забезпеченню позитивних зрушень у теоретичній базі для і під час безпосередньої організації здоров'язбережувальної діяльності студентів із країн Середньої Азії.

Стосовно сформованості здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії за професійно-діяльнісним і поведінковим критеріями, нас цікавили зміни в рівнях сформованості умінь, необхідних для здійснення здоров'язбережувальної діяльності в повсякденному і професійному житті; активності і соціальної мобільності в організації власного здорового способу життя і здоров'язбережувальної поведінки; рефлексивності власної поведінки і діяльності. Узагальнені результати, отримані на контрольному етапі експериментальної роботи, зафіксовано у табл. 2.10.

Таблиця 2.10

Сформованість здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії (за професійно-діяльнісним і поведінковим критеріями (у %))

Критерій і показники (рівень сформованості)	Групи	
	КГ (133 особи)	ЕГ (122 особи)
<i>Професійно-діяльнісний:</i> Рівень сформованості умінь і навичок здоров'язбережувальної поведінки в різних видах професійної підготовки й професійній діяльності		
Високий	6,1	22,2
Середній	32,7	62,3
Низький	61,2	15,5
<i>Поведінковий:</i> Рівень активності і соціальної мобільності в організації власного здорового способу життя і здоров'язбережувальної поведінки		
Високий	9,1	23,8
Середній	38,8	68,1
Низький	52,1	8,1
Рівень рефлексивності власної поведінки і діяльності зі здоров'язбереження		
Високий	6,1	10,6
Середній	22,0	58,1
Низький	71,9	31,3

Як бачимо з табл. 2.10, особливо значущі позитивні результати було отримано в ЕГ порівняно з КГ стосовно тих критеріїв, що свідчать про діяльність і поведінку студентів із країн Середньої Азії – і саме в цьому основна цінність усієї зробленої роботи. Адже зрозуміло, що створення теоретичної бази, забезпечення мотивації і потреби особистості в певному виді діяльності може так і залишитися лише потенціалом, що вона має. Проте не використовує. Відпрацювання, закріплення у вигляді певного стереотипу усталеної поведінки особистості – ось основне призначення діяльності, що в нашому випадку забезпечувалося шляхом організації здоров'язбережувальної діяльності студентів з використанням можливостей усіх напрямів професійної підготовки студентів: навчальної, виховної, позааудиторної, самостійної, практико-орієнтовної. Завдяки цій роботі маємо 84,5% студентів ЕГ зі сформованими на високому і середньому рівнях уміннями і навичками здоров'язбережувальної поведінки і 91,9% з високим і середнім рівнями активності і соціальної мобільності в організації власного здорового способу життя і здоров'язбережувальної поведінки відповідно. Тоді як у КГ таких студентів було виявлено лише 38,8% і 47,9% відповідно.

Стосовно отриманих результатів з рівнів рефлексивності власної поведінки і діяльності зі здоров'язбереження, то слід відзначити, що вони є не такими вражаючими щодо високого рівня (лише 10,6% в ЕГ порівняно з 6,1% КГ), що зумовлює потребу у додатковій роботі з розвитку цієї характеристики, важливої для організації діяльності студентів зі здоров'язбереження.

За свідченням викладачів, отримані результати були підтверджені якісною оцінкою. Так, викладачі дисциплін і куратори відзначали активне залучення студентів із країн Середньої Азії до здоров'язбережувальної діяльності, що організовувалася в навчальному закладі і поза його межами. Керівники практики звернули увагу на підвищення рівня обізнаності і сформованості умінь професійної здоров'язбережувальної компетентності студентів ЕГ.

Отже, узагальнені результати щодо сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії за всіма компонентами після проведення формувального етапу в ЕГ представлено у табл. 2.11.

Таблиця 2.11

Дані про сформованість компонентів здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії

Компоненти	Рівні (у %)					
	Високий		Достатній		Низький	
	КГ (133)	ЕГ(122)	КГ(133)	ЕГ(122)	КГ(133)	ЕГ(122)
Мотиваційно-ціннісний	15,2	28,7	36,9	62,3	47,9	9,0
Когнітивний	16,7	30,3	38,8	61,5	44,5	8,2
Професійно-діяльнісний	6,1	22,2	32,7	62,3	61,2	15,5
Поведінковий	7,6	17,2	30,4	63,1	62	19,7
Загальний показник	11,4	24,6	34,7	62,3	53,9	13,1

Порівняльний аналіз результатів, отриманих щодо сформованості досліджуваної характеристики у студентів КГ і ЕГ на констатувальному і контрольному етапах експериментальної роботи з обчисленням приросту представлено у табл. 2.12.

Таблиця 2.12

Динаміка рівнів сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії (%)

Рівень	КГ (133 особи)			ЕГ (122 особи)		
	До експерименту	Після експерименту	приріст	До експерименту	Після експерименту	приріст
Високий	0	11,4	+11,4	0	24,6	+24,6
Достатній	7,6	34,7	+27,1	8,2	62,3	+54,1
Низький	92,4	53,9	-38,5	91,8	13,1	-78,7

За результатами аналізу динаміки рівнів сформованості здоров'язберезувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії встановлено, що кількість студентів КГ і ЕГ, які виявили високий рівень, збільшилася на 11,4 і 24,6 %, достатній – на 27,1% і 54,1% відповідно. Кількість студентів із низьким рівнем сформованості здоров'язберезувальної компетентності в КГ, хоч і зменшилася на 38,5%, все ж таки половина студентів залишилася на низькому рівні (53,9%), тоді як в ЕГ таких студентів було виявлено лише 13,1%.

За свідченням експертів, запровадження організаційно-педагогічних умов реалізації системи формування здоров'язберезувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії дозволило подолати основні проблеми: відсутність потреби і мотивації студентів до організації оптимальної рухової активності; неправильна організація режиму праці, відпочинку, харчування; відсутність необхідних знань, умінь і навичок зі збереження та зміцнення власного здоров'я; несформованість навичок ведення здорового способу життя і протидії шкідливим звичкам; неусвідомлена роль і значення здоров'язберезувальної компетентності для майбутньої професійної діяльності.

На етапі контрольного етапу експериментальної роботи проводився аналіз ефективності запропонованих організаційно-педагогічних умов реалізації системи формування здоров'язберезувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії за допомогою статистичної обробки результатів дослідження. Рівень сформованості здоров'язберезувальної компетентності в експериментальній і контрольній групах визначався за допомогою методик, а ефективність процесу формування здоров'язберезувальної компетентності за системою параметрів, розроблених М. Грабарем та К. Краснянською [67, с.96-97], статистичними методами в педагогіці.

Для порівняння результатів, отриманих на констатувальному та контрольному етапах експерименту в експериментальній і контрольній

групах та визначення статистичної значущості змін у сформованості здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії використовувався критерій χ^2 (хі-квадрат), який є найбільш загальним критерієм для порівняння розподілу об'єктів за станом будь-якої властивості у двох незалежних вибірках.

Для використання критерію необхідним було виконання таких вимог:

- експериментальна і контрольна вибірки утворені випадковим чином;
- вибірки незалежні, і члени кожної вибірки також незалежні між собою;

- шкала вимірювань може бути самою простою – номінативною дихотомічною шкалою [67, с.96 - 97].

Для підтвердження статистичної значущості змін у рівнях сформованості здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії використовувався критерій χ^2 , який у даній ситуації використовується для порівняння імовірностей отримання низьких (p_1), середніх (p_2) та високих (p_3) оцінок.

Для перевірки нульової гіпотези: $(p_1, p_2, p_3) = (p_1, p_2, p_3)$, тобто імовірності отримання низьких, середніх і високих оцінок у *контрольній та експериментальній групах* на констатувальному та контрольному етапах експериментальної роботи є рівними, складається табл. 2.13.

Таблиця 2.13

Підрахунок статистики критерію χ^2 в КГ (за таблицею 2.13)

	p_1	p_2	p_3	
Вибірка (до)	$Q_{11}=123$	$Q_{12}=10$	$Q_{13}=0$	$N_1=Q_{11}+Q_{12}+Q_{13}=133$
Вибірка (після)	$Q_{21}=72$	$Q_{22}=46$	$Q_{23}=15$	$N_2=Q_{21}+Q_{22}+Q_{23}=133$
	$Q_{11}+Q_{21}=195$	$Q_{12}+Q_{22}=56$	$Q_{13}+Q_{23}=15$	$N_1+N_2=N=266$

де Q_{ij} – кількість студентів, які отримали низькі ($j=1$), середні ($j=2$) та високі ($j=3$) оцінки за результатами початкового ($i=1$) та кінцевого ($i=2$) тестувань. 3

використанням даних таблиці за формулою $T = \frac{1}{N_1 N_2} \sum_{i=1}^3 \frac{(N_1 Q_{2i} - N_2 Q_{1i})^2}{Q_{1i} + Q_{2i}}$ [67, с.101] обчислюємо статистику критерію.

У результаті отримуємо, що $T_K=9.05 > T_{KP}=5.991$ – критичного значення статистики χ^2 з двома ступенями свободи для рівня значимості $\alpha = 0.05$ [67, с.130]. Згідно з правилом прийняття рішення, отриманий результат дає достатні підстави для відхилення нульової гіпотези, тобто формування здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії за існуючою системою у контрольній групі, сприяла сформованості здоров'язбережувальної компетентності студентів. Аналогічно проводимо обчислювання за результатами в ЕГ і відбиваємо у табл. 2.14.

Таблиця 2.14

Підрахунок статистики критерію χ^2 у ЕГ (за таблицею 2.13)

	p_1	p_2	p_3	
Вибірка (до)	$Q_{11}=112$	$Q_{12}=10$	$Q_{13}=0$	$N_1=Q_{11}+Q_{12}+Q_{13}=122$
Вибірка (після)	$Q_{21}=16$	$Q_{22}=76$	$Q_{23}=30$	$N_2=Q_{21}+Q_{22}+Q_{23}=122$
	$Q_{11}+Q_{21}=128$	$Q_{12}+Q_{22}=86$	$Q_{13}+Q_{23}=30$	$N_1+N_2=N=244$

$T_{EG}=24.5 > T_{KP}=5.991$ – критичного значення статистики χ^2 з двома ступенями свободи для рівня значимості $\alpha = 0.05$. Згідно правилу прийняття рішення, отриманий результат дає достатні підстави для відхилення нульової гіпотези, тобто зміни в рівня сформованості здоров'язбережувальної компетентності студентів групи ЕГ є статистично значущими.

Статистичний аналіз отриманих даних за критерієм Пірсона χ^2 підтвердив, що студенти ЕГ продемонстрували результати, які в статистичному вимірі суттєво позитивно відрізняються від результатів КГ.

На підставі зіставлення отриманих результатів, їх кількісного і якісного аналізу виявлено, що упровадження організаційно-педагогічних умов реалізації системи формування здоров'язбережувальної компетентності

майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії призвело до суттєвих значущих змін у рівнях сформованості даного феномену у студентів експериментальної групи, де запроваджувалися запропоновані організаційно-педагогічні умови.

Висновки до розділу 2

Для перевірки гіпотези дослідження було проведено педагогічний експеримент упродовж 2012-2017 років на базі Української інженерно-педагогічної академії (м. Харків), в якому взяли участь 255 студентів з країн Середньої Азії, з яких було утворено контрольну КГ (133 особи) і експериментальну ЕГ (122 особи) групи, і 35 викладачів. На констатувальному етапі експерименту було проведено комплексне діагностування вхідного рівня сформованості здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії за визначеними в дослідженні критеріями і відповідними показниками й отримані результати засвідчили недостатній рівень сформованості означеної компетентності у студентів. На формувальному етапі процес професійної підготовки студентів ЕГ було реалізовано на основі обґрунтованих організаційно-педагогічних умов.

Реалізація умови зі *створення здоров'язбережувального освітнього середовища вищого інженерно-педагогічного навчального закладу* здійснювалася шляхом надання інформаційної, інформаційно-консультативної і інформаційно-роз'яснювальної підтримки усім суб'єктам щодо організації здоров'язбережувальної діяльності студентів із країн Середньої Азії за напрямками. Представники деканату факультету міжнародних освітніх програм і Центру удосконалення підготовки іноземних громадян здійснювали координацію діяльності всіх суб'єктів (представників професорсько-викладацького складу, кураторів студентських груп, представників студентських рад факультету і гуртожитку), спрямовану на створення здоров'язбережувального освітнього середовища, яке в подальшій роботі виступало обов'язковою умовою реалізації системи формування здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн

Середньої Азії.

Формування позитивної мотивації студентів-іноземців до здоров'язбережувальної діяльності реалізовувалося в роботі зі студентами з країн Середньої Азії всіма суб'єктами здоров'язбережувального освітнього середовища. Для забезпечення валеологічної підготовки іноземних студентів було внесено зміни в зміст передбачених навчальним планом підготовки студентів дисциплін, розроблено факультативи з валеологічного напрямку.

Для організації здоров'язбережувальної діяльності студентів використовували можливості напрямів професійної підготовки студентів: навчальної, виховної, позааудиторної, самостійної, практико-орієнтовної. Під час викладання дисциплін валеологічного напрямку використовувалися різні види групової роботи, активні і інтерактивні методи (бесіди-обговорення, бесіди-дискусії, мозковий штурм, акваріум тощо), спрямовані на формування умінь і навичок здоров'язбережувальної діяльності.

Усі запропоновані форми, методи роботи в навчальній, позанавчальній, самостійній, виховній діяльності мали активний та інтерактивний характер і були спрямовані на забезпечення реалізації теоретично обґрунтованих організаційно-педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії.

Контрольний етап експерименту засвідчив позитивний вплив організаційно-педагогічних умов на формування досліджуваного феномену. На підставі зіставлення отриманих результатів, їх кількісного і якісного аналізу виявлено, що запровадження організаційно-педагогічних умов реалізації системи формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії призвело до суттєвих значущих змін у рівнях сформованості даного феномену у студентів експериментальної групи, де запроваджувалися запропоновані організаційно-педагогічні умови.

Матеріали розділу представлено в наукових публікаціях автора [33; 36; 37; 38].

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії у процесі професійної підготовки в Україні. Вирішення проблеми здійснено шляхом теоретичного обґрунтування, методичного забезпечення та експериментальної перевірки організаційно-педагогічних умов реалізації системи формування здоров'язбережувальної компетентності іноземних студентів інженерно-педагогічної галузі.

Узагальнення результатів теоретичного пошуку та експериментальної роботи дало можливість сформулювати такі *висновки*:

1. На підставі аналізу наукової літератури щодо ключових понять дослідження та виявлених особливостей професійної інженерно-педагогічної діяльності здоров'язбережувальну компетентність інженера-педагога визначено як професійно значущу характеристику представника професійної групи соціономічного типу дуального характеру, що забезпечує його оптимальну працездатність під час виконання інженерно-виробничих і педагогічних функцій завдяки сформованому ціннісному ставленню до власного здоров'я (фізичного, психічного, соціального, духовного), стійким навичкам ведення здорового способу життя і протидії шкідливим звичкам (сформований усталений стиль здоров'язбережувальної поведінки), а також володінню здоров'язбережувальними технологіями стосовно себе й інших (учнів, працівників виробництва). Визначено і схарактеризовано структурні компоненти досліджуваного феномену: загальні (життєві навички, що сприяють фізичному, соціальному, психічному і духовному здоров'ю) і спеціальні (зумовлені професійними функціями) компетентності.

2. Проведений аналіз стану формування здоров'язбережувальної компетентності студентів із країн Середньої Азії в інженерно-педагогічному навчальному закладі дозволив виявити основні проблеми: відсутність

потреби і мотивації студентів до організації оптимальної рухової активності; неправильна організація режиму праці, відпочинку, харчування; відсутність необхідних знань, умінь і навичок зі збереження та зміцнення власного здоров'я; несформованість навичок ведення здорового способу життя і протидії шкідливим звичкам; неусвідомлена роль і значення здоров'язбережувальної компетентності для майбутньої професійної діяльності.

3. Необхідність подолання виявлених проблем спричинила внесення змін у професійну підготовку студентів із країн Середньої Азії шляхом теоретичного обґрунтування і методичного забезпечення організаційно-педагогічних умов реалізації чинної системи формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів: створення здоров'язбережувального освітнього середовища вищого інженерно-педагогічного навчального закладу; формування позитивної мотивації студентів-іноземців до здоров'язбережувальної діяльності; забезпечення валеологічної підготовки іноземних студентів; організація здоров'язбережувальної діяльності студентів.

Координація діяльності всіх суб'єктів (представників професорсько-викладацького складу, кураторів студентських груп, представників студентських рад факультету і гуртожитку), надання їм інформаційної, інформаційно-консультативної і інформаційно-роз'яснювальної підтримки за всіма напрямками забезпечують створення здоров'язбережувального освітнього середовища вищого інженерно-педагогічного навчального закладу. Формування позитивної мотивації студентів-іноземців до здоров'язбережувальної діяльності передбачає використання форм, методів, засобів, спрямованих на підвищення їхнього інтересу до проблем здоров'язбереження, формування ціннісного ставлення до власного здоров'я (фізичного, соціального, психічного, духовного), забезпечення спрямованості студентів на систематичну роботу з формування здоров'язбережувальної компетентності. Валеологічна підготовка іноземних студентів шляхом

внесення змін у зміст існуючих дисциплін, розробки спецкурсів і факультативів валеологічного напрямку створює теоретичне підґрунтя для опанування знань із загальних і спеціальних компетентностей здоров'язбережувальної компетентності представника інженерно-педагогічної професії. Організація здоров'язбережувальної діяльності студентів за всіма напрямками їхньої професійної підготовки (навчальної, виховної, позааудиторної, самостійної, практико-орієнтованої) забезпечує формування стійких навичок ведення здорового способу життя і протидії шкідливим звичкам (сформований усталений стиль здоров'язбережувальної поведінки), а також володіння здоров'язбережувальними технологіями стосовно себе й інших (учнів, працівників виробництва).

4. Завдяки уточненим критеріям і показникам рівнів (високого, достатнього, низького) сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів теоретично обґрунтовані організаційно-педагогічні умови реалізації системи формування здоров'язбережувальної компетентності студентів інженерно-педагогічних спеціальностей з країн Середньої Азії було експериментально перевірено. За результатами експериментального дослідження, їх кількісного і якісного аналізу виявлено ефективність пропонованих організаційно-педагогічних умов, що підтверджено статистично значущою зміною рівнів сформованості здоров'язбережувальної компетентності.

У студентів ЕГ відбулися більш суттєві позитивні зрушення у сформованості здоров'язбережувальної компетентності на високому і достатньому рівнях за всіма критеріями (24,6% і 62,3% студентів), тоді як в КГ таких студентів було виявлено лише 11,4% і 34,7% відповідно. На низькому рівні сформованості здоров'язбережувальна компетентність залишилася в 13,1% ЕГ і 53,9% КГ. Результати експерименту є переконливою підставою для того, щоб вважати досягнутою мету і виконаними завдання дослідження.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування

здоров'язберезувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів із країн Середньої Азії. Подальшого вивчення потребують такі питання: розвиток здоров'язберезувальної компетентності інженерів-педагогів у процесі професійної діяльності; вплив здоров'язберезувальної компетентності на ефективність виконання професійних функцій фахівця тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдулов Р. М. Организация внеаудиторной воспитательной работы со студентами (негосударственные высшие учебные заведения): учеб.-метод. пособие. Павлоград: ЗПИЭУ, 2003. 137 с.
2. Абрамов С.А. Кузьміна М.І. Волейбол у фізичному вихованні студентів. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт.* 2011. Т. І. № 91. С. 12-14.
3. Адаменко О. В. Підготовка іноземних студентів в Україні як об'єкт педагогічних досліджень. *Фахова підготовка іноземних громадян в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (4-6 лютого 2002 р.), Київ. К.: Київ. нац. торг.-ек. ун-т, 2002. С.49-53.*
4. Амосов Н. М. Природа человека. К.: Наукова думка, 1983. 223с.
5. Амосов Н. М. Раздумья о здоровье. Свердловск: Среднеуральское книжное изд-во, 1987. 205 с.
6. Ананьев Б. Г. Психофизиология студенческого возраста и усвоения знаний. *Вестник высшей школы.* 1972. № 7. С. 42-54.
7. Андрущенко Т. К. Формування здоров'язберезувальної компетентності як соціально-педагогічна проблема. *Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки.* 2012. № 7. С. 123-127.
8. Антонова О. Є., Поліщук Н. М. Здоров'язберігаюча компетентність особистості як наукова проблема (аналіз поняття). *Вища освіта у медсестринстві: проблеми і перспективи: зб. статей всеукраїнської наук.-практ. конф. (10-11 листопада 2011).* Житомир: Полісся, 2011. С. 27-31.
9. Апанасенко Г. Л. Рівень здоров'я і фізіологічні резерви організму. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту.* 2007. № 1. С. 17–21.
10. Апанасенко Г.Л. Эволюция биоэнергетики и здоровья человека. Спб.: МГП «Петрополис», 1992. 124 с.
11. Баевский Р.М., Берсенева А.П., Максимов А.Л. Валеология и проблема самоконтроля здоровья в экологии человека: уч. метод, пособие : В

2-х частях. Магадан : СВНЦ ДВО РАН, 1996. 55 с.

12. Бальсевич В.К. Лубышева Л.И. Физическая культура: молодежь и современность. *Теория и практика физической культуры*. 1995. № 4. С. 2-7.

13. Бальсевич В. К. Онтокинезиология человека. М.: Теория и практика физической культуры, 2000. 275 с.

14. Баранова І. В. Багатовимірний підхід до викладання медичних дисциплін іноземним студентам на кафедрах клінічного профілю. *Медична освіта*. 2014. № 3. С. 18-20.

15. Башавець Н. А. Теоретико-методичні засади формування культури здоров'язбереження як світоглядної орієнтації студентів вищих економічних навчальних закладів: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. Черкаси, 2012. 40 с.

16. Без'язичний Б. І. Теоретичні і методичні засади формування етичної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури у процесі професійної підготовки: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Українська інженерно-педагогічна академія, Харків, 2016. 435 с.

17. Белолобская Е. И. Педагогические основы обеспечения здоровья учителя: автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Якутск. 2006. 20 с.

18. Білик О. М. Роль мовної підготовки у процесі соціалізації іноземних студентів у освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу / *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки: наукові дослідження, досвід, пошуки* : зб. наук. пр. 2015. Вип. 26. С. 8-16.

19. Білик О. М. Центр міжкультурної комунікації та соціальної інтеграції іноземних студентів як складова освітньо-культурного середовища їх соціалізації. *Наукові записки НДУ ім. М.Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2014. № 3. С. 18-25.

20. Білоус О. А. Адаптаційні проблеми іноземних студентів інженерного профілю. *Вісник психології і педагогіки* [Електронний ресурс]: зб. наук. пр. Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса

Грінченка, Інститут психології і соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка. Вип. 7. К., 2012. Режим доступу: <http://www.psyh.kiev.ua>

21. Блинов Д. С. Сравнительный анализ показателей здоровьесохраняющего поведения студентов младших и старших курсов. *Вестник Мордовского университета*. 2016. Т.6. № 1. С.90-97.

22. Бобрицька В. І. Теоретичні і методичні основи формування здорового способу життя у майбутніх учителів у процесі вивчення природничих наук: дис. ... д. пед. наук: 13.00.04 / Ін-т пед. і психол. проф. освіти АПН України. К., 2006. 470 с.

23. Бойчук Ю. Д. Компетентнісний підхід. *Наукові підходи до наукових педагогічних досліджень* : монографія / за заг. ред. докт. пед. наук, проф., чл.-кор. НАПН України В. І. Лозової. Харків: Апостроф, 2011. С. 188-216.

24. Бойчук Ю. Д. Сутність еколого-валеологічної культури майбутнього вчителя та науково-методична модель її формування. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна*. Х., 2015. № 862: Серія: Валеологія: сучасність і майбутнє. Вип.6: Теорія та методика навчання фізичній культурі та основам здоров'я. 2009. С.16-21.

25. Бойчук Ю. Д., Турчинов А. В. Сутність здоров'язберезувальної компетентності в контексті валеологічної парадигми. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*: зб. наук. пр. 2015. № 48-49. DOI: <http://library.uipa.edu.ua/resources/problemi-inzhenerno-pedagogichnoji-osviti-zbirnik-naukovikh-prats-vipusk-48-49.html>

26. Бойчук Ю. Д., Шмоніна Т. А. Теоретико-методичні аспекти природничо-наукової підготовки іноземних студентів на підготовчих факультетах: монографія. Х.: ХНПУ імені Г.С.Сковороди, 2013. 168 с.

27. Борытко Н. М. Соловцова И. А. , Байбаков А. М. Педагогика: учеб. пособие для студ. вузов. М.: Академия, 2007. 496 с.

28. Брехман И.И. Валеология – наука о здоровье. М.: ФиС, 1990. 207 с.

29. Британ Ю. А. Актуальність обґрунтування організаційно-педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності студентів-іноземців у вищому навчальному закладі України. *Соціально-економічні та гуманітарні аспекти світових інноваційних трансформацій* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (26-28 квітня 2017 р., м. Київ – м. Суми). Суми, 2017. Т.2. С.47-49.

30. Британ Ю. А. Здоровьесохраняющая компетентность инженера-педагога: сущность, особенности, структура. *Norwegian Journal of development of the International Science*. 2017. № 9. P. 50-54.

31. Британ Ю. А. Здоров'язбережувальна компетентність іноземних студентів, що навчаються у вишах України. *Теорія та методика навчання та виховання*: зб. наук. пр. Х.: ХНАДУ, 2017. Вип. 41. С. 22-28.

32. Британ Ю. А. Обґрунтування актуальності дослідження проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності студентів-іноземців у вищих навчальних закладах України. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*: зб. наук. пр. Х.: УПА, 2016. № 50-51. С. 308-314.

33. Британ Ю.А. Обґрунтування організаційно-педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів у вищих навчальних закладах України. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*: зб. наук. пр. Х.: УПА, 2017. № 54-55. С.224-232.

34. Британ Ю. А., Керницький О. М., Кононова Т. О. Основні ознаки толерантного освітнього середовища ВНЗ. *Розвиток інженерно-педагогічної освіти на засадах компетентного підходу*: матеріали наук.-практ. конф. (м. Бердянск, 11-13 вересня 2013 р.). Бердянск: БДПУ, 2013. С. 18-20.

35. Британ Ю.А. Педагогічний аспект дослідження здоров'я студентської молоді як показника ефективності професійної підготовки. *SCIENCES OF EUROPE*. 2017. Vol.2. № 17 (17). P. 29-32.

36. Британ Ю.А., Керницький О. М. Проблеми підготовки іноземних студентів з Азійського регіону у вищій школі України: психолого-педагогічний та соціальний аспекти. *XLVI науково-практична конференція*

науково-педагогічних працівників, науковців, аспірантів та співробітників академії: зб. тез доповідей. Х.: УПА, 2013. Ч.4. С.51-52.

37. Британ Ю. А., Керницький О.М. Проблеми створення толерантного освітнього середовища при підготовці іноземних студентів у ВНЗ України. *Актуальні проблеми вищої професійної освіти: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 21-22 березня 2013 р.)*. К.: НАУ, 2013. С.50.

38. Британ Ю.А. Соціально-педагогічна підтримка студентів з країн Середньоазійського регіону у вищих закладах освіти України. *Соціально-правові та організаційно-управлінські аспекти роботи працівників соціальної й освітньої сфер з різними суб'єктами сучасного соціуму: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., (Харків-Куряж, 15 груд. 2016 р.)* / Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради: за заг.ред. Г.Ф.Пономарьової. Х.: ФОП Петров В.В., 2016. С.118-121.

39. Брюханова Н.О. Основи педагогічного проектування в інженерно-педагогічній освіті: монографія. УПА – Харків: НТМТ, 2010. 438 с.

40. Бубка С. Н. Формирование индивидуальных способностей студентов в процессе физического воспитания: автореф. дис. ...канд. пед. наук : 13.00.07. Донецк, 2001. 20 с.

41. Булгакова Н. Б. Система пропедевтичної підготовки іноземних громадян з природничих дисциплін у технічному університеті: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. К., 2002. 446 с.

42. Бундзен П. В. Дибнер Р. Д. Здоровье и массовый спорт: проблемы и пути их решения. *Теория и практика физической культуры*. 1994. № 5-6. С.6-12.

43. Буракова К. В. Професійно орієнтована адаптація іноземних студентів до навчання у вищому навчальному закладі України на основі загальних характеристик соціалізації особистості. *Соціальна педагогіка: теорія і практика*. 2010. № 3. С.43-46.

44. Бутырская И. Б. Физическое воспитание как элемент укрепления здоровья школьников, обучающихся в условиях повышенной умственной

нагрузки. *Реалізація здорового способу життя – сучасні підходи*. Дрогобич: КОЛО, 2005. С. 327–334.

45. Валеология человека. Здоровье – Любовь – Красота : В 5-ти т. СПб: изд. «Петроградский и К», 1996. Т.1. 304 с.

46. Варава С.В., Груцяк В. І. До питання підготовки іноземних студентів підготовчих факультетів за гуманітарними спеціальностями. *Реализация традиционных методов и поиск инноваций в процессе подготовки иностранных студентов в современном высшем учебном заведении: материалы Междунар. науч. метод. конф., (Харьков, 22-23 мая 2008 г.)*. Х., 2008. С.121-123.

47. Варава С. В., Груцяк В. І. Навчання мови спеціальності в умовах підготовчих факультетів для іноземних громадян: структура та зміст. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі* : зб. наук. пр. Х., 2008. Вип. 15. С. 24-33.

48. Васильєва М. Концептуальне підґрунтя фахової компетентності майбутніх працівників. *Гуманізація навчально-виховного процесу* : зб. наук. праць. Вип. LXIX. Слов'янськ: ДДПУ, 2014. С. 19-28. ISSN 2077-1827.

49. Васильєва М. П. Особливості соціального виховання студентської молоді. *Соціально-педагогічна діяльність у сфері дозвілля: проблеми і перспективи*: мат-ли наук.практ. конф. (Харків, 6.12.2016). Х.: ХДАК, 2016. С. 36-37.

50. Васильєва М.П. Теоретичні основи виховання студентів з країн СНД Азійського регіону в умовах інженерно-педагогічного закладу: монографія / М. П. Васильєва [та ін.]; Укр. інж.-пед. акад. Х.: НТМТ, 2014. 122 с.

51. Васильєва М. П. Теоретичні основи деонтологічної підготовки педагога: дис...доктора пед. наук : 13.00.04 / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків. Х., 2003. 428 с.

52. Васильєва М. П. Характеристика современной воспитательной системы в условиях подготовки инженерно-педагогических кадров для стран СНГ Азиатского региона. *Совершенствование воспитательной системы*

многонаціонального вуза: теорія і практика: матеріали II Міжнародн. науко-практ. конф. (Москва, 23-25 мая 2013 г.). М.: РУДН, 2013. С. 348-350.

53. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.

54. Власова О. І. Педагогічна психологія [Електронний ресурс]: навч. посібник. К.: Либідь, 2005. 400 с. Режим доступу: <http://www.gala-d.ru/parts/part15.html>

55. Вовк В.М. Педагогічні основи наступності фізичного виховання учнівської і студентської молоді: автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.07 / Східноукр. нац. ун-т ім. В.Даля. Луганськ, 2009. 40 с.

56. Волков Л. В. Теоретико-методичні засади розвитку фізичних здібностей студентів у системі фізичної підготовки: автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02. К., 2011. 42 с.

57. Воронін Д. Є. Формування здоров'язберігаючої компетентності студентів ВНЗ засобами фізичного виховання: автореф. дис. ...канд. пед. наук : 13.00.07. Мелітополь, 2006. 19 с.

58. Воропаєва А. Г. Необхідність формування здоров'язберігаючої компетентності учнів ПТНЗ. *Педагогіка здоров'я* : зб. наук. пр. Всеукр. наук.-практ. конф. / За заг. ред. О.М.Микитюка. Х.: ХНПУ ім. Г.С.Сковороди, 2011. С. 42-45.

59. Выдрин В. М. Неспециальное физкультурное образование. *Теория и практика физической культуры*. 1995. № 5. С. 15-17.

60. Гайнулина З. Ж. Формирование активного отношения студентов к физической деятельности : автореф. дисс. ...канд. пед. наук : 13.00.04. М., 1994. 141 с.

61. Гайсин В. А., Виноградова Т. В., Кулинкин Б. С., Никонорова М. Л. Формирование личностных и профессиональных компетенций иностранных студентов на этапе довузовского обучения (на примере подготовительного отделения университета). *Акмеология*. 2015. № 4 (56). С. 249-261.

62. Гаращенко Л. В. Педагогічні умови застосування здоров'язберезувальних методик виховання в дошкільному закладі. *Збірник наукових праць Київського університету імені Бориса Грінченка*. 2010. Ч. 4. С. 27-34.

63. Гевко О. І. Формування здорового способу життя та зміцнення здоров'я у майбутніх педагогів. *Проблеми фізичного здоров'я фахівця XXI століття*: матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. К. 2010. С. 92-102.

64. Гладощук О. Г. Педагогічні умови вдосконалення культури зміцнення здоров'я студентів в системі фізичного виховання у вищому навчальному закладі: автореф. дис. ...канд. пед. наук : спец. 13.00.02. К., 2008. 20 с.

65. Гончаренко М. С. Валеологічні аспекти формування здоров'я у сучасному освітянському процесі. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. Вип.12. С. 39-43.

66. Гончаренко С. У. Професійна освіта: Словник : навч. посіб. / Уклад. С.У.Гончаренко та ін.; за ред. Н. Г. Ничкало. К. : Вища школа, 2000. 380 с.

67. Горбатюк Р. М. Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю: автореф. дис... докт. пед. н.: 13.00.04 / Тернопільський нац. ун-т. Тернопіль, 2011. 40 с.

68. Грабарь М. И., Краснянская К.А. Применение математической статистики в педагогических исследованиях. М.: Педагогика, 1977. 136 с.

69. Григорович Е. С., Переверзев В. А. Физическая культура в жизни студента. Минск: [б. и.], 2008. 227 с.

70. Грищенко Т. Н. Роль преподавателя в формировании положительной мотивации при обучении студентов-иностранцев на подготовительном отделении. *Проблемы использования, изучения и преподавания русского языка в Украине*. Х., 2008. Вип. 3. С. 53-54.

71. Грохова Г. П. Формування рекреативної культури майбутніх інженерів-педагогів. *Фізична реабілітація та рекреаційно-оздоровчі технології*. 2016. № 3. С.56-61.

72. Гуревич Р. Компетентісний підхід у професійно-педагогічній освіті. *Компетентісний підхід в освіті: теоретичні засади і практика*. К., 2012. Т. 3. С.137-142.

73. Дахлаб Сенд Али. Личность преподавателя в системе подготовки иностранных граждан. *Україна і світ: гуманітарно-технічна еліта та соціальний прогрес: тези міжнар. наук.-теор. конф. студ. і аспір. Х.: НТУ «ХП», 2011. Ч.2. С.209.*

74. Дементьева Т. І. Формування комунікативної компетенції студентів-іноземців підготовчих факультетів у процесі навчання: автореф. дис.... канд. пед. наук : 13.00.09 / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2005. – 18 с.

75. Дементьева Т. І. Формування умінь і навичок говоріння іноземних студентів на продуктивному рівні. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. пр. Запоріжжя, 2007. Вип. 45. С. 114-118.*

76. Деминский А. Ц., Холодов Ж. К., Кузнецов В. С. Методические основы оздоровительной физической культуры. Донецк, 2001. 67 с.

77. Демінська Л. О. Значення формування культури здоров'я студентської молоді. *Педагогіка здоров'я : зб. наук. пр. Всеукр. наук.-практ. конф. / За заг. ред. проф. О.М. Микитюка. Х.: ХНПУ ім. Г.С.Сковороди, 2011. С. 70-73.*

78. Денисов В. И., Лемешко Б. Ю. Оптимальное группирование при обработке экспериментальных данных. *Измерительные информационные системы*. Новосибирск, 1979. С. 5–14.

79. Джантіміров А. Ю. Багаторівнева підготовка інженерно-педагогічних кадрів для професійно-технічних навчальних закладів: дис. ...канд. пед. наук : 13.00.04. К., 2007. 255 с.

80. Довгодько Т. І. Загальнонаукова підготовка іноземних студентів до навчання в авіаційному університеті: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Нац. авіац. ун-т. Київ, 2014. 20 с.

81. Дубогай О. Д. Навчання в русі: Здоров'язберігаючі педагогічні технології в початковій школі. К.: Шкільний світ, 2005. 112 с.
82. Дубровский В. И. Валеология. Здоровый образ жизни. М.: Флинта, 1999. 560 с.
83. Дудченко М.О., Артеменко А.Ф., Левченко Л.Ю., Васильєва К.В., Свиридюк В.Б. Особливості навчання іноземних студентів у вищих закладах України. *Світ медицини та біології*. 2013. № 3. С.158-160.
84. Єльнікова Г.В. Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні. Монографія. Київ: ДАККО, 1999. 303 с.
85. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; голов. ред. В. Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
86. Евсеев Ю. И. Физическая культура. Ростов на/Д: Феникс, 2008. 380 с.
87. Жернов В. И. Профессионально-педагогическая направленность личности студента: теория и практика ее формирования: дис. ...д-ра пед. наук: 13.00.08 / Магнитогорск. гос. пед. ин-т. Магнитогорск, 1999. 305 с.
88. Жолдак В. И. Спорт – действенное средство формирования активной жизненной позиции советского человека. М.: «Знание», 1981. 32 с.
89. Завидівська Н. Валеопедагогіка – основа вдосконалення фізичної підготовленості студентів в умовах здоров'язбережувального навчання. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2015. Вип. 57. С. 133-135.
90. Завидівська Н.Н. Професійно-прикладні основи формування здорового способу життя студентів вищих навчальних закладів економічного профілю: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. К., 2002. 20 с.
91. Зарубінська І. Б. Особливості навчання іноземних студентів при експорті освітніх послуг. DOI: <http://oaji.net/articles/6901396437796.pdf>.
92. Зимовець Н. В. Соціально-педагогічні технології формування відповідального ставлення до здоров'я в учнівській молоді: автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.05 / ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». Луганськ, 2008. 21 с.

93. Зінонос Н. О. Використання принципів адаптивної системи навчання у підготовці іноземних студентів. DOI: <http://molodyvcheny.in.ua/files/cjnf/ped/04april2014/08.pdf>.
94. Зубалій М.Д., Ведмеденко Б.Ф., Мудрік В.І., Леонов О.З. та ін. Концепція розвитку фізичного виховання у сфері освіти в Україні. *Основи здоров'я та фізична культура*. 2006. № 10. С. 2-3.
95. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика; пер. с нем. М.: Педагогика, 1991. 240 с.
96. Ипполитова Н. Анализ понятия «педагогические условия»: сущность, классификация. *General and Professional Education*. 2012. № 1. С. 8-14.
97. Іщенко О. Інтернаціоналізація студентського освітнього середовища: особливості протікання процесу в Україні. *Вісник НТУУ "КПІ"*. 2010. № 2. С. 18–23.
98. Казначеев В. П. Введение в проблемы общей валеологии. *Валеология*. 1996. № 4. С.70-106.
99. Калашнік Н. В. Застосування міжкультурного тренінгу у формуванні міжкультурної комунікативної компетентності іноземних студентів – майбутніх медиків. *Наукові записки Тернопільського нац. пед. ун-ту імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. 2016. № 1. С. 153-159.
100. Калашнік Н.В. Особливості освітньо-виховної роботи з іноземними студентами у вищих медичних навчальних закладах України. *Вісник Житомирського держ. ун-ту імені Івана Франка. Педагогічні науки*. 2016. Вип. 1. С.60-66.
101. Кірсанов В. В. Рекреаційні вимоги до організації спортивного дозвілля. *Вісник КНУКіМ. Серія «Педагогіка»*. 2001. № 3. С. 26-34.
102. Климов Е. А. Введение в психологию труда. М. : Изд-во МГУ, 1988. 197 с.
103. Ковалев А. Г., Бодалев А.А. Психология и педагогика самовоспитания. Л., 1958. 85 с.

104. Коваленко Д. В. Романова И. А. Особенности правового статуса иностранных студентов в Украине: практическое пособие для иностранных студентов. Х.: УИПА, 2013. 39 с.

105. Коваленко Д. В. Особливості професійної підготовки інженерів-педагогів. *Гуманітарний вісник* : зб. наук. праць. Педагогіка. Психологія. Філософія. Переяслав-Хмельницький: Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди, 2011. Вип. 22. С.62-66.

106. Коваленко Д. В. Правове виховання студентів-іноземців в інженерно-педагогічному навчальному закладі в умовах полікультурної освіти в Україні. *Багатоманітність культур як педагогічна проблема*: зб. наук. статей / Бердянський держ. пед. ун-т; за результатами конф. (Бердянськ, 17-18 вересня 2015). Бердянськ: Видавець: Ткачук О.В., 2015. С. 75-78.

107. Коваленко Д. В. Правовое воспитание студентов из стран СНГ Азиатского региона в условиях инженерно-педагогического вуза. *Совершенствование воспитательной системы многонационального вуза: теория и практика*: материалы II Междунар. научно-практ. конф. (Москва, 23-25 мая 2013 г.). М. : РУДН, 2013. С. 348-350.

108. Коваленко Д. В. Теоретико-методичні основи системи неперервної професійно-правової підготовки інженерів-педагогів: дис. ...докт. пед. наук: 13.00.04 / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2016. 486 с.

109. Коваленко О. Е., Брюханова Н.О., Мельниченко О.О. Концепція професійно-педагогічної підготовки студентів інженерно-педагогічних спеціальностей. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*: зб. наук. пр. Х.: УИПА, 2005. № 10. С. 7-20.

110. Коломієць В. С. Формування професійних мовленнєвих умінь у студентів іноземного походження засобами комплексних дидактичних ігор: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 / Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова. К., 2001. 173 с.

111. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. К.: «К.І.С.», 2004. 112 с.
112. Кон И. С. Личность как субъект общественных отношений. М.: Педагогика, 1966. 136 с.
113. Кон И. С. Психология ранней юности. М.: Просвещение, 1989. 254 с.
114. Коник Г. А., Темченко В.А., Усова Т. Е. Учебные занятия по видам спорта как средство формирования мотивации к здоровому образу жизни у студентов высших учебных заведений. DOI: <http://lib.sportedu.ru/books/xxpi/2002N4/p41-45.htm>.
115. Кононова Т. О. Аналіз проблеми професійної підготовки іноземних студентів у ВНЗ України. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2013. № 38/39. С. 252-257.
116. Королинская С.В. Некоторые проблемы адаптации иностранных студентов английского отделения НФаУ. *Физическое воспитание студентов*. – 2011. № 4. С.48-51.
117. Корягін В. М., Блавт О. З. Фізичне виховання студентів у спеціальних медичних групах: навч. посіб. Львів : Вид-во «Львівська політехніка», 2013. 488 с.
118. Костяк Н.В., Козак Н.В., Паласюк Г.Б. Психолого-педагогічні аспекти адаптації студентів-іноземців до навчання у вищих навчальних закладах України. *Медична освіта*. 2002. № 3. С. 53-56.
119. Котов Є. О. Підготовка студентів вищих закладів освіти до самостійних занять фізичними вправами: дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: спец. 24.00.02. Луцьк, 2003. 178 с.
120. Котов Є., Хомич А., Касарда О. Програмування самостійних занять фізичними вправами студентів вищих навчальних закладів. *Фізичне виховання спорт і культура у сучасному суспільстві*. Луцьк, 2012. № 4 (20). С. 294–299.

121. Кочерга Є.В. Дослідження проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності майбутнього вчителя у вітчизняній педагогічній науці. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна*. Х.: Видавництво ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2016. Серія: Валеологія: сучасність і майбутнє. Вип.20. С.101-104.
122. Кочетов А. И. Как заниматься самовоспитанием. 3-е изд., доп. и перераб. Мн.: Выш.шк., 1991. 297 с.
123. Крутогорська Н. Підготовка майбутнього вчителя фізичної культури до виховної роботи в школі з формування здорового способу життя. *Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. наук. пр.* Слов`янськ: Слов`янськ. держ. пед. ун-т, 2010. Вип. I. С. 40-51.
124. Круцевич Т., Марченко О. Сформованість цінностей індивідуальної фізичної культури студентів різних відділень ВУЗу. *Спортивний вісник Придніпров'я*. Дніпропетровськ: ДДІФКС, 2008. № 3-4. С.103-107.
125. Круцевич Т. Ю. Теорія і методика фізичного виховання : підруч. для студ. вищ. навч. закл. фіз. вих. і спорту: у 2-х т. К.: Олімпійська л-ра, 2008. Т. 1. 390 с.; Т. 2. 367 с.
126. Купчинов Р. И. Физическое воспитание. Минск: ТетраСистемс, 2006. 352 с.
127. Лазарєв М. І. Полісистемне моделювання змісту технологій навчання загальноінженерних дисциплін: [монографія]. Х.: НФаУ, 2003. 355 с.
128. Лазарева Т. А. Підготовка майбутніх інженерів-технологів до творчої професійної діяльності: монографія. Х.: Право, 2014. 528 с.
129. Левінець Н. Впровадження здоров'язберігаючих технологій як актуальний напрям сучасної дошкільної освіти 2011. DOI: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vird/2011_16/Pdf/18.pdf
130. Лемешко Б. Ю., Лемешко С. Б., Постовалов С. Н., Чимитова Е. В. Статистический анализ данных, моделирование и исследование

вероятностных закономерностей. Компьютерный подход: монографія. Новосибирск: Изд-во НГТУ, 2011. 888 с.

131. Лемешко Б. Ю., Чимитова Е. В. О выборе числа интервалов в критериях согласия типа хи-квадрат. *Заводская лаборатория. Диагностика материалов*. 2003. Т. 69. № 1. С. 61–67.

132. Лисицин Ю. П. Слово о здоровье. М.: Сов. Россия, 1986. 192 с.

133. Литовченко Г. О., Кузьменко М. Г. та ін.. Підвищення рухової активності студентів – один із важелів підготовки фахівців високої кваліфікації в технічних вузах. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*: зб. наук. праць за ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХДАДМ (ХХПІ) 2005. № 7. С. 34-39.

134. Лузан П. Реалізація компетентнісного підходу в професійній освіті: технологічний аспект. *Науковий вісник інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*: зб. наук. пр. К.: Вид-во ІТТО НАПН України, 2012. С. 5-12.

135. Лузан П. Г. Соціально-педагогічні проблеми підготовки фахівця у вищій аграрній школі. *Теоретичні питання освіти і виховання* : зб. наук. праць. К.: Вид. центр КДПУ, 2000. Вип. 12. С. 27-30.

136. Лукьянова Ю. С. Готовність майбутнього інженера-педагога до використання здоров'язберігаючих технологій. *Педагогіка здоров'я*: зб. наук. пр. Всеукр. наук.-прак. конф. Х.: ХНПУ ім. Г.С.Сковороди, 2011. С. 140-144.

137. Маджуга А.Г. Теория и практика формирования и развития валеоконативных стратегий личности в контексте здоровьесотворяющего образования в современной школе. Шымкент: Изд-во ЮКГУ им. М.О. Ауезова, 2005. 386 с.

138. Макагон О. Е. Організаційно-педагогічні умова створення сприятливого навчально-виховного середовища в загальноосвітньому навчальному закладі: автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.01 / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2007. 20 с.

139. Малімон О. О. Диференційований підхід у процесі фізичного виховання студентів: автореф. дис...канд. наук з фізвиховання та спорту: 24.00.02. Луцьк, 1999. 12 с.

140. Марченко О. Ю. Відношення студентів, які займаються та не займаються спортом до занять фізичним вихованням. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми*. 2009. № 9. С. 88-91.

141. Мельничук І.М. Формування здоров'язберезувальної компетентності майбутніх бакалаврів сестринської справи як складової професійної компетентності. *Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. № 1 (48). 2015. С.195-200.

142. Миллер Н.Д. Здоровьесберегающее обучение детей санаторных классов общеобразовательной школы: автореф. дис...канд. пед. наук: 13.00.01. Новокузнецк, 2006. 18 с.

143. Міхеєнко О. І. Валеологія: основи індивідуального здоров'я людини: навчальний посібник. 2-ге вид., перероб. і допов. Суми: Університетська книга, 2010. 448 с.

144. Міхеєнко О. І. Конкретизація сутності поняття “здоров'я” як методологічне підґрунтя практики оздоровлення організму людини. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2013. № 2. С. 42-46.

145. Міхеєнко О. І. Підготовка майбутніх фахівців зі здоров'я людини до застосування здоров'язміцнювальних технологій: теоретико-методичні аспекти : монографія. Суми: Університетська книга, 2015. 316 с.

146. Мусхаріна Ю.Ю., Самойлович В.А., Гутарева Н.В. Використання нетрадиційних методів оздоровлення підлітків на уроках фізичної культури. *Теорія і методика фізичної культури*. 2010. № 4. С.46-49.

147. Мусхаріна Ю.Ю. Взаємозв'язок фізичної культури та інтелектуального здоров'я студентів. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. Х.: УПА, 2014. Вип. 45. С. 185-189.

148. Мусхаріна Ю.Ю. Культивування здорового способу життя студентської молоді. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. Слов'янськ, 2014. Вип. LXVIII. Ч.І. С. 45-53.

149. Мусхаріна Ю.Ю. Формування культури здоров'я майбутнього вчителя фізичної культури як важлива умова ефективності оздоровлення підлітків. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*: зб. наук. пр. Х.: УПА, 2011. №30-31. С. 218-222.

150. Мусхаріна Ю.Ю., Чернобай С.О. Волейбол та емоційне здоров'я студентів педагогічного університету. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2013. № 7. С. 34-38. doi:10.6084/m9.figshare.735963

151. Національна стратегія з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація»: схвалено Указом Президента України від 9 лютого 2016 року № 42/2016. *Офіційний вісник України*. 2016. № 13. С. 12-16.

152. Ніколайчук І. Ю. Формування духовно-фізичних якостей студентів у системі фізичного виховання медичного університету : автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.07 / Східноукр. нац. ун-т ім. В.Даля. Луганськ, 2008. 20 с.

153. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. Т. 1[уклад. В. В. Яременко, О. М. Сліпушко]. К.: Аконтіт, 2003. 928с.

154. Образцов Л. И. Методы и методология психолого-педагогического исследования. СПб.: Питер, 2004. 268 с.

155. Опалко Г. П. Здоров'язбережувальні технології в дошкільному навчальному закладі. *Інтернет-конференція*: Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників. Черкаси: ЧОІПОПП, 2011. 10 с.

156. Осипенко Т. Здоров'язбережувальні технології у дошкільному навчальному закладі. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2011. № 6. С. 42–48.

157. Островерх О.О. Педагогічний моніторинг як засіб гуманізації освітнього процесу у вищому навчальному закладі: автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / Харк. нац. пед. ун-т імені Г.С.Сковороди. Харків, 2005. 22 с.

158. Павленко В. О. Готовність майбутнього інженера-педагога до фізичного самовиховання. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти* : зб. наук. праць. X. : Українська інженерно-педагогічна академія, 2006. № 13. С. 266-269.

159. Павленко В.О. Організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутнього інженера-педагога до фізичного самовиховання : дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / Харк. нац. пед. ун-т імені Г.С.Сковороди. Харків, 2012. 210 с.

160. Палка О.В. Підготовка іноземних студентів вищих навчальних закладів технічного профілю України до вивчення професійної лексики : автореф. дис. ...канд. пед. наук : 13.00.04 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. К., 2003. 18 с.

161. Петрик О.І. Медико-біологічні основи здорового способу життя Львів: Світ, 1993. 120с.

162. Подберезський М.К., Даньшева С.О. Організаційно-педагогічні умови формування професійної мобільності майбутнього інженера. *Сучасна вища і середня освіта в умовах реформування: проблеми, теорія, практика: матеріали наук.-практ. конф.* (Харків, 22.11.2013 р.). Харків: ХНПУ імені Г.С.Сковороди, 2015. С.91-93.

163. Поздеева Т. В. Научное обоснование организационной модели формирования здоровьесберегающего поведения студенческой молодежи : автореф. дис...д-ра мед.наук. М., 2008. 45 с.

164. Пометун О.І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські*

перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. К. : «К.І.С.», 2004. 112 с.

165. Понкратьева Н. В., Попов В.Ф., Шиленко Ю.В. Здоровье – социальная ценность: вопросы и ответы. М.: Мысль, 1989. 236 с.

166. Порох Д. О. Соціокультурна адаптація як складник адаптації іноземних студентів до навчання у вищому закладі освіти. *Соціальна педагогіка*: зб. наук. пр. 2010. № 3. С.47-53.

167. Присяжнюк С. І. Фізичне виховання. К. : ЦУЛ, 2008. 502 с.

168. Професійна освіта: Словник: навч. посіб. / уклад. С. У. Гончаренко та ін. ; за ред. Н. Г. Ничкало. К.: Вища шк., 2000. 380 с.

169. Путров С. Ю. Педагогічні умови формування позитивного ставлення до фізичного виховання студентів технічного університету : автореф. дис. ...канд. пед. наук : 13.00.07. К., 2007. 19 с.

170. Путров С. Ю. Проблема фізичного виховання студентів вищих технічних навчальних закладів у теорії і практиці. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки*: зб. наук. пр. Київ-Запоріжжя, 2004. Вип. 30. С. 349-357.

171. Радкевич В. Підготовка педагога професійної школи до розробки засобів науково-методичного забезпечення процесу професійного навчання. *Педагог професійної школи*: зб. наук. пр. Вип. 5. К.: Науковий світ, 2003. С.193-200.

172. Рекомендації щодо організації фізичного виховання у вищих навчальних закладах. *Лист МОН № 1/9-454 від 25.09.15 року*.

173. Рибалко Л. С. Методолого-теоретичні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя (акмеологічний аспект): монографія. Запоріжжя: ЗДМУ, 2007. 442 с.

174. Рибаченко Л. І. Адаптаційний процес іноземних студентів на початковому етапі їх навчання в Україні. *Наука і сучасність*: зб. наук .пр. К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 1999. С. 118-124.

175. Романов С. П. Развитие дуальной системы инженерно-педагогического образования в высшем учебном заведении: дис. ... д. пед. наук: 13.00.08. Новгород, 2008. 405 с.
176. Романовська О.О. Конкурентноспроможність як складова професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів. *Гуманізація навчально-виховного процесу*: наук.-метод. зб. Слов'янського державного педагогічного університету. 2008. Вип. 12. С. 92.
177. Санникова О. П. Эмоциональность в структуре личности: монография. Одесса: Хорс, 1995. 334 с.
178. Сепчева З. С. Педагогическое руководство самовоспитанием студентов педвузов: автореф. дисс. ...канд. пед. наук: 13.00.01. Киев, 1983. 16 с.
179. Сичов С. О. Формування потреби фізичного вдосконалення у студентів вищих технічних навчальних закладів: автореф. дис....канд. пед. наук: 13.00.07. К., 2002. 19 с.
180. Слостенин В. А., Подымова Л. С. Педагогика: инновационная деятельность. М.: ИЧП «Издательство Магистр», 1997. 308 с.
181. Слесик К. М. Теоретико-методичні основи формування етичної культури учнів основної школи у процесі навчання гуманітарних предметів : монографія. Х.: Вид-во ТОВ «Щедра садиба плюс», 2014. 368 с.
182. Слесик К. М. Формування умінь спілкування молодших школярів у позакласній навчально-виховній роботі: дис. канд. пед. наук : 13.00.09 / Харк. нац. пед. ун-т імені Г.С.Сковороди. Х., 2002. 256 с.
183. Смирнов И.Н. Здоровье человека как философская проблема. *Вопросы философии*. 1985. № 7. 81 с.
184. Соколенко Л. С. Формування культури здорового способу життя студентів вищих навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. Умань, 2011. 20 с.
185. Стадник В. Проблемне поле позаакадемічних занять фізичним вихованням студентів ВНЗ. *Молодіжний науковий вісник*. 2013. С. 34-38.

186. Столяров В.И. Методологические принципы определения понятий в процессе научного исследования физической культуры и спорта. М.: ГЦОМФК, 1984. 67 с.

187. Струтинський Г. М. Оптимізація навчання фармакології іноземних студентів на медичному та стоматологічному факультетах. *Архів клініч. медицини*. 2013. № 1. С. 123-125.

188. Сукачова Г. П., Сукачова Т. І. Реалізація педагогічних умов формування мовленнєвої компетенції іноземних студентів інженерно-педагогічних спеціальностей. *Проблеми інж.-пед. освіти*. 2013. № 40/41. С. 236-240.

189. Сущенко А.В. Перспективи спортивно-фізкультурної підготовки як інструмента самоосвіти фахівців гіподинамічних професій. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*. Запоріжжя, 2016. Вип. 51(104). С.281-286.

190. Тарасенко В.Н. Формирование профессионально-коммуникативной компетенции иностранных студентов-русистов в условиях межпредметной координации (на материале подъязыка педагогики): дис... канд. пед. н.: 13.00.01 / Київський ун-т імені Т. Шевченка. Київ, 1993. 225 с.

191. Тархан Л. З. Компетентностный подход в обучении инженера-педагога *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*: зб. наук. пр. Укр. інж.-пед. акад. Х., 2005. Вип. 10. С. 58–64.

192. Тархан Л. З. Парадигма професійної інженерно-педагогічної освіти (компетентісний підхід). *Проблеми освіти*: наук.-метод. зб. К. : Ін-т інновац. технологій і змісту освіти МОН України, 2007. Вип. 50. С. 70–73.

193. Тархан Л.З. Теоретические и методические основы формирования дидактической компетентности будущих инженеров-педагогов: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04. К., 2008. 512 с.

194. Тетьянченко О.О. Педагогічні умови спілкування з іноземними студентами в процесі навчання: дис... канд. пед. н.: 13.00.01 / Київський ун-т імені Т. Шевченка. Київ, 1997. 160 с.

195. Туркот Т. І., Осадчук І. В. Технологія самостійної роботи студентів, що зберігає їхнє здоров'я (з досвіду роботи). *Фізичне виховання спорт і культура у сучасному суспільстві*. Луцьк, 2011. № 3 (15). С. 59–64.
196. Ушакова Н. І. Валеопедагогіка — педагогіка здоров'я. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. В.16. С. 13-22.
197. Ушакова Я.В. Практика сомосохранительного поведения студенческой молодежи: социологический анализ: автореф. дисс... канд. социологических наук. Н. Новгород, 2010. 29 с.
198. Федотова Ю. В. Підготовка іноземних громадян у вищій школі України: історико-педагогічний аспект. *Наука і освіта*. 2009. № 7. С. 215-218.
199. Фролова Н. О. Особистісно зорієнтований підхід у фізичному вихованні молодших школярів: автореф. дис. ...канд. пед. наук : 13.00.07. К., 2003. 20 с.
200. Хаткова Л.В. Педагогічні умови активізації пізнавальної діяльності іноземних учнів (на матеріалах підготовчого факультету): дис... канд. пед. н.: 13.00.01 / Черкаський держ. пед. ун-т ім. Б.Хмельницького. Черкаси, 1997. 183 с.
201. Хоменко В. Г. Сучасний стан та тенденції професійної підготовки інженерів-педагогів комп'ютерного профілю. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2013. № 40-41. С. 16-22.
202. Ху Жунсі. Педагогічні умови адаптації китайських студентів до культурно-освітнього середовища вищих навчальних закладів України: дис...канд. пед. наук: 13.00.05 / ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». Луганськ, 2014. 230 с.
203. Цырильчук Н. А. Инженерно-педагогическое образование как стратегический ресурс развития профессиональной школы: монография. Минск: МГВРК, 2003. 400 с.

204. Щедрина А.Г., Филатов О.М., Щедрин А.С. Методологические аспекты проблемы «здоровья студента». *Образ жизни и здоровье студента: материалы 1 Всероссийской научной конференции*. М.: РУДН, 1995. 256с.
205. Штефан Л.В., Романовская Е. А. Активизация учебно-познавательной деятельности будущих инженеров-педагогов посредством деловых игр. *Теорія і практика управління соціальними системами: зб. наук. пр.* 2012. № 3. С. 60-68.
206. Шукатка О.В. Компоненти та рівні здоров'язберезувальної компетентності майбутніх економістів в контексті моделі її формування на засадах аксіології. *Професійна освіта. Наукові записки. Серія: Педагогіка*. 2012. № 4. С.25-32.
207. Ястремька О.М., Ромашова Я.В. Методичний підхід до організації процесу організації процесу навчання іноземних студентів. *Проблеми економіки*. 2013. № 4. С.55-61.
208. Яцишина О.В. Гуманітарна підготовка іноземних студентів у медичних університетах : автореф. дис...канд. пед. наук: 13.00.04 / Терноп. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2016. 20 с.
209. Bailey R. Physical education for learning. *Continium International Publishing Group*. 2010. 259 p.
210. Hardman K., Green K. Contemporari issues in physical education. Mayer & Mayer Verlag. 2011. 300 p.
211. Kovalenko D. Introduction of Innovative Computer Technologies in Ukrainian Engineering Pedagogics Academy. *Proceedings of 16th International Conference on Interactive Collaborative Learning and 42st International Conference on Engineering Pedagogy*. Kazan, Russia, 25-27 September 2013. P. 92-94.
212. Kovalenko D. Professional and legal training of a teacher-engineer [Electronic source]. *Proceedings of 15th International Conference on Interactive Collaborative Learning and 41st International Conference on Engineering Pedagogy*. Villach, Austria, 26-28 September 2012. Режим доступа:

http://ieeexplore.ieee.org/xpl/articleDetails.jsparnumber=6402027&sortType%3Dasc_p_Sequence%26filter%3DAND%28p_IS_Number%3A6402022%29 5

213. Kovalenko D., Kovalenko O. Psychological Aspects of Engineers' Training in a Technical Higher Educational Institution. [Electronic source] *Proceedings of World Engineering Education Forum 2015 Engineering Education for a Resilient Society*. Florence, Italy, 20-24 September 2015. P. 256-262.

214. Kozina Zh.L., Iermakov S.S., Pogorelova A.O. The methodological basis for determining individual characteristics of volleyball players at the stage of basic training specialist. *Physical Education of Students*. 2012, vol.3, pp. 53-60.

215. Rokeach M. The nature of human values. New York, 1973. P. 3–5.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для визначення мотивації до здоров'язбережувальної діяльності студентів (адаптована анкета І. Фесієнко «Я та фізичне виховання»)

1. На Вашу думку здоров'язбережувальна діяльність це....?
 - засіб підтримки здоров'я
 - образ, стиль життя
 - навчальна дисципліна
2. Чи вважаєте Ви достатнім кількість занять з фізичного навантаження на тиждень:
 - необхідно збільшити кількість занять
 - згодні з реальним положенням
 - зменшити кількість занять
4. Яким видам здоров'язбережувальної діяльності Ви приділяєте увагу в власному житті?
5. Що Вас не влаштовує у заняття з рухової активності:
 - не задовольняє кількість занять
 - відсутність вправ, які більше подобаються
 - не цікаво
 - недостатнє навантаження
 - не достатньо змагальних моментів
6. Чи пропускаєте Ви заняття з фізичного виховання:
 - регулярно
 - звільнений від занять через хворобу
 - іноді;
 - намагаюсь не пропускати
 - ніколи не пропускаю
7. Розвитку чого найбільшою мірою сприяють заняття з рухової активністю:
 - поліпшення загального фізичного стану
 - підвищення загальної витривалості
 - зняття втоми, підвищення працездатності
 - розвиток упевненості в собі, незалежності
 - поліпшення координаційних здатностей
 - оптимізації маси тіла
 - уміння регулювати емоційний стан
 - підвищення комунікабельності
 - розвиток фізичної сили
8. Якими види оздоровчої діяльності Ви займаєтесь:
 - плавання
 - легка атлетика
 - спортивні ігри

- атлетична гімнастика
 - лижі
 - спортивна гімнастика
 - у танцювальна аеробіка, ритмічна гімнастика, шейпінг
 - боротьба, східні єдиноборства
9. Якими видами оздоровчої діяльності Ви хотіли б займатися?
10. Найбільшою перешкодою для самостійних занять зі здоров'я збереження Ви вважаєте:
- відсутність вільного часу
 - немає підтримки, компанії
 - достатність рухів у повсякденному житті
 - важко себе змусити, перебороти лінь
 - не бачу особливого змісту у фізкультурних заняттях
11. Як Ви звичайно проводите свій вільний час:
- займаюся музикою
 - вивчаю іноземну мову
 - спілкуюся із друзями
 - відвідую дискотеку
 - читаю
 - немає вільного часу
 - займаюся фізичною культурою
 - працюю з комп'ютером
 - займаюся
12. З оздоровчих видів діяльності найбільш прийнятними для Вас є:
- активний відпочинок
 - заняття спортом
 - правильне харчування
 - відмова від шкідливих звичок
 - гігієнічні заходи (масаж, лазня та ін.)
13. Здоровий спосіб життя для Вас це:
- повноцінний сон
 - збалансоване харчування
 - гарна екологія
 - фізична сила, витривалість
 - загартовування організму
 - висока рухова активність, спортивна підготовка
14. Що цінним вважаєте для підтримки Вашого соціального статусу
- гарне матеріальне становище
 - гарна освіта
 - гарні відносини в родині
 - самостійність
 - упевненість у собі
 - міцне здоров'я
 - відсутність шкідливих звичок

Вимірювання рівня рухової активності

Для самоперевірки поставте відповідні бали і підсумуйте їх. Не забудьте відняти штрафні очки. Якщо підсумкова сума складе 70 і більше балів, можете оцінити свою рухову активність на «відмінно», 50 - добре, більше 30 - задовільно і незадовільно, якщо набрали менше 30 очок.

Оцінка фізичної активності

Види навантажень	Кількість балів		
	Регулярно	Нерегулярно	Не виконую
Ранкова гімнастика (або інші рухи)	10	7	0
Піднімання сходами без ліфта	5	3	0
Пересування на роботу пішки	5	3	0
Фізкультура на робочому місці	10	5	0
Фізкультурні вправи у вільний час (секції, групи, самостійно)	30	10	0
Фізкультурні вправи у вихідні	15	7	0
Загартовувальні заходи	5	3	0
Участь у спортивних та фізкультурно-оздоровчих заходах	10	5	0
Виконання фізичної роботи по дому	10	5	0
Штрафні бали:			
Паління	-10		
Вживання алкоголю	-10		
Порушення денного режиму	-5		
Недотримання режиму харчування	-5		

Додаток В**Тест-опитувальник «Визначення рівня сформованості рефлексивності»
(за В.В. Пономарьовою)**

Інструкція: Шановні респонденти, в таблиці відповідей навпроти кожного питання поставте, будь ласка, цифру, що відповідає вашому варіанту відповіді. Не розмірковують довго над відповідями. Буде вірним той варіант, що першим прийде в голову:

1. абсолютно невірно
2. невірно
3. скоріше вірно
4. не знаю
5. скоріше невірно
6. вірно
7. абсолютно вірно

Опитувальник

1. Після того, як я прочитав книгу, я завжди досить довго думаю про неї, мені хочеться з ким-небудь її обговорити.
2. Коли мене раптом несподівано щось запитують, я можу відповісти перше, що прийде мені в голову.
3. Перш ніж зняти трубку телефону, щоб подзвонити за справами, я, зазвичай, подумки планую майбутню розмову.
4. Коли я зроблю якийсь промах, я потім довго не можу відволіктися від думок про нього.
5. Коли я розмірковую над чимось або розмовляю з іншою людиною, мені буває цікаво раптом згадати, що стало початком ланцюжку думок.
6. Починаючи складне завдання, я намагаюся не думати про майбутні труднощі.
7. Головне для мене – уявити кінцеву мету своєї діяльності, а деталі мають для мене другорядне значення.
8. Буває так, що я не можу зрозуміти, чому хтось незадоволений мною.
9. Я часто ставлю себе на місце іншої людини.
10. Для мене важливо в деталях уявити собі хід майбутньої роботи.
11. Мені було б важко написати серйозного листа, якщо я заздалегідь не склав план.
12. Мені краще діяти, а не розмірковувати над причинами власних невдач.
13. Я досить легко приймаю рішення щодо дорогої покупки.
14. Як правило, якщо я щось задумав, то прокручую у голові свої задуми, уточнюю деталі, розглядаю всі варіанти.
15. Я непокоюся за своє майбутнє.

16. Я думаю, що в більшості ситуацій треба діяти швидко та керуватися першою думкою, що приходить.
17. Буває, що я приймаю необдумані рішення.
18. Закінчивши розмову, буває, що подумки я продовжую її вести, приводжу все нові аргументи на захист своєї точки зору.
19. Коли я намагаюся зрозуміти, хто винен у конфліктній ситуації, то, в першу чергу, починаю з себе.
20. Перш ніж прийняти рішення, я завжди намагаюся все ретельно обміркувати.
21. Іноді в мене виникають конфлікти від того, що я не можу передбачити, що від мене чекають оточуючі.
22. Буває так, що, коли я обмірковує розмову з іншою людиною, я подумки веду з нею бесіду.
23. Я намагаюся не думати, які думки та почуття викликають у інших мої слова та вчинки.
24. Перш ніж зробити зауваження іншій людині, я обов'язково обміркую, які слова краще підібрати, щоб її не образити.
25. Коли я вирішую складне завдання, я думаю про нього навіть тоді, коли займаюся іншими справами.
26. Якщо я з кимось сварюся, то в більшості випадків не вважаю себе винуватим.
27. Рідко буває так, що я шкодую про сказане.

Обробка результатів: для підрахунку підсумкового балу в прямих питаннях (1, 3, 4, 5, 9, 11, 14, 15, 19, 20, 22, 24, 25) підсумовуються цифри відповідей, а в непрямих питаннях (2, 6, 7, 8, 10, 12, 13, 16, 17, 18, 21, 23, 26, 27) – значення, що отримуються після перевертання шкали відповідей.

Від 140 балів та вище – високий рівень рефлексивності, така людина схильна аналізувати свою діяльність та вчинки інших, з'ясовувати причини та наслідки власних дій як у минулому так в теперішньому та майбутньому. Їй властиво обмірковувати свою діяльність у найдрібніших деталях, ретельно планувати та прогнозувати усі можливі наслідки. Ймовірно, що таким людям легше зрозуміти інших, поставити себе на їх місце, передбачити їх поведінку, зрозуміти, що думають про них.

Від 122 та менше – низький рівень рефлексивності, така людина не дуже обмірковує свої вчинки та вчинки інших, їй дуже важко прогнозувати можливі наслідки, відчуває труднощі, коли треба поставити себе на місце іншого, їй складно передбачити чужу поведінку.

Дякуємо за участь в опитуванні!

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Основи здорового образу життя

(шифр і назва навчальної дисципліни)

напрям підготовки 6.010104 «Професійна освіта за профілем» інозем.

Факультет: МОП

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів	Галузь знань <u>01010 Педагогічна освіта</u> (шифр і назва) Напрям підготовки <u>6.010104 Професійна освіта</u> (шифр і назва)	Денна форма навчання (поза кредитом)	
Модулів – 1	Спеціальність (професійне спрямування):	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 8		1,2,3-й	-
Індивідуальне науково-дослідне завдання - (назва)		Семестр	
Загальна кількість годин –		2,3,4,6 й	-
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – самостійної роботи студента –	Освітньо-кваліфікаційний рівень: <u>бакалавр</u>	Лекції	
		- год.	- год.
		Практичні, семінарські	
		216 год.	- год.
		Лабораторні	
		- год.	- год.
		Самостійна робота	
		216 год.	- год.
Індивідуальні завдання: год.			
Вид контролю:			
2,4,6 сем.-залік	-		

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання –

для заочної форми навчання -

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: сприяння підготовці гармонійно розвинених висококваліфікованих фахівців (інженерів та інженерів-педагогів).

Завдання: формування фізичного, морального і психічного здоров'я, виховання усвідомленої потреби у фізичному вдосконаленні, розвитку інтересу і звички до самостійних занять фізкультурою та спортом, набуття знань і вмінь здорового способу життя, підтримка високої працездатності на протязі всього періоду навчання.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати: науково-біологічні і практичні основи фізичної культури і здорового способу життя;

значення цінностей фізичної культури в загальнокультурному, професійному і соціальному розвитку людини;

вміти: самостійно використовувати навчальну й довідкову літературу; розробляти і використовувати індивідуальні програми для підвищення адаптаційних резервів організму, корекції фізичного розвитку і статури;

самостійно складати та проводити комплекс вправ для ранкової гімнастики;

самостійно вдосконалювати техніко-тактичні навички з волейболу; використовувати методи самоконтролю стану здоров'я, фізичного розвитку, функціональної підготовленості, фізичної працездатності;

володіти технікою гри: подачею м'яча, прийомом та передачею м'яча зверху та знизу обома руками, нападаючим удар, блокуванням нападаючих ударів, страховкою при прийомі, при нападаючих ударах, при блокуванні;

володіти тактикою гри: тактикою передач, взаємодій гравців при передачах, індивідуальною тактикою нападаючих ударів, тактикою блокування, тактикою взаємодій блокуючих, взаємодій захисників: страхуючих з блокуючими;

володіти досвідом використання фізкультурно-спортивної діяльності для досягнення життєвих і професійних цілей;

володіти практичними навичками, що забезпечують збереження і зміцнення здоров'я, розвиток і вдосконалення психофізичних якостей.

1. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Волейбол

- Тема 1. СФП. Пересування волейболіста
- Тема 2. СФП. Техніка передач
- Тема 3. СФП. Техніка подач (нижня пряма подача).
- Тема 4. СФП. Техніка прийому-передачі м'яча (зверху)
- Тема 5. Техніка безпеки. Теоретичні основи волейболу (правила гри з волейболу, суддівство змагань).
- Тема 6. Розвиток фізичних якостей (швидкості)
- Тема 7. Розвиток фізичних якостей (сили)
- Тема 8. Розвиток фізичних якостей (витривалості)
- Тема 9. Розвиток фізичних якостей (гнучкості)

Змістовий модуль 2. Волейбол

- Тема 10. СФП. Техніка подач (верхня пряма подача).
- Тема 11. СФП. Техніка нападу (прямий удар з нападу)
- Тема 12. СФП. Техніка прийому-передачі м'яча (зверху).
- Тема 13. СФП. Техніка прийому м'яча (знизу)
- Тема 14. Розвиток фізичних якостей (швидкості).
- Тема 15. Розвиток фізичних якостей (сили).
- Тема 16. Розвиток фізичних якостей (витривалості).
- Тема 17. Розвиток фізичних якостей (гнучкості).
- Тема 18. Розвиток фізичних якостей (стрибучості).

Змістовий модуль 3. Волейбол

- Тема 19. СФП. Техніка подач (нижня пряма подача).
- Тема 20. СФП. Техніка прийому м'яча.
- Тема 21. СФП. Тактика других передач.
- Тема 22. СФП. Техніка нападу (прямий удар з нападу)
- Тема 23. Індивідуально-групові тактичні дії в нападі
- Тема 24. Техніка безпеки. Теоретичні основи волейболу (правила гри з волейболу, суддівство змагань).
- Тема 25. Розвиток фізичних якостей (швидкості)
- Тема 26. Розвиток фізичних якостей (сили)
- Тема 27. Розвиток фізичних якостей (витривалості)
- Тема 28. Розвиток фізичних якостей (гнучкості)

Змістовий модуль 4. Волейбол

- Тема 29. СФП. Техніка нападу (прямий удар з нападу)
- Тема 30. Індивідуально-групові тактичні дії в нападі
- Тема 31. Індивідуально-групові тактичні дії в захисті
- Тема 32. СФП. Техніка блокування.
- Тема 33. Розвиток фізичних якостей (швидкості).
- Тема 34. Розвиток фізичних якостей (сили).
- Тема 35. Розвиток фізичних якостей (витривалості).
- Тема 36. Розвиток фізичних якостей (гнучкості).
- Тема 37. Розвиток фізичних якостей (стрибучості).

Змістовий модуль 5. Волейбол

- Тема 38. СФП. Техніка подач (верхня пряма подача).
- Тема 39. СФП. Техніка прийому-передачі м'яча
- Тема 40. СФП. Техніка нападу (прямий удар з нападу)
- Тема 41. СФП. Техніка блокування нападу.
- Тема 42. Техніка безпеки. Теоретичні основи волейболу (правила гри з волейболу, суддівство змагань).
- Тема 43. Розвиток фізичних якостей (швидкості)
- Тема 44. Розвиток фізичних якостей (сили)
- Тема 45. Розвиток фізичних якостей (витривалості)
- Тема 46. Розвиток фізичних якостей (гнучкості)

Змістовий модуль 6. Волейбол

- Тема 47. СФП. Техніка прийому м'яча (знизу, зверху)
- Тема 48. СФП. Індивідуально-групові тактичні дії в нападі
- Тема 49. СФП. Техніка передач (другої передачі).
- Тема 50. СФП. Індивідуально-групові тактичні дії в захисті
- Тема 51. Розвиток фізичних якостей (швидкості).
- Тема 52. Розвиток фізичних якостей (сили).
- Тема 53. Розвиток фізичних якостей (витривалості).
- Тема 54. Розвиток фізичних якостей (гнучкості).
- Тема 55. Розвиток фізичних якостей (стрибучості).

Змістовий модуль 7. Волейбол

- Тема 56. СФП. Техніка пересувань. Техніка подач (нижня пряма, верхня)
- Тема 57. СФП. Техніка прийому-передачі м'яча
- Тема 58. СФП. Індивідуально-групові тактичні дії в нападі.
- Тема 59. СФП. Техніка блокування
- Тема 60. Техніка безпеки. Теоретичні основи волейболу (правила гри з волейболу, суддівство змагань).
- Тема 61. Розвиток фізичних якостей (швидкості)
- Тема 62. Розвиток фізичних якостей (сили)
- Тема 63. Розвиток фізичних якостей (витривалості)
- Тема 64. Розвиток фізичних якостей (гнучкості)

Змістовий модуль 8. Волейбол

- Тема 65. СФП. Техніка передач (в стрибку)
- Тема 66. СФП. Техніка нападу (з першої передачі)
- Тема 67. СФП. Техніка прийому-передачі м'яча
- Тема 68. СФП. Індивідуально-групові тактичні дії в захисті
- Тема 69. Розвиток фізичних якостей (швидкості).
- Тема 70. Розвиток фізичних якостей (сили).
- Тема 71. Розвиток фізичних якостей (витривалості).
- Тема 72. Розвиток фізичних якостей (гнучкості).
- Тема 73. Розвиток фізичних якостей (стрибучості).

дії в захисті												
Тема 32. СФП. Техніка блокування.	6		6									
Тема 33. Розвиток фізичних якостей (швидкості).	6					6						
Тема 34. Розвиток фізичних якостей (сили).	6					6						
Тема 35. Розвиток фізичних якостей (витривалості).	6					6						
Тема 36. Розвиток фізичних якостей (гнучкості).	6					6						
Тема 37. Розвиток фізичних якостей (стрибучості).	4					4						
Разом за змістовим модулем 4	54		26			28						
Змістовий модуль 5. Волейбол												
Тема 38. СФП. Техніка подач (верхня пряма подача).	6		6									
Тема 39. СФП. Техніка прийому- передачі м'яча	8		8									
Тема 40. СФП. Техніка нападу (прямий удар з нападу)	8		8									
Тема 41. СФП. Техніка блокування нападу.	6		6									
Тема 42. Техніка безпеки. Теоретичні основи волейболу	2					2						

(правила гри з волейболу, суддівство змагань).												
Тема 43. Розвиток фізичних якостей (швидкості)	6					6						
Тема 44. Розвиток фізичних якостей (сили)	6					6						
Тема 45. Розвиток фізичних якостей (витривалості)	6					6						
Тема 46. Розвиток фізичних якостей (гнучкості)	6					6						
Разом за змістовим модулем 5	54		28			26						
Змістовий модуль 6. Волейбол												
Тема 47. СФП. Техніка прийому м'яча (знизу, зверху)	6		6									
Тема 48. СФП. Індивідуально-групові тактичні дії в нападі	6		6									
Тема 49. СФП. Техніка передач (другої передачі).	8		8									
Тема 50. СФП. Індивідуально-групові тактичні дії в захисті	6		6									
Тема 51. Розвиток фізичних якостей (швидкості).	6					6						
Тема 52. Розвиток фізичних якостей (сили).	6					6						
Тема 53.	6					6						

Розвиток фізичних якостей (витривалості).												
Тема 54. Розвиток фізичних якостей (гнучкості).	6					6						
Тема 55. Розвиток фізичних якостей (стрибучості).	4					4						
Разом за змістовим модулемб	54		26			28						
Змістовий модуль 7. Волейбол												
Тема 56. СФП. Техніка пересувань. Техніка подач (нижня пряма, верхня)	6		6									
Тема 57. СФП. Техніка прийому-передачі м'яча	8		8									
Тема 58. СФП. Індивідуально-групові тактичні дії в нападі.	6		6									
Тема 59. СФП. Техніка блокування	8		8									
Тема 60. Техніка безпеки. Теоретичні основи волейболу (правила гри з волейболу, суддівство змагань).	2					2						
Тема 61. Розвиток фізичних якостей (швидкості)	6					6						
Тема 62. Розвиток фізичних якостей (сили)	6					6						

Тема 63. Розвиток фізичних якостей (витривалості)	6					6						
Тема 64. Розвиток фізичних якостей (гнучкості)	6					6						
Разом за змістовим модулем 7	54		28			26						
Змістовий модуль 8. Волейбол												
Тема 65. СФП. Техніка передач (в стрибку)	6		6									
Тема 66. СФП. Техніка нападу (з першої передачі)	6		6									
Тема 67. СФП. Техніка прийому-передачі м'яча	8		8									
Тема 68. СФП. Індивідуально-групові тактичні дії в захисті	6		6									
Тема 69. Розвиток фізичних якостей (швидкості).	6					6						
Тема70. Розвиток фізичних якостей (сили).	6					6						
Тема 71. Розвиток фізичних якостей (витривалості).	6					6						
Тема 72. Розвиток фізичних якостей (гнучкості).	6					6						
Тема 73. Розвиток фізичних якостей (стрибучості).	4					4						
Разом за змістовим модулем 8	54		26			28						

Усього годин	432		216			216						
Модуль 2												
ІНДЗ			-	-		-			-	-	-	
Усього годин												

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Не плануються	
2		
...		

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Змістовий модуль 1		
1	СФП. Пересування волейболіста. Техніка верхньої передачі м'яча двома руками. Навчальна гра.	2
2	СФП. Пересування волейболіста. Техніка верхньої передачі м'яча двома руками. Навчальна гра.	2
3	СФП. Пересування волейболіста. Техніка верхньої передачі м'яча двома руками. Навчальна гра.	2
4	СФП. Пересування волейболіста. Техніка верхньої передачі м'яча двома руками. Навчальна гра.	2
5	СФП. Техніка верхньої передачі м'яча двома руками. Нижня пряма подача. Навчальна гра.	2
6	СФП. Техніка верхньої передачі. Нижня пряма подача. Навчальна гра.	2
7	СФП. Техніка верхніх передач у середніх і низьких стійка та після пересування. Нижня пряма подача. Навчальна гра.	2
8	СФП. Техніка верхніх передач після пересування. Нижня пряма подача. Навчальна гра.	2
9	СФП. Техніка верхніх передач у середніх і низьких стійка та після пересування. Нижня пряма подача. Навчальна гра	2
10	СФП. Техніка верхніх передач після пересування. Нижня пряма подача. Навчальна гра.	2
11	СФП. Техніка прийому і передачі м'яча зверху двома руками. Прийом м'яча зверху з подачі. Тактика перших та других передач. Навчальна гра	2
12	СФП. Техніка прийому і передачі м'яча зверху двома руками. Прийом м'яча зверху з подачі. Тактика перших та других передач. Навчальна гра	2
13	СФП. Техніка прийому і передачі м'яча зверху двома руками. Прийом м'яча зверху з подачі. Тактика перших та других передач. Навчальна гра	2
14	СФП. Техніка прийому і передачі м'яча зверху двома руками. Прийом м'яча зверху з подачі. Тактика перших та других	2

	передач. Навчальна гра	
Змістовий модуль 2		
15	СФП. Техніка прийому м'яча з подачі. Техніка верхньої передачі двома руками. Нижня подача. Навчальна гра	2
16	СФП. Техніка прийому м'яча з подачі. Передача м'яча зверху двома руками. Нижня подача. Навчальна гра	2
17	СФП. Техніка прийому і передачі м'яча зверху двома руками. Прийом м'яча зверху з подачі. Тактика перших та других передач. Навчальна гра	2
18	СФП. Техніки нападу (прямий удар з нападу). Прийом-передача м'яча зверху двома руками. Навчальна гра.	2
19	СФП. Техніки нападу (прямий удар з нападу). Прийом-передача м'яча зверху двома руками. Навчальна гра	2
20	СФП. Техніки нападу (прямий удар з нападу). Прийом-передача м'яча зверху двома руками. Навчальна гра	2
21	СФП. Техніка прийому м'яча знизу та зверху двома руками і другої передачі. Техніка верхньої прямої подачі. Навчальна гра.	2
22	СФП. Техніка прийому м'яча знизу та зверху двома руками і другої передачі. Техніка верхньої прямої подачі. Навчальна гра.	2
23	СФП. Техніка прийому м'яча знизу та зверху двома руками і другої передачі. Техніка верхньої прямої подачі. Навчальна гра.	2
24	СФП. Техніка прийому м'яча знизу та зверху двома руками і другої передачі. Техніка верхньої прямої подачі. Навчальна гра.	2
25	СФП. Техніка прийому і передачі м'яча зверху двома руками. Прийом м'яча зверху з подачі. Тактика перших та других передач. Навчальна гра	
26	СФП. Техніка передачі м'яча зверху. Прийом м'яча знизу двома руками. Прямий удару з нападу. Навчальна гра.	
27	СФП. Техніка передачі м'яча зверху. Прийом м'яча знизу двома руками. Прямий удару з нападу. Навчальна гра	2
Змістовий модуль 3		
28	СФП. Техніка прийому м'яча знизу та зверху двома руками.. Техніка нижньої прямої подачі. Навчальна гра	2
29	СФП. Техніка прийому м'яча знизу та зверху двома руками. Техніка нижньої прямої подачі. Навчальна гра	2
30	СФП. Техніка прийому м'яча знизу та зверху двома руками і другої передачі. Техніка нижньої прямої подачі. Навчальна гра.	2
31	СФП. Техніка прийому м'яча знизу та зверху двома руками і другої передачі. Техніка верхньої прямої подачі. Навчальна гра.	2
32	СФП. Техніка прийому м'яча знизу та зверху двома руками і другої передачі. Техніка верхньої прямої подачі. Навчальна гра	2
33	СФП. Техніка прийому м'яча знизу та зверху двома руками і другої передачі. Техніка верхньої прямої подачі. Навчальна гра..	2
34	СФП. Техніка прийому м'яча знизу та зверху двома руками. Тактика другої передачі.. Навчальна гра	2
35	СФП. Техніка прийому м'яча знизу та зверху двома руками. Тактика другої передачі.. Навчальна гра	2
36	СФП. Техніка прийому м'яча знизу та зверху двома руками. Тактика другої передачі.. Навчальна гра	2
37	СФП. Техніки нападу (прямий удар з нападу). Прийом-передача	2

	м'яча зверху двома руками. Навчальна гра.	
38	СФП. Техніки нападу (прямий удар з нападу). Прийом-передача м'яча зверху двома руками. Навчальна гра.	2
39	СФП. Техніки нападу (прямий удар з нападу). Прийом-передача м'яча зверху двома руками. Навчальна гра.	2
40	СФП. Техніка прийому м'яча знизу та зверху двома руками. Індивідуально-групові тактичні дії в нападі. Навчальна гра.	2
41	СФП. Техніка прямого удару з нападу. Індивідуально-групові тактичні дії в нападі. Навчальна гра.	2
Змістовий модуль 4		
42	СФП. Техніки нападу (прямий удар з нападу). Прийом-передача м'яча зверху двома руками. Навчальна гра.	2
43	СФП. Техніки нападу (прямий удар з нападу). Прийом-передача м'яча зверху двома руками. Навчальна гра.	2
44	СФП. Техніки нападу (прямий удар з нападу). Прийом-передача м'яча зверху двома руками. Навчальна гра.	2
45	СФП. Техніки нападу (прямий удар з нападу). Прийом-передача м'яча зверху двома руками. Навчальна гра.	2
46	СФП. Техніка прийому м'яча знизу та зверху двома руками. Індивідуально-групові тактичні дії в нападі. Навчальна гра.	2
47	СФП. Техніка прийому м'яча знизу та зверху двома руками. Індивідуально-групові тактичні дії в нападі. Навчальна гра.	2
48	СФП. Техніка прийому м'яча знизу та зверху двома руками. Індивідуально-групові тактичні дії в нападі. Навчальна гра.	2
49	СФП. Техніка другої передачі. Індивідуально-групові тактичні дії в захисті. Навчальна гра	2
50	СФП. Техніка другої передачі. Індивідуально-групові тактичні дії в захисті. Навчальна гра	2
51	СФП. Техніка другої передачі. Індивідуально-групові тактичні дії в захисті. Навчальна гра	2
52	СФП. Техніка одиночного блокування. Техніка перших та других передач. Навчальна гра.	2
53	СФП. Техніка одиночного блокування. Техніка прямого нападаючого удару. Навчальна гра	2
54	СФП. Техніка одиночного блокування. Техніка нападаючого удару проти блоку. Навчальна гра	2
Змістовий модуль 5		
55	СФП. Техніка прийому м'яча знизу та зверху двома руками і другої передачі. Техніка верхньої прямої подачі. Навчальна гра	2
56	СФП. Техніка прийому м'яча знизу та зверху двома руками і другої передачі. Техніка верхньої прямої подачі. Навчальна гра.	2
57	СФП. Техніка прийому м'яча знизу та зверху двома руками і другої передачі. Техніка верхньої прямої подачі. Навчальна гра.	2
58	СФП. Техніка прийому м'яча знизу та зверху двома руками і другої передачі. Техніка верхньої прямої подачі. Навчальна гра.	2
59	СФП. Техніка прийому м'яча знизу та зверху двома руками і другої передачі. Техніка верхньої прямої подачі. Навчальна гра	2
60	СФП. Техніка прийому м'яча знизу та зверху двома руками і другої передачі. Техніка верхньої прямої подачі. Навчальна гра.	2
61	СФП. Техніка прийому і передачі м'яча зверху двома руками. Прийом м'яча зверху з подачі. Тактика перших та других	2

	передач. Навчальна гра	
62	СФП. Техніки нападу (прямий удар з нападу). Прийом-передача м'яча зверху двома руками. Навчальна гра	2
63	СФП. Техніки нападу (прямий удар з нападу). Прийом-передача м'яча зверху двома руками. Навчальна гра	2
64	СФП. Техніки нападу (прямий удар з нападу). Прийом-передача м'яча зверху двома руками. Навчальна гра	2
65	СФП. Техніки нападу (прямий удар з нападу). Прийом-передача м'яча зверху двома руками. Навчальна гра	2
66	СФП. Техніка одиночного блокування. Техніка перших та других передач. Навчальна гра.	2
67	СФП. Техніка одиночного блокування. Техніка прямого нападаючого удару. Навчальна гра	2
68	СФП. Техніка одиночного блокування. Техніка нападаючого удару проти блоку. Навчальна гра	2
Змістовий модуль 6		
69	СФП. Техніка прийому м'яча з подачі. Техніка верхньої передачі двома руками. Нижня подача. Навчальна гра	2
70	СФП. Техніка прийому м'яча з подачі. Техніка верхньої передачі двома руками. Нижня подача. Навчальна гра	2
71	СФП. Техніка прийому м'яча з подачі. Техніка верхньої передачі двома руками. Нижня подача. Навчальна гра	2
72	СФП. Техніка прийому м'яча знизу та зверху двома руками. Індивідуально-групові тактичні дії в нападі. Навчальна гра	2
73	СФП. Техніка прийому м'яча знизу та зверху двома руками. Індивідуально-групові тактичні дії в нападі. Навчальна гра	2
74	СФП. Техніка прийому м'яча знизу та зверху двома руками. Індивідуально-групові тактичні дії в нападі. Навчальна гра	2
75	СФП. Техніка прийому м'яча знизу та зверху двома руками. Техніка другої передачі. Навчальна гра	2
76	СФП. Техніка прийому м'яча знизу та зверху двома руками. Техніка другої передачі. Навчальна гра.	2
77	СФП. Техніка прийому і передачі м'яча зверху двома руками. Прийом м'яча зверху з подачі. Тактика перших та других передач. Навчальна гра	2
78	СФП. Техніка прийому і передачі м'яча зверху двома руками. Прийом м'яча зверху з подачі. Тактика перших та других передач. Навчальна гра	2
79	СФП. Техніка другої передачі. Індивідуально-групові тактичні дії в захисті. Навчальна гра	2
80	СФП. Техніка другої передачі. Індивідуально-групові тактичні дії в захисті. Навчальна гра	2
81	СФП. Техніка другої передачі. Індивідуально-групові тактичні дії в захисті. Навчальна гра	2
Змістовий модуль 7		
82	СФП. Пересування волейболіста. Техніка верхньої передачі м'яча двома руками. Навчальна гра	2
83	СФП. Пересування волейболіста Техніка подач. Подачі по зонах. Навчальна гра	2
84	СФП. Пересування волейболіста Техніка подач. Подачі по зонах. Навчальна гра	2

85	СФП. Техніка прийому-передачі м'яча. Техніка прийому-передачі м'яча по зонах зверху. Навчальна гра.	2
86	СФП. Техніка прийому-передачі м'яча. Техніка прийому-передачі м'яча по зонах знизу. Навчальна гра	2
87	СФП. Техніка прийому-передачі м'яча. Техніка прийому-передачі м'яча по зонах зверху. Навчальна гра.	2
88	СФП. Техніка прийому-передачі м'яча. Техніка прийому-передачі м'яча по зонах знизу. Навчальна гра	2
89	СФП. Техніка прийому м'яча знизу та зверху двома руками. Індивідуально-групові тактичні дії в нападі. Навчальна гра	2
90	СФП. Техніка прийому м'яча знизу та зверху двома руками. Індивідуально-групові тактичні дії в нападі. Навчальна гра	2
91	СФП. Техніка прийому м'яча знизу та зверху двома руками. Індивідуально-групові тактичні дії в нападі. Навчальна гра	2
92	СФП. Техніка одиночного блокування. Техніка перших та других передач. Навчальна гра.	2
93	СФП. Техніка одиночного блокування. Техніка прямого нападаючого удару. Навчальна гра	2
94	СФП. Техніка одиночного блокування. Техніка нападаючого удару проти блоку. Навчальна гра	2
95	СФП. Техніка одиночного блокування. Техніка перших та других передач. Навчальна гра.	2
Змістовий модуль 8		
96	СФП. Техніка прийому-передачі м'яча. Техніка прийому-передача в стрибку. Навчальна гра	2
97	СФП. Техніка прийому-передачі м'яча. Техніка прийому-передача в стрибку. Навчальна гра	2
98	СФП. Техніка прийому-передачі м'яча. Техніка прийому-передача в стрибку. Навчальна гра	2
99	СФП. Техніка прийому м'яча знизу та зверху двома руками. Техніка нападу з першої передачі. Навчальна гра	2
100	СФП. Техніка прийому м'яча знизу та зверху двома руками. Техніка нападу з першої передачі. Навчальна гра	2
101	СФП. Техніка прийому м'яча знизу та зверху двома руками. Техніка нападу з першої передачі. Навчальна гра	2
102	СФП. Техніка прийому-передачі м'яча. Техніка прийому-передачі м'яча по зонах зверху. Навчальна гра.	2
103	СФП. Техніка прийому-передачі м'яча. Техніка прийому-передачі м'яча по зонах знизу. Навчальна гра	2
104	СФП. Техніка прийому-передачі м'яча. Техніка прийому-передачі м'яча по зонах зверху. Навчальна гра.	2
105	СФП. Техніка прийому-передачі м'яча. Техніка прийому-передачі м'яча по зонах зверху. Навчальна гра.	2
106	СФП. Техніка другої передачі. Індивідуально-групові тактичні дії в захисті. Навчальна гра	2
107	СФП. Техніка другої передачі. Індивідуально-групові тактичні дії в захисті. Навчальна гра	2
108	СФП. Техніка другої передачі. Індивідуально-групові тактичні дії в захисті. Навчальна гра	2
	Разом	216

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Не плануються	
2		
...		

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Змістовий модуль 1		
1	Техніка безпеки. Теоретичні основи волейболу (правила гри з волейболу, суддівство змагань).	2
2	Розвиток фізичних якостей (швидкості).	2
3	Розвиток фізичних якостей (швидкості).	2
4	Розвиток фізичних якостей (швидкості).	2
5	Розвиток фізичних якостей (сили).	2
6	Розвиток фізичних якостей (сили).	2
7	Розвиток фізичних якостей (сили).	2
8	Розвиток фізичних якостей (витривалість).	2
9	Розвиток фізичних якостей (витривалість).	2
10	Розвиток фізичних якостей (витривалість).	2
11	Розвиток фізичних якостей (гнучкість).	2
12	Розвиток фізичних якостей (гнучкість).	2
13	Розвиток фізичних якостей (гнучкість).	2
Змістовий модуль 2		
14	Розвиток фізичних якостей (швидкості).	2
15	Розвиток фізичних якостей (швидкості).	2
16	Розвиток фізичних якостей (швидкості).	2
17	Розвиток фізичних якостей (сили).	2
18	Розвиток фізичних якостей (сили).	2
19	Розвиток фізичних якостей (сили).	2
20	Розвиток фізичних якостей (витривалість).	2
21	Розвиток фізичних якостей (витривалість).	2
22	Розвиток фізичних якостей (витривалість).	2
23	Розвиток фізичних якостей (гнучкість).	2
24	Розвиток фізичних якостей (гнучкість).	2
25	Розвиток фізичних якостей (гнучкість).	2
26	Розвиток фізичних якостей (стрибучості).	2
27	Розвиток фізичних якостей (стрибучості).	2
Змістовий модуль 3		
28	Техніка безпеки. Теоретичні основи волейболу (правила гри з волейболу, суддівство змагань).	2
29	Розвиток фізичних якостей (швидкості).	2
30	Розвиток фізичних якостей (швидкості).	2
31	Розвиток фізичних якостей (швидкості).	2
32	Розвиток фізичних якостей (сили).	2
33	Розвиток фізичних якостей (сили).	2
34	Розвиток фізичних якостей (сили).	2
35	Розвиток фізичних якостей (витривалість).	2

36	Розвиток фізичних якостей (витривалість).	2
37	Розвиток фізичних якостей (витривалість).	2
38	Розвиток фізичних якостей (гнучкість).	2
39	Розвиток фізичних якостей (гнучкість).	2
40	Розвиток фізичних якостей (гнучкість).	2
Змістовий модуль 4		
41	Розвиток фізичних якостей (швидкості).	2
42	Розвиток фізичних якостей (швидкості).	2
43	Розвиток фізичних якостей (швидкості).	2
44	Розвиток фізичних якостей (сили).	2
45	Розвиток фізичних якостей (сили).	2
46	Розвиток фізичних якостей (сили).	2
47	Розвиток фізичних якостей (витривалість).	2
48	Розвиток фізичних якостей (витривалість).	2
49	Розвиток фізичних якостей (витривалість).	2
50	Розвиток фізичних якостей (гнучкість).	2
51	Розвиток фізичних якостей (гнучкість).	2
52	Розвиток фізичних якостей (гнучкість).	2
53	Розвиток фізичних якостей (стрибучості).	2
54	Розвиток фізичних якостей (стрибучості).	2
Змістовий модуль 5		
55	Техніка безпеки. Теоретичні основи волейболу (правила гри з волейболу, суддівство змагань).	2
56	Розвиток фізичних якостей (швидкості).	2
57	Розвиток фізичних якостей (швидкості).	2
58	Розвиток фізичних якостей (швидкості).	2
59	Розвиток фізичних якостей (сили).	2
60	Розвиток фізичних якостей (сили).	2
61	Розвиток фізичних якостей (сили).	2
62	Розвиток фізичних якостей (витривалість).	2
63	Розвиток фізичних якостей (витривалість).	2
64	Розвиток фізичних якостей (витривалість).	2
65	Розвиток фізичних якостей (гнучкість).	2
66	Розвиток фізичних якостей (гнучкість).	2
67	Розвиток фізичних якостей (гнучкість).	
Змістовий модуль 6		
68	Розвиток фізичних якостей (швидкості).	2
69	Розвиток фізичних якостей (швидкості).	2
70	Розвиток фізичних якостей (швидкості).	2
71	Розвиток фізичних якостей (сили).	2
72	Розвиток фізичних якостей (сили).	2
73	Розвиток фізичних якостей (сили).	2
74	Розвиток фізичних якостей (витривалість).	2
75	Розвиток фізичних якостей (витривалість).	2
76	Розвиток фізичних якостей (витривалість).	2
77	Розвиток фізичних якостей (гнучкість).	2
78	Розвиток фізичних якостей (гнучкість).	2
79	Розвиток фізичних якостей (гнучкість).	2
80	Розвиток фізичних якостей (стрибучості).	2
81	Розвиток фізичних якостей (стрибучості).	2

Змістовий модуль 7		
82	Техніка безпеки. Теоретичні основи волейболу (правила гри з волейболу, суддівство змагань).	2
83	Розвиток фізичних якостей (швидкості).	2
84	Розвиток фізичних якостей (швидкості).	2
85	Розвиток фізичних якостей (швидкості).	2
86	Розвиток фізичних якостей (сили).	2
87	Розвиток фізичних якостей (сили).	2
88	Розвиток фізичних якостей (сили).	2
89	Розвиток фізичних якостей (витривалість).	2
90	Розвиток фізичних якостей (витривалість).	2
91	Розвиток фізичних якостей (витривалість).	2
92	Розвиток фізичних якостей (гнучкість).	2
93	Розвиток фізичних якостей (гнучкість).	2
94	Розвиток фізичних якостей (гнучкість).	
Змістовий модуль 8		
95	Розвиток фізичних якостей (швидкості).	2
96	Розвиток фізичних якостей (швидкості).	2
97	Розвиток фізичних якостей (швидкості).	2
98	Розвиток фізичних якостей (сили).	2
99	Розвиток фізичних якостей (сили).	2
100	Розвиток фізичних якостей (сили).	2
101	Розвиток фізичних якостей (витривалість).	2
102	Розвиток фізичних якостей (витривалість).	2
103	Розвиток фізичних якостей (витривалість).	2
104	Розвиток фізичних якостей (гнучкість).	2
105	Розвиток фізичних якостей (гнучкість).	2
106	Розвиток фізичних якостей (гнучкість).	2
107	Розвиток фізичних якостей (стрибучості).	2
108	Розвиток фізичних якостей (стрибучості).	2
	Разом	216

9. Індивідуальні завдання

Не плануються

10. Методи навчання

В процесі навчання застосовуються методи фізичного виховання:

- словесний метод (розповідь, показ, пояснення);
- метод управління (команди, розпорядження, зорові і слухові сигнали, зорові орієнтири, технічні засоби тощо);
- наочний метод (демонстрація (показ), наочні посібники тощо);
- метод розучування нового матеріалу (в цілому та по частинах, ускладнення умов виконуваної дії);
- методи розвитку рухових якостей (повторний, рівномірний, змагальний, ігровий тощо);
- активні методи навчання (елементи проблемного навчання: постановка проблемних питань і метод самооцінки успішності студентів).

Залежно від учбового матеріалу, завдань на занятті, підготовленості студентів, наявності інвентарю використовуються такі методичні прийоми, а саме: фронтальний, груповий, індивідуальний, круговий. Для урочних форм

занять в цілому, як правило, типове комплексне використання існуючих методів.

11. Методи контролю

Під час навчання одним із важливих моментів є оцінювання критерій знань студентів, які є невід'ємною складовою частиною любого навчального процесу.

11.1. До контрольних заходів належать поточний, модульний (проміжний) та семестровий (підсумковий) контролю, які проводяться з метою оцінювання результатів на певному етапі навчання.

Поточний контроль – це оцінювання засвоєння студентом навчального матеріалу під час проведення лекцій; практичних занять тощо.

11.2. Для організації поточного контролю в даній робочій програмі розподілена загальна кількість балів, за якими оцінюється вся поточна робота, між відповідними об'єктами контролю.

11.3. Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

а) систематичність та активність роботи на практичних заняттях;

б) виконання модульних (контрольних) нормативів. Оцінювання проводиться за такими критеріями:

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Легка атлетика

К/н		Бали				
		5	4	3	2	1
Гнучкість	ч	19	16	13	10	7
	ж	20	17	14	10	7
Стрибок у довжину з місця	ч	2.60	2.41	2.24	2.07	1.90
	ж	2.10	1.96	1.84	1.74	1.60
Біг 4×9	ч	8.8	9.2	9.7	10.2	10.7
	ж	10.2	10.5	11.1	11.5	12

Волейбол

1. Передача м'яча над собою не виходячи з кола 150 см:

5 із 12 – 5 балів

4 із 10 – 4 бала

3 із 8 – 3 бала

2 із 6 – 2 бала

1 із 4 – 1 бал

0 із 10 – 0 балів

2. Подача м'яча (нижня пряма, верхня пряма) (0-5 балів):

5 із 10 – 5 балів

4 із 10 – 4 бала

3 із 10 – 3 бала

2 із 10 – 2 бала

1 із 10 – 1 бал

0 із 10 – 0 балів

Подача виконується одним із способів, оцінюється точність подачі в зону б (до лицевої лінії).

- 3. Передача м'яча в парах (0-5 балів):** 5 із 10 – 5 балів
 4 із 10 – 4 бала
 3 із 10 – 3 бала
 2 із 10 – 2 бала
 1 із 10 – 1 бал
 0 із 10 – 0 балів

Передача виконується в парах, оцінюється кількість передач, не втрачаючи м'яча, своєчасний вихід під м'яч, узгодження рухів ніг і рук, траєкторія польоту м'яча вгору-вперед. Перша передача виконується над собою, друга – партнеру.

- 4. Передача м'яча від стіни (0-5 балів):**
 5 із 10 – 5 балів
 4 із 10 – 4 бала
 3 із 10 – 3 бала
 2 із 10 – 2 бала
 1 із 10 – 1 бал
 0 із 10 – 0 балів

Вправи у стіни. Треба швидко пересуватися, встигати виходити під м'яч, не тягнутися до м'яча, спрямовувати м'яч у стіну не нижче 3 м. Оцінюється своєчасний вихід до м'яча, правильне вихідне положення перед передачею, кількість передач без втрати м'яча.

- 5. Прийом м'яча (зверху, знизу) (0-5 балів):**
 5 із 10 – 5 балів
 4 із 10 – 4 бала
 3 із 10 – 3 бала
 2 із 10 – 2 бала
 1 із 10 – 1 бал
 0 із 10 – 0 балів

Прийом та передача м'яча знизу або зверху двома руками в «3» або «2» зони.

Систематичність та активність роботи на занятті (за кожне заняття студент отримує 2 бала

11.4. При виконанні модульних (контрольних) нормативів оцінці підлягають практичні навички, яких набули студенти після опанування певних занять. Модульний контроль проводиться у формі здавання контрольних нормативів на протязі модулю.

11.5. Підсумковий бал за результатами поточного модульного контролю оформлюється під час останнього практичного заняття відповідного семестру.

Контрольні нормативи

Змістовий модуль 1

Біг 4×9;
 передача м'яча в парах;
 подача м'яча (нижня пряма);
 прийом м'яча (зверху);
 систематичність та активність роботи на занятті;

участь у спортивно-масових заходах академії

Змістовий модуль 2

прийом м'яча (зверху);
 прийом м'яча (знизу);
 подача м'яча (верхня пряма);
 гнучкість;
 систематичність та активність роботи на занятті;
 участь у спортивно-масових заходах академії

Змістовий модуль 3

передача м'яча в парах;
 «Захист зони», прийняти м'яч з 12 ударів;
 передача м'яча над собою не виходячи з кола 150 см.;
 згинання розгинання рук в упорі лежачі
 систематичність та активність роботи на занятті;
 участь у спортивно-масових заходах академії

Змістовий модуль 4

передача зверху у стіни лицем до неї (раз);
 подача в квадрат 3 x 3 (з 10 раз);
 «Захист зони», прийняти м'яч з 12 ударів;
 Згинання розгинання тулуба;
 систематичність та активність роботи на занятті;
 участь у спортивно-масових заходах академії.

Змістовий модуль 5

Біг 4×9;
 передача м'яча в парах;
 подача м'яча (нижня пряма);
 прийом м'яча (зверху);
 систематичність та активність роботи на занятті;
 участь у спортивно-масових заходах академії

Змістовий модуль 6

прийом м'яча (зверху);
 прийом м'яча (знизу);
 подача м'яча (верхня пряма);
 гнучкість;
 систематичність та активність роботи на занятті;
 участь у спортивно-масових заходах академії

Змістовий модуль 7

передача м'яча в парах;
 «Захист зони», прийняти м'яч з 12 ударів;
 передача м'яча над собою не виходячи з кола 150 см.;
 згинання розгинання рук в упорі лежачі
 систематичність та активність роботи на занятті;
 участь у спортивно-масових заходах академії

Змістовий модуль 8

передача зверху у стіни лицем до неї (раз);
 подача в квадрат 3 x 3 (з 10 раз);
 «Захист зони», прийняти м'яч з 12 ударів;
 Згинання розгинання тулуба;
 систематичність та активність роботи на занятті;
 участь у спортивно-масових заходах академії.

12. Розподіл балів, які отримують студенти
2 семестр (залік)

Поточне тестування та самостійна робота			
Змістовий модуль №1		Змістовий модуль №2	
0-4	0-5	T1	
0-8	0-5	T2	
0-8	0-5	T3	
0-8	0-5	T4	
		T5	
		T6	
		T7	
		T8	
	0-2	T9	
0-6	0-5	T10	
0-6	0-5	T11	
0-8	0-5	T12	
0-6	0-5	T13	
		T14	
		T15	
		T16	
	0-4	T17	
		T18	
			100
		Сума	

T1, T2 ... T18 – теми змістових модулів.

3 семестр

Поточне тестування та самостійна робота			
Змістовий модуль №3		Змістовий модуль №4	
0-6	0-5	T19	
0-6	0-5	T20	
0-6	0-5	T21	
0-6	0-5	T22	
0-4		T23	
		T24	
		T25	
		T26	
		T27	
	0-2	T28	
0-6	0-5	T29	
0-6	0-5	T30	
0-8	0-5	T31	
0-6	0-5	T32	
		T33	
		T34	
		T35	
	0-4	T36	
		T37	
		100	
		Сума	

T19, T20 ... T37 – теми змістових модулів.

4 семестр (залік)

Поточне тестування та самостійна робота			
Змістовий модуль №5		Змістовий модуль №6	
0-6	0-5	T38	
0-8	0-5	T39	
0-8	0-5	T40	
0-6	0-5	T41	
		T42	
		T43	
		T44	
		T45	
	0-2	T46	
0-6	0-5	T47	
0-6	0-5	T48	
0-8	0-5	T49	
0-6	0-5	T50	
		T51	
		T52	
		T53	
		T54	
	0-4	T55	
		100	
		Сума	

T38, T39 ... T55 – теми змістових модулів.

6 семестр (залік)

Поточне тестування та самостійна робота																	Сума	
Змістовий модуль № 7									Змістовий модуль № 8									
T56	T57	T58	T59	T60	T61	T62	T63	T64	T65	T66	T67	686	T69	T70	T71	T72	T73	100
0-5	0-5	0-5	0-5						0-5	0-5	0-5	0-5						
								0-2									0-4	
0-6	0-8	0-6	0-8						0-6	0-6	0-8	0-6						

T 56, T57 ... T73 – теми змістових модулів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

1. Методика навчання технічним прийомам у волейболі: Методичні вказівки по організації та плануванню самостійної роботи студентів груп волейболу. / Упорядник О.Л. Сарапкін – Харків: УПА, 2012. – 52 с.
2. Підвищення ефективності нападаючого удару у волейболістів: методичні вказівки до практичних занять, для студентів денної форми навчання усіх спеціальностей / Упорядник О.Л. Сарапкін – Х.: УПА, 2012. – 24 с.

14. Рекомендована література

Базова

1. Методика обучения игре в волейбол: пособие для студентов факультетов физической культуры. – М.: Человек, 2009. – 56 с. - (Б-чка тренера).
2. Железняк, Ю.Д. Спортивные игры: Техника, тактика, методика обучения [Текст] / Ю.Д. Железняк. – М.: Академия, 2002. – 520 с.
3. Ивойлов, А.В. Волейбол: очерки по биомеханике и методике тренировки [Текст] / А.В. Ивойлов. – М.: Физкультура и спорт, 1981. – 152 с.
4. Відновлювальні засоби працездатності у фізичній культурі і спорті: підручник для курсантів, слухачів та студентів вищих навч. закладів України III-IV рівнів акредитації/ І. О. Ячнюк [та інші]. – 2-ге вид., змін. і доп. – Чернівці: Книги-XXI, 2009. – 432 с.: табл.. – Бібліогр.: с. 423-430 (86 назв).
5. Головченко Г. Т. Формирование личности специалиста средствами физического воспитания: Учеб. пособие для гуманитарных спец. вузов/ Г. Т. Головченко, Т. В. Бондаренко; Ин-т востоковедения и междунар. отношений «Харьковский колледжум». – Х.: ИВМО «ХК», 2001. – 156 с. – Библиогр.: с. 154-155 (30 назв.).
6. Перльман, М.С. Специальная физическая подготовка волейболистов [Текст] / М.С. Перльман. – М.: Физкультура и спорт, 1994. – 168 с.
7. Чехова, О.Ю. Основы волейбола [Текст] / О.Ю. Чехова. – М.: Физкультура и спорт, 1999. – 208 с.
8. Холодов, Ж.К. Теория и методика физического воспитания и спорта [Текст] / Ж.К. Холодов. – М.: Академия, 2000. – 480 с.

Допоміжна

1. Суббота Ю. В. Оздоровчі рухові програми самостійних занять фізичною культурою і спортом: практич. посібник для вищих навч. закладів III-IV рівнів акредитації/ Ю. В. Суббота. – К.: Кондор, 2011. – 164 с.: табл.. – Бібліогр.: с. 156-163.
2. Теория и методика обучения предмету «Физическая культура»: учеб. пособие для высш. учеб. заведений по спец. «Физическая культура»/ Ю. Д. Железняк [и др.]; под ред. Ю. Д. Железняка. – 4-е изд., перераб.. – М.: Академия, 2010. – 272 с.: табл.. - (Высшее профессиональное образование. Педагогические специальности). – Библиогр.: с. 267-268.
3. Фізичне виховання: теоретичний розділ з фізичного виховання для студентів першого курсу: навч. посібник для вищих навч. закладів/ С. І. Присяжнюк [та інші]; Нац. аграрний ун-т. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 192 с.: табл.. – Бібліогр. в кінці розд..
4. Физическое воспитание студентов [Текст] / С. С. Гурвич, Е. А. Пинчук; под ред. Б. И. Королев; Ин-т повышения квалификации преподавателей общественных наук при Киевском гос. ун-те им. Т. Г. Шевченко К.: Вища шк., 1983. – 44 с. – Библиогр.: с. 41-43.

15. Інформаційні ресурси

1. Електронний навчально-методичний комплекс з дисципліни Фізичне виховання.

ДОДАТОК Д

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Основи здорового образу життя

(шифр і назва навчальної дисципліни)

напряму підготовки 6.010104 «Професійна освіта за профілем» інозем.

(шифр і назва напрямку підготовки)

спеціальність

(шифр і назва спеціальності)

Спеціалізація

(назва спеціалізації)

інститут, факультет, відділення МОП

(назва інституту, факультету, відділення)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів 7,2	Галузь знань <u>01010 Педагогічна освіта</u> (шифр і назва) Напряму підготовки <u>6.010104 Професійна освіта</u> (шифр і назва)	Денна форма навчання (поза кредитом)	
Модулів – 1	Спеціальність (професійне спрямування):	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 4		2-й	-
Індивідуальне науково-дослідне завдання - (назва)		Семестр	
Загальна кількість годин – 216		3-4 й	-
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – самостійної роботи студента –	Освітньо-кваліфікаційний рівень: <u>бакалавр</u>	Лекції	
		- год.	- год.
		Практичні, семінарські	
		108 год.	- год.
		Лабораторні	
		- год.	- год.
		Самостійна робота	
		108 год.	- год.
Індивідуальні завдання: год.			
Вид контролю:			
4 сем.-залік	-		

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: сприяння підготовці гармонійно розвинених висококваліфікованих фахівців (інженерів та інженерів-педагогів).

Завдання: формування фізичного, морального і психічного здоров'я, виховання усвідомленої потреби у фізичному вдосконаленні, розвитку інтересу і звички до самостійних занять фізкультурою та спортом, набуття знань і вмінь здорового способу життя, підтримка високої працездатності на протязі всього періоду навчання.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати: науково-біологічні і практичні основи фізичної культури і здорового способу життя;

значення цінностей фізичної культури в загальнокультурному, професійному і соціальному розвитку людини;

вміти: самостійно використовувати навчальну й довідкову літературу; розробляти і використовувати індивідуальні програми для підвищення адаптаційних резервів організму, корекції фізичного розвитку і статури;

самостійно складати та проводити комплекс вправ для ранкової гімнастики;

самостійно вдосконалювати техніко-тактичні навички з волейболу;

використовувати методи самоконтролю стану здоров'я, фізичного розвитку, функціональної підготовленості, фізичної працездатності;

володіти технікою гри: подачею м'яча, прийомом та передачею м'яча зверху та знизу обома руками, нападаючим удар, блокуванням нападаючих ударів, страховкою при прийомі, при нападаючих ударах, при блокуванні;

володіти тактикою гри: тактикою передач, взаємодій гравців при передачах, індивідуальною тактикою нападаючих ударів, тактикою блокування, тактикою взаємодій блокуючих, взаємодій захисників: страхуючих з блокуючими;

володіти досвідом використання фізкультурно-спортивної діяльності для досягнення життєвих і професійних цілей;

(низької інтенсивності low impact)												
Тема 2. Танцювальна аеробіка	8		4			4						
Тема 3. Степ-аеробіка (базові шаги)	10		6			4						
Тема 4. Силовий фітнес	10		6			4						
Тема 5. Розвиток витривалості	8		4			4						
Тема 6. Розвиток гнучкості «Активний стретч»	8		2			6						
Разом за змістовим модулем 1	54	-	28			26						
Змістовий модуль 2. Фітнес-аеробіка												
Тема 7. Базова класична аеробіка (низької інтенсивності low impact)	10		6			4						
Тема 8. Танцювальна аеробіка	12		6			6						
Тема 9. Розвиток сили	12		6			6						
Тема 10. Розвиток витривалості	12		6			6						
Тема 11. Розвиток гнучкості	8		4			4						
Разом за змістовим модулем 2	54		28			26						
Змістовий модуль 3. . Фітнес-аеробіка												
Тема 12. Техніка виконання зв'язок базової аеробіки (середньої інтенсивності mix impact)	12		6			6						
Тема 13. Розвиток координації рухів	10		6			4						
Тема 14. Степ-аеробіка	12		6			6						
Тема 15. Розвиток сили	8		4			4						
Тема 16. Розвиток	6		4			2						

витривалості												
Тема 17. Розвиток гнучкості	6		2			4						
Разом за змістовим модулем 3	54		28			26						
Змістовий модуль 4. Волейбол												
Тема 18. Техніка виконання зв'язок базової аеробіки (середньої інтенсивності міх impact)	10		4			6						
Тема 19. Степ-аеробіка (базові шаги)	12		6			6						
Тема 20. Танцювальна аеробіка	12		4			8						
Тема 21. Розвиток сили	8		4			4						
Тема 22. Розвиток витривалості	6		2			4						
Тема 23. Розвиток гнучкості	6		6									
Разом за змістовим модулем 4	54		26			28						
Усього годин	216	-	110			106						
Модуль 2												
ІНДЗ			-	-		-			-	-	-	
Усього годин												

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Не плануються	
2		
...		

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Змістовий модуль 1		
1	Базова класична аеробіка (низької інтенсивності low impact)	2
2	Базова класична аеробіка (низької інтенсивності low impact)	2
3	Базова класична аеробіка (низької інтенсивності low impact)	2

4	Танцювальна аеробіка	2
5	Танцювальна аеробіка	2
6	Степ-аеробіка (базові шаги)	2
7	Степ-аеробіка (базові шаги)	2
8	Степ-аеробіка (базові шаги)	2
9	Силовий фітнес	2
10	Силовий фітнес	2
11	Силовий фітнес	2
12	Розвиток витривалості	2
13	Розвиток витривалості	2
14	Розвиток гнучкості «Активний стретч»	2
Змістовий модуль 2		
15	Базова класична аеробіка (низької інтенсивності low impact)	2
16	Базова класична аеробіка (низької інтенсивності low impact)	2
17	Базова класична аеробіка (низької інтенсивності low impact)	2
18	Танцювальна аеробіка	2
19	Танцювальна аеробіка	2
20	Танцювальна аеробіка	2
21	Розвиток сили	2
22	Розвиток сили	2
23	Розвиток сили	2
24	Розвиток витривалості	2
25	Розвиток витривалості	2
26	Розвиток витривалості	2
27	Розвиток гнучкості	2
28	Розвиток гнучкості	2
Змістовий модуль 3		
29	Техніка виконання зв'язок базової аеробіки (середньої інтенсивності mix impact)	2
30	Техніка виконання зв'язок базової аеробіки (середньої інтенсивності mix impact)	2
31	Техніка виконання зв'язок базової аеробіки (середньої інтенсивності mix impact)	2
32	Розвиток координації рухів	2
33	Розвиток координації рухів	2
34	Розвиток координації рухів	2
35	Степ-аеробіка	2
36	Степ-аеробіка	2
37	Степ-аеробіка	2
38	Розвиток сили	2
39	Розвиток сили	2
40	Розвиток витривалості	2
41	Розвиток витривалості	2
42	Розвиток гнучкості	2
Змістовий модуль 4		
43	Техніка виконання зв'язок базової аеробіки (середньої інтенсивності mix impact)	2
44	Техніка виконання зв'язок базової аеробіки (середньої інтенсивності mix impact)	2
45	Степ-аеробіка	2

46	Степ-аеробіка	2
47	Степ-аеробіка	2
48	Танцювальна аеробіка	2
49	Танцювальна аеробіка	2
50	Розвиток сили	2
51	Розвиток сили	2
52	Розвиток сили	2
53	Розвиток витривалості	2
54	Розвиток витривалості	2
55	Розвиток витривалості	2
	Разом	110

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Не плануються	
2		
...		

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Змістовий модуль 1		
1	Базова класична аеробіка (низької інтенсивності low impact)	2
2	Базова класична аеробіка (низької інтенсивності low impact)	2
3	Танцювальна аеробіка	2
4	Танцювальна аеробіка	2
5	Степ-аеробіка (базові шаги)	2
6	Степ-аеробіка (базові шаги)	2
7	Силовий фітнес	2
8	Силовий фітнес	2
9	Розвиток витривалості	2
10	Розвиток витривалості	2
11	Розвиток гнучкості «Активний стретч»	2
12	Розвиток гнучкості «Активний стретч»	2
13	Розвиток гнучкості «Активний стретч»	2
Змістовий модуль 2		
14	Базова класична аеробіка (низької інтенсивності low impact)	2
15	Базова класична аеробіка (низької інтенсивності low impact)	2
16	Танцювальна аеробіка	2
17	Танцювальна аеробіка	2
18	Танцювальна аеробіка	2
19	Розвиток сили	2
20	Розвиток сили	2
21	Розвиток сили	2
22	Розвиток витривалості	2
23	Розвиток витривалості	2
24	Розвиток витривалості	2
25	Розвиток гнучкості	2

26	Розвиток гнучкості	2
Змістовий модуль 3		
27	Техніка виконання зв'язок базової аеробіки (середньої інтенсивності <i>mix impact</i>)	2
28	Техніка виконання зв'язок базової аеробіки (середньої інтенсивності <i>mix impact</i>)	2
29	Техніка виконання зв'язок базової аеробіки (середньої інтенсивності <i>mix impact</i>)	2
30	Розвиток координації рухів	2
31	Розвиток координації рухів	2
32	Степ-аеробіка	2
33	Степ-аеробіка	2
34	Степ-аеробіка	2
35	Розвиток сили	2
36	Розвиток сили	2
37	Розвиток витривалості	2
38	Розвиток гнучкості	2
Змістовий модуль 4		
39	Техніка виконання зв'язок базової аеробіки (середньої інтенсивності <i>mix impact</i>)	2
40	Техніка виконання зв'язок базової аеробіки (середньої інтенсивності <i>mix impact</i>)	2
41	Техніка виконання зв'язок базової аеробіки (середньої інтенсивності <i>mix impact</i>)	2
42	Степ-аеробіка	2
43	Степ-аеробіка	2
44	Степ-аеробіка	2
45	Танцювальна аеробіка	2
46	Танцювальна аеробіка	2
47	Танцювальна аеробіка	2
48	Танцювальна аеробіка	2
49	Розвиток сили	2
50	Розвиток сили	2
51	Розвиток витривалості	2
52	Розвиток витривалості	2
53	Розвиток витривалості	2
	Разом	106

9. Індивідуальні завдання Не плануються

10. Методи навчання

В процесі навчання застосовуються методи фізичного виховання:

- словесний метод (розповідь, показ, пояснення);
- метод управління (команди, розпорядження, зорові і слухові сигнали, зорові орієнтири, технічні засоби тощо);
- наочний метод (демонстрація (показ), наочні посібники тощо);
- метод розучування нового матеріалу (в цілому та по частинах, ускладнення умов виконуваної дії);

- методи розвитку рухових якостей (повторний, рівномірний, змагальний, ігровий тощо);
- активні методи навчання (елементи проблемного навчання: постановка проблемних питань і метод самооцінки успішності студентів).

Залежно від учбового матеріалу, завдань на занятті, підготовленості студентів, наявності інвентарю використовуються такі методичні прийоми, а саме: фронтальний, груповий, індивідуальний, круговий. Для урочних форм занять в цілому, як правило, типове комплексне використання існуючих методів.

11. Методи контролю

Під час навчання одним із важливих моментів є оцінювання критерій знань студентів, які є невід'ємною складовою частиною любого навчального процесу.

11.1. До контрольних заходів належать поточний, модульний (проміжний) та семестровий (підсумковий) контролю, які проводяться з метою оцінювання результатів на певному етапі навчання.

Поточний контроль – це оцінювання засвоєння студентом навчального матеріалу під час проведення лекцій; практичних занять тощо.

11.2. Для організації поточного контролю в даній робочій програмі розподілена загальна кількість балів, за якими оцінюється вся поточна робота, між відповідними об'єктами контролю.

11.3. Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність та активність роботи на практичних заняттях;
- виконання модульних (контрольних) нормативів. Оцінювання проводиться за такими критеріями:

Критерії оцінювання навчальних досягнень

К/н		Бали				
		5	4	3	2	1
Гнучкість	ж	20	17	14	10	7
Згинання та розгинання рук в упорі лежачі	ж	24	19	16	11	7
Присідання на двох ногах (кількість разів)	ж	50	40	30	20	10
Стійка на ліктях (статичне навантаження «планка»)(сек.)	ж	60	40	30	20	10
Згинання розгинання тулубу з положення лежачи на спині (за 60 сек.)	ж	47	42	37	33	28
Нахили тулуба вперед, стоячи на гімнастичній лавці (см.)	ж	20	18	16	14	12

Комплекс вправ степ-аеробіки (0-5 балів) 64 рахунка:

5 – самостійно складений комплекс, максимально чітке виконання вправ, узгодженість рухів з музикою та одночасність пересувань;

4 – комплекс складений з допомогою викладача, максимально чітке виконання вправ, узгодженість рухів з музикою та одночасність пересувань;

3 – комплекс складений з допомогою викладача, виконання вправ з незначними помилками;

2 – комплекс складений з допомогою викладача, виконання вправ з суттєвими помилками;

1 – комплекс складений з допомогою викладача, виконання вправ з значним відхиленням від безпомилкового виконання (комбінація помилок);

0 – ніякі вимоги для виконання не були дотриманні.

Базові шаги степ-аеробіки (0-5 балів):

5 – самостійно складений комплекс, максимально чітке виконання вправ, узгодженість рухів з музикою та одночасність пересувань;

4 – комплекс складений з допомогою викладача, максимально чітке виконання вправ, узгодженість рухів з музикою та одночасність пересувань;

3 – комплекс складений з допомогою викладача, виконання вправ з незначними помилками;

2 – комплекс складений з допомогою викладача, виконання вправ з суттєвими помилками;

1 – комплекс складений з допомогою викладача, виконання вправ з значним відхиленням від безпомилкового виконання (комбінація помилок);

0 – ніякі вимоги для виконання не були дотриманні.

Комплекс вправ для ранкової гімнастики(0-5):

5 – самостійно складений комплекс, максимально чітке виконання вправ, узгодженість рухів з музикою та одночасність пересувань;

4 – комплекс складений з допомогою викладача, максимально чітке виконання вправ, узгодженість рухів з музикою та одночасність пересувань;

3 – комплекс складений з допомогою викладача, виконання вправ з незначними помилками;

2 – комплекс складений з допомогою викладача, виконання вправ з суттєвими помилками;

1 – комплекс складений з допомогою викладача, виконання вправ з значним відхиленням від безпомилкового виконання (комбінація помилок);

0 – ніякі вимоги для виконання не були дотриманні.

Комплекс вправ для базової аеробіки (0-5балів) 32 рахунка:

5 – самостійно складений комплекс, максимально чітке виконання вправ, узгодженість рухів з музикою та одночасність пересувань;

4 – комплекс складений з допомогою викладача, максимально чітке виконання вправ, узгодженість рухів з музикою та одночасність пересувань;

3 – комплекс складений з допомогою викладача, виконання вправ з незначними помилками;

2 – комплекс складений з допомогою викладача, виконання вправ з суттєвими помилками;

1 – комплекс складений з допомогою викладача, виконання вправ з значним відхиленням від безпомилкового виконання (комбінація помилок);

0 – ніякі вимоги для виконання не були дотриманні.

Комплекс вправ для базової аеробіки (0-5 балів) 64 рахунка:

5 – самостійно складений комплекс, максимально чітке виконання вправ, узгодженість рухів з музикою та одночасність пересувань;

4 – комплекс складений з допомогою викладача, максимально чітке виконання вправ, узгодженість рухів з музикою та одночасність пересувань;

3 – комплекс складений з допомогою викладача, виконання вправ з незначними помилками;

2 – комплекс складений з допомогою викладача, виконання вправ з суттєвими помилками;

1 – комплекс складений з допомогою викладача, виконання вправ з значним відхиленням від безпомилкового виконання (комбінація помилок);

0 – ніякі вимоги для виконання не були дотриманні.

«Пістолет» (0-5 балів):

5 – виконання вправи з опорою, присідання по черзі на лівій, правій нозі – 10 раз;

4 – 8 р.;

3 – 5 р.;

2 – 2 р.;

1 – 1р.;

0 – ніякі вимоги для виконання не були дотриманні

Серія стрибків з обертотом на 360 (0-5 балів):

5 – виконання вправи не згинаючи тулуб, поштовхом двох, точне приземлення на місце поштовху – 5 р.;

4 – 4 р.;

3 – 3 р.;

2 – 2 р.;

1 – 1 р.;

0 – ніякі вимоги для виконання не були дотриманні.

Систематичність та активність роботи на занятті (за кожне заняття студент отримує 2 бала):

Участь у спортивно-масових заходах академії (0-4 балів): за кожну участь у змаганнях (за факультет або вуз) студентів додаються бали (до 4).

11.4. При контролі систематичності та активності роботи на практичних заняттях оцінці підлягає присутність у формі, виконання згідно плану завдань заняття, опанування навчальним матеріалом тощо.

11.5. При виконанні модульних (контрольних) нормативів оцінці підлягають практичні навички, яких набули студенти після опанування певних занять. Модульний контроль проводиться у формі здавання контрольних нормативів на протязі модулю.

11.6. Підсумковий бал за результатами поточного модульного контролю оформлюється під час останнього практичного заняття відповідного семестру.

Контрольні нормативи

Змістовий модуль №1

Комплекс вправ базової аеробіки 32 руха;
 базові шаги степ-аеробіки;
 гнучкість;
 участь у спортивно-масових заходах;
 систематичності та активності роботи на заняттях.

Змістовий модуль №2

Комплекс вправ для ранкової гімнастики;
 згинання та розгинання рук в упорі лежачи;
 стійка на ліктях (статичне навантаження «планка»);
 «Пістолет»;
 нахили тулуба вперед, стоячи на гімнастичній лавці;
 участь у спортивно-масових заходах;
 систематичності та активності роботи на заняттях.

Змістовий модуль №3

Комплекс вправ базової аеробіки 32 руха
 серія стрибків з обертом на 360;
 базові шаги степ-аеробіки;
 комплекс вправ для ранкової гімнастики;
 присідання на двох ногах (кількість разів);
 участь у спортивно-масових заходах;
 систематичності та активності роботи на заняттях.

Змістовий модуль №4

Комплекс вправ степ-аеробіки 64 рахунка;
 згинання розгинання тулубу з положення лежачи на спині;
 гнучкість;
 участь у спортивно-масових заходах;
 систематичності та активності роботи на заняттях.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

1 семестр (залік)

Поточне тестування та самостійна робота											Сума	
Змістовий модуль №1						Змістовий модуль № 2						
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	100
	0-5		0-5			0-5	0-5		0-5	0-5	0-5	
		0-1	0-1		0-1				0-1	0-5		
0-2	0-6	0-6	0-6	0-4	0-4	0-4	0-6	0-4	0-6	0-6	0-2	

T1, T2 ... T12 – теми змістових модулів.

2 семестр (залік)

Поточне тестування та самостійна робота												Сума
Змістовий модуль №3						Змістовий модуль № 4						
T13	T14	T15	T16	T17	T18	T19	T20	T21	T22	T23	T24	100
0-5	0-5	0-5	0-5		0-5		0-5		0-5		0-5	
0-6	0-2	0-6	0-4	0-4	0-2	0-6	0-6	0-6	0-6	0-4	0-4	

T13, T14 ... T24 – теми змістових модулів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

1. Методика навчання технічним прийомам у волейболі: Методичні вказівки по організації та плануванню самостійної роботи студентів груп волейболу. / Упорядник О.Л. Сарапкін – Харків: УПА, 2012. – 52 с.
2. Підвищення ефективності нападаючого удару у волейболістів: метод. вказ. до практич. занять студ. денної форми навч. інж. та інж.-пед. спец./ Укр. інж.-пед. акад., Каф. фізичного виховання; упоряд. О. Л. Сарапкін. – Харків: [б. в.], 2014. - 24 с

14. Рекомендована література

Базова

9. Методика обучения игре в волейбол: пособие для студентов факультетов физической культуры. – М.: Человек, 2009. – 56 с. - (Б-чка тренера).
10. Железняк, Ю.Д. Спортивные игры: Техника, тактика, методика обучения [Текст] / Ю.Д. Железняк. – М.: Академия, 2002. – 520 с.
11. Ивойлов, А.В. Волейбол: очерки по биомеханике и методике тренировки [Текст] / А.В. Ивойлов. – М.: Физкультура и спорт, 1981. – 152 с.
12. Відновлювальні засоби працездатності у фізичній культурі і спорті: підручник для курсантів, слухачів та студентів вищих навч. закладів України III-IV рівнів акредитації/ І. О. Ячнюк [та інші]. – 2-ге вид., змін. і доп. – Чернівці: Книги-XXI, 2009. – 432 с.: табл.. – Бібліогр.: с. 423-430 (86 назв).

13. Головченко Г. Т. Формирование личности специалиста средствами физического воспитания: Учеб. пособие для гуманитарных спец. вузов/ Г. Т. Головченко, Т. В. Бондаренко; Ин-т востоковедения и междунар. отношений «Харьковский колледж». – Х.: ИВМО «ХК», 2001. – 156 с. – Библиогр.: с. 154-155 (30 назв.).
14. Перльман, М.С. Специальная физическая подготовка волейболистов [Текст] / М.С. Перльман. – М.: Физкультура и спорт, 1994. – 168 с.
15. Чехова, О.Ю. Основы волейбола [Текст] / О.Ю. Чехова. – М.: Физкультура и спорт, 1999. – 208 с.
16. Холодов, Ж.К. Теория и методика физического воспитания и спорта [Текст] / Ж.К. Холодов. – М.: Академия, 2000. – 480 с.

Допоміжна

5. Суббота Ю. В. Оздоровчі рухові програми самостійних занять фізичною культурою і спортом: практ. посібник для вищих навч. закладів III-IV рівнів акредитації/ Ю. В. Суббота. – К.: Кондор, 2011. – 164 с.: табл.. – Бібліогр.: с. 156-163.
6. Теория и методика обучения предмету «Физическая культура»: учеб. пособие для высш. учеб. заведений по спец. «Физическая культура»/ Ю. Д. Железняк [и др.]; под ред. Ю. Д. Железняка. – 4-е изд., перераб.. – М.: Академия, 2010. – 272 с.: табл.. - (Высшее профессиональное образование. Педагогические специальности). – Библиогр.: с. 267-268.
7. Фізичне виховання: теоретичний розділ з фізичного виховання для студентів першого курсу: навч. посібник для вищих навч. закладів/ С. І. Присяжнюк [та інші]; Нац. аграрний ун-т. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 192 с.: табл.. – Бібліогр. в кінці розд..
8. Физическое воспитание студентов [Текст] / С. С. Гурвич, Е. А. Пинчук; под ред. Б. И. Королев; Ин-т повышения квалификации преподавателей общественных наук при Киевском гос. ун-те им. Т. Г. Шевченко К.: Вища шк., 1983. – 44 с. – Библиогр.: с. 41-43.

15. Інформаційні ресурси

1. Електронний навчально-методичний комплекс з дисципліни Фізичне виховання.